R E S T I T U T I O

ION GORUN

SCRIERI ALESE

Ediție îngrijită de LIDIA MUNTEANU și VASILE NETEA
cu o prefață de VASILE NETEA
și o bibliografie de LIDIA MUNTEANU

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI — 1983

L. Lit. or. 1532529

681651

ION GORUN (ALEXANDRU HODOȘ)

La 9 decembrie 1880 murea la Sibiu în vîrstă de abia 51 de ani Iosif Hodoș, unul din primii membrii ai Academiei Române de la București (1866), președinte al Societății pentru fond de teatru român, secretar al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român, fost vicecomite al Comitatului Zarandului (1861) și fost, vreme îndelungată, deputat în Camera din Budapesta (1865—1876).

Timp de peste 30 de ani Iosif Hodoș, doctor în științele juridice de la Padova (1854), a fost una din personalitățile centrale ale vieții politice și culturale din Transilvania, numele său, împreună cu al vărului său Al. Papiu-Ilarian, împletindu-se cu toate marile acțiuni ale timpului, începînd de la revoluția din 1848, el fiind unul din secretarii marii adunări istorice de pe Cîmpia libertății, și pînă în momentul morții sale.[1]

În urma lui, pe lîngă o vastă operă publicistică și științifică — el a fost traducătorul în limba română a marilor opere ale lui Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei* și *Istoria imperiului otoman* — rămîneau opt copii: șase băieți și două fete, născuți din căsătoria sa cu Ana Balint, fiica protopopului revoluționar de la 1848, Simion Balint din Roșia Abrudului, unul din principalii prefecți ai lui Iancu. Toți acești copii și îndeo-

[1] Vezi George Barițiu, *Momente din viața lui dr. Iosif Hodoș*, „Observatoriul", Sibiu, 1881, nr. 70—73; Enea Hodoș, *O viață de luptă, suferință și nădejde*, Sibiu [f.a.]; *Scrisori*, Sibiu [f.a.]; Gh. Bogdan-Duică, *După 50 de ani. Iosif Hodoș*, în „Țara noastră", Cluj, 1930, p. 1094; Ioan Chiorean, *Iosif Hodoș*, în „Profiluri mureșene", Tîrgu Mureș, 1971, p. 181—192.

sebi Enea, Alexandru și Nerva, vor călca pe urmele tatălui lor, contribuind astfel și ei la dezvoltarea culturii naționale.

Cel mai mult avea să se remarce însă fratele de la mijloc, Alexandru Hodoș, care, sub pseudonimul Ion Gorun, adoptat în anul 1894, avea să se impună ca un publicist și scriitor de vază al generației sale — generația lui Coșbuc, a lui Gh. Bogdan-Duică, Ilarie Chendi, dintre ardeleni —, fiind apreciat de Al. Vlahuță, I. L. Caragiale și apoi de N. Iorga, Octavian Goga, Tudor Arghezi.

În 1926 i s-a acordat premiul național pentru proză, înființat în 1924, care pînă atunci nu fusese atribuit decît lui M. Sadoveanu (1924) și lui Brătescu-Voinești (1925).

Din trunchiul lui Iosif Hodoș și al lui Simion Balint, s-a ridicat astfel o adevărată familie de scriitori și cărturari, și totodată două actrițe, Nunuța și Silvia Hodoș, precum și o folcloristă, Margareta Hodoș [1] — care, împreună cu revoluționarii pașoptiști Axente Sever și Papiu-Ilarian, și cu criticul Ilarie Chendi — veri și ei cu Hodoșeștii —, au jucat în istoria Transilvaniei și în același timp a României roluri pe cît de active tot pe atît de constructive.

Scriitoare pasionată — memorialistă, romancieră, autoare de piese a fost și soția lui Ion Gorun, Constanța Hodoș (1860—1934), precum și fiul lor, Alexandru A. Hodoș (Sandu A. Hodoș, 1893—1967), unul din principalii colaboratori, ca redactor la revista „Țara noastră" (1922—1938), a lui Octavian Goga și autor al unui roman despre Avram Iancu.

Vom urmări în cele ce urmează viața și activitatea lui Ion Gorun, cunoscut, la debutul său, sub numele real, de Alexandru Hodoș.

Deși a avut o activitate prodigioasă, scriitorul a evitat, pe cît a fost posibil, să vorbească prea mult despre sine, considerînd, pe de o parte, că un scriitor trebuie să fie cunoscut în primul rînd după scrierile sale, iar pe de alta din cauza firii sale puțin comunicative.

În anul 1905, urmînd o idee a lui Sextil Pușcariu, revista „Luceafărul" de la Sibiu a luat inițiativa de a publica, pentru ardeleni, biografiile „nuveliștilor în viață", din vechea Românie. Apelul, semnat de Sextil Pușcariu și O. C. Tăslăuanu, redactorul

---

[1] Monica Anton, *O folcloristă pe nedrept uitată*, în „Flacăra", 1981, 9 iulie, nr. 28.

revistei, a fost trimis bătrînilor Nicolae Gane, Iacob C. Negruzzi, Ioan Slavici precum și mai tinerilor Duiliu Zamfirescu, Brătescu-Voinești, I. A. Bassarabescu, M. Sadoveanu. Printre cei invitați să-și comunice biografia se afla și Ion Gorun, împreună cu soția sa, Constanța Hodoș. Toți cei cărora li s-a adresat apelul au răspuns fără întîrziere, biografiile lor apărînd în nr. 15—16 din august 1905. Singurul care a refuzat să se confeseze a fost Ion Gorun, care, în răspunsul trimis redacției, a ținut să precizeze că a „fost întotdeauna și rămîne la părerea că ceea ce interesează la un scriitor sînt scrierile lui". „Luceafărul", afirma mai departe Gorun, ar face un lucru cu mult mai util dacă, în loc de portrete și biografii, ar prezenta critic scrierile nuveliștilor menționați, contribuind astfel la popularizarea lor [1].

Aceeași atitudine a avut-o în 1912 și față de *Almanahul scriitorilor de la noi*, editat, prin Sebastian Bornemisa, de „Librăria națională" de la Orăștie. În acest almanah au fost reproduse biografiile și fotografiile a peste 40 de scriitori ardeleni — G. Coșbuc, I. Agârbiceanu, O. Goga, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, Liviu Rebreanu, Aron Cotruș etc — dar nu și a lui Ion Gorun, care și de astă dată s-a dat în lături de la publicitatea oferită.

Nici *Almanahul Societății scriitorilor români*, de la București, din același an, la care au colaborat zeci de scriitori în frunte cu C. C. Arion, ministrul Instrucțiunii, n-a putut obține, deși Gorun era membru al Societății, decît o „cugetare" de o frază prin care afirma că „într-o societate tînără scriitorul, artistul de merit e sau invidiat și batjocorit — sau slăvit peste măsură, lăudat și trîmbițat cu exagerare. Într-o societate mai așezată e pur și simplu respectat."

Abia după Unire, în 1925, la aniversarea de 75 de ani a Liceului „Andrei Șaguna", de la Brașov, și apoi în 1926 cînd a fost proclamat membru de onoare al Sindicatului presei române din Ardeal și Banat, a consimțit să dea *Cîteva amintiri* din copilăria și tinerețea sa, pe care le vom utiliza la momentul oportun.

Cu ceva mai multă generozitate a vorbit despre viața sa în anul 1926, cînd i s-a decernat premiul național, acceptînd să acorde un interviu ziaristului Romulus Dianu, care a fost pu-

[1] „Luceafărul", 1905, nr. 15—16, p. 299—300.

blicat în ziarul „Rampa" : *De vorbă cu scriitorii noştri — O oră cu d. Ion Gorun, laureat al premiului naţional pentru proză.*

Informaţiile din acest interviu, referitoare îndeosebi la perioada de la Bucureşti, cuprind cea mai largă mărturisire a lui Ion Gorun, asupra activităţii sale.

Ion Gorun s-a născut la 30 decembrie 1863, în una din cele mai cunoscute comune din Ţara moţilor : Roşia Montană. Aşezată în apropierea Abrudului, unde tatăl său exercita funcţia de avocat, Roşia, important centru aurifer, era tot atît de veche ca şi Abrudul, dacă nu chiar şi mai veche, numindu-se în perioada daco-romană Alburnus Maior, într-o vreme pe cînd Abrudul se chema Abruttus. Minele de la Roşia au fost apreciate în toate vremurile, aici descoperindu-se, pe lîngă galeriile şi tunelele de lucru, acele table cerate care aveau să aducă o contribuţie atît de însemnată la cunoaşterea exploatării aurului în vechime şi a regimului de muncă, precum şi numeroase necropole şi inscripţii latine şi greceşti. Locul, aflat în preajma culmilor Rotundei (1176 m.), a Cetăţii (1004 m.), a Ţarinei (1040 m.), a Visului (1270 m.) şi străbătut de Valea Roşie, e de o rară frumuseţe pitorească. Şi totodată, de o enormă avuţie. În secolul trecut pe Valea Roşiei existau peste 300 de şteampuri cari zdrobeau minereul pentru a scoate din el boabele şi firele de aur.

Numele îi vine de la această vale a cărei culoare roşie-cărămizie e determinată de rocile roşcate de sub care izvorăşte. Goana după aur s-a manifestat aici cu o adevărată furie, galeriile exploatate întinzîndu-se pînă în inima munţilor. Unii dintre ei, în urma acestor săpături, s-au surpat rămînînd în picioare numai pereţii exteriori, galeriile transformîndu-se în ferestre. Aşa s-au format curioasele „cetăţi" de la Roşia, declarate azi monumente ale naturii.

Farmecului naturii i se adaugă şi un furtunos trecut istoric, Roşia fiind unul din principalele nuclee ale răscoalelor şi revoluţiilor din Munţii Apuseni.

În 1784 „roşienii" împreună cu toate satele din jur au urmat pe Horia şi Cloşca, iar la 1848 pe Avram Iancu. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea personalitatea proeminentă a Roşiei a fost protopopul Simion Balint — faimosul Popa Balint — care, alături de Avram Iancu, a fost unul din cei mai

prestigioşi conducători ai revoluţiei din 1848. Faptele lui de arme, datorită cărora au putut fi apăraţi Munţii Apuseni, sînt consemnate atît în raportul lui Avram Iancu publicat de George Barițiu la Sibiu în 1884, cît şi în propriul său raport, publicat de Barițiu în aceeaşi serie [1]. Balint a avut un rol esenţial în luptele pentru eliberarea Abrudului şi pentru apărarea Văii Arieşului şi a Cîmpenilor, unde se afla statul major al revoluţiei în frunte cu Avram Iancu. După revoluţie, Simion Balint a contribuit la toate acţiunile destinate să ridice nivelul social, cultural şi politic al românilor din Transilvania, şi a sprijinit cu ajutoare băneşti pe studenţii români plecaţi la studii în Italia: Simion Bărnuţiu, Iosif Hodoş, Al. Papiu-Ilarian.

Copiii fiicei sale şi ai lui Iosif Hodoş aveau să fie crescuţi în casa bunicului, care era una din casele cele mai primitoare şi mai îndestulate din regiune. Consfătuirile fruntaşilor moţilor se ţineau aici lanţ. Problemele grele ale moţilor se discutau la Roşia, călăuzite de patriotismul şi experienţa încercată a bătrînului Balint şi de entuziasmul şi pregătirea juridică superioară a tînărului Hodoş.

Din cînd în cînd se oprea pe la Roşia şi Avram Iancu, aflat în tragicul său zbucium sufletesc. Printre vizitatorii casei lui Balint s-a aflat şi B. P. Hasdeu, cunoscut cu Hodoş de la Societatea Academică Română din Bucureşti, care îşi va lua de soţie o „roşiancă" cu nume roman, Iulia Faliciu, datorită căreia marele polihistor se va abate adeseori pe la Roşia, de unde va culege folclor şi va înregistra diferite forme de grai popular.

Ion Gorun, ca şi ceilalţi fraţi ai săi, a crescut astfel într-un loc de largă respiraţie românească şi socială, în care se încrucişau, din cauza minelor de aur, numeroase interese contrarii, de o parte aflîndu-se proprietarii de mine, şi în primul rînd statul, iar de cealaltă minerii ţărani, loc îmbibat totodată de puternice amintiri istorice, legate de vremile lui Horia şi ale lui Iancu, cîntaţi cu însufleţire şi jale de doinele şi baladele

[1] A se vedea *Raportul lui Avram Iancu despre faptele oastei poporane care a stat sub comanda lui pe timpul războiului civil din Transilvania în anii 1848/9*, Sibiu, 1884, Editura redacţiunei „*Observatoriului*"; *Două raporturi de ale acelor prefecţi de legiuni româneşti* (Simion Balint şi I. Axente Sever), *cari în anul 1848/9 au susţinut luptele cu insurgenţii unguri pînă la reintrarea trupelor imperiale în Transilvania*, Sibiu, 1884, Editura „Observatoriului".

moțești. O sursă inepuizabilă de astfel de amintiri era însăși bătrînul Balint, care luptase cu arma în mînă alături de eroii de la 1848. Roșia, prin graiul arhaic al țăranilor, îi va da totodată și temelia populară a limbii sale literare, care avea să fie una din caracteristicile scrisului său.

Clasele primare le-a început la Roșia, continuîndu-le apoi la Baia de Criș, unde tatăl său era vicecomite al comitatului Zarandului. Pentru cursurile liceale, unchiul său, Al. Papiu-Ilarian, l-a adus la București unde a făcut două clase la pensionul Schevitz, la care funcționau și unii profesori ardeleni. În 1874 îmbolnăvindu-se Papiu, copilul este readus în Ardeal și înscris la liceul din Brașov. Cum familia sa — tatăl, Iosif Hodoș, fiind numit consilier referent al Mitropoliei ortodoxe și apoi secretar al „Asociațiunii" — se stabilește în 1876 la Sibiu, tînărul va face aici la liceul maghiar clasele a V-a și a VI-a, în 1877 fiind transferat apoi, din nou, la liceul român ortodox din Brașov unde, în iunie 1880, avea să ia bacalaureatul.

Printre profesorii brașoveni a avut pe David Almășianu, fost, pînă în 1848, profesor la Vălenii de Munte și participant la revoluție, pe Ion C. Tacitu, absolvent al universității din București, la care a stat în gazdă, pe poetul și publicistul, Ion Al. Lapedatu, doctor în filozofie la Bruxelles, pe Pandele Dima, Lazăr Nasta și pe Ion Popea, iar ca director pe Ștefan Iosif, tatăl poetului. Preocupările și talentul său literar l-au impus în clasa a VIII-a ca vicepreședinte al Societății de literatură a elevilor, președinte fiind întotdeauna un profesor.[1] În clase apropiate cu a lui se aflau atunci și viitorii profesori, scriitori și publiciști: Andrei Bârseanu, Ioan Bogdan, Iuliu Mera, Silvestru Moldovan, Ioan Clinciu. Patriotismul în care erau educați elevii acestui liceu se vede clar, cu privire la clasa lui Gorun, din faptul că șase din cei șapte bacalaureați ai acestuia, printre care și Ion Gorun, aveau să treacă în țara românească[2].

Contactul tînărului Hodoș cu liceele din orașele Sibiu și Brașov, ca și cu însăși viața citadină de aici, unde limba germană, din cauza grupurilor de populație săsească, se vorbea în mod curent, îl va ajuta să deprindă în mod amănunțit limba lui

[1] Anuarul Liceului „Andrei Șaguna" din Brașov, anul jubiliar, 1925.

[2] Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor din Brașov*, 1902, p. 568.

Goethe, fapt ce îl va face ca mai tîrziu să încerce traducerea, în românește, a capodoperei genialului poet german, *Faust*.

În toamna anului 1880 Gorun se va îndrepta spre București, unde se aflau și frații săi, Nerva și Ulpiu Hodoș. În capitala României a urmat mai întîi cursurile Facultății de medicină, pe care le va abandona după doi ani, înscriindu-se la Facultatea de litere și filozofie, la care își va lua licența.

Școala cea mai bună pe care a urmat-o — după cum avea să mărturisească mai tîrziu în interviul acordat lui Romulus Dianu — a fost însă citirea și recitirea clasicilor. „Școala mea — preciza Gorun — au fost înaintașii mei. Citeam pe C. Negruzzi, pe Odobescu, pe Bălcescu și pe poeții și prozatorii timpului", cu alte cuvinte pe Eminescu, Slavici, Vlahuță, Delavrancea, Caragiale. E de menționat că toți aceștia întrebuințau cea mai plastică limbă literară a vremii, Gorun avînd astfel de la cine să învețe poezia și cadențele graiului românesc. O diminuare timpurie a simțului auzului, îl va împiedica însă pe Gorun de a îmbrățișa, după vechea tradiție ardeleană, cariera didactică, dedicîndu-se încă din anii studenției ziaristicei. Ziaristica îl tentase dealtfel încă din adolescență, fiindcă tatăl său fusese un pasionat cititor de ziare și redactase el însuși o anumită perioadă ziarul „Federațiunea" de la Budapesta, în timpul cînd directorul acesteia, Alexandru Roman, colegul de academie și de parlament al lui Hodoș, executa la Vácz condamnarea ce-i fusese dată de tribunalul maghiar (1868). În 1871 Visarion Roman, inițiatorul băncii „Albina" de la Sibiu, îi propusese totodată înființarea unui cotidian românesc în orașul „Asociațiunii".

În casa lui Iosif Hodoș intrau aproape toate periodicele românești ale tipului, în frunte cu „Românul", lui C. A. Rosetti, de la București și, bineînțeles, publicațiile ardelene „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român", „Familia" etc. Ion Gorun a crescut astfel în strîns contact cu presa românească, ea inițiindu-l în problemele sociale și naționale ale timpului, și îndeosebi ale literaturii.

Dealtfel, biografia lui nu e decît o lungă succesiune de colaborări și participări la înființarea și conducerea unor publicații, acestea fiind principalele acțiuni ale existenței sale.

Gorun a intrat mai întîi, îndeplinind funcția de reporter, în redacția ziarului „Poporul" (1881), întemeiat de N. Bassarabescu, unul din discipolii preferați ai lui Cezar Bolliac, și apoi la „Națiunea" (1882), organul lui Dimitrie Brătianu, unde, după propria

sa mărturisire, avea să-şi facă „ucenicia". Prin 1884 scria la ziarul „Unitatea naţională", al grupării ardelene din Bucureşti, înfiinţat de Gh. Secăşianu [1]. La apariţia „Voinţei naţionale" (1884), noul oficios al Partidului naţional liberal, condus de Dimitrie A. Sturdza, îl găsim printre colaboratorii acestuia. După înfiinţarea ziarului „Tribuna", de la Sibiu (14 aprilie 1884), va deveni unul din corespondenţii şi colaboratorii bucureşteni ai acestuia, intrînd astfel în relaţii cu Ioan Slavici şi apoi cu George Coşbuc, care va colabora şi el la cotidianul sibian. Cum Gorun întreţinea strînse relaţii cu Sibiul, mama sa continuînd să trăiască acolo, Slavici ar fi dorit să-l angajeze redactor permanent la „Tribuna", aşa cum îl va angaja mai tîrziu şi pe Coşbuc, dar teama tînărului ziarist de a fi recrutat în armata maghiară l-a făcut să refuze, rămînînd astfel definitiv la Bucureşti. Tot ce scrisese pînă atunci era considerat ca lucru fără însemnătate. „Debutul meu temeinic — afirma Gorun în acelaşi interviu — a fost la «Convorbiri literare», fără să fac însă parte din cenaclul «Convorbirilor». Maiorescu se interesa de mine şi mă aprecia, dar nu m-am dus niciodată în cercul de la «Convorbiri». Trimitem lui Jacques Negruzzi poeziile pe care mi le publica la loc de cinste în revistă."

La „Convorbiri" a întrebuinţat vechiul pseudonim al tatălui său din anii tinereţii : *Castor*.

Cu mai mult relief se va manifesta la revista „Fîntîna Blanduziei", înfiinţată la 4 decembrie 1888, ca un omagiu adus lui M. Eminescu, poetul fiind socotit fondatorul revistei. La „Fîntîna Blanduziei" colabora şi fratele său, Nerva, iar celălalt frate, Ulpiu, deţinea funcţia de administrator al revistei. La moartea lui Eminescu, Gorun va scrie un emoţionant articol în ziarul „Tribuna", de la Sibiu (21 iunie/2 iulie, nr. 1391), în care afirma că prin stingerea poetului a dispărut „o lume de minuni".

Atras puternic de poezia lui Eminescu, în toamna aceluiaşi an el se va ridica cu îndrăzneală împotriva celei de a patra ediţii alcătuită de Titu Maiorescu în 1889 [2] — care, dealtfel, era o reeditare şi conţinea multe lacune, greşeli de tipar şi inadvertenţe. În articolul semnat *Alih* (Al. I. Hodoş) arăta că şi ediţia

---

[1] Ion Gorun, *Cîteva amintiri*, în „Almanahul presei române pe 1926", Cluj, 1926, p. 28—30.

[2] Al. I. Hodoş, *Un poet şi un critic*, „Fîntîna Blanduziei", nr. 7, 12—19 noiembrie, 1889, p. 1.

a patra, „departe de a fi completată, păstrează chiar și greșelile ediției a treia“ [1], ea fiind inferioară edițiilor anterioare chiar și ca lucrare tipografică“ [2]. Atacul împotriva lui Maiorescu era cu totul excesiv. „În loc să se îngrijească — scria tînărul publicist —, cum cred că îi era datoria mai înainte de toate, ca să curețe de greșeli, să împlinească lacune și să caute a completa după putință volumul de poezii a lui Eminescu, d-l Maiorescu și-a tipărit, în adevăr în fruntea volumului studiul cu care ne amenințase în «Convorbiri literare». A lăsat ce-i drept de o parte titlul pretențios al *studiului;* îl numește acum numai *notiță biografică* și-i păstrează numai partea întîia în care cu contrazicerile și neexactitățile pe care le-am arătat... își făcea apărarea în contra imputărilor că d-sa și alții ca d-sa ar fi lăsat pe Eminescu în mizerie.“

Afirmația era, evident, neîndreptățită.

Prețuirea lui Eminescu nu va aparține numai lui Ion Gorun ci și fraților săi, Enea și Nerva, cel dintîi mărturisindu-și admirația pentru genialul poet prin manualul de *Istoria literaturii române,* iar cel de al doilea prin publicarea primului volum de poezii postume ale acestuia (M. Eminescu, *Poezii postume,* București, Editura „Minerva“, 1902 cu o prefață de Nerva Hodoș). Aceeași atitudine vor avea-o frații Hodoș și față de poeții George Coșbuc și Octavian Goga.

Împreună cu Ioan Slavici, reîntors la București, și cu alți patrioți — Ioan Nenițescu, C. Tălășescu, Vintilă C. A Rosetti, Ioan Rusu-Șirianu, Petre Gârboviceanu — la 1/13 aprilie 1890, Gorun va semna o declarație prin care, continuînd o veche acțiune a tatălui său, se angaja să adune bani și cărți spre a veni în ajutorul românilor din Transilvania [3]. În capitala României începuseră dealtfel discuțiile pentru înființarea Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor, care avea să joace apoi un mare rol național, iar Gorun nu putea fi decît alături de cei care își aveau privirile îndreptate peste Carpați.

---

[1] Alih, *Ediția a patra a poeziilor lui Eminescu,* în „Fîntîna Blanduziei“, nr. 10, 3—10 decembrie, 1889.

[2] M. Eminescu, *Opere,* vol. I, ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, 1939, Fundația pentru literatură și artă (*Introducere,* p. XVI).

[3] Vezi *Un document istoric,* în „Tribuna poporului“, Arad, 1897, 5/17 iulie, nr. 126.

Activitatea sa publicistică și literară devine mai accentuată începînd din anul 1893, cînd în urma unui original concurs, ajunge secretar de redacție al revistei lui Al. Vlahuță și a doctorului Alceu Urechea, „Vieața", apărută la 28 noiembrie 1893. „Vieața" s-ar fi dorit o revistă de direcție literară independentă, luînd atitudine, în anumite ocazii, și împotriva „Convorbirilor literare" și a publicațiilor de stînga. În programul ei mijeau, mai ales pe linia vieții sătești, cîteva din orientările „Semănătorului" de mai tîrziu.

Concursul la care ne referim fusese deschis de redacția „Vieții" la 23 ianuarie 1894, pentru alegerea de către cititori a unui redactor, a cărui misiune era de a urmări în mod sistematic literatura mediocră care să fie biciuită apoi într-o rubrică intitulată *Serviciul de gunoaie în literatură*. La concurs s-au prezentat 23 de concurenți, fiecare putînd dispune pentru exercițiul său de o pagină de revistă. La 13 martie s-a anunțat rezultatul. Luîndu-se în considerație primii cinci candidați, s-a constatat următoarea succesiune de voturi :

Ion Gorun,	473	voturi
Grigri	428	„
Scurtu	304	„
Pincio (Păun)	302	„
Zizin	287	„

A fost declarat ales, evident, Ion Gorun, care își luase pentru concurs acest pseudonim, destinat să devină de acum înainte adevăratul său nume literar [1]. Unul din prietenii săi de atunci, scriitorul Radu D. Rosetti, îl descrie ca fiind „un bărbat cu fața palidă, încadrată de o barbă neagră, miop (purta ochelari) și cam fudul de o ureche — mai mult sforțîndu-se să asculte decît vorbind, avar la furculiță, însă darnic la pahar, ceea ce ar fi făcut pe Caragiale și pe Delavrancea să-i prevadă un viitor de aur, fiindcă, pe lîngă că avea talent, era de-ai noștri" [2].

În această întîmplare și în prietenia care a urmat între Ion Gorun și Alexandru Vlahuță, își are originea lucrarea de mai tîrziu a noului redactor, intitulată *A. Vlahuță, omul și opera — o*

[1] Radu D. Rosetti, *Spicuiri*, București, Editura pentru literatură și artă, 1968, p. 98.
[2] *Idem*, p. 99.

reprivire, care avea să fie una din cele mai calde expuneri asupra vieții lui Vlahuță.

La „Vieața" colaborau în acea perioadă, pe lîngă cei *doi directori*, Barbu Delavrancea, George Coșbuc, Duiliu Zamfirescu precum și Arthur Stavri, Traian Demetrescu, O. Carp, Radu D. Rosetti, I. N. Roman. C. Sandu-Aldea, George Murnu și alții. Gorun, pe lîngă notele înțepătoare ale rubricii sale, a colaborat la „Vieața" cu diferite poezii și povestiri duioase din lumea umiliților și înfrînților vieții (*Moștenirea lui Panait, Crăciunul la proletari*), precum și cu un lung studiu, nu destul de adîncit însă, asupra lui Grigore Alexandrescu.

Povestirile din „Vieața" relevau stilul și analiza psihologică din care aveau să se dezvolte schițele și portretele sale viitoare. El va aduce totodată la „Vieața" și o puternică notă ardelenească, scriind articole despre moții săi și despre legendarul Avram Iancu, urmărind în același timp dezbaterile și semnificația procesului Memorandumului, de la Cluj (mai 1894), care se va încheia cu condamnarea principalilor luptători politici ardeleni : Ion Rațiu, Vasile Lucaciu, Gh. Pop de Băsești ș.a. „Lui Gorun — avea să scrie mai tîrziu N. Iorga — este a i se atribui și un fel de inițiere a lui Vlahuță în viața ardeleană de luptă pe care ajunge a o cînta." [1]

În legătură cu colaborarea lui Ion Gorun la „Vieața", N. Iorga spune însă ceva mai mult, afirmînd că acesta a adus în redacție „o notă nouă de energie aspră", și, împreună cu alți scriitori ardeleni, aflați la București — I. Slavici, G. Coșbuc, care în acel timp, împreună cu I.L. Caragiale, editau „Vatra", St. O. Iosif, cărora li se vor adăuga în curînd Gh. Bogdan-Duică, Ilarie Chendi, I. N. Roman — „exercita" o tot mai puternică influență, chiar în centrul bucureștean. „De acum înainte — preciza N. Iorga — nimic nu se va petrece în această viață literară fără amestecul, influența și uneori chiar cruda lor poruncă." [2] Aici s-a impus atît ca poet original cît și ca traducător din Heine și Petőfi, și St. O. Iosif, legat de Gorun printr-o strînsă prietenie.

---

[1] Vezi *Eroilor martiri*, „Golgota", (număr unic), București, 1894.

[2] N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, II, *În căutarea fondului*, București, 1934, p. 28.

Intrarea lui Gorun, în condițiile amintite, la revista lui Vlahuță a însemnat pentru tînărul scriitor un adevărat salt, el fiind solicitat de acum înainte și de alte redacții literare. În 1896 este chemat astfel de către un grup de scriitori printre care se afla și Coșbuc — vechi și statornic prieten al său — să organizeze revista săptămînală „Povestea vorbei" (10 octombrie 1896 — 1 mai 1897) [1]. Aici a fost nu numai secretar de redacție ci, sub inițialele *Cr* și criticul revistei, căutînd să-i dea o direcție patriotică și populară, susținînd literatura destinată poporului. Printre colaboratori aflăm, pe lîngă George Coșbuc și St. O. Iosif, și pe Ioan Adam, A. Gorovei, Vasile Pop, Spiru Hasnaș viitori semănătoriști. Colaborau de asemeni și Arthur și Raul Stavri, H. G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, D. Teleor. Dintre cei „mari" apar în paginile revistei, alături de G. Coșbuc, Al. Vlahuță (*Sonet*), și I. L. Caragiale (*O blană rară*). Partea critică e reprezentată de H. Sanielevici, I. Sanielevici, I. Teodorescu.

Gorun, din partea lui, pe lîngă povestiri și nuvele, înregistrează mișcarea culturală din țară și redactează „poșta redacției" prin care se întreținea legătura cu tinerii debutanți. Printre aceștia, descoperim la 2 decembrie 1896 și pe Ion Minulescu, sub pseudonimul *Nirvan*. Și Panait Cerna și-a încercat aici „norocul".

Revista n-a durat decît șapte luni, dar spiritul lui Gorun ieșea tot mai mult în evidență. Notorietatea și experiența sa publicistică vor determina la 1 februarie 1898 pe cei doi frați poeți, Aristide Cantilli și C. Cantilli și pe prietenii lor D. Caselli și I. Costin, să-i ofere conducerea redacției revistei bilunare „Viața nouă" apărută la 1 februarie. Dar în timp ce Cantilli ar fi voit pentru noua publicație o orientare modernistă, pe linia lui Macedonski — dealtfel la revistă colabora și Ion Th. Arghezi (Tudor Arghezi) —, Ion Gorun lupta pentru vechiul său tradiționalism. Dilema a fost concludent sesizată de Vladimir Streinu într-un capitol din *Istoria literaturii române moderne*. „Sprijinitorii lui Gorun — scrie Streinu — erau Maiorescu, Coșbuc, Delavrancea, P. Cerna, D. Nanu și chiar Gherea, în timp ce ai lui Cantilli se numeau Macedonski, Arghezi, Bogdan Pi-

[1] Greșit înregistrată de N. Iorga în *op. cit.*, p. 43, ca apărînd în 1894.

teşti, Gabriel Donna, G. Bacovia şi alţii."[1] Deşi dispunea de colaboratori de seamă, printre care şi C. Rădulescu-Motru şi tînărul M. Sadoveanu, cu poezii şi schiţe, revista şi-a suspendat totuşi apariţia la 10 mai 1898.

În 1899 Arthur Stavri, care înfiinţase revista „Pagini literare" (21 ianuarie 1899 — 30 aprilie 1900), îl invită să participe la conducerea revistei, el fiind şi pînă atunci un apreciat colaborator. La 10 decembrie 1899 Gorun devine astfel coredactor. În realitate, după aprecierea lui N. Iorga, el, împreună cu soţia sa, „vor domina revista, în lupta dintre conducători avînd să biruie Gorun".

Cercul colaboratorilor noii reviste, care avea şi ea o orientare tradiţionalistă, era cu mult mai larg decît al celei anterioare, la cei de la „Povestea vorbei" adăugîndu-se alţii, noi. Printre ei figurau: D. Anghel, D. Nanu, Jean Bart (Eugeniu P. Botez), M. Sadoveanu. Aici a publicat D. Anghel primele sale poezii din viitorul volum, *În grădină*, şi totodată subtile traduceri din Lenau, Uhland, Heine, Verhaeren etc. St. O. Iosif îşi va continua şi el traducerile începute la „Viaţa".

Un colaborator nou care va deveni apoi unul din cei mai străluciţi prozatori români, a fost M. Sadoveanu. Gorun, pe lîngă bucăţi beletristice, a publicat în această revistă numeroase cronici dramatice, note şi articole cu privire la importanţa şi semnificaţia literaturii populare.

La 2 decembrie 1899 apare la Bucureşti cotidianul „România jună", înfiinţat de A. C. Popovici şi Gh. Bogdan-Duică. În jurul noului ziar, se adună Al. Vlahuţă, G. Coşbuc, N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, O. Densusianu, Ştefan Petică, Al. Cazaban. Ion Gorun, solicitat din primul moment, colaborează cu articole şi cronici asupra problemei naţionale, aruncînd noi lumini asupra situaţiei din Transilvania.

În 1901 debutează editorial cu placheta *Cîteva versuri* din cele publicate la „Convorbiri literare", la „Viaţa" şi la celelalte reviste din a căror redacţie a făcut parte. Deşi nu lipsite de interes, şi chiar de o anumită notă personală, ele nu-l vor impune însă ca poet, lucru semnalat îndeosebi de Ilarie Chendi[2],

---

[1] Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 331.

[2] Ilarie Chendi, *Foiletoane*, Bucureşti, 1904, p. 15.

motiv pentru care el se va dedica de acum înainte — fără a renunța la poezie — mai mult prozei și traducerilor, în domeniul acesta avînd să cucerească o necontestată reputație.

În 1902 va edita volumul în proză *Alb și negru*, povestiri și evocări sociale, patriotice și culturale. În 1904 publică o povestire mai lungă, cu proporții de roman, intitulată *Robinson în țară românească* (asemănătoare în final cu nuvela lui Ioan Slavici, *Popa Tanda*, ostilă vieții și moravurilor orășenești).

Alte povestiri și nuvele, cu un pronunțat caracter social și etic, vor apărea în 1905, sub titlul *Taina a șasea*, ca și traducerea primei părți din *Faust*, care va fi considerată drept cea mai reușită tălmăcire românească făcută pînă atunci din Goethe. „De la întîiele accente — scria Ilarie Chendi, el însuși un germanist de seamă — începînd cu magistralul prolog asupra raportului dintre teatru și viață, se vede conștiinciozitatea aproape cucernică și măiestria cu care Gorun dezvăluie gîndul și cuvîntul autorului. El desprinde înțelesul limpede din original, menține pînă și forma, ritmul și rimele versului, pînă la sfîrșit — o muncă cu cît mai reușită, cu atît mai îndrăzneață." [1]

Începînd din 1901 el va avea, ca și Constanța Hodoș, o apreciată colaborare la „Semănătorul", revistă condusă mai întîi de G. Coșbuc și Al. Vlahuță — și apoi de N. Iorga. Pînă la intrarea în redacție a lui N. Iorga (1905) critica la „Semănătorul" a fost reprezentată de Ilarie Chendi. Chiar de la primul număr Gorun colaborează cu povestirea *Vaiet și tăcere*, colaborarea sa fiind împletită cu diferite articole de atitudine patriotică. Constanța Hodoș îl va urma și ea, N. Iorga considerîndu-i pe amîndoi printre colaboratorii de seamă ai revistei, deși amîndoi aveau să părăsească „Semănătorul" la numai un an după apariția sa.

Ion Gorun era dealtfel un vechi semănătorist, semănătorismul, prin dragostea preconizată pentru viața rurală și pentru aspirațiile naționale ale poporului, făcînd parte din propriul său „program" literar.

La 15 martie 1905, soții Gorun s-au despărțit totuși de „Semănătorul", pentru a înființa o publicație bilunară proprie, intitulată „Revista noastră", contînd mai ales pe colaborarea unor scriitoare ca Elena Văcărescu, Maria Cunțan, Alice Călugăru, Sofia Nădejde, Adela Xenopol. Pe lîngă I. Gorun, vor mai colabora ocazional și Al. Vlahuță, M. Sadoveanu, Z. Bârsan, I. Mi-

[1] Ilarie Chendi, *Impresii*, București, 1908, p. 222.

nulescu ş.a. Revista va apărea fără întrerupere pînă la 22 aprilie 1907, propunîndu-şi să fie „ o oglindă credincioasă a colaborării intelectualităţii feminine la patrimoniul cultural naţional comun". La 1 iunie Constanţa Hodoş îi va asigura o nouă apariţie de doi ani.

La „Revista noastră" Ion Gorun, pe lîngă anumite bucăţi beletristice, a publicat diferite fragmente din *Faust,* şi a întreţinut cronica literară, urmărind îndeosebi literatura feminină. El a remarcat astfel apariţia volumelor de poezii ale poeteselor ardelene, Maria Cunţan, de la Sibiu, şi a Mariei Ciobanu de la Arad — susţinute în presa bucureşteană şi de Ilarie Chendi —, a *Viorelelor* Alicei Călugăru, a piesei Elenei Văcărescu, *Pe urmele dragostei,* şi a primei cărţi a Elenei Farago, *Versuri* — relevînd elementele specifice ale literaturii acestora şi originalitatea lor.

El salută de asemeni cu entuziasm apariţia poemului lui St. O. Iosif, *Din zile mari,* închinat lui Ştefan cel Mare, a scrierilor politice ale lui M. Eminescu, editate de Ion Scurtu, a vibrantei *Istorii a românilor* scrisă de N. Iorga, *Icoanele* lui Al. Ciura, tipărite la Budapesta în colecţia „Luceafărul", şi mai ales apariţia primului volum de *Poezii* al lui Octavian Goga (1905), destinat unui succes din cele mai răsunătoare în literatura română.

Intervenţiile sale critice au asigurat revistei un apreciat nivel, făcînd pe cititori să treacă mai uşor peste unele versuri şi povestiri mai puţin reuşite.

Părăsind „Semănătorul" în 1905 şi începînd apoi o nervoasă polemică împotriva lui N. Iorga, din cauza căruia părăsise revista, Ilarie Chendi va lua în 1906 iniţiativa înfiinţării unei noi publicaţii săptămînale, intitulată „Viaţa literară". Pentru a da revistei mai mult prestigiu, Chendi a făcut apel pentru locul de directori la doi vechi semănătorişti : George Coşbuc şi Ion Gorun. Pentru sine păstra postul de secretar de redacţie, cu alte cuvinte de adevărat factotum. Programul „Vieţii literare" — apărută la 1 ianuarie 1906 — a fost semnat de George Coşbuc şi Ion Gorun, el promiţînd o largă libertate de orientare tuturor colaboratorilor. „Începînd această revistă — se arăta în articolul *Un prim cuvînt* — nu avem alt gînd decît acela ce se oglindeşte, credem, destul de lămurit în titlul ei. Dorim şi vom năzui ca ea să fie o icoană cît mai credincioasă şi mai întreagă

a vieții noastre literare și artistice în desfășurarea ei. Coloanele acesteia se vor deschide, dar, primitoare, tuturor scriitorilor noștri și nici unul nu va găsi aici vreo constrîngere sau vreo restrîngere a talentului său", fără ca vreo iscălitură să „angajeze pe alta".

La „Viața literară" Gorun a publicat o serie de noi versuri și fragmente din *Faust*, căutînd să le dea o formă cît mai expresivă, unele povestiri ca ***Două lumi***, ***Năpasta***, ***În urma coșciugului***, precum și o serie de articole ***(Ziarele și literatura, Școlile noastre literare)***, și diverse însemnări și cronici dramatice. Coșbuc oferă și el revistei o sumă de poezii din vechiul său arsenal (*Bordei sărac, O poveste reușită*, ***Furtuna primăverii***, *Cuscrii* ș.a.).

Deși avea un program anunțat cu atîta circumspecție și respectat, desigur, în liniile lui pozitive, „Viața literară" n-a putut fi totuși revista liniștită și pașnică pe care și-ar fi dorit-o Coșbuc și Gorun, fiindcă ea a devenit repede o tribună proprie a spiritului polemic al lui Chendi, îndreptat îndeosebi împotriva „Semănătorului" și a lui N. Iorga. Ea a acceptat astfel în paginile ei și pe N. Gane, I. A. Bassarabescu, Al. Cazaban, dar și pe simbolistul Ion Minulescu, care aici și-a dobîndit meritata consacrare, pe Victor Eftimiu, pe noul critic E. Lovinescu, și alți scriitori moderniști, seduși de programul amintit și de atitudinea antisemănătoristă a lui Chendi.

Coșbuc și Gorun, după un an de colaborare, și-au anunțat retragerea, cerînd ca revista însăși să-și înceteze apariția. Chendi nu s-a subordonat însă dorinței lor și, călăuzit de demonul său polemic, a prefăcut „Viața literară" în „Viața literară și artistică", asigurîndu-i încă un an de existență (7 ianuarie 1907—6 aprilie 1908). Continuarea în aceste condiții și cu acest titlu a fost dezavuată de Ion Gorun, care a afirmat că aceasta se face „peste voia noastră" și peste dreptul fostului secretar al „Vieții literare".

Scăpat un răstimp din vîltoarea revistelor ,Gorun se dedică din nou unei fecunde activități de traducător, publicînd două noi ediții din *Faust*, ambele revăzute și completate cu diferite intervenții, și traducînd în întregime lucrarea lui Kant, *Spre pacea eternă*.

În 1911 publică un nou volum de povestiri, intitulat semnificativ *Lume necăjită*, reprezentînd ceea ce G. Călinescu avea să

numească mai tîrziu „literatura socializantă" a lui Ion Gorun" [1], precum și un volum de observații asupra limbii noastre literare : *Știi românește ?*

La apariția, în 1911, a revistei „Flacăra" a fost invitat, de C. Banu, să colaboreze la noua publicație, care timp de cîțiva ani va aduna în jurul ei în mod eclectic un mare număr de scriitori, printre care Ioan Slavici, G. Coșbuc, Delavrancea, M. Sadoveanu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, O. Goga, Victor Eftimiu, Cincinat Pavelescu, St. O. Iosif ș.a.

Pentru a-l atrage printre colaboratori, Locusteanu, secretarul de redacție al revistei, îi publică un elogios portret în seria „contemporanii". [2] Colaborarea lui Gorun la „Flacăra" n-a fost totuși prea abundentă. În 1911 publică povestirea *Țiganul*, în 1912 *Subiect rezervat* și *Lumea prin geam*, în 1913 *Toate bune, toate rele*, în 1914 *Demisia la români, Cariere greșite, Dacă tinerețea* ș.a.

În curînd îl așteaptă o nouă invitație. Aceasta avea să fie a ziarului de dimineață „Minerva", printre colaboratorii căreia intră la 16 noiembrie 1912. În paginile acesteia se întîlnește, publicînd note, schițe și articole, cu M. Sadoveanu, Gh. Bogdan-Duică, St. O. Iosif, C. Sandu-Aldea, Ioan Adam, C. Rădulescu-Motru. Ca și în tinerețe, la „Voința națională", el nu va susține la ziarul conservator cauze politice de partid, limitîndu-și colaborarea la partea literară.

La 1 martie 1915 întemeiază împreună cu doctorul Ureche, Archibald (G. Rădulescu), Maximin Fortuniu și fiul său Sandu Hodoș revista satirică „Mojicul", care va apărea săptămînal, pînă la 14 august 1916. În același an editorul Ig. Hertz îi oferă conducerea publicației „Astra" (literară, artistică, științifică — o revistă magazin — care își va menține apariția pînă la 15 august 1916, urmînd să reapară în 1918).

Timp de doi ani va edita la Hertz publicația „Războiul popoarelor" (1914—1916), urmărind documentar desfășurarea conflagrației. La îndemnul lui Vlahuță a publicat în colecția îngrijită de acesta, „Scriitorii români", o mică antologie din scrierile sale intitulată *Fata cea frumoasă*.

---

[1] *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, 1941, p. 525.

[2] „Flacăra", I, 1911, p. 220.

În timpul războiului, copleşit de o precară situaţie materială, Gorun va rămîne la Bucureşti, aşa cum rămăseseră şi George Coşbuc, Ioan Slavici, Gh. Bogdan-Duică, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction. Nevoile vieţii îl vor constrînge, ca şi pe Rebreanu, să colaboreze la „Lumina" lui C. Stere, ziarul urgisit de toţi susţinătorii războiului naţional. Dar, ca şi Rebreanu, Ion Gorun va colabora la „Lumina" numai cu cîteva articole şi schiţe de natură cultural-socială *(Kant şi pacea eternă* ş.a.).

O colaborare mai intensă, de asemeni de natură literară, va avea la ziarul „Renaşterea" întemeiat la 28 iunie 1918 de fostul ministru conservator D. I. Nenițescu, adept al lui Al. Marghiloman. Dăm cîteva titluri pentru lămurire: *File albe, În sudoarea frunţii tale, Peste hotarele vieţii, Tot mai tare crucea, Doi fericiţi.*

A decedat la 30 martie 1929 în vîrstă de 65 ani. E înmormîntat la Belu.

Doi dintre titanii scrisului românesc, N. Iorga şi Tudor Arghezi, i-au consemnat amintirea în necroloage de o neîndoielnică admiraţie. „Ion Gorun — scria N. Iorga — a fost însuşi tipul scriitorului prob. La acest ardelean de mare rasă, în sîngele căruia erau instincte de dîrz viteaz, din neamuri de cnezi şi de voievozi, păstrători îndărătnici ai unui neam osîndit, nimic nu-i era necercetat, necontrolat, nerelevat, cu cea mai dureroasă grijă, ideea generatoare, arhitectura, limba."[1] „A fost — sublinia şi T. Arghezi — un cărturar, un om de litere în totalul înţeles al cuvîntului, a fost ceea ce ar dori fiecare din noi să fie, ca să nu piardă nici o clipă a cadranului precizat... Cînd va începe seria biografică a vieţilor româneşti — scria în continuare autorul *Cuvintelor potrivite* — menită să dea pilda răbdării şi a speranţei viitorilor recruţi sociali ai timpului românesc, dintre cele douăzeci-treizeci de vieţi consacrate bunului nostru obştesc, va face parte negreşit şi viaţa masivă a lui Ion Gorun."[2]

Din partea scriitorilor ardeleni Ion Agârbiceanu adăuga: „În sîmbăta Paştilor a plecat din rîndurile purtătorilor de condei din România unul care, cu puţini alături, forma elita scrisului românesc, iar ca onestitate, putere de muncă şi hărnicie era

---

[1] N. Iorga, *Oameni cari au fost,* Fundaţia pentru literatură, 1936, vol. III, p. 287.

[2] T. Arghezi, *Scrieri,* Minerva, vol. 27, p. 245.

poate cel dintîi. Patruzeci şi cinci de ani Ion Gorun ...a fost nelipsit din publicistica românească, pe care a onorat-o cu scrisul său cotidian, pe care a îmbogăţit-o cu lucruri care vor rămînea mereu apreciate... Era un om şi un scriitor care n-a luat în glumă viaţa, ci a privit-o şi a înţeles-o, precum i-a şi slujit, printr-o gravă seriozitate, atras de necesitatea inexorabilă a luptei, ca şi a tragicului ei." [1]

În 1930 Claudiu Isopescu îi va traduce în limba italiană, — în colecţia „Prosatori stranieri" — nuvela *Il principe azzuri*...

Constanţa Hodoş i-a supravieţuit pînă la 13 aprilie 1934.

Ion Gorun a debutat ca poet şi va scrie versuri pînă la sfîrşitul vieţii sale.[2] Dar, după placheta din 1901, nu va mai publica nici un alt volum, atenţia sa editorială fiind rezervată prozei şi traducerilor. În cele *Cîteva versuri*, volumul său de debut, ca şi în versurile publicate ulterior, se găsesc totuşi cîteva zvîcniri şi arpegii care, deşi influenţate de acordurile lui Eminescu şi de lirica germană, merită să fie relevate. E mult lirism elegiac în ţesătura lor, multă melancolie — unii critici au vorbit chiar de pesimismul său — multă înclinare spre filozofia zădărniciei, dar şi o accentuată revoltă socială care îl aşază pe Gorun în rîndul poeţilor luptători. Din prima serie menţionăm *Nostalgie, Poveste veche, Trecute vremuri, În satul meu*, iar din a doua *Balada cavalerului, Moise, Trei zîne, Biruinţa*, unele reproduse şi în antologia de faţă. Limitele inspiraţiei lui, pe care nu le va depăşi, sînt limitele lui Traian Demetrescu şi ale lui Radu D. Rosetti, pe care îl va şi elogia într-o cronică literară. Melancolia, care va fi şi a lui St. O. Iosif, nu-l va împiedica totuşi să întîmpine cu încredere ideile menite să dea o altă faţă viitorului :

Ideile mîntuitoare
Hai, tăvăliţi-le-n noroi !
Din glodul grămădit de voi
Vor creşte mai triumfătoare.

---

[1] I. Agârbiceanu, *Ion Gorun*, în vol. *Meditaţie în septembrie*, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 64—67. Ediţia îngrijită de Aurel Sasu. Cuvînt înainte de Mircea Zaciu.

[2] Ultima sa bucată publicată a fost poezia *Flori* apărută în revista „Ţara noastră", Cluj, 1928, nr. 28, p. 893.

Mai multă vigoare a manifestat în bucățile de proză adunate în volumul *Alb și negru*. Din cauza unor accente mai incisive aflate în paginile volumului, Sextil Pușcariu afirma în comentariile sale de critică literară, de la 1906, că nu „alb și negru" ar fi trebuit să se intituleze cartea, ci *negru și alb*, „căci negru e culoarea în care i se prezintă lumea". [1]

În acest volum se află duioasele sale pagini despre moți *(Moțul)*, oamenii copilăriei sale, despre Avram Iancu *(Numai cu o moarte)*, văzut în casa tatălui său la vîrsta copilăriei și reactualizat necontenit de cîntecele moților :

Fă, Doamne, o minune-n țară
Și-adă-ni-l pe Iancu iară.

Aici răzbat și zilele fierbinți ale procesului Memorandumului, din 1894, care a trezit fiori noi în sufletele vitejilor din Munții Apuseni.

În bucata *Altă doină* găsim aceste robuste accente sociale, profetice, care exprimă nu convingeri filozofice teoretice, ci, îndemnuri dîrze la optimismul patriotic, la încrederea în viitor. „Muri-vom — exclama Gorun — noi ăștia care ne-am corcit, ne-am artificializat și ne credem minunați ; muri-vor micii și răii care se cred mari și puternici, strîmții la inimă care se socot providențiali, înguștii la minte care se zic dibaci și ageri, flecari care își închipuie că ei sînt trîmbițele lumii — muri-va toată puzderia asta de neizbutiți, din treptele de sus pînă în cele de jos... *Neamul însă va trăi și-și va cînta înainte vecinic doina.*" Doina invocată de Gorun „este sperarea ; sau, și mai mult : e așteptarea, e chemarea duioasă a celor ce se văd venind, a celor ce vor veni, fără teamă și fără îndoială".

Povestirea *Vaiet și tăcere* e un ecou vibrant al solidarității omului cu pămîntul pe care s-a născut, cu destinul lui. O bucată de reușită concentrare, și în același timp de pătrunzătoare psihologie, este *Mîna moartei*, în care se înfățișează sfîrșitul unei bătrîne și al fiului său — Cristache — îmbătrînit în rele, beție și lene. Ajuns la cincizeci de ani, fiul nu are decît dorința de a smulge de la pieptul bătrînei cheile de la o ladă în care aceasta își păstra „comoara". Orice încercare — inclusiv teroarea — făcută pentru a obține această cheie, care i-ar fi asigurat

[1] Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902—1906)*, București, 1909, p. 31.

procurarea băuturii, nu dăduse nici un rezultat. În cele din urmă, bătrîna ajunge în pragul morții, fiul urmărindu-i sfîrșitul cu o suspectă tulburare. Îndată ce a avut siguranța morții acesteia, Cristache se repede la legătura cu chei. Apoi „ca un tîlhar care se teme să nu fie surprins, se repezi la ladă... galbeni, poli, argint... o comoară. Puteau să fie circa cinci mii de lei. Ai lui ? ai lui (gîndește Cristache). De zeci de ani îi așteptase, de zeci de ani îi dorise, ca însetatul picătura de apă... Acum erau aci... putea să-i pipăie... putea să-și umple buzunarele cu ei, da, așa, uite-așa, în toate buzunarele ! Ha, ha ! Să mai poftească baba acu să-l oprească... să poftească, de !" În momentul în care el se simțea nebun de fericire, vede însă cu spaimă că în patul în care zăcea bătrîna se mișcă ceva, lui părîndu-i-se chiar mîna moartei. Emoția și spaima fiului sînt atît de mari, încît acesta „căzu ca un buștean la picioarele patului, în care moarta sta întinsă pe spate, nemișcată." Murise și el. Ceea ce se mișcase în pat nu era însă mîna moartei, ci motanul care avea obiceiul să doarmă acolo.

Etapele povestirii sînt parcurse cu o rară siguranță, bucata detașîndu-se ca una din cele mai apreciate creații ale scriitorului.

Un criminal reprezintă un ecou din lumea tristă a proletariatului, *Dubla de trei*, *Bani*, *Arhivarul*, *Frații* și altele aduc aceeași atmosferă sumbră a unor chinuiți ai vieții.

După povestirile din *Alb și negru* Gorun a abordat un subiect mai amplu, care ar putea fi considerat și ca roman. E vorba de *Robinson în țara românească*. Drama — operă esențial semănătoristă — e a unui tînăr intelectual care, dezgustat de viața și prietenii de la oraș, se hotărăște să se stabilească într-un sat convins fiind de superioritatea etică a satului asupra orașului. Primit la început cu neîncredere de către țărani, eroul, muncind alături de ei și îmbrăcîndu-se ca ei, sfîrșește prin a le cuceri încrederea. Descoperind, după îndelungate și dramatice peripeții pe autorul unei crime atribuite altuia — ca și în *Năpasta* lui Caragiale — Nichifor se căsătorește cu fata celui izbăvit, rămînînd definitiv printre țăranii care vor vedea în el un om excepțional. Satul întreg se transformă ca în urma acțiunii unui alt Popa Tanda.

„Romanul" e scris cu multă îndemînare și simț al gradației psihologice, Gorun revelîndu-și totodată marile însușiri de meșter al frazei de analist și de portretist. În *Robinson* își va găsi

un loc mai larg și natura, atît de puțin înregistrată de Gorun în celelalte scrieri ale sale.

În volumul *Taina a șasea* (taina căsătoriei) sînt înfățișate numeroase subiecte culese în mod realist din viața unor familii tulburate de păcat. *Afișul*, de pildă, reprezintă drama unui tînăr din provincie care abia la 18 ani află de la tatăl său că mama, pe care o credea moartă de pe cînd el nu avea decît un an, fugise cu un actor, intrînd și ea într-o trupă de teatru. Tînărul, pornit pentru studii la București, căzîndu-i în mînă un afiș cu mai multe nume de artiste, are bănuiala că una din ele ar putea fi mama lui. Zdruncinat sufletește, fără a se duce să o vadă, se întoarce acasă la tatăl său unde își pierde mințile. În *Paznicul cinstei* e evocat un unchi pe care nepotul său, negustor tînăr căsătorit, îl angajează pentru a-i supraveghea nevasta, „cinstea", unchiul urmînd să fie „paznic" al nepoatei. În cele din urmă, negustorul fiind plecat în provincie, „paznicul", sedus de farmecele femeii, încearcă el însuși să intre în păcat. Bucata *La jug* ilustrează căsătoria dintre „o fată de familie" scăpătată, și un „om din popor", profesorul Gheorghe Ionescu „Ghiță a lui Ioan". „Fata" constată însă chiar de la întîia vizită făcută mamei soțului că aceasta este „ridicolă", iar casa, o „cocioabă", o „infecție". Ghiță își încovoaie fruntea și trage în continuare la carul căsniciei ca „boul la jug". Drama, trăită de atîția „oameni din popor" căsătoriți cu „fete de familie", e surprinsă, ca atare și de Gorun. *Pedeapsa* cuprinde povestea nefericită a unei alte familii, dezbinate prin fuga soției. O dramă a adulterului, sfîrșită printr-un omor, reprezintă și schița *Grăuntele* — greu de numit nuvelă ca și atîtea altele din povestirile lui Gorun — care se petrece într-un sat de munte. În *Răzbunare* un copil de nouă ani ucide, aprinzînd casa, pe amantul mamei sale din pricina căruia tatăl său părăsise familia. Mai duioasă, blajină este schița *O clipă* în care doi bătrîni, care se iubiseră în tinerețe, dar nu se putuseră căsători din pricina sărăciei tînărului — ea era fiica unui ministru — se reîntîlnesc o clipă povestindu-și avatarurile vieții și dragostea risipită.

Pe lîngă păcatele săvîrșite împotriva „tainei a șasea" împotriva eticei, în volum se mai află și cîteva portrete de mahalagii ai timpului, „oameni politici", ca *Dobre Tănase* și alții din bucățile *Fericirea altora*, *Zile de criză*, care vor anticipa tipurile din *Obraze și măști*, precum și o povestire glumeață intitulată

om cu noroc care amintește pe alocuri de cele *Două lozuri*, de Caragiale.

Aruncînd în 1905 o privire mai largă asupra „nuvelelor d-lui Gorun", N. Iorga destăinuia că scrierile din volumele menționate pînă acum au fost selecționate de autor cu ajutorul lui Al. Vlahuță, acesta fiind considerat ca un adevărat mentor al său. Iorga aprecia că bucățile lui Gorun erau „schițe puternice, dramatice", cuprinzînd „pagini înduioșătoare" de o desăvîrșită limpeziciune. [1]

Volumul care caracterizează în cea mai înaltă măsură mediul de evocare literară a lui Ion Gorun, lumea specifică a eroilor săi — funcționari modești, pensionari, mahalagii — compasiunea adîncă pentru toți cei loviți de viață, este însă *Lume necăjită*, el reprezentînd ceea ce a fost denumit drept literatura lui „socializantă". În acesta își găsește realizarea atît dragostea de oameni cît și umorul lui, forma cea mai reușită a stilului și artei sale.

În bucata *Un vis împlinit* se povestește dorința soților Tîrzioru — conu Ghiță și coana Safta — de a putea să-și petreacă și ei cîteva zile la Sinaia. Din cauza banilor n-au putut sta însă decît o zi, după care s-au hotărît să rețină în fiecare lună cîte o mică sumă pentru a-și putea realiza visul. N-aveau să și-l realizeze.

Salcîmul e una din cele mai duioase povestiri din întreaga literatură română. Un biet pensionar, fost factor poștal, locuia la marginea orașului cu fetița lui care se îmbolnăvise de tuberculoză. Era o iarnă groaznică și bătrînul nu mai avea lemne. De ani îndelungați el avea însă în curte un salcîm care constituia toată bucuria fetiței. Nemaiavînd nici un lemn și în casă fiind frig, bătrînul s-a văzut silit, de mila fetiței, să taie salcîmul pe ascuns pentru a putea încălzi odaia. În zori, trezindu-se, fetița a constatat cu groază că salcîmul lipsește. „Ne-a tăiat salcîmul, a strigat ea cu disperare, ne-a furat salcîmul." Tatăl o mîngîie spunîndu-i că va sădi altul la primăvară, dar totul avea să rămînă un vis. Fetița, între timp, moare. [2]

---

[1] *Nuvelele d-lui Gorun*, „Semănătorul", 1905, 12 iunie, reprodus în vol. *O luptă literară*, Vălenii de Munte, 1914, p. 319.

[2] Povestirea a fost reprodusă în diferite antologii: Ion Breazu, *Povestitori ardeleni și bănățeni pînă la Unire* (antologie), Cluj, 1937, p. 301—304; Ion Buzași, *Povestitori ardeleni* (antologie), editura Dacia, Cluj, 1974, p. 165—170

În bucata *La doi pași*, tomnaticul funcționar Radu Calomfir, după două tentative neizbutite — mai întîi cu o domnișoară din provincie și apoi cu o studentă din București —, se căsătorește cu fata gazdei, Mărioara, „o fată care — în chip de servitoare — seara îi făcea focul, dimineața îi aducea cafeaua, ziua îi deretica prin odaie", fericirea aflîndu-se astfel „la doi pași" de dînsul.

În schița *Viță boierească* se întîlnesc doi foști colegi, Mihai Boștină și Radu Calomfirescu, primul fiind la liceu un elev excelent dar nevoiaș, iar cel de al doilea, fiul unui bogătaș, elev numai cu numele. Viața îi așezase însă pe treptele ei nu după merite, ci după avere. Într-o seară, pe neașteptate, întîmplarea îi pune față în față. Radu îl recunoaște și îl invită să-și petreacă seara cu el. După o trecere prin mai multe localuri cu mîncări și vinuri alese, îl duce apoi să doarmă la el. Dimineața, întrucît musafirul a uitat unde se află și s-a luat la harță cu servitorul, pe care l-a apostrofat, Calomfirescu îl dă afară fără menajamente. *Ravica* e tot o poveste duioasă despre o fetiță care intră slujnicuță la vîrsta de șapte ani.

Povestirile din *Lume necăjită*, deși de valoare inegală, sînt mai adîncite decît cele anterioare și totodată de o analiză mai pătrunzătoare, autorul fiind alături de toți deznădăjduiții și învinșii vieții. Eroii bucății *Lumea prin geam* din volumul *Obraze și măști* sînt „domnul Burtilă proprietar de binale și om politic" și „Cetățeanul Chiorăilă" — numele amîndurora caracterizează pozițiile pe care se găsesc în viață — primul fiind un profitor iar al doilea unul din oropsiții ei. Între cei doi se găsește geamul restaurantului în care se ospătează Burtilă; Chiorăilă, de afară, privindu-l hămesit de foame. Între ei se încheagă, teoretic, o conversație asupra pozițiilor respective. „Geamul acesta, gîndește Chiorăilă — desparte două lumi care n-au și nu pot avea atingere între ele. Două lumi cu morale deosebite, morale ce se bat cap în cap și nu se vor împăca niciodată." Concluzia: geamul trebuie spart și din două morale făcută una singură, „dar alta", cea a echității.

Țiganul — un muzicant bucureștean glorios peste hotare — relevă o întîlnire puțin plăcută între acesta și poetul Rusalim, rămas în București, scriitorul luînd apărarea artistului. Dialogul vorbește de la sine.

Schița *File albe* e adînc înmuiată în apele sarcasmului, eroul ei fiind „poetul, prozatorul, criticul și dramaturgul Maxentiu Omnibus". În aceleași ape sînt muiate și bucățile *Cizmarul și*

criticul său, Critică. Anticameră prezintă aspectele unei camere de aşteptare la o înaltă autoritate, unde, după ceasuri de nerăbdătoare aşteptare, se anunţă că „domnul director nu mai primeşte". Sarcasmul este nota ce domină şi în bucăţile *Permis liber, Bristol, Cizmarul din carte şi cel din colţ, Cariere greşite.*

Subiectele şi tablourile lui Gorun se remarcă printr-o accentuată putere de concentraţie, îmbibată însă de multă suculenţă şi de numeroase detalii specifice situaţiilor create. Dealtfel, detaliul e unul din mijloacele sale stilistice cele mai utilizate. Arhitectura nu este vastă, dar pictura găseşte întotdeauna culoarea potrivită.

Volumul, în urma unui raport al lui Octavian Goga, a fost premiat în 1923 de către Academia Română. În raportul său Goga a vorbit despre talentul viguros al prozatorului şi de „pecetea originalităţii sale", de analizele — ca şi în *Alb şi negru* — „coborîte în adîncime", de „desăvîrşita onestitate de atelier" a scriitorului, considerat, aşa cum remarcase E. Lovinescu, în *Paşi pe nisip*, ca făcînd parte din şcoala lui I. L. Caragiale. [1]

În culegerea *Nu te supăra* domină îndeosebi schiţele glumeţe din viaţa chiriaşilor de odinioară, cu mutatul la Sf. Gheorghe şi Sf. Dumitru — *Casă cu subsol, Chiriaş şi proprietar, În epoca mutatului* —, cu nesfîrşitele lor aspecte umoristice, cu amărăciuni şi noi speranţe. Cu aceeaşi fervoare e exploatat şi domeniul raporturilor dintre stăpîne şi servitoare — subiecte azi aproape dispărute —, umorul lui Gorun, ajutat şi de un limbaj pitoresc atingînd aici o tensiune din cele mai înalte *(Caut servitoare, La de toate, Toate sub cheie).* Eroina principală a acestora este Mariş, o unguroaică din Ardeal, pe care prozatorul o plimbă prin mai multe schiţe. Din mediul funcţionăresc e recrutat şi *Inspectorul,* Tase Clipici, şi consoarta d-sale, madam Clipici, din care autorul face un veritabil personaj umoristic, în felul Chiriţei lui V. Alecsandri *(Împărţirea muncii, Economie, Ouă ieftine, Madam Clipici în Europa).*

Gluma reuşită e de rigoare în toate povestirile, Gorun ştiind a surprinde cu măiestrie elementele comice. Pe această latură, multe din schiţele lui pot fi apropiate, cu succes, de *Momentele* lui Caragiale.

---

[1] *Analele Academiei Române,* tom. XXXIV, 1923—1924, p. 1—55.

*

Din numeroasele sale comentarii și articole asupra limbii, Gorun a editat în 1911 broșura *Știi românește ?* A ști românește pentru Gorun, ca și pentru înaintașii : C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri, Titu Maiorescu, însemna în primul rînd a da prioritate termenilor românești proveniți din fondul autohton al limbii populare, evitînd neologismele neavenite. Ca principali vinovați ai introducerii neologismelor de prisos, Gorun indică îndeosebi pe ziariști și traducători.

Preocupările lui Gorun în legătură cu dezvoltarea limbii se vor continua pe toată durata activității sale, el publicînd numeroase articole în revistele „Adevărul literar", „Țara noastră", „Societatea de mîine". O replică dură la aceste comentarii, invocînd fără temei anumite expresii populare bucovinene, avea să-i dea în 1926 Leca Morariu [1], căruia îi va răspunde G. Bogdan-Duică, de la Cluj. [2]

Comentariile și observațiile lui Ion Gorun asupra limbii, fac parte din bogata sa activitate publicistică, risipită prin toate periodicele la care a colaborat, principalele sale contribuții de această natură fiind articolele despre edițiile lui Eminescu, cronicile despre literatura feminină, elogierea primului volum de poezii al lui Octavian Goga, iar, mai tîrziu, evocarea monografică a lui Alexandru Vlahuță. Evocarea acestuia — după precizările sale din interviul amintit — făcea parte dintr-un plan mai larg care ar fi urmat să cuprindă și evocările lui Caragiale, Delavrancea, Coșbuc.

Timpul nu i-a mai dat răgaz.

Prozator, publicist, poet, traducător, animator cultural și literar, continuator al unei strălucite tradiții patriotice ardelene, Ion Gorun, deși nedreptățit de criticii și istoricii literari — fopt constatat și de Zaharia Stancu [3] — a fost unul dintre scriitorii români cei mai activi și totodată un luptător pentru ridicarea și luminarea celor mulți — pentru apărarea și emanciparea lor, un scriitor „socializant".

---

[1] Morariu, Leca. *De vorbă cu stilistul Ion Gorun*, „Junimea literară", Cernăuți, anul XV, 1926.

[2] „Națiunea", Cluj, 1927, nr. 21, p. 2.

[3] Zaharia Stancu, *Viață, poezie, proză*, Editura Eminescu, 1975.

Coborît din adîncul Munţilor Apuseni, din lumea aspră şi tăcută a moţilor, Ion Gorun, ca şi Ion Agârbiceanu şi Alexandru Ciura, a fost purtătorul în largul lumii româneşti a spiritului lor, al eroilor legendari care le vegheaseră paşii — Horia, Cloşca şi Crişan, Avram Iancu, Simion Balint, Simion Grozea, Ion Buteanu, Petru Dobra —, iar la Bucureşti, un susţinător al cauzelor celor nedreptăţiţi de viaţă, ocupîndu-şi locul meritat în constelaţia epocii. Proza lui Ion Gorun are în acelaşi timp valenţe şi accente ce pot fi detectate şi în schiţele şi nuvelele lui I. A. Bassarabescu, D. D. Pătrăşcanu, Al. Cazaban, precum şi a altor contemporani ai săi, ţinuţi în evidenţa posterităţii.

Ceasul reactualizării a sunat acum şi pentru uitatul Ion Gorun.

VASILE NETEA

TABEL CRONOLOGIC

1863 Viitorul scriitor Ion Gorun (Alexandru Hodoș) s-a născut la 30 decembrie în casa bunicului său Simion Balint de la Roșia Montană.

1869 Este adus la București de către unchiul său Al. Papiu-Ilarian, care nu avea copii, și este înscris la pensionul Schevitz.

1874 Îmbolnăvindu-se Al. Papiu-Ilarian, elevul este readus în Ardeal și înscris la liceul ortodox din Brașov.

1876 Odată cu stabilirea tatălui și a familiei sale la Sibiu, Alexandru Hodoș este înscris la liceul maghiar-german din acest oraș, unde avea să urmeze clasele a IV-a și a V-a familiarizîndu-se cu limbile maghiară și germană.

1878—1880 Se reîntoarce la Brașov unde își continuă studiile liceale. În clasa a VIII-a e ales vicepreședinte al Societății de lectură a elevilor. În primăvara anului 1880 își ia bacalaureatul.

1881—1883 Urmează la București cursurile Facultății de medicină, pe care le părăsește după doi ani, și începe cursurile Facultății de drept — pe care nu le va termina — și ale Facultății de litere și filozofie.
— Își începe activitatea publicistică la ziarele „Poporul" (1881) și, apoi, la „Națiunea" (1882).

1884—1888 Își continuă studiile la Facultatea de litere și filozofie, devenind licențiat al acesteia. Nu va îmbrățișa însă cariera profesorală, dedicîndu-se activității publicistice. Colabo-

reazâ la ziarele „Unitatea națională" (1884), „Voința națională" (1884) și „Tribuna" de la Sibiu.

1888 Contribuie, alături de frații săi Enea Hodoș și Ulpiu Hodoș, la înființarea revistei „Fîntîna Blanduziei" pusă sub patronajul omagial al lui M. Eminescu.

1890 Alexandru Hodoș se căsătorește cu scriitoarea Constanța Taloș, fiica unui notar (1860—1934), fosta soție a lui Ioan Rusu-Șirianu de la Arad. Noii soți vor locui în București, pe Calea Victoriei, nr. 57, în curtea bisericii Crețulescu.

La 1/13 aprilie semnează o declarație pentru sprijinirea românilor din Transilvania cu fonduri financiare, cărți și reviste.

1891 Se înscrie printre membrii nou înființatei Ligi pentru unitatea culturală a tuturor românilor în cadrul căreia va activa pînă la realizarea unității naționale.

1893 Se naște fiul său Alexandru Hodoș, viitor ziarist, scriitor și om politic (1893—1958).

1893—1894 În urma unui concurs deschis de revista „Vieața", înființată de Al. Vlahuță și Alceu Ureche, pentru un post de secretar de redacție, Alexandru Hodoș este primit ca secretar al publicației. Cum la concurs se prezentase cu pseudonimul *Ion Gorun*, acesta va deveni de acum înainte numele său literar.

1896—1897 La 10 octombrie, i se încredințează de către un grup de scriitori secretariatul de redacție al revistei „Povestea vorbei".

1898 Gorun primește conducerea revistei bilunare „Viața nouă" întemeiată de frații Aristide și C. Cantilli.

1899 Redactează împreună cu Arthur Stavri revista „Pagini literare". Colaborează la cotidianul „România jună" înființat de A. C. Popovici și Gh. Bogdan-Duică.

1901 Publică volumul *Cîteva versuri*. Prezentată la un premiu academic, cartea este elogiată printr-un raport al lui C. Ollănescu-Ascanio, dar premiul nu i se acordă.

La 2 decembrie intră printre colaboratorii noii reviste Semănătorul", condusă de Al. Vlahuță și George Coșbuc. Printre colaboratori este și soția sa, Constanța Hodoș.

1902 Îi apare volumul de proză *Alb și negru* care în 1909 va cunoaște o nouă retipărire în colecția „Biblioteca pentru toți". Cu prilejul aniversării a 25 de ani de la proclamarea Independenței, i se acordă decorația *Bene merenti*, cl. I. (Prin același decret lui St. O. Iosif i s-a acordat *Bene merenți*, cl. II-a.)

1904 E prezent în vitrinele literare cu un nou volum intitulat *Robinson în țara românească, povestire din zilele noastre*, un fel de roman pedagogic, cu antinomia sat și oraș, reeditat în 1909.

1905 La 15 martie apare publicația soției sale, „Revista noastră", revista femeilor scriitoare, la care Ion Gorun face secretariatul de redacție și îngrijește cronica literară.
La 1 noiembrie salută în „Revista noastră", ca un eveniment literar, apariția primului volum de *Poezii* al lui Octavian Goga. La 15 noiembrie publică, în aceeași revistă, primul fragment din traducerea *Faust*. În 1905 Gorun editează la „Minerva" volumul de povestiri *Taina a șasea*. N. Iorga comentează volumul printr-un elogios articol în „Semănătorul" *(Nuvelele d-lui Gorun)*.

1906 Acceptă împreună cu George Coșbuc propunerea lui Ilarie Chéndi de a fi codirector al revistei înființată de acesta: „Viața literară". Continuă cu publicarea fragmentelor traduse din *Faust*. În același an traducerea (partea I) apare și în volum. La sfîrșitul anului, nefiind de acord cu violențele polemice ale lui Chendi, care dispunea de secretariatul de redacție, George Coșbuc și Ion Gorun se retrag de la conducerea revistei.
În același an își începe totodată colaborarea la revista „Luceafărul" de la Sibiu.

1907—1910 Își continuă colaborarea la „Luceafărul", revede traducerea lui *Faust*, din care publică două noi ediții, și traduce în întregime scrierea lui Kant, *Spre pacea eternă*. — În 1909 publică noi ediții din *Alb și negru* și *Robinson*

în țara românească, prima în „Biblioteca pentru toți", nr. 557, iar a doua la editura C. Sfetea.

1911 Publică la „Minerva" un nou volum de povestiri intitulat *Lume necăjită*, considerat de G. Călinescu, mai tîrziu ca reprezentînd „literatura socializantă" a lui Ion Gorun.

— În 1911 își începe colaborarea și la revista „Flacăra" (24 decembrie, nr. 11 — în care va publica pînă în august 1914).

— În acest an publică și un volum de observații asupra limbii românești literare, intitulat *Știi românește ?* Volumul va fi retipărit în 1914 intr-o nouă ediție în colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 844.

1912 Se asociază la sărbătorirea aniversării vîrstei de 60 de ani a lui I. L. Caragiale publicînd un articol în „Luceafărul", nr. 11.

— La 16 noiembrie intră printre colaboratorii ziarului „Minerva".

1914 Între anii 1914—1916 va redacta publicația „Războiul popoarelor" ce urma să fie un documentar al desfășurării primului război mondial.

1915 Întemeiază împreună cu Alceu Ureche, cu Archibald (G. Rădulescu), Maximin Fortuniu și fiul său, Alexandru A. Hodoș, revista satirică săptămînală „Mojicul".

— Editorul Ig. Hertz îi încredințează conducerea revistei magazin „Astra", în care se vor publica numeroase traduceri populare. Revista va apărea pînă la 15 august 1916, urmînd să-și reia apariția în 1918.

1916—1918 Publică în colecția lui Al. Vlahuță „Scriitori români" o scurtă antologie din povestirile sale întitulată *Fata cea frumoasă*.

— În timpul ocupației germane, avînd o grea situație materială, rămîne în București împreună cu George Coșbuc, Liviu Rebreanu ș.a.

— Colaborează cu schițe, articole culturale la ziarul „Lumina", înființat de C. Stere la 1 septembrie 1917.

— Cu contribuții literare colaborează și la ziarul „Renașterea", întemeiat de D. I. Nenițescu.

1919—1928 Reia conducerea magazinului „Astra" precum și a calendarului „Lumea ilustrată" în care va publica numeroase traduceri și însemnări politice și culturale. E întîlnit printre colaboratorii revistelor „Flacăra", „Transilvania", „Sburătorul", „Adevărul literar și artistic", „Societatea de mîine" și îndeosebi la revista „Țara noastră", de la Cluj.
— Între 1921 și 1922 reeditează, la Cartea românească, vechile sale scrieri: *Lume necăjită* și *Robinson în țara românească*.
— În 1922 scoate un nou volum de povestiri intitulat *Obraze și măști* și apoi sub titlul *Nu te supăra*, un volum de schițe glumețe [f.a.].
— În 1923 volumul *Obraze și măști* e premiat de Academia Română în urma unui raport semnat de Octavian Goga.
— În 1925 e proclamat membru de onoare al Sindicatului presei române din Ardeal și Banat alături de Vasile Goldiș, O. Goga, Sextil Pușcariu, Ion Lupaș, Gh. Bogdan-Duică, O. Ghibu, Silviu Dragomir ș.a.
— În 1926 i se acordă premiul național pentru proză, aceasta fiind cea mai înaltă distincție literară a timpului.

1929 La 30 martie scriitorul decedează și este înmormîntat la cimitirul Belu.
Au scris necroloage N. Iorga, Tudor Arghezi, Ion Agârbiceanu ș.a.

1930 Claudiu Isopescu traduce în limba italiană, în colecția „Prosatori stranieri", nuvela *Il principe azzuro*.

1934 La 13 aprilie moare Constanța Hodoș, soția lui Ion Gorun.

1958 Moare fiul său Alexandru A. Hodoș.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față și-a propus, de la bun început, realizarea unei selecții reprezentative pentru moștenirea scriitorului ardelean Ion Gorun (pe numele său adevărat Alexandru Hodoș). Distribuirea titlurilor incluse în cuprinsul acestei ediții respectă criteriul cronologic al apariției volumelor antume (considerate drept text de bază și menționate ca atare în cuprinsul notelor finale), după cum urmează :

I. Poezie

1. *Cîteva versuri*, București, 1901 ;

II. Proză

1. *Alb și negru*, București, 1902 ;
2. *Taina a șasea*, Institutul de arte grafice și editură Minerva, București, 1905 ;
3. *Lume necăjită. Povestiri*, Editura Cartea românească, București, 1911 ;
4. *Obraze și măști. Satire sociale și literare.* Editura Cartea românească, 1922 ;
5. *Nu te supăra. Schițe din viața bucureșteană dinainte de război*, București, 1922.

De pe urma lui Gorun au rămas puține lucrări beletristice neincluse în volume și nu am dat de urma nici unei scrieri inedite. Din narațiunea-roman *Robinson în țara românească, povestire din zilele noastre* (1904) ca și din volumul *Știi românește ?* (1911) și din traduceri (principala dintre ele fiind *Faust*), perimate sau depășite de-a lungul anilor, nu am reținut nimic.

Transcrierea textelor, interpretarea grafiilor s-a făcut avîndu-se în vedere principiile de transcriere a textelor începutului

acestui secol, respectîndu-se, în ceea ce este specific, particularităţile de limbă ale autorului. Astfel, pe parcursul acestui volum, cititorul se va întîlni cu forme de limbă şi dublete de tipul : *aşişderea / aşijderea, fereastă, cari / care, plapumă / plapomă, tejghea / teşghea, tulbure / turbure* ; gen.-dat. : *stradei / străzii, uşei / uşii* etc.

-u, nereproducînd o realitate fonetică pentru pronunţia autorului, nu a fost menţinut.

Au fost respectate unele derivări şi formaţii personale ca şi unele întorsături de expresie cu iz regional : *aminteri, bacseamă, deaproapelui, ideea pă cum s-o aducă, n-a calculat... cu invitarea lui...* sau : *nu socotisem... cu prietenul* etc.

Apostroful a fost menţinut în situaţiile în care forma devenea neclară : *op'* (pentru *opt) 'ceai* (pentru *ziceai)* etc. Formele de tipul : da, haid, domnu, las etc. care în textele originale apar fie cu apostrof, fie, mai adesea, fără — au fost considerate ca particularităţi ale stilului oral şi reproduse fără apostrof.

Bibliografia — selectivă — a scrierilor lui şi despre Gorun reprezintă parcurgerea majorităţii periodicelor la care a colaborat scriitorul, şi în cazul poemelor a fost specificat, între paranteze : versuri.

Notele finale sintetizează elementele esenţiale de bibliografie a volumelor şi titlurilor incluse în ediţia noastră şi reproduc principalele consemnări istorico-literare.

N-am putea încheia această notă fără a nu mulţumi călduros conducerii Editurii Minerva pentru tipărirea acestui volum, şi totodată tovarăşei *Aurelia Rusu*, redactorul de carte, pentru preţiosul concurs dat la alcătuirea acestei ediţii şi la definitivarea ei.

LIDIA MUNTEANU şi VASILE NETEA

I. POEZIE

CÎTEVA VERSURI

1901

BALADA CAVALERULUI

Se pleacă soarele-ntr-amurg ;
Țăranii stau, se-ndoaie
Și-și șterg sudorile ce curg
Pe fețe, ca o ploaie.

Se duse și ziua de azi,
Se-ntunecă iar cerul...

Din somnul său de dup-amiazi
S-a deșteptat boierul.

Pleoapele i se desprind
Cu greu și-s înroșite,
Își simte capul vîjiind,
Picioarele-amorțite.

Căci toată seara-a ascultat
La game și la triluri
Și toată noaptea a dantat
Bostonuri și cadriluri.

De-abea avea cîte-un moment,
Prin colțuri de ferestre
Să facă cîte-un compliment
La fetele cu zestre.

Căci cel mai căutat era
Din cît era salonul,
Cum numai el se pricepea
Să ducă cotilionul.

Şi-acum, de-atîtea sărituri,
De-atîta oboseală,
Simţea de pe la-ncheieturi
Un fel de toropeală...

De la fereastră, plictisit,
Privind, ş-acu asudă...

Pe drum, spre casă au pornit
Ţăranii rupţi de trudă.

„Ah, iată, ăştia-s fericiţi,
Se duc ca să se culce ;
Sunt, poate, şi ei obosiţi,
Dar somnul le e dulce."

Pe cînd sărmanul cavaler
Nu-i va simţi dulceaţa...
La bal l-aşteaptă iar şi-l cer...
„Uă ! ce grea e viaţa !"

MOISE

Orb, gîrbov şi nenorocit,
Bătrînul Moise, cerşetorul,
În drumu-i zilnic a pornit;
Abea-şi mai tîrîie piciorul,
Şi se opreşte-n orice prag
Lovind în pietre c-un toiag.

Lovind în piatră c-un toiag
Profetul Moise-odinioară
Deschis-a neamului pribeag
Şi însetat, de sta să moară,
Izvorul rece, cristalin,
Alinător de-atîta chin.

I-a alinat al setei chin;
Avea pe-atunci şi piatra milă
De-al însetatului suspin;
Dar azi, din bulgării de-argilă
Ce inimile-nlocuiesc —
Nici lacrimi nu mai izvorăsc.

CU MINE SINGUR

Din lanţul nesfîrşit de vieţi, verigă,
Mă zbucium, şi cu mine lanţul geme;
N-aud în jurul meu decît blesteme
Şi răguşite voci amar cum strigă.

Şi totuşi fiecare cum se teme
Cînd gheara morţii gata-i să se-nfigă —
Iar din viaţ-o clipă de cîştigă,
Cum uită nesfîrşirea s-o mai cheme,

Şi cum în minte-şi cat-o mîngîiere,
Şi cum şi-o face-atunci, zicîndu-şi „lasă"
Lanţu-i etern, numai veriga piere!

Problema astfel crede c-o dezleagă,
Dar de filozofia ta ce-mi pasă!
Cu mine singur piere lumea-ntreagă!

ZORI TRISTE

În zarea oarbă se arată
O slabă dungă fumurie —
Mai tristă azi ca niciodată
Vestește ziua ce-o să vie.

Ce rînduieli neesplicate
Urmează-n veci același joc,
Să fie zile-ntunecate
Cum sunt vieți fără noroc?

Dar decît zile fără soare
Și decît traiul chinuit,
De ce n-ar fi mai bine oare
O noapte fără de sfîrșit?

MEMENTO

Cum țipă și se tînguiește
Azi crivățul nemiluit,
Parcă-i un glas ce altădată
Eu undeva l-am auzit.

Demult... era o-nmormîntare
Pe cine oare-l îngropa?
...Da, știu; și țipătul cel jalnic
Alt nimeni nu-l mai auzea...

El răsuna numai în mine,
Pe cînd mi-era gura-ncleștată...
Pe cine plînge vîntul astăzi
Cu tînguirea-i disperată?

A VIEȚII TAINĂ

De la fereastră a zărit
Un stol de corbi pe sus :
E iarna care a venit
Gonindu-i spre apus.

E iarnă... tînărul poet
La piept își strînge haina ;
— Mă duc și las, își zice-ncet,
Nedezlegată taina...

Din stol un corb a obosit
Și cade la o parte...
Pe drum sfîrșitul și-a găsit,
Ceilalți — trec mai departe !

ACEEAȘI SOARTĂ

Au fost prieteni, pînă cînd
S-au despărțit la o răscruce,
Căci fiecare avea în gînd
O altă cale să apuce :

Întîiul, un poet, visa
Sirene, nimfe legendare —
Și dar, crezînd a le afla,
Nebun, s-a aruncat în mare.

Iar celălalt fu ispitit
De glorie și de renume,
Crezîndu-se mai iscusit,
Nebun, s-a aruncat în lume.

NOSTALGIE

Muncit de mult de-un dor nebun,
Un dor cum n-aș putea să spun,
Pribegii pași mi-am îndreptat
Spre locul scump și depărtat,
Spre locul tainic și iubit
În care am copilărit,
Ce-n visuri cînd mă urmărea
Un rai pierdut mi se părea...

Și am rămas nemîngîiat,
Cum toate, toate s-au schimbat...
Din cîte-n vis m-au urmărit,
Nimica n-am mai regăsit,
Nici cerul blînd și mîngîios,
Nici cînt de pasăre duios,
Nici farmecul iubitei dulci,
Nici inima ce-aveam atunci.

CÎNTEC DE TOAMNĂ

Cum zbor departe rîndunele
Rămîi cu ochii duşi la ele...

De-atîtea ori le-ai mai văzut
Cum au plecat şi s-au pierdut
În zarea unui cer mai blînd,
Din aripi fine fluturînd —

Şi totuşi stai aşa mîhnit,
Cu ochii-ntorşi spre răsărit.

Căci ce mai vezi pierind în vînt
Iluziile tale sînt,
Şi tinereţe şi iubire
Şi-nchipuiri de fericire.

Şi dacă, cu-altă primăvară,
Veni-vor rîndunele iară,
Aşa cum au plecat pe rînd
Din aripi fine fluturînd, —

Al vieţii fir mereu se toarce
Şi niciodată nu se-ntoarce ;

Și de-au pierit, s-au dus pe veci,
În depărtări pustii și reci,
Și tinerețe și iubire
Și-nchipuiri de fericire.

Și toate cum au fost vor fi,
Tu singur nu te-i regăsi ;
Și toate cum au fost rămîn,
Tu : tot mai singur, mai bătrîn.

ALT CÎNTEC

De-atîtea vecinici tînguiri
Iubita e-ntristată,
Un cîntec vesel ar dori
Să-i cînt măcar o dată.

Și cîntecul de-mi este trist,
Altfel o voi pe ea,
Deci strunele îmi potrivesc
Și-ncep povestea așa :

„Au fost odată el și ea
Și s-au iubit nespus"...
— Ș-apoi ? — Nu are alt sfîrșit
Povestea ce ți-am spus ;

Un cîntec vesel mi-ai cerut,
Ș-aicea m-am oprit,
Căci orice cîntec este trist
Cînd are un sfîrșit.

TÎRZIU

Ți-aduci aminte cîteodată,
Cînd stai cu sufletul pustiu,
De-o vorbă-n seamă nebăgată
Odinioară, și-ngropată
În al trecutului sicriu.

Ți-aduci aminte și ai vrea
Ca cineva să ți-o mai spună,
Și înc-o dată-n voia ta
Să poți de dînsa asculta
Și nu de mintea ta nebună.

Și eu ades cînd stau așa
Cu gîndurile-n rătăcire,
Aud un glas : „O nu pleca,
Aici e fericirea ta,
Departe-i jale și-amăgire..."

Ți-aduci aminte cîteodată,
Cînd stai cu sufletul pustiu,
De-o vorbă-n seamă nebăgată
Odinioară, și uitată —
Ți-aduci aminte... prea tîrziu.

DIN GLUMĂ

Bătrînul dascăl mă uimeşte
Cu multa lui învăţătură,
Asară însă c-o-ntrebare
L-am pus la mare-ncurcătură.

Că toate sunt deşertăciune
Zic filosofii şi poeţii,
Dar totuşi, pentru ca să placă,
Ce face farmecul vieţii?

Bătrînul dascăl încreţindu-şi
Pleşuva frunte de-nvăţat,
Cu ochii pironiţi în carte
Răspuns nici unul nu mi-a dat.

Eu am tăcut aşa o vreme,
M-am ridicat apoi cu milă
Şi am plecat. Pe scară, iată,
A dascălului meu copilă...

Şi se uita aşa şireată,
Cît am luat-o după gît
S-o-ntreb, din glumă, şi pe dînsa,
Şi ea mi-a spus numaidecît.

TREI ZÎNE

Spre-aceeaşi luptă au pornit
În fruntea neamului robit :

Cu faţa cruntă, ochi aprinşi,
E cea dintăi din ele,
Scrîşnind din dinţi, cu pumnii-ntinşi,
Cu pletele rebele
Ce ca şi şerpii se-mpletesc,
Sinistru-n aer fîlfîiesc ;
Deschide neagra-i gură :
Trăiască sfînta ură !

Cu spada-n aer vîjîind
Cu faţa împietrită,
A doua vine crunt mugind
Ca fiara ce-i rănită.
Lumini de torţe o-nconjor,
Miroase-a sînge ş-a omor
În jur, cît ţine zarea :
Trăiască răzbunarea !

Dar de departe luminînd
A treia zînă vine ;
Învie tot ce-ating pe rînd
Privirile-i senine.

Cum toate urile s-au stins !
Și sfînta pace a cuprins
Și cîmpul și cetatea :
Trăiască libertatea !

LEUL ÎNCĂTUȘAT

E leul aprig și viteaz,
Tot dînsul e, pe care,
În lanțuri și zăbrele azi,
Că-l țineți rob vă pare.

Nu credeți însă c-a uitat
De vechea libertate,
De soarele învăpăiat,
De codru, al său frate!

Nu. Prin zăbrelele de fier
De mult privește țintă
Albastru un crîmpei de cer
Și dorul i s-avîntă...

Ș-acum, tu paznic îngrozit
Auzi cu-nfiorare
Un murmur surd și prelungit
Ca tunet dinspre mare.

Păzește! căci ca mîine, cînd
Se va simți-n putere,
Praf se vor face rînd pe rînd
Zăvoare, lanțuri, fiere.

Ș-un răcnet viu și prelungit
Te va-mpietri în silă...
Paznic nebun, nesocotit,
Amar îți plîng de milă !

BIRUINȚA

Stejarul nalt și înverzit
Întinde crengile-i stufoase
Desface brațele-i vînjoase
În aer cald și liniștit.

Sunt ani... era numai o ghindă
Căzută-n praf și în noroi
De glod mînjită și de ploi
Și totuși izbuti să prindă.

Ideile mîntuitoare,
Hai, tăvăliți-le-n noroi !
Din glodul grămădit de voi
Vor crește mai triumfătoare.

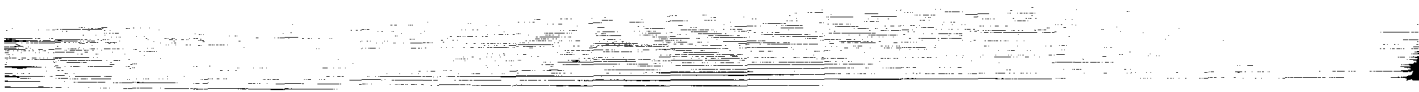

II. PROZĂ

ALB ȘI NEGRU

1902

ALTĂ DOINĂ

...Și-n vîjiitul ce-mi rămîne în urechi din vălmășagul acestei vieți de toate zilele, cu zgomotul mare ce face, deodată, ca o sfîntă și pioasă amintire, se amestecă armonii ce parcă vin de departe, de departe — și în mintea mea se confundă noțiunea spațiului și a timpului: nu mai sînt aci, nu mai sînt astăzi... Accentele ce aud mă răpesc oare cu dînsele, sau străbat ele pînă la mine prin timp și loc, așa de vii și pline de întreaga și proaspăta emoțiune a vremurilor trecute?...

E doina... Dar nu doina cernută prin înțelegerea și simțirea subțiată și zbîrnîitoare a delicaților chirciți, cari la cea mai mică adiere de dor sau durere leșină și țipă că mor! Nu doina în care cineva și-ar cînta durerile de care moare — n-o cunosc pe asta, n-o știu, n-am auzit-o niciodată.

E o altă doină... E glasul unui neam ce-și cîntă dorul de viață, al unui neam pentru care nu s-au născut încă durerile de care s-ar putea teme că o să moară...

Muri-vom noi ăștia care ne-am corcit, ne-am artificializat și ne credem minunați; muri-vor ce-i ce-și închipuie că țin în mîna lor pîinea și cuțitul și că prin ei și prin aceasta se manifestă puterea lui Dumnezeu; muri-vor micii și răii cari se cred mari și puternici, strîmții la inimă care se socot providențiali, înguștii la minte care se zic dibaci și ageri, flecarii care își închipuie că ei sînt trîmbițele lumii — muri-va toată puzderia de neizbutiți, din treptele de sus pînă la cele de jos, peri-va și se va stinge tot ce e nereușit în opera firii — căci merge, vai! și ea adesea pe dibuite și nu le

nimerește pe toate și întotdeauna cum ar trebui să fie. Dar iarăși, întotdeauna ea singură se îndreptează.

Neamul însă va trăi și-și va cînta înainte și vecinic doina ; pe cei cari îl știu și-l înțeleg nu-i va speria niciodată și nu-i va ispiti la căinări de prisos tînguioasele ei accente : nu durerea vreunei răni de moarte o tălmăcesc accentele acestea ; e visul și dorul de bine și de drag și de frumos, e visul și dorul fericirii ; nu e disperarea — sperarea este ; sau și mai mult : e așteptarea, e chemarea duioasă a celor ce se văd venind, a celor ce vor veni, fără teamă și fără îndoială...

În vîjiitul ce-mi rămîne în urechi din vălmășagul acestei vieți de toate zilele, astfel se amestecă aducerea-aminte a cîntecului, așa cum l-am înțeles odinioară și cum mi-a rămas în suflet ; acestea mi le spune el de departe, dar tot mai de aproape.

Și dulce mi-e să mă pierd în armonia aceasta...

NUMAI CU O MOARTE...

Cînd șefii mișcării române de la 1848 din Transilvania: Comitetul Național din Sibiu, a hotărît înarmarea poporului român împotriva revoluțiunei ungurești, o făcea desigur în speranța că arme se vor da românilor din magazinele împărătești, căci doar alături cu împărăția mergeau, și că ofițerii cunoscători în meșteșugul războaielor aveau să se alăture șefilor gloatelor române.

Dar fie că „împărătești" disprețuiau ajutorul gloatelor române, dispreț care nu i-a împiedicat să mănînce memorabile bătăi, fie că se considera înarmarea gloatelor române ca o altă primejdie — și poate că în adevăr atunci românii n-ar fi lăsat armele pînă nu li s-ar fi făcut deplină dreptate — a rămas ca gloatele românești să se organizeze cum or ști, din propriile lor puteri.

Atunci românii s-au înarmat cum au putut, zece cu coase și topoare și abia al unsprezecilea cu cîte o pușcă, atunci și-au fabricat ei tunuri din stejar, legate cu cercuri, și tot atunci le-au răsărit, ca din pămînt, conducătorii...

Și coasele și tunurile de lemn au făcut minuni, ele au păstrat libertatea Munților Apuseni ai Ardealului, iar dintre conducători nu unul s-a deosebit prin uimitor talent și chiar geniu strategic, zădărnicind planurile de cucerire ale „profesioniștilor".

*

Un tînăr avocat, de fel copil de moț din Vidra, Avram Iancu nume care astăzi aparține istoriei — a fost acela care s-a pus în fruntea gloatelor românești.

Din teoria meșteșugului războaielor știa doar atît cît putuse învăța din citiri istorice. Și cu toate acestea al lui a fost planul de apărare al Munților Apuseni, plan care a reușit într-un chip așa de strălucit. Viitorul și o cercetare amănunțită asupra luptelor de la 1848 vor dovedi poate odată întreg geniul strategic al acestui om extraordinar.

În orice caz însă, în amintirea poporului din Munții Apuseni, numele lui Iancu va rămînea nepieritor. Vor trece ani și ani, și tot se va mai cînta *Marșul lui Iancu* și parcă tot îl vor mai vedea în mijlocul lor moții cîntînd :

Optzeci de oi despoaie
Și prin frigări le pun,
De sunet de cimpoaie
Pădurile răsun.
Românii se așează
Pe lîngă-un mare foc
Și Iancul ospătează
Cu dînșii la un loc.

*

Trecuseră mai bine de douăzeci de ani de la revoluție.

Din tot ce visaseră românii atunci, din tot pentru ce-și vărsaseră sîngele, aproape nimic nu se realizase.

Triumful politicei ungurești, anexarea Transilvaniei la Ungaria, venise să dea ultima lovitură speranțelor române.

Avram Iancu nu mai trăia, și totuși era viu.

Înfășurat într-o manta țărănească roșietică, cu căciulă mare de oaie în cap, la brîu cu un fluier ciobănesc, de ani de zile el rătăcea, din sat în sat, din casă în casă, din colibă în colibă.

Eram un copil, de 9—10 ani, cînd am văzut pe acest om ciudat, intrînd pe poarta casei noastre.

Am rămas nedumerit cînd a văzut respectul religios cu care părinții mei tratau pe acest om atît de simplu după port și înfățișare, cu fața arsă de soare și brăzdată de sute de încrețituri, cu privirea întunecată sub sprîncenile stufoase și aspre.

S-a așezat afară pe un scaun, a cerut un pahar cu apă, și a rămas toată vremea mut și nepăsător la toate întrebările ce i se făceau. Apoi s-a sculat a zis „bună ziua" și a plecat mai departe.

— Tată, cine a fost ăsta?

Tata m-a dus în casă și mi-a arătat în perete portretul unui om tînăr, o înfățișare războinică, în frumosul port muntenesc, cu puşca la spate.

— Dar ăsta e Avram Iancu, zic eu.

— El a fost.

El! Eram copil, și n-aș fi înțeles această schimbare decît ca o nenorocire, ca o catastrofă, cum n-aș fi putut înțelege moartea.

*

Peste alt an, era mare înmormîntare la Țebea, sub stejarul lui Horia.

Era o mulțime imensă de oameni; veniseră țărani pînă dincolo de Abrud, și din tot Zarandul.

Murise Iancu, murise umbra lui Iancu.

Cîțiva copii țineau făcliile lungi de ceară, pe cînd o mulțime de preoți spuneau rugăciunile de mort.

Ca prin vis îmi aduc aminte cum, în mijlocul unei tăceri ce te cutremura cînd vedeai miile de capete ce se pierdeau în depărtare în toate părțile, un coșciug simplu de stejar se lăsa încet în groapa săpată sub crengile uriașe ale stejarului din mijlocul cimitirului.

Ce se petrecea oare, în acele momente, în sufletul atîtor oameni adunați la această funebră ceremonie?

Astăzi știu. Își aduceau aminte și își jurau să-și aducă aminte în veci că acest om, șeful lor din lupte glorioase, dar nerăsplătite încă, murise de două ori: îl ucisese demult falșitatea și perfidia „aliatului" în care sperase și învățase pe norod să spere, și abia acum îl atingea și coasa vremei.

Și-au zis, și-și vor zice de acum întotdeauna:

„Numai cu o moarte sîntem datori".

VAIET ȘI TĂCERE

Drag colț de țară, cîtă duioșie trezește dintr-odată icoana ta în sufletul meu! De departe, dealurile cu dulcile lor ondulări parcă mă cheamă, ca niște vechi cunoștințe, deși niciodată pînă astăzi nu le-am mai văzut. Din două părți se înalță, se întind și se îmbină, ca într-un fund de tablou, deasupra orașului care de sus îmi apare un cuib alb strîmtorat și ferit aci, sub ocrotirea măreață și liniștită a neclintiților acestor uriași.

Și parcă l-am mai văzut undeva, tabloul acesta, întreg așa, parcă nu vin ca un pribeag, purtat de întîmplare aci sau în altă parte, ci parcă mă întorc, după o lungă lipsă, în locuri cunoscute, în locuri dragi inimii mele, undeva tot acasă...

Acasă!... Ce se ascunde oare în această simțire care ți se deșteaptă așa fără să ți-o poți tălmăci, de parcă ai mai trăit cîndva prin acestea sau asemenea locuri?... Uite, eu cred că dacă cu ochii închiși m-ai lua și m-ai duce departe, zile întregi, și m-ai lăsa apoi deodată să arunc numai o privire în jurul meu — coama unui deal, un colț de cer deasupra, un crîmpei de rîu în vale — atîta mi-ar ajunge ca să pot să-ți spun dacă sînt tot la noi, acasă, sau dacă m-ai dus altundeva, în străini...

De sus! Dar iată, am purces pe drumul ce coboară în vale...

...Sînt oare tot aci, sau simțirea aceea tainică m-a înșelat și ea odată? Nu mai sînt acasă!

Cerul și locul, dealurile și copacii, valea și apele, acestea le cunosc, dar unde sînt oamenii?...

De o parte și de alta casele sînt tot mai dese... Nu e încă noapte, abia apune soarele, dar pe ferestre, pe ușile deschise, pretutindeni, se zăresc lumînările aprinse: ici două, colo trei, dincolo mai multe; iar pe praguri, în drum, oameni ciudați, la față, la port, la vorbă...

Obicei, chipuri, nu mă mai dumiresc, nu mai cunosc nimic...

Unde-am nimerit aci? Cine sînt aceștia? Văd caftanele lor lungi pînă la călcîie, fețele speriate cu părul sfredel atîrnînd de două părți la tîmple, aud vorba lor, un fel de văicăreală cînd pripită cînd tărăgănată, și ridic ochii și mă uit în jurul meu; ceva străin este aci, trebuie să fie: oamenii aceștia, sau dacă nu sînt ei, atunci străină e firea dimprejur, cerul și locul, dealurile și copacii, valea și apele!...

Dar nu. Iată Bistrița — Bistrița bătrînă și vijelioasă, este ea, o cunosc; cu vîrtejul valurilor ei în veci grăbite ea îmi vorbește o limbă pe care o înțeleg așa de bine; așa de prietenoasă, așa de frățească trece pe lîngă sufletul meu, parcă rîde de uimirea, de neliniștea mea, grăindu-mi în vechi și înțelepte zicători.

Și pe țărmurile ei, iată și frații mei, plutași cu portul simplu, cu picioarele goale, sumeși pînă la genunchi, tăietori de lemne, muncitori... După port, după față îi cunosc; dar de ce tac toți, cu ochii pierduți în gol — de ce nu vorbesc?

Soarele a apus, noaptea se lasă; la un colț, la cîrciumă, paharele de rachiu se perindează; beau oamenii obosiți, beau și se uită lung înaintea lor; de ce nu vorbesc?

...Peste drum lumină și larmă S-a strîns mulțime mare într-un cerdac enorm, s-a strîns să petreacă, să facă haz, să rîdă de scălîmbături și schime, și țipete, mieunături și miorlăieli ce umplu aerul de o gălăgie drăcească.

Pe scaune, în rînduri, pe margini revăd chipurile de adineaori, halaturile, fețele roșcate, părul sfredel la tîmple; mai în față însă, numai obrazele seamănă, dar portul e orășenesc, și tot așa pieptănătura; aceștia stau gravi, solemni, lîngă femeile lor gătite în rochii scumpe;

ei nu rîd, oricît se strîmbă cei de pe scenă: din cînd în cînd cîte unul se joacă cu lanțul de aur de la brîu.

Dar deodată se posomorăsc și fețele celorlalți. Cei de pe scenă au sfîrșit cu scălămbăturile, cu comedia; a fost destul — era ca și cînd din mijlocul rîsului, fără veste, cu toții și-ar fi adus aminte de o nenorocire mai presus de toate covîrșitoare și care nu trebuia să fie uitată, nu putea să rămînă acoperită sub nepăsare și glume...

Și unul din ei izbucnește într-o litanie prelungă și tremurată, revenind de trei, de patru, de zece ori, la refrenul tînguitor:

Din Rusia ne-au izgonit,
În Spania ne-au măcelărit,
Peste tot ne-au prigonit, —
O Israel, Israel,
Ce-ai făcut cu poporul tău?...

Răsunau geamurile de bocetele cîntărețului, ce de la cuplet la cuplet se aținta parcă tot mai mult pe el însuși; dădeau din cap scuturînd cîrlionții și clipind din ochii mici și roșii cei de pe margini — iar cei din față mai nervos își frămîntau lanțurile de aur de la brîu. Și cu toții parcă repetau, din gît, din cap, din mîni, din picioare:

Din Rusia ne-au izgonit,
În Spania ne-au măcelărit,
Peste tot ne-au prigonit, —
O Israel, Israel,
Ce-ai făcut cu poporul tău?...

. . . . . .

Tîrziu, țipătoarea văicăreală s-a potolit și iarăși răzbește în noapte șuietul etern al valurilor Bistriței.

Luna se arată, știrbită, de după muchea dealului; pe țărm, cu un butuc drept căpătîi, doarme dus un plutaș, cu picioarele goale.

Pe el, din Rusia nimeni nu l-a izgonit, în Spania nimeni nu l-a măcelărit, din alte țări nimeni încoace nu l-a prigonit; el e d-aci, de cînd se știe, de cînd se ține minte; aci l-au găsit și aci l-au lăsat toate năcazurile,

toate vijeliile și toate pacostele. Toancele au înghițit, într-o zi, pe moșul său; peste tatăl-său a căzut odată un brad în pădure și l-a lăsat acolo pe loc; un frate i l-au dus cu oastea peste Dunăre de i-au rămas oasele p-acolo, sînt douăzeci de ani d-atunci; cine știe care o să fie și scrisul lui?

Dar el nu se tînguiește. El tace.

ATLAS

Spre seară, în mijlocul stradei, mă opri, sfios şi umilit. Cu un gest jenat îşi ridică puţin pălăria. Îngînă vorbele, amestecîndu-le, întrerupte, zorite şi oprite în acelaşi timp de emoţiunea ruşinei ce-i contracta gîtlejul. Dar fraza nu era nevoie să fie încheiată ca să fie înţeleasă.

Am scos o monedă din buzunar şi i-am pus-o în mîna pe care abia îndrăznea s-o întindă pe jumătate. Apoi, deodată, nu l-am mai văzut.

Figura-i însă îmi rămăsese întipărită în minte ca pe o placă fotografică. Osos şi deşirat, hainele sărăcăcioase atîrnau pe dînsul. Din faţa-i palidă şi nervoasă, ochii străluceau ca de friguri. Aşa mi-aş închipui forţa îngenuncheată de mizerie.

Şi, urmărindu-mi drumul, mă gîndeam.

Iată un om mai nenorocit decît cel din urmă dintre cerşetori. Căci ce este durerea resemnată a nenorocitului ciungărit de fatalitate pe lîngă chinul de a simţi puterea în tine şi a o simţi zadarnică?

Mila şi caritatea de o parte, dispreţul şi injuria de alta. Ajutorul tuturora pentru unul, o singură şi uşoară vorbă de scăpare pentru cellalt:

„Munceşte!"

Şi gîndul acesta urmărindu-mă pînă acasă, în odaia mea caldă şi liniştită, în patul larg şi moale, se prefăcu în remuşcare.

Un ban, o pîine. Şi pe urmă? Cu acelaşi gest sfios şi umilit parcă-l vedeam pe omul meu oprind în drum un alt trecător şi îngînînd aceleaşi vorbe fără şir şi to-

tuşi atît de înţelese. Şi auzeam răspunsul, pe toate glasurile, dispreţ, imputare, indignare, revoltă :

„Munceşte !"

Şi atunci parcă eram în inima şi în mintea nenorocitului şi simţeam umplîndu-mă pe mine însumi amărăciunea lui mută şi apăsîndu-mă cu toată greutatea deznădăjduirei : vai celor învinşi !

Un ban, o pîine, o fărămătură din partea ce-mi revine din munca pe care eu o găseam. Dar nu ! Viaţa mea, dreptul meu, dreptul tuturora la această viaţă, era pe care trebuia să-l împărţesc cu dînsul...

...Şi iată-mă întorcîndu-mi paşii spre strada unde-l întîlnisem. Mergeam liniştit şi hotărît ; logica închipuirii îmi da siguranţa c-o să-l găsesc.

Era chiar el. Venea spre mine, cu o pîine subsuoară. Cu pălăria trasă pe frunte, părea că nu mă vede. L-am luat de braţ şi, deodată, ne găsirăm amîndoi, faţă în faţă, la masa mea de lucru.

Nu mai era acum, în gesturile lui, nici urmă din sfiala de adineaori. Puse pîinea liniştit la o parte şi rămase cu ochii ţintă la mine, parcă voia să mă întrebe ce mai am cu el.

Era acum rîndul meu de sfială, de vorbe înţinate. Dar cum îl înţelesesem eu, aşa m-a înţeles şi dînsul numaidecît.

Mă opri cu un zîmbet ce spunea atîtea, cît nu puteam să deslușesc dintr-odată. Apoi, împreunîndu-şi mîinile tot aşa de noduroase, dar cari, cu toate acestea parcă nu mai erau aceleaşi ce mă întîmpinaseră în stradă cu gesturile lor stîngace, îmi zise, rar şi liniştit :

— Vrei să împarţi viaţa ta cu mine ? Dar ştii cine sînt eu ?... Sînt eu cel ce pentru întîiaşi dată am spintecat pămîntul pentru ca să silesc sînul lui la o fecunditate pe care pînă atunci mi-o refuza. Sînt eu, care cel dintîi am răspîndit cu mîna largă roadele acestea la buni şi la răi. Sînt eu, care lucrînd aşa, am făcut binele celor slabi şi m-am robit la cei şireţi.

Sînt marele Naiv, sînt forţa neştiutoare de sine care poartă din greu pe umerii ei o lume ce dintr-o singură scuturătură aş putea s-o prefac în pulbere.

Sînt Atlas şi sînt salaorul care am ridicat piramidele faraonilor, muncă uriaşă şi zadarnică ce mi-a luat prisosul puterii din care ar fi putut să-mi iasă dezrobirea.

Sînt eu ilotul, care am îngrăşat din munca mea prăsila flecarilor netrebnici, a leneşilor înfumuraţi, pînă au ajuns să se creadă plămădiţi din alt aluat decît mine.

Sînt eu, Spartacus, sclavul adus cu coatele legate din ţara lui depărtată şi aruncat în arenă ca să înjunghie şi să fie înjunghiat, spre cheful celor ce, în rafinăria trîndăviei, ajunseseră pînă la beţia de sînge.

Sînt eu, Jacques Bonhomme, eu care am ridicat trufaşilor castele şi le-am făurit pavăze şi arme, ca mai bine să se poată apăra de mine în ziua cînd mi-ar licări în minte revolta dreptăţii şi a adevărului.

Sînt eu, Mulţimea, sînt eu Puterea.

Sînt cel care din fundul minelor scot hrană fabricelor şi nu ştiu să-mi fac şi partea mea, sînt cel ce scot grîul din pămînt pentru ca alţii să mi-l ia şi să mi-l vîndă tot mie cu preţul zilelor şi nopţilor mele, sînt Desculţul care încalţ pe alţii, sînt răpănosul rebegit, care-i îmbrac în mătase şi în purpur.

Sînt Învinsul, sînt Îngenuncheatul.

Sînt Umilitul ce în zadar mai întind mîna spre aceia cari mi-au luat totul şi cari, şi atunci, tot îmi strigă batjocoritor :

„Munceşte !"

Dar cînd slăbesc şi sînt gata să mă plec, istovit, sub blestemul ce nu ştiu de unde şi pentru ce a căzut asupra mea — sînt glasuri cari se trezesc în mine, sînt glasuri ce strigă : nu eşti tu, sîntem noi toţi cari ne-am zbuciumat şi am pierit fără folos. Sîntem noi cari în tine ne-am renăscut şi prin tine venim să ne revendicăm dreptul la viaţă.

Glasul tău este glasul nostru şi braţul tău este braţul nostru... Scutură-ţi umerii, Atlas, şi înalţă-te biruitor în mijlocul ruinelor ce vor purta în sînul lor germenii unei noi întrupări a Omului...

Tresării ca la un glas de trîmbiţă. Eram singur. La răsărit, departe, cerul era roşu.

MIDAS

Un singur fel de om e puternic; și cel puternic singur poate fi cu adevărat fericit — puternic este numai acela, care izbutește să țină în robie pe alții — iar mijlocul de a-l ține în robie nu mai este astăzi *slăbiciunea*, ci sînt *slăbiciunile* lor.

Care însă dintre toate slăbiciunile face pe om mai ticălos, mai gata a se prosterna, a se gudura la picioarele celui puternic, decît stăruitoarea nepotrivire dintre pofte și mijloacele de a le împlini? Și ce alt face ca nepotrivirea aceasta să se perpetueze, dominînd și apăsînd vieți întregi de-a lungul lor, decît nerăbdarea de-a trăi, care naște lipsa de prevedere?

Puterea va fi dar a celor răbdători, a celor prevăzători. Din singura neprevedere a o sută, a o mie, a o sută de mii de inși, unul singur poate bate atîta monetă, cît să răscumpere cu vremea tot ce aceia au avut, și el singur să se bucure la urmă, numai fiindcă a știut aștepta, de tot ce a rămas și s-a adunat din rodul muncii a o sută, a o mie, a o sută de mii de inși...

A aștepta, a avea răbdare și a te ști folosi cu prevederea ta de neprevederea altora — iată tot secretul cu care vei izbuti a-ți robi tot mai mulți și mai mulți din semenii tăi, și a ți-i robi nu alergînd tu după dînșii, ci ei singuri venind la tine să-și îmbie mînile cătușelor și grumajii jugului tău... Iată secretul întreg al forței, al dominării.

Acela care-l pricepe și se știe folosi de el, acela singur poate deveni puternic, și numai cel puternic poate fi cu adevărat fericit....!

Așa își zise și iată-l acum îndărătul unui ghișeu, plecat asupra unor maldăre de hîrtii înnegrite de slove și socoteli. Aci stă și așteaptă, așteaptă neprevederea ademenită și nerăbdarea d-a gusta mai repede viața, ca să vină, și umilită să ceară de la el dreptul de a-i lăsa, dînsa, și lui o parte din aceea ce ar putea gusta mai mult, mai tîrziu, numai ca să poată gusta mai curînd mai puțin...

Și vin doritorii de a se robi, vin rînduri-rînduri și roiuri întregi. Sînt așa de mulți, încît ar ajunge pentru zece stăpîni nu pentru unul.

Rece și chibzuit, cu ochii scrutători de sub fruntea încrețită și pleșuvă, el măsoară pe toți și-i pătrunde pînă în adîncul sufletelor lor lașe. S-a putut înșela la început, dar cu vremea a învățat a cunoaște *mușteriul cel bun* dintr-o sută: mușteriul care plătește camăta garsă și mai dă și recunoștința-i temătoare și plecată pe deasupra — robul adevărat, robul voit, robul vînat...

Și grămada de aur crește mereu dimpreună cu turma slabilor ținuți de chică, cari regulat vin să-și numere aci tributul ușurinței din munca lor grea.

S-a strîns mult și tot mai mult se strînge. Are mîna norocoasă — tot ce atinge se preface în bani, în bani buni, în bani peșin...

Acuma în sfîrșit a ajuns pe culme! Atîta vreme a trecut de cînd lumea lui întreagă s-a mărginit acolo, în acel laborator de putere, de viitoare fericire. A răbdat, a știut să rabde. A fost prevăzător, a știut să adune. A fost puternic, a știut să subjuge...

Și acum... Acum a venit și rîndul lui — rîndul din greu și cu atîta chibzuială pregătit, să guste cu adevărat, să se bucure din tot belșugul de viață...

Nu mai stă îndărătul ghișeului, pe dinaintea căruia nu se mai perindează robii umiliți și lingușitori... Îl așteaptă acum în somptuoasa-i locuință clădită din fărămăturile muncii lor.

Îi așteaptă să vină să i se închine... — dar ei nu vin. La ce-ar mai veni? Ei trebuie să urmeze a-și purta fărîmele muncii și rodul neprevederii lor în mîinile altui puternic, altui prevăzător... Pe acesta îl cunosc acum,

acestuia i se mărturisesc vasalii, de celălalt n-au nevoie să mai știe...

În somptuoasa-i locuință puternicul e singur... Anii au trecut după ani și sufletele după suflete s-au înstrăinat... Nici nu le-a băgat în seamă cum s-au înstrăinat, el n-avea vreme; el își clădea temeliile puterii, el își număra turma de vasali...

Dar vasalii nu mai vin, ei și-au întors fața în altă parte. Și sufletele înstrăinate nu se mai întorc.

Și atunci își aduce aminte...

Odată, a fost iubit; dar nu era temut; nu era puternic — și numai cei puternici pot fi cu adevărat fericiți...

A fost temut apoi — dar n-a mai fost iubit; a fost puternic — atîția s-au tîrît la picioarele lui... Dar iată, acum e singur... Poate fi oare, singur,omul fericit...?

A avut mîna norocoasă... totul s-a prefăcut în aur în mîinile lui, totul, totul...

Și rîsul, și veselia, și dragostea de demult. Și dorul de cei iubiți și duioșia după ce e bun și frumos în lumea aceasta — totul, totul în aur s-a prefăcut...

Chip de om viu e oare acesta care se răsfrînge din oglinzile bogate? Nu, nu, iată — nu mai este decît tot un chip făcut, un idol de aur...

Inima! Inima! Unde este inima...? E bogat, e puternic, are tot, tot, dar n-are nimic: a pierdut inima...! N-a băgat de seamă, n-a avut vreme... Cine știe cînd, într-o zi, într-un ceas, într-un minut neobservat, ea s-a strecurat încet, pe nesimțite, s-a dus și nu s-a mai întors... Și el n-a simțit nimic, și abia acu se trezește și rămîne trăsnit de grozăvia pierderii acesteia... Cum n-a simțit el nimic? Cum n-a știut nimic pînă acum?

Și în mijlocul nopții, alergînd, se întoarce acolo, în contoarul întunecos — laboratorul puterii — și cu mîinile tremurînde descuie casele de fier și vîntură aurul adunat în grămezi...

— Inima, inima!... Unde este inima?... Aci s-a rătăcit, aci trebuie să fie... Aci în grămezile acestea este —

dar, Doamne, cum s-o mai cunosc din toată apa aceasta de aur?... Una s-a făcut cu el, n-o voi mai regăsi niciodată... Niciodată nu voi mai putea s-o deosebesc și s-o făuresc din nou din potopul acesta...

Rîse în hohot omul puternic — și-i răspunse tînguitor ecoul golului, ecoul singurătății.

BANI !...

De-abea se vedea cum se pitulase, într-un colț, cu obrazul lipit de geam, cu căciula țuguiată trasă peste urechi și cu mîinile vîrîte adînc în buzunarele fără fund ale pantalonilor cîrpiți și răscîrpiți. Abea-i ajungea bărbia la capătul de jos al geamului, atît era de mititel; în ochii lui însă strălucea o viață cu toate poftele ei adînci și sănătoase, și sincere cum nu sînt decît atunci cînd sînt inconștiente.

Geamul acela mare, luminat așa cum nu e lumina soarelui, cum nu e nici o lumină alta, o lumină magică ce te atrage de departe și te ținteiește uimit sub farmecul frumuseților pe cari ți le revelează deodată, răsărind ca o ispită din mijlocul întunericului stradei monotone și noroioase... și dincolo de geam, bogăția aceea nespusă de nimicuri, în care însă o minte de copil vede aevea raiul despre care bunicul i-a spus de atîtea ori minuni la gura sobei... Ionică, ghemulețul de om strîns la colțul geamului, le privea cu ochii lui mari, mirați și umezi, pierdut, cum rămîi în fața unei priveliști neașteptate, de o frumusețe nesperată și de care tremuri dintr-un moment într-altul să n-o pierzi pentru totdauna.

Indiferenți, trecătorii se opreau cîte un moment la geam și treceau înainte, puțini erau cari, după ce aruncau o privire asupra galantarului, intrau în prăvălie — și atunci Ionică îi petrecea cu ochii lui mari și mirați: ăștia aveau parale, puteau să ia toate lucrurile astea și să le ducă la ei acasă, și să le pipăie și să le aibă mereu acolea înaintea ochilor, să fie ale lor, toate... toate...

— Ia uite la prichindelul ăsta... știi că e nostim... mai mare căciula decît românu... mă piciule, du-te acasă că te bate mă-ta...

Ionică ridică ochii speriosi la matahala îmblănită care îi vorbea așa răstit și glumeț totodată, se dete sfios la o parte și ar fi plecat dacă *boierul* nu l-ar fi oprit prinzîndu-l de bărbie cu o mînă și cu cealaltă căutîndu-se prin buzunare.

— Ține, băiete, d-acu să te duci acasă, că pe urmă știi tu ce pățești...

Ionică luă gologanul și rămase cu gura căscată la boierul care, luîndu-și de braț tovarășul, se pierdu în mulțime rîzînd încă de „mutra nostimă a piciului".

Bani! avea bani acu Ionică — întîia oară în viața lui! Putea de-acu să cumpere toate frumusețile alea din prăvălie; n-avea decît să intre înăuntru să pună banul pe masă — o! văzuse el pe alții — și să zică: uite astea și astea să mi le dai...

Dar cum strîngea așa gologanul în mînă, deodată și-a adus aminte de-acasă; dup-amiazi venise la ei un om, tot așa îmblănit dar ursuz... Vorbise cu mă-sa, că tatăsău era bolnav în pat, și se răstea la ea. Pe urmă, după ce plecase, mă-sa începuse să plîngă și vorbea așa singură:

„Ei, acu de unde să-i plătesc eu?... Dacă nu e... Să ne scoată acu în miez de iarnă în stradă... Și cu Nae bolnav... Ce să mă fac? Doamne... Ce să mă fac?...

Și nu se oprise din plîns pînă ce Ionică nu începuse și el, lipindu-se de dînsa, să plîngă fără să știe de ce...

Acu însă Ionică nu mai plîngea...

— Las mamă, își zicea el vesel, că n-o să mai plîngi nici tu. Acu avem bani... Și pe urmă să-i iei și lui tata doftorii, să se facă sănătos... Lasă, că am eu bani!

*

— Ionică, unde ești? Ionic-al mamii! Asta-mi mai lipsea acum!... A! uite-l... tu ești? unde-ai umblat? Nu ți-am spus să nu ieși din curte?...

— Mamă, mamă, am bani, mamă, mi-a dat un boier... na, mamă, bani să plătești la proprietaru ăla, na, și să iei doftorii lui tata... am eu bani, mi-a dat boieru ăla, uite...

Aş vrea şi eu să se sfîrşească povestea mea aşa cum se sfîrşesc toate poveştile de felul acesta pe care le-am auzit.

Dar nu. Nu s-a sfîrşit aşa. Nici o *inimă generoasă* n-a fost prin apropiere ca să audă şi să se înduioşeze. Nici o milă nu s-a coborît din cer, şi cu atît mai puţin nu s-a rătăcit vreo milă omenească prin acel colţ de mahala.

Bărbatul a murit în noaptea aceea.

Şi a doua zi, în mijlocul tînguielilor femeiei disperate, ieşite din minţi, şi în mijlocul mîngîierilor de-a gata ale vecinelor, îngrijate de colecta necesară pentru înmormîntare, Ionică sta de o parte, cu gologanul lui în mînă, şi nu se putea dumeri cum de toţi plîng şi se bocesc, cînd el avea *bani* — *bani* cu cari se poate cumpăra şi răscumpăra orce în lumea asta...

PIERDUT

De cînd a dat de veste prin sat că reghimentul n-ru 201 o să fie mutat iar de la Viena la Sibiu, „domnul notarăș“ nu mai avea odihnă de lelea Maria. Aveau ele și alte femei din sat copii în acel reghiment și se bucurau, firește, că au să le vină mai aproape, ici la depărtare de un ceas, de colo din fundul împărăției. Dar vezi, că al lelii Maria era ofițer!

Și acum, domnul notarăș în fiecare dimineață, cum se scula, găsea pe lelea Maria în bucătărie, așteptîndu-l să-i spună „ce mai zicea pe la novele (gazete)“ despre sosirea reghimentului.

Și dacă domnul notăraș nu-i putea spune, fiindcă nu scria încă, anume în ce zi aveau să sosească feciorii, atunci începea dînsa să povestească despre Mitruț al ei, și parcă nu mai avea de gînd să isprăvească.

Domnul notarăș, care știa pe de-a rostul toată istoria asta, o lăsa să spună și pleca la cancelarie, iar lelea Maria se întorcea atunci la jupînească, la slujnică sau la cine se întîmpla în bucătărie, și-și spunea povestea, mereu aceeași și întotdeauna cu cîte un amănunt nou: Cum Mitruț al ei era cel mai deștept băiat din școală, și cum domnul învățător i-a povățuit, pe ea și pe bărbatu-său să-l dea la învățătură mai departe la oraș, apoi după ce Mitruț a isprăvit patru școli la oraș, cum i-au făcut hîrtii și l-au băgat la școala militară. Peste cinci ani a ieșit ofițer, dar chiar atunci i l-au luat și l-au dus la Beci, de n-a mai știut de-atunci nimic de dînsul. De, Beciul nu-i colea, cale de zile întregi și săp-

tămîni, și Mitruț trebuia să stea și să învețe feciorii la ezersire și n-avea vreme să scrie. Dar acum...

În sfîrșit, într-una din dimineți, domnul notarăș ieși cu vestea :

— Ei, lele Măria, să știi că mîine dimineață sosește reghimentu cu trenu la Sibiu. Lelea Maria luă atunci un aer solemn, grav și de astă dată nu-și mai repetă povestea. Porni așezat spre casă și spuse și ea lui Mitru, bărbatu-său :

— Ei, Mitre, să știi că mîine vine Mitruț cu reghimentu.

Mitru, om tăcut și cam ursuz din fire, nu zise nimic. Cu toate astea o lumină de duioșie trecu și prin ochii lui. Pe el îl mîhnise mai mult înstrăinarea singurului său copil și nu-i putea găsi aceeași scuză ca nevastă-sa. Totuși își zicea că acum, cînd avea să fie atît de aproape de dînșii, o să se mai întoarcă și pe-acasă.

*

Abia se crăpa de zi și lelea Maria era pe drum spre Sibiu. În mîna dreaptă purta o legătură în cari strînsese un cozonac și cîteva ouă roșii. Le ducea lui Mitruț al ei, că doar nu era să-i iasă cu mîna goală înainte.

Cînd ajunse lelea Maria, gara era încă pustie. Se așează pe o bancă, cu ochii duși pe șinele pe cari avea să sosească trenul care-i aducea odorul... Și în gîndul ei îl revedea acu mic, mic de tot, alergînd cu pași mărunți prin casă, neastîmpărat, răscolind toate și umplînd odăița mică și scundă de rîsu-i argintiu... O duioșie nespusă îi umezea ochii duși și îi lumina fața zbîrcită și pîrlită de soare.

Nu-și putea da seama cît timp stătuse așa, în vreme ce peronul se populase de funcționari, ofițeri și alți oameni, fel de fel — cînd deodată un sunet neașteptat și asurzitor de clopot, tocmai la spatele ei, o făcu să tresară puternic și să sară drept în sus.

Deja din depărtare se zărea trenul venind — un șarpe lung negru, lăsînd în urmă-i o dungă albă de fum...

Încă un moment, și monstrul de fier intra, pufăind și țîșnind, în gară...

Uşile vagoanelor se deschideau şi ultimele ţîşneli ale maşinei oprite se amestecau acum cu un vavilon de glasuri omeneşti. Exclamaţii de recunoaştere, rîsete, chemări de ordonanţe se amestecau într-un haos zăpăcitor.

Peronul se umplea de uniforme.

Lelea Maria rămăsese un moment uluită, cu ochii căscaţi mari, cu gura întredeschisă şi ţinîndu-şi legătura strînsă în degetele-i tremurătoare de emoţiune.

Deodată tresări şi alergă spre uşa unui vagon, în care se arătase un moment un tînăr ofiţer blond, cu o mustaţă mică şi cu ochii negri şi vioi. Acum ofiţerul se întoarse, şi părea a vorbi cu un tovarăş. Lelea Maria se opri la uşa vagonului aşteptînd.

Auzi un hohot de rîs înăuntru, apoi cîteva vorbe nemţeşti din cari nu înţelese decît cuvîntul *baron*, apoi un zăngănit de sabie — şi doi ofiţeri săriră jos din vagon, fără să o bage în seamă. Ea alergă în urma lor şi prinse pe unul de mîneca mantalei. Acesta se opri se întoarse brusc şi deodată se roşi pînă în albul ochilor.

Lelea Maria, uimită, şi nemaiştiind acum cum să înceapă vorba, întinse legătura cu cozonacul şi cu ouăle şi îngînă :

— Iacă... Mitruţ dragu mamii... ţi-a adus mama...

Dar cei doi ofiţeri schimbaseră într-acestea cîteva vorbe nemţeşti şi se depărtaseră repede, pierzîndu-se în mulţimea de uniforme.

Lelea Maria nu putuse să înţeleagă vorbele lor. Celălalt, străinul, zisese :

— Ce este frate ?

Iar Mitruţ al ei răspunsese :

— O cerşetoare... Aidem degrabă.

— Aide, ce mai stai, nu mai vine nici un tren acu, cărăbăneşte-te d-aci mai degrabă !

Şi lelea Maria ieşi, îmbrîncită de unul cu şapca roşie.

Ca într-un vis rău, ea luă maşinaliceşte drumul îndărăt spre sat.

Un gol mare i se făcu în cap şi în piept, incapabilă de o gîndire, de o simţire hotărîtă. Avea numai sentimentul vag al unei mari nenorociri, al unei catastrofe oribile şi iremediabile.

Mitru o întîmpină în prag.

— Ei ? l-ai găsit ?

Lelea Maria surprinse atunci privirea bărbatu-so îndreptată asupra legăturii pe care o strîngea încă inconştient între degete. Făcu o mişcare instinctivă ca pentru a o ascunde la spate. Apoi răspunse înecată :

— Nu... nu l-am găsit...

Şi lăsîndu-se deodată în genunchi cu fruntea pe prag, începu a plînge în sughiţuri.

Mitru se încruntă, trase căciula pe ureche şi se întoarse în casă murmurînd :

— Ce ţi-e şi cu muierea... una-două şi-i gata cu plînsul...

Şi clipi repede din ochi simţind un nod care i se urca în gît.

ARHIVARUL

— Om sărac... o droaie de copii... măcar un an şi jumătate de-ar mai fi îngăduit, ar avea şi el acolo o pensie...

— Nu vreau să ştiu, afară ! afară !

Domnul director era neînduplecat. Ce-i păsa lui de „om sărac", de „droaie de copii" ? Serviciul trebuia reorganizat. Era un scandal cu funcţionarii ăştia, reclamaţiile nu se mai sfîrşeau, gazetele erau pline de plîngeri d-ale celor cari aveau daraveri la minister, ministrul însuşi îşi pierduse răbdarea şi-i făcea acum o chestie de înaltă şi ultimă încredere din această reorganizare a personalului.

Şeful serviciului văzu că orice altă insistenţă era de prisos. Din marea măturătură ce avea să urmeze, nu putuse să mîntuiască pe nimeni. Şi bun la inimă cum era, îl mîhnea mai ales soarta bietului arhivar. Nu c-ar fi ţinut la el fiindcă ar fi fost vreo podoabă de funcţionar ; dimpotrivă, îl supăra şi pe el de multe ori zăpăceala bietului om, întîrzierea ce punea întotdeauna în găsirea dosarelor, şi desigur i-ar fi cerut el însuşi înlocuirea, dacă nu i-ar fi cunoscut mizeria dureroasă.

Aceeaşi întîmplare atît de banală, de a ajuns parcă să nu mai atingă coardele milei decît în sufletele din cale-afară simţitoare : mic funcţionar fără destulă pregătire şi tragere de inimă, fruct sec al şcoalei de care avusese întotdeauna oroare şi unde se chinuise ani de zile, numai de frica părinţilor cari ţinuseră morţiş să-l scoată „om de seamă", şi cari cel puţin muriseră fericiţi că ajunseseră să-l vază *foncţionar* — însurat după

insistența unei cumetre de mahala, și peste vreo șapte ani de martiriu casnic părăsit într-o bună dimineață cu patru copii în spinare...

Asta-i e toată istoria vieții, pe care șeful său o aflase numai din întîmplare, căci arhivarul nu vorbea niciodată de afacerile lui, și între colegii de cancelarie trecea drept omul cel mai ursuz.

Nici acum, deși știa că era unul din cei dintîi puși pe lista celor destinați a fi sacrificați, el nu zisese nimic. Era însă atît de palid, și cînd șeful îl chemase cu un dosar, ridicase spre el niște ochi atît de turburi și deznădăjduiți, încît acesuia i se făcuse milă și-l luase de mînă.

— Vino, am să pun eu o vorbă pentru d-ta.

În anticameră se oprise tremurînd și pe cînd șeful său parlamenta cu directorul el se silea să se gîndească la atitudinea pe care trebuia s-o ia cînd acesta avea să-l cheme și să-i facă știuta morală.

— De astă dată treacă ; dar pe viitor...

Iluzia însă-i fu scurtă. Toată speranța asta șubredă i se risipi fără de veste la vorbele brutale cari în momentul următor îi izbiră urechea, nimicindu-i parcă dintr-odată toată ființa.

— Nu vreau să știu, afară ! afară !

•

Cînd șeful ieși din cabinetul directorului, arhivarul nu mai era în anticameră. Nu mai era nici la birou. Colegii săi îl văzuseră întorcîndu-se, galben ca ceara, luîndu-și pălăria și plecînd, fără nici o vorbă. Erau ei înșiși prea preocupați fiecare de soarta lui, decît ca să-i fi dat vreo atenție. Nimeni nu-l întrebase, nimeni nu-l oprise nici cu o vorbă.

La poarta ministerului, arhivarul se opri. În pardesiu-i lung, ros pe la coate, cu pălăria veche apăsată pe ochi, galben și tras la față, avea aerul unui om ieșit acu din spital.

Fugind ca să nu mai dea ochii cu nimeni de-acolo, el cedase unui impuls irezistibil ; pentru lumea întreagă n-ar fi putut privi în ochii foștilor lui colegi, în ochii ușierilor mai ales, și pe cînd cobora treptele ca și cînd ar

fi fost alungat de cineva, parcă auzea în urma lui şoapte batjocoritoare şi rîsete pe înfundate. Acum însă, cînd era afară, în stradă, rămase pe loc nehotărît, aiurit...

Mai erau două ceasuri pînă la şase, cînd de obicei ieşea de la cancelarie. Şi la această oră, acest slujbaş atît de ursuz între colegii săi, devenea fără de veste alt om. Acasă, departe în mahala, îl aşteptau copiii. Baba Maria nu mai ştia cum să-i astîmpere, atît de ştrengari erau. Cel mai mare, cum se întorcea de la şcoală, arunca departe ghiozdanul şi fuga la zmeu, iar ceilalţi ţipau şi se zbăteau, pînă cînd baba Maria trebuia să-i lase şi pe ei, că n-avea ce le face. Dar cînd se întorcea acasă tata, lăsau toţi orice joc şi se strîngeau în jurul lui sărind, rîzînd, ameţindu-l cu pîrile şi cu întrebările, şi scotocindu-i buzunările, unde găseau întotdeauna mere, prune, covrigi... El îi strîngea pe toţi patru în jurul lui, îi mîngîia, îi dojenea, apoi le da iar drumul prin curte să alerge... Şi acesta era singurul ceas fericit în viaţa lui...

Acu, era încă prea de timpuriu; toţi s-ar fi mirat văzîndu-l aşa devreme acasă... şi... ochii bietului arhivar se umplură de lacrimi.

În acel moment un aprod ieşi pe poartă şi opri o birjă, o birjă care trecea. Arhivarul îşi ridică repede gulerul de la pardesiu şi trecu înainte. În poartă era cît p-aci să dea peste domnul director care ieşea grăbit, cu o servietă la subsuoară.

Desigur, nici nu l-a observat. S-a urcat în birjă, şi pe cînd aprodul sta smirnă în dreptul porţii, trăsura porni uruind pe pavajul nou al străzii.

*

În seara aceea şi în zilele următoare zburdălnicia copiilor se potolise cu totul. Tata se întorsese seara tîrziu, galben, prăpădit şi mirosind a rachiu. Buzunarele-i erau goale de astă dată, şi nici nu s-a mai jucat cu ei. Era bolnav, zicea, şi se culcase numaidecît.

A doua zi nu s-a sculat din pat. Baba Maria, speriată, voia să cheme doctorul dar el n-o lăsă.

— Niţele friguri, lasă că nu-i nimic.

Prin vecini însă vestea se lăţi numaidecît, arhivarul era dat afară, lipit pămîntului, vai de capul lui!

A treia zi, proprietarul casei, îngrijat, se înfăţişă cu biletele *„De închiriat"*, iar baba Maria veni cu vestea că i s-a îmbolnăvit o nepoată şi trebuie să se ducă s-o îngrijească.

A patra zi, arhivarul — vecinii-i ziceau ş-acu tot aşa din obicinuinţă — îşi lăsă copiii singuri acasă şi toată ziua nu se văzu. Seara cînd se întoarse mirosea iar a rachiu, iar peste noapte copiii se treziră de mai multe ori speriaţi din somn: tatăl lor striga şi se certa cu cineva în vis.

*

A cincea zi, arhivarul se sculă dis-de-dimineaţă, se îmbrăcă cu hainele cele mai bune, cotorosi prin toată casa, strînse cîte hîrtii găsi, le luă subsuoară şi plecă şuierînd printre dinţi un cîntec şi fără să arunce o privire spre copiii cari dormeau încă, pe salteaua întinsă pe jos.

Din palid şi galben ce fusese pîn-acu, acum era verde şi în ochi avea o strălucire ciudată. Aproape de minister se opri la o cîrciumă şi ceru de băut. Plecase mai devreme de-acasă — spunea cîrciumarului — fiindcă avea mult de lucru la minister... Toată noaptea a lucrat şi trebuia să bea ceva să se mai întremeze... Domnu director o să fie mulţumit.

Cîrciumarul nici nu-i băga în seamă vorbele; i se părea omul cam ameţit, ş-atîta tot.

Din cînd în cînd, arhivarul îşi răsfoia cu importanţă teancul de hîrtii, le aranja şi iar le schimba. Apoi îl aşeza frumos înaintea lui, punea coatele pe masă, se uita lung şi zîmbea.

Şi iar bea.

Pe la zece ceasuri, cum arhivarul nu mai zicea nimic, încremenit cu ochii la hîrtii şi cu sticla goală la o parte, cîrciumarul îi strigă deodată de la tejghea:

— Hei, musiu, ce te mai faci, ziceai că te duci la slujbă, sînt zece ceasuri.

Arhivarul tresări deodată, își strînse hîrtiile fără să zică nimic, puse un franc pe masă, și fără să mai aștepte restul plecă.

•

Directorul era singur în cabinetul său, cufundat în citirea unor acte, cînd deodată, ridicînd ochii, tresări cu putere. În dreptul lui, un om, grozav de palid, cu fața desfigurată d-un zîmbet sinistru, sta cu pălăria în mînă și cu un teanc de hîrtii subsuoară.

— Ce este?

Și instinctiv directorul duse mîna la clopoțel.

— Nu vă speriați, domnule director, răspunse omul, și zîmbetu-i ciudat parcă era sculptat în fața-i rigidă; sînt eu, arhivarul, nu mă cunoașteți? Am adus dosarul...

Directorul rămase încremenit cu ochii la el.

— Da, iată, urmă arhivarul întinzînd pe rînd hîrtiile pe marginea biroului. Patru copii... nevasta m-a lăsat... aci e decretul... domnul șef poate să spuie... toate dosarele sînt în regulă... și...

În acest moment clopoțelul sună lung și strident sub apăsarea nervoasă a degetelor directorului.

Ușa se deschise și un aprod intră.

— Dați-l afară! Dați-l afară! ce-mi lăsați nebuni aci!

Arhivarul tresări.

— Afară? răcni el deodată, mă dai afară? După atîția ani de slujbă?... pe drumuri... Eu?

Aprodul sta înlemnit în ușă, necutezînd să intervină.

— Dă-l afară, dă-l afară, dobitocule! pune mîna pe el! țipă directorul tremurînd ca varga.

Acum, din toate părțile se auzeau uși deschizîndu-se și pași grăbiți apropiindu-se.

Arhivarul se repezi la o fereastră și dintr-o smucitură o deschise.

— Nu v-apropiați!... nu vreau să mă dea afară! n-am făcut nimic să mă dea afară...

Dar aprodul, încurajat de mulțimea ce se adunase, se repezi acum să pună mîna pe nebun...

În clipa următoare, arhivarul era pe fereastră.

— Nu-l lăsa, pune mîna pe el! strigară cîțiva.

Dar deodată, cu un răcnet cutremurător, nebunul își dete drumul cu brațele înainte....

*

În seara aceea, domnul director de emoțiune n-a putut mînca nimic la masă.

Tocmai a doua zi au fost culeși de pe drumuri și copiii arhivarului.

FANTEZIE

În colțul tramvaiului, mititica se așezase, sprijinindu-se cu dreapta de bancă, pe cînd cu stînga strîngea la subsuoară ghiozdanul. Se învîrti de vreo două-trei ori, trăgînd cînd un picior cînd pe cellalt, ca să se așeze mai bine ; iar acum bălăbănea cu amîndouă de pe banca prea înaltă.

Din cellalt colț, un domn cu blană o privea cu interes.

— E frig fetițo ? Unde mergi tu ? la școală ?

Fetița însă, sfioasă din cale-afară, puse ochii în pămînt fără să răspundă.

Domnul, insistă :

— Ia spune, fetițo, cum te cheamă pe tine ? Cum o cheamă pe mămița ?

Și plecîndu-se spre dînsa o mîngîia pe obraji, pe cînd mititica ridica acum asupra lui niște ochi mari și înciudați.

Alături, un tînăr, zgriburit în haina subțire în care îl apucase iarna, privea melancolic la scena aceasta banală.

...În tramvai, cel puțin nu suflă vîntul ; e aproape cald. Și pe urmă, pentru cîțiva galbeni pe cari îi dai, întîlnești fel de fel de tipuri, poți să faci fel de fel de *studii*. Totul e să ai acea putere de observație care distinge firile de elită, firile artistice. Cîte fizionomii, cîte scene, cari nu spun nimic omului comun, pe lîngă care el trece nepăsător, neimpresionat în nici un fel, deschid unui artist perspective largi asupra complexității sufletului și a vieței omenești. Ceea ce pentru un om de toate zilele e pur și simplu o față omenească, una ca o sută

și o sută ca una, pentru un artist poate să fie oglinda în care, el și numai el, descoperă zbuciumul adînc al unor patimi ascunse; în ceea ce cel dintîi nu vede decît un incident comun, fără importanță, cel de al doilea, prin dumnezeiască intuiție ce e dată numai celor aleși, ghicește adesea vălul ce acopere o dramă, o catastrofă!...

Iată de pildă domnul acesta cu blană și fetița din fața lui... O întîmplare... Dar interesul acesta cu care el a observat-o din primul moment? Dar stăruința lui de a lega vorbă cu dînsa, de a o întreba de nume, de numele mamei...

De numele mamei... Cine putea să fie mama ei?... Desigur o biată lucrătoare, o cusătoreasă, poate o fată-mumă...

Dar domnul acesta, cu aparența unui om *ajuns?*... Tînărul visător îl vede cu cîțiva ani în urmă, student vesel și nepăsător, tocîndu-și pe măsură bursa de-acasă, cu gîndul mai mult la aventuri decît la carte... Desigur, ca atîția alții, a făcut și el cunoștința unei tinere și naive lucrătoare... Cu jurăminte de dragoste, cu făgăduieli, a sedus-o...

Au trăit cîțiva ani împreună... Pe urmă, tînărul și-a dat examenele și într-o bună dimineață și-a strîns bagajul și s-a întors acasă, lăsîndu-și pe drumuri amanta, dimpreună cu rodul dragostei lor, o fetiță...

Poate, el n-ar fi fost atît de hain la suflet. Dar părinții îl chemau acasă, voiau să-l însoare, să-i pregătească o carieră. El, un laș, n-avea curajul să înfrunte un blestem părintesc, un blestem de acelea care chiar dacă nu s-ar împlini cu vremea, totuși atrag după ele deocamdată toate greutățile vieței...

Să fi înfrînt voința părinților săi, să fi venit să trăiască muncind din greu, lîngă nevasta lui înaintea lui Dumnezeu, lîngă copilul lor... O! nu, n-a avut acest curaj.

Ea însă, sărmana părăsită, a avut curaj pentru doi... A plîns trei zile, apoi și-a șters lacrămile și a pornit înainte pe calea pustie și stîncoasă a vieții. Și-a stors ochii la lumina lampei muncind din greu pentru dînsa și pentru fetița ei, pentru fetița *lui!*

A trăit așa, într-o luptă necurmată, zi de zi, ceas de ceas, cu mizeria nemiloasă — cînd învingătoare, cînd învinsă, dar niciodată doborîtă... Și dacă ea adesea trebuia să se mulțămească o zi întreagă cu o pîine, fetița însă n-a dus niciodată lipsă de hrănicica ei, de hăinuțele ei, de căldura din casă...

Și acum, o trimetea la școală, și îndoit muncea, îndoit se chinuia, într-o viață fără nici o nădejde pentru dînsa, jertfind tot, tinerețe, sănătate, numai pentru copilul aceluia, care în vremea asta trăia lumea albă, îmbuibat în toate!...

Iată însă că întîmplarea îi aduce față în față, pe el, trădătorul infam, părintele fără inimă, și pe ea, copilul părăsit, aruncat pe drumuri, pradă soartei oarbe și-a mizeriei sigure.

Trăsăturile feței acestui copil îi reamintesc deodată toată viața de odinioară.... Da, este ea, este bucățică tăiată dintr-însa... O vede, o recunoaște...

Ce se petrece acum în sufletul acestui om? Este remușcarea? este căința? sau este numai o mizerabilă curiozitate d-a cunoaște urmările aventurei sale mișelești?

Da, aceasta este... O întreabă de mama ei... Vrea să știe de dînsa... De ce? Mai poate el acum să șteargă, să repare urmele atîtor ani de chinuri?... E prea tîrziu... El e însurat acum, are altă familie... Și dacă ar fi vrut, n-ar fi putut oare să caute și să ajute și pînă acum, dacă nu altfel, măcar în ascuns, această mizerie — opera lui!...

Dar nu!.... Astfel de mizerabili sînt fără inimă... Copilul lui este aci, lîngă dînsul — și o să-l lase să plece așa, cu o mîngîiere în treacăt — rîzînd poate în mintea lui, ca de o farsă bună!...

Astfel de monștrii...

. . . . . .

— Ia-ascultă, domnule, ce te tot zgîiești așa la mine?

MÎNA MOARTEI

— Aoleo !... săriți, că mă omoară ! Mă gîtuie hoțu ! Săriți ! aoleo !

— Taci, fir-ai... vedea-te-aș întinsă...

Și glasul răgușit al bărbatului continua a se amesteca cu țipetele ascuțite ale babei. Vecinii însă nu se mișcau. Numai cîte un copil se apropia din cînd în cînd sfios de fereastră, și ridicîndu-se în vîrful picioarelor își lipea de geam fața speriată.

Mahalaua întreagă era obișnuită de mult cu scenele astea. Iar îi trebuia parale bețivului ăluia de Cristache, și ca de obicei, mă-sa, speriată de înjurăturile lui, țipa ca din gură de șarpe.

Ce suflet de păgîn și ticălosul ăla !

Om bătrîn acu, cu păru alb, și n-are rușine să înjure pe mă-sa și să-i cheme moartea ! Urît neam de om, să ferească Dumnezeu !

Și vecinele-și făceau cruce, clătinînd din cap, pe cînd în casă cearta se potolea din ce în ce.

Cristache știa el bine că degeaba sînt toate. De la litra de vin încolo n-ar mai fi putut să scoată de la mă-sa un gologan, măcar să-i fi și pus cu adevărat mîna în gît. Dar cînd se gîndea la lada aia de fier din colț și la bănetul ce era acolo, și pe urmă la gîtlejul lui uscat, îl apucau năbădăile.

Ce n-ar fi dat el să poată pune mîna într-o zi pe cheile, pe care ziua și noaptea mă-sa le ținea legate în sîn...

Dar era destul să întindă mîna după ele, ca tragedia zilnică să se dezlănțuiască. Fața bătrînei lua o expresie

oribilă ; cu țipete ca de moarte și cu gesturi disperate își apăra comoara de la piept. Și nu era mai puțin de treizeci de ani de cînd Cristache rîvnea la cheile alea.

Tată-său murise fără să-i lase un gologan. Fusese și el un pierde-vară, împotriva căruia, cît au trăit împreună, nevastă-sa nu făcuse altceva decît să-și apere zestrea cu aceeași îndărătnicie cu care își apăra acum stăricica împotriva fiului.

Ale ei erau și casele din a căror chirie trăia, rezervîndu-și lor numai două odăițe în fund ; a ei era și lada de fier cu tot ce se găsea într-însa. Tot era al ei, pînă și motanul nelipsit din casă, și pe care, dacă era vorba, îl iubea poate mai mult decît pe fiul ei.

Cristache nu fusese de nici o treabă. Gonit pe rînd din toate prăvăliile pe unde părinții săi încercaseră să-l căpătuiască, de la vîrsta de douăzeci de ani, de cînd murise tată-său, el trăia așa, în spinarea mă-sei, cu nădejdea, vagă la început, dar din ce în ce mai hotărîtă, că tot avea el să moștenească odată pe bătrîna, și să se apuce de vreun negoț, ceva.

Bătrîna însă se ținea bine și nici gînd n-avea să dea ortul popei. Și din an în an Cristache devenea mai posomorît și mai arțăgos.

De la o vreme, începuse să se dea la băutură. Din acel moment pacea se strică cu desăvîșire între mamă și fiu.

Cu cît îmbătrînea și-și vedea mereu amînată nădejdea vieții sale, o ură surdă creștea în sufletul lui Cristache împotriva mă-sei. Și ura aceasta ajungea la paroxism, cînd nici cu vorba bună nici cu amenințările nu mai reușea să scoată de la ea un ban. Cîtăva vreme luase obiceiul să vîndă lucrurile de prin casă, ca să-și facă bani de cîte un chef. Dar firește că negoțul ăsta nu putea să dureze mult.

Și acum, la vîrsta de cincizeci de ani trecuți, cînd se uita uneori în oglindă și își vedea părul cărunt, îi venea să scrîșnească de necaz și blestema în gînd ca un păgîn pe baba asta *care-i stricase toată viața !*

Într-una din zile însă bătrîna fu cuprinsă fără veste de un fior lung, urmat de un junghi în coaste. În aceeași zi chiar, căzu la pat, și medicul chemat în grabă, după o scurtă vizită, luă pe Cristache la o parte și-i șopti cu toate *menajamentele* posibile:

— E o pneumonie... mă înțelegi, și la vîrsta asta... să fiți pregătiți la toate...

Cristache nu știa ce e *pneumonia*; cît despre pregătit însă, era pregătit el la una ca asta de multă vreme.

Trei zile a zăcut bătrîna. Doctorul venea din cînd în cînd, prescria cîte ceva și pleca, ca și cînd ar fi vrut să-i zică: te compătimesc dar n-am ce-ți face...

Cristache slăbise; veghea în fiecare noapte la căpătîiul bolnavei, pe cînd motanul, neștiutor de catastrofa ce se pregătea, dormea, ca de obicei, la picioarele patului. Vecinele cari veneau din cînd în cînd să vadă cum îi mai e bătrînei, se minunau văzîndu-l așa schimbat, și-și șopteau:

— Vezi, orcum ar fi omul, degeaba... Sîngele apă nu se face.

A treia noapte, cum Cristache era cît p-aci s-ațipească, fu trezit deodată de o horcăială ciudată. Sări drept în picioare și se aplecă asupra patului. Bătrîna, cu fața în sus, deschisese niște ochi grozavi, înspăimîntători... gura-i descleștată părea a se lupta să respire încă o dată, apoi rămase așa, țapănă.

— Moare... șopti Cristache, cutremurîndu-se în tot trupul. Se repezi la lumînarea de la căpătîi, o smulse din sfeșnic, și o puse în mîna dreaptă a bătrînei. Mîna era rece ca sloiul.

— A murit, șopti și mai încet, și puse lumînarea la loc, în sfeșnic. A murit, mai repetă aiurit și căutînd în zadar să găsească ușurarea de care-și închipuia că are să fie legat odată acest cuvînt.

Grozăvia *morții* îi turbura acum toate gîndurile. Luă lumînarea și o puse pe masa din mijlocul odăii. Ce să facă acum?

Fără voie parcă, ochii i se duseră la lada de fier din colț... Acum era a lui, da, numai a lui, toate erau ale lui...

Își repeta mereu vorbele astea și parcă-i era necaz că nu simte o mulțămire mai mare.

„Să vedem", își zise trecîndu-și mîna peste fruntea muiată în sudori.

Se apropie de moartă încet, ca și cînd i-ar fi fost frică să n-o deștepte. Îi era groază să se uite la ea în față... Cu capul întors, își trecu mîna încet sub plapomă, în sîn, legătura de chei era acolo... Contactul acestui obiect atît de mult jinduit, parcă-l electriză deodată. Ca un tîlhar care se teme să nu fie surprins se repezi la ladă... A dracului broască, neunsă, cum scîrțîie... În sfîrșit!

Galbeni, poli, argint. O comoară. Puteau să fie vreo cinci mii de lei...

Ai lui? ai lui? De zeci de ani îi așteptase, de zeci de ani îi dorise, ca însetatul picătura de apă... Acum erau aci... putea să-i pipăie... putea să-și umple buzunarele cu ei, da, așa, uite-așa, toate buzunarele. Haha! să mai poftească baba acu să-l oprească... să poftească, de!

Și în gînd și-o reamintea, apărîndu-și cu disperare comoara, cheile din sîn. Acu însă s-a sfîrșit, s-a sfîrșit pentru totdeauna...

Dar ce-i asta? Inima-i zvîcni o dată cu putere și părul i se ridică în cap... Ceva s-a mișcat în pat?... I s-a părut?... Cu îndrăzneala nebună a lașului se ridică deodată în picioare și se întoarse. Moarta sta cu fața-n sus, cu ochii mari întorși, cu gura căscată. Dar de sub plapomă mîna-i se ridica, încet, încet, mai sus, tot mai sus.

Acum... acum bătrîna avea să se înalțe din pat... cu ochii holbați, cu gura deschisă, cu mîna, slabă și rece ca sloiul, întinsă... acum avea să-l apuce... acum...

Lui Cristache i se păru c-a răcnit o dată, dar răcnetu-i rămase în gît ca un nod.

Casa începu să se învîrtească cu dînsul, un văl roșu acoperi toate împrejur și din vălul acesta de sînge nu-i

mai apărea lămurit decît icoana moartei, cu ochii ficși, enormi, neînduraţi, cu gura gata să ţipe, cu mîna ridicată...

Cu braţele întinse înainte, Cristache căzu ca un buştean la picioarele patului, în care moarta sta întinsă pe spate, nemişcată.

*

A doua zi, cînd una din vecine intră în casă, găsi pe bătrîna moartă în pat, iar pe jos, pe scînduri, pe Cristache, mort şi el...

La ţipetele femeii speriate se adunară şi ceilalţi vecini.

Atunci, plapuma de pe patul moartei se ridică încă o dată, încet, şi *ţup!* motanul sări pe scînduri, încovoindu-şi mijlocul şi miăunînd de foame.

FRAȚII

El, iar el!

Ce-avea omul ăsta cu dînsul: de cînd deschisese ochii în lume, el îi fusese cel dintîi vrăşmaş. Un vrăşmaş hain, neîndurat, care-l urmărea cu răutatea lui perfidă şi rînjitoare pas cu pas, fără o clipă de răgaz.

Cu o dibăcie de vulpe vicleană, ştiuse să-l facă, de mic copil, urgisit de părinţi.

Vasile era puiul tatei şi puiul mamii; el era cuminte şi deştept.

„Andrei? din ăla n-o să iasă nimic bun. Un prost şi un rău."

La dreptul vorbind, Andrei era în adevăr zăpăcit, îndobitocit, întîi de spaimele pe cari le băga într-însul frate-său mai mare, iar mai tîrziu de pedepsele cari curgeau pe capul lui, cu vină, fără vină, pentru orice farfurie spartă, pentru orice ghem de aţă rătăcit.

La şcoală, fără nici o tragere de inimă, era întotdeauna printre cei din urmă. Şi pe cînd frate-său ieşea din şcoala comercială, pe el părinţii, desperaţi „de-a mai scoate ceva dintr-însul", îl dădeau băiat la o prăvălie.

Şi pentru dînsul viaţa asta ticăloasă şi chinuită de sluga-slugilor era încă o soartă mai bună; cel puţin cel care-l ghiontea în ascuns nu era frate-său, şi cei cari îl băteau tot pe el, dacă se plîngea, nu erau tată-său şi mamă-sa.

Înstrăinat cu desăvîrşire, totuşi el fusese acela care la moartea părinţilor plînsese cu lacrămi amare şi adevărate. Poate că nu-i plîngea chiar pe dînşii — plîngea poate numai rătăcirea lor, de-acum ireparabilă, plîngea

pentru că, oricum s-au purtat cu dînsul, el tot îi iubise, și îl durea așa de mult că ei se scoborîseră în vecinicia mormîntului tot cu greșită mîhnire și cu greșit dispreț pentru dînsul...

Pe urmă... ajunsese sub epitropia fratelui său. Alții veniseră să-i deschidă ochii, cum din vreme Vasile se îngrijise ca bătrînii să-și prefacă toată averea în bani, fiindcă banii îi iei în buzunar și pleci cu ei p-aci încolo, nimeni nu știe cîți au fost și dac-au fost...

Cînd a ajuns și el major, Vasile i-a dat și lui două hîrtii de cîte o sută și i-a zis rînjind ca atunci cînd îi făcea „cîte una bună“ :

—Asta-i partea ta. Dacă nu ești mulțumit, poți să te judeci.

*

Andrei nu s-a judecat. Cîștigase și el ceva parale și avea de gînd să mai cîștige destule ca să poată deschide peste un an-doi o prăvălioară.

Era mai degrabă vesel că se desfăcuse în sfîrșit orice legătură între el și fratele, călăul său.

Orice legătură?... Cum se înșelase!

La un bal al uneia din nenumăratele „societăți“ de breslași, cunoscuse o fată al cărei chip îi turbură pentru întîia oară liniștea nopților.

Nu era nici o probabilitate ca dragostea să ajungă deznădăjduită. Părinții fetei erau și ei niște negustorași modești, cu o casă de copii... El, era un băiat bine făcut sănătos, muncitor...

Prin cunoscuți, pusese numaidecît o vorbă și fu admis, bucuros, din duminică în duminică la obicinuita „sindrofie“. Viitorul îi apărea de-acum senin și zîmbitor ca fericirea.

Într-o seară însă... pe cine întîlnește în prăvălia viitorului său socru? I se făcu negru înaintea ochilor... Era el, iar el, Vasile. Rînjitor, cum îl cunoscuse întotdeauna, se apropie de el și-i șopti clipind din ochi :

— Ai pus ochii pe fetișcana asta? Hm... n-ai gust rău...

Duminica următoare, tatăl fetei îl primi cu o răceală care tăie numaidecît orice nădejde bietului Andrei. Află

apoi că negustorul fusese informat „de la oameni siguri" că el, Andrei, nu era decît un ticălos și un bețiv... Cît pentru fată, se șoptea că-și aruncase ochii asupra altuia...

*

— Andrei, Andrei! scoală degrabă — ce nenorocire!... Au ucis pe frate-tău!

Andrei se ridică în pat, se frecă la ochi și rămase buimac.

— L-au găsit azi-dimineață, la un colț de stradă, întins pe jos, mort, și un par plin de sînge lîngă dînsul... Se vede că l-a pîndit cineva acolea; parul era smuls dintr-un gard. L-a pocnit numai o dată și i-a făcut scăfîrlia țăndări. Ce grozăvie... Vai de mine. Hai degrabă...

Andrei, galben ca un mort, se îmbrăcă fără să zică o vorbă, apoi porni ca un automat, pe urmele stăpînului său, pe care un comisar îl vestise dis-de-dimineață despre lugubra descoperire, știind că mortul avea un frate teșghetar la dînsul.

Cadavrul nu era încă ridicat din stradă; nu sosise procurorul.

Se vedea numaidecît că fusese ucis cu o singură lovitură, dar grozavă trebuie să fi fost... Țeasta cadavrului nu mai era decît o masă informă de sînge închegat. Nici o picătură de sînge nu pătase însă fața galbenă a mortului cu ochii întorși, cu gura căscată...

Andrei păru a se trezi deodată dintr-o toropeală adîncă. Dete un țipăt ca de fiară și întorcînd fața cu groază, o rupse la fugă îndărăt spre prăvălie.

— Bietul băiat... ce grozăvie!... murmură stăpînul său, privind cu milă în urma lui.

*

Poliția și parchetul erau în mare încurcătură.

Toți borfașii cunoscuți fuseseră arestați, dar nici unuia nu putea să i se dovedească nimica.

Trecuseră astfel vreo două săptămîni. Stăpînul lui Andrei nu se mira, firește, de starea de adîncă deprimare în care i se găsea teșghetarul... Cu atît mai mare îi fu însă uimirea cînd într-o zi Andrei, izbucnind deodată în lacrimi, îi căzu în genunchi, rugîndu-l ca numai-

decît, dar numaidectî, să se ducă să ceară pentru dînsul mîna fetei pe care știa și el cît o iubește...

Totuși se duse. Bietul băiat, își căuta și el o mîngîiere...

Dar pe cît de nerăbdător îl aștepta teșghetarul, pe atîta se întoarse negustorul de posomorît.

— Lasă, băiete, nu te mai gîndi la asta... Ce vrei? poate nu știai... era amorezată cu fratele d-tale, cu Vasile...

*

El, iar el! și mort!...

Andrei se duse în odaia lui, se îmbrăcă în hainele cele mai bune și de la prăvălie se duse drept la procuror.

— Ce vrei, băiete?

— N-ați găsit încă pe ucigașul lui Vasile, frate-meu?

— Nu... dar îl căutăm, băiete, ș-o să-l găsim, o să-l găsim...

— Nu-l mai căutați. Sînt eu!

TAINA A ŞASEA

1905

AFIȘUL

Trebuia în sfîrșit să-i spuie.

Băiatul era acum mare; împlinise optsprezece ani, terminase liceul și avea să meargă la București, să-și ia bacalaureatul.

De mic copil el era învățat să crează pe mumă-sa moartă, și tatăl său îl ținuse întotdeauna pe lîngă dînsul, ferindu-l cu o teamă mereu deșteaptă, de orice aluzie ar fi putut să-i ajungă la ureche... Precauție de-altfel aproape de prisos, deoarece în orășelul unde se mutaseră de șaisprezece ani nimeni nu avea de unde să cunoască întîmplarea.

Acum însă, băiatul avea să-și ia zborul în lume, și în lumea asta putea să întîlnească pe oricine — cine știe? poate chiar pe dînsa.

Da, trebuia să-i spuie...

A fost un sfert de ceas penibil.

Băiatul uimit la început, apoi zguduit în toată ființa lui de enormitatea acestei descoperiri, înțelese totuși repede și limpede toată întîmplarea, din vorbele atît de încurcate și de jenate ale tatălui său...

Mumă-sa nu era moartă, *poate*. El n-avea nici un an cînd dînsa a fugit. Da, a fugit din casa bărbatului ei, cu un actor dintr-o trupă ambulantă, care dăduse cîteva reprezentații în orășelul unde stăteau atunci...

Bărbatul părăsit nu zisese nimic. Nici măcar nu căutase s-o urmărească, s-o găsească. Nici nu cercetase măcar să cunoască numele actorului cu care ea fugise.

Din primul moment chiar el își jurase că pentru dînsul femeia aceea n-avea să mai existe. Și dacă n-ar

fi rămas copilaşul, despărţirea aceasta i-ar fi şi fost cu totul indiferentă. Din cele dintîi zile ale căsniciei, cunoscuse pe nevastă-sa atît de frivolă, fără inimă şi chiar fără prea multă minte, încît se stinsese repede pasiunea ce prinsese pentru ea ca fată pe atunci adică, pe cînd nu-i cunoscuse decît faţa şi toaletele.

Şi cum era hotărît să nu se mai însoare niciodată, nu-şi dăduse osteneala nici să dobîndească o sentinţă de divorţ împotriva ei.

Nu ştia nici acum, după şaptesprezece ani, nici pe unde era, nici ce nume purta măcar, dacă mai trăia, şi nici nu vroia să ştie.

— Ţi-am spus toate astea, isprăvi bătrînul, numai de teama ca nu cumva, pe acolo pe unde vei umbla de acum înainte să le afli din gura altora. Încolo însă cred şi aştept ca, şi de aci înainte, să consideri... pe această femeie ca moartă.

Băiatul, foarte palid, nu răspuns nimic, şi despărţirea dintre tată şi fiu fu, pentru prima oară, rece.

*

Ziua în care tînărul sosi în Bucureşti era tristă şi înnorată ca şi gîndurile ce-l munceau.

Cum crezuse el că avea să se bucure cînd avea să vază în sfîrşit aievea capitala, pe care în vis o văzuse deja de atîtea ori ca într-o panoramă imensă şi feerică. Şi acum ce urît şi murdar i se părea, şi cum se simţea de apăsat şi strîmtorat în harababura asta de strade strîmte şi întortocheate.

Da, toate se schimbaseră; lumea întreagă, lumea care numai ni se pare că e în afară, dar întotdeauna e numai în noi înşine, cum se schimbase dintr-o zi într-alta.

Ieri încă el adora pe tatăl său, bun şi blînd, îl venera ca pe un sfînt. Şi astăzi? îi apărea ca un om aspru, crud, răzbunător şi egoist..

Şi mama lui... De cîte ori, în gîndurile ascunse, nu căutase să şi-o închipuie, veghind cu dragoste la căpătîiul leagănului său... şi cum îl cuprindea apoi o milă şi

o duioşie nespusă şi cum i se strîngea inima de emoţiune şi i se umpleau ochii de lacrămi cînd căuta să şi-o înfăţişeze bolnavă, pe patul de moarte. Sufletul lui atunci se cuprindea de o durere sfîşietoare, pe care ea trebuie s-o fi simţit în momentul cînd îşi vedea înaintea ochilor sfîrşitul care avea s-o despartă pentru totdeauna de copilaşul ei, de singurul ei odor...

Aş! de unde! Ea, cu zîmbetul pe buze, cu inima uşoară îl părăsise, îl lăsase plîngînd în leagănul lui, şi-şi luase lumea în cap după aventuri.

El însuşi, copilul bun şi simţitor de pînă mai ieri, setos de bine şi frumos, încrezător în lume şi în viaţă, se simţea acum rău şi hain. Trecea indiferent pe lîngă cerşetorii cari îi întindeau mîna şi simţea o ură şi un dispreţ nemărginit pentru omenirea întreagă.

La un colţ de stradă un om îi întinse un afiş. Maşinaliceşte îl luă, şi-şi aruncă ochii pe el. O trupă din provincie îşi anunţa sosirea în Bucureşti şi o serie de reprezentaţii la „Dacia".

Era să arunce afişul, cînd deodată se cutremură din creştet pînă în tălpi. Un afiş de teatru, o trupă din provincie... Cine ştie!...

Îşi aruncă încă o dată ochii asupra listei personalului... Între atîtea d-ne Ionescu, Georgescu, Constantinescu, poate era şi dînsa — mama lui... Să vedem: putea să aibă azi treizeci şi şapte de ani... De ce nu?

Şi tînărul izbucni într-un hohot, al cărui răsunet sinistru îl sperie, ca un glas ce-ar fi răsunat aşa deodată, în aer, la urechea lui... Se uită îngrijat împrejur. Din întîmplare strada era deşartă... De l-ar fi auzit cineva l-ar fi luat drept nebun...

Dar nu! era de rîs era un caraghiozlîc nemaipomenit! Închipuieşte-ţi că s-ar fi dus la teatrul ăla şi că una din actriţele alea era mă-sa! Una... Dar care?

Şi se porni iar pe un rîs falş şi chicotit, fără a-i mai păsa acum de cei de primprejur.

*

Peste două zile bătrînul se pomeni iar acasă cu fiusău.

-- Nu pot, tată, nu pot să mai învăț... Mi-e capul greu, parcă am plumb înăuntru, și mă săgeată deasupra ochilor...

Zile întregi stă pierdut, cu ochii rătăciți cu capul în pământ.

Din cînd în cînd numai, se ascunde în cîte un colț, scoate din buzunar un afiș zdrențuit, se uită la el și rîde... rîde...

PAZNICUL CINSTEI

Care va să zică ne-am înţeles, nene Nae. Ochii în patru!

— Las pe mine!

Nici nu-l luase Ştefan cîrciumarul pentru altceva la prăvălie pe unchiul său Nae. Cînd negoţul te sileşte să lipseşti uneori cu săptămînile din Bucureşti şi cînd ai băgat de seamă cum golanii ceia de conţopişti dau tîrcoale cînd zăresc pe madam Ştefan la tijghea, ba unii îşi fac de lucru şi prin prăvălie încercînd să lege vorbă de la „două de cinci cu carton"... de, paza bună fereşte primejdia rea.

Ş-apoi la altceva nici nu se pricepea nenea Nae. Nu fusese negustor în viaţa lui. Era un fel de trîntor de ăia cari se mulţumesc să ducă o viaţă ticăloasă într-o căsuţă dărăpănată şi cu ceva părăluţe moştenite.

Dar cum, oricît ai strînge banul, dacă tot iei şi nu mai pui, se sfîrşesc de la o vreme şi părăluţele, mai ales cînd ai dus-o cu chiu cu vai pînă la vîrsta de cincizeci de ani, nea Nae prinsese cu bucurie propunerea nepotului său, închiriase căsuţa cu o sută de lei, şi se mutase la prăvălie.

Aci avea casă, masă şi nici o treabă. Numai cînd venea vremea vinului nou şi Ştefan o pornea, ca în toţi anii, la Odobeşti, începea adevărata lui slujbă.

Îl vedeai atunci, învăluit în vecinica lui blană de vulpe, într-un colţ al prăvăliei, trăgînd mereu cu ochii şireţi cînd spre un geam, cînd spre altul al prăvăliei. Şi de cîte ori zărea măcar, şi din depărtare, silueta redin-

gotată a cîte unui „conțopist" — pentru el toți tinerii mai spilcuiți erau conțopiști — ochii îi luau o expresie furioasă și crudă și se întorceau scrutători spre alba și durdulia madam Ștefan, care cu ochii ei mari, negri, visători, aștepta la tejghea mușteriii, indiferentă.

Pînă acum însă, tot acest aspru spionagiu mersese în pagubă. Și chiar de data asta trecuseră aproape trei săptămîni de cînd Ștefan era la Odobești. Mîine-poimîine avea să se întoarcă, și nimic!

Nu lipsea, firește, ca întotdeauna ochii dulci ai conțopiștilor. Dar madam Ștefan avea pentru toți aceeași privire blajină și nepăsătoare, cu același gest le punea pe tejghea cele „două de cinci cu carton" și trăgea gologanii în tejghea, răspunzînd cu monosilabe la încercările conțopiștilor d-a lega o conversație.

— Frumoasă vreme azi... ieri credeam c-o să plouă...

— Da.

Și continua să împletească la ciorap, plecînd ochii.

Nea Nae, însă, era foarte nemulțumit de el însuși. Conștiința parcă îi spunea că mînca degeaba pîinea în casa lui nepotu-său.

De două zile nici nu mai dormea acum. Sta toată noaptea la pîndă pe lîngă ușa și ferestrele odăii în care madam Ștefan se odihnea de munca zilei... De, nu știi... femeia-i a dracului...

A treia noapte nea Nae, obosit de atîta veghere, ațipise lîngă ușă, pe un scaun... Deodată un zgomot neobicinuit îl făcu să se trezească. Cineva umbla, tiptil, prin cameră de culcare...

Își lipi cu precauțiune urechea de ușe, pe cînd ochii înholbați, parcă voiau să-i iasă din orbite... Acum i se părea că auzea și șoapte...

În mintea lui învăpăiată parcă vedea deja scena flagrantului delict... O rază de lumină pătrundea prin gaura cheii... Cu o lăcomie nespusă plecă ochii și privi.

*

Înaintea oglinzii din fundul odăii, madam Ștefan, într-un costum mai puțin decît sumar, își admira grațiile.

Lampa, așezată în chip priincios, revărsa întreaga ei lumină asupra formelor durdulii și albe ale tinerei femei.

Se găsea nespus de frumoasă, negreșit, căci zîmbea, și buzele-i cărnoase păreau a șopti din cînd în cînd ceva; își spunea, desigur, singură, vorbe de dezmierdare.

Deodată, însă, fața-i luă o expresie de spaimă. Instinctiv puse mîna pe o haină, o îmbrăcă repede și se întoarse. Ușa odăiei se deschisese, încet, și în fața ei stătea nea Nae, tremurînd tot, cu o privire stranie în ochii lui mici și vicleni. Un zîmbet lacom de nebun îi crispa fața.

Un țipăt ușor de spaimă, și deja nea Nae căzuse la picioarele ei, căutînd cu mîinile-i tremurătoare să-i îmbrățișeze genunchii și bolborosind vorbe fără șir...

— Nu striga... Sofițo... dragă... suflete... fii fată bună...

Dar ea, smucindu-se cu putere din brațele lui alergă spre ușă:

— Ce faci dom'le Nae, pentru Dumnezeu! Ai înnebunit?

Și pe cînd el, încăpățînat, se ridica de jos și căuta să se apropie iar de dînsa, cu brațele întinse și îngînînd vorbe din ce în ce mai fără șir...

— De ce... de ce... stai... să-ți spun... de ce? adică de ce... numai o vorbă...

Ea trecu sprintenă în prăvălie și cînd el, șovăind, ieși după dînsa, ea se întoarse degrabă în odaie și trînti ușa.

Nea Nae auzi cheia învîrtindu-se de două ori în broască, și rămase aiurit dinaintea ușei.

Cîteva minute tînăra femeie îl mai auzi bătînd încet la ușă și îngînînd:

— Nu te supăra... Sofițo... n-am vrut... ce crezi... n-a fost așa... să nu crezi...

Pe urmă se făcu tăcere.

*

A doua zi cînd s-a întors Ștefan de la Odobești, cea dintîi vorbă-i fu, căutînd cu ochii în toate părțile prin prăvălie:

— Dar nea Nae?

— A plecat, răspunse simplu madam Ştefan.

— Cum a plecat? Cînd? De ce?

— Nu ştiu... A plecat azi-dimineaţă.

Şi dom Ştefan murmură, jumătate în gînd, o înjurătură, pe cînd nevastă-sa îşi pleca iar ochii mari şi indiferenţi asupra cusăturii.

FARMECUL

Cînd a înțeles că era ca și logodită, zîmbi în silă pentru a-și ascunde turburarea ; dar nu cuteză să zică o vorbă, de teamă ca tremurarea glasului să nu trădeze golul dezamăgirii ce deodată se făcuse, imens și dureros, în pieptul lui.

Să renunțe, așa dintr-odată, la un vis ce de-abia începuse a i se înjgheba în închipuire?... Ce lovitură neașteptată !

Dar ea, întotdeauna fusese atît de prietenoasă cu dînsul ! Cînd privirile lor se întîlneau, ochii ei sclipeau ca de o mare bucurie, și din zîmbetul cu care îl întîmpina de cîte ori își dădeau mîna, grăia o simpatie ce crezuse că-l putea îndreptăți la toate speranțele... Să fi fost o simplă cochetărie?

Revenit din prima turburare, începu încetul cu încetul, a-și reclădi toate iluziile pe cari „prietenul binevoitor" i le respinse cu o singură vorbă.

„Ca și logodită"... Și ce? Atîția părinți nu sînt cari-și logodesc copilele neștiutoare încă de simțirea ce trebuie să lege două suflete destinate a-și trăi viața toată unul pentru altul? Atîtea copile nu sînt cari, tocmai în această neștiință a lor, primesc fără revoltă, în obicinuința supunerii și ascultării, hotărîrea părinților?...

Dar un moment poate veni cînd ochii neștiutori se limpezesc, cînd inima fecundată de o simțire nouă și nebănuită pînă atunci, se deschide altor dorințe și se avîntă, tînără și zvăpăiată, spre alte aspirații... De ce,

pentru dînsa, acest moment n-ar fi fost acela, cînd pentru prima oară ochii lor s-au întîlnit şi mînile lor s-au atins?

*

Şi iată că, din simţirea dureroasei dezamăgiri, nădejdea, şi cu ea văpaia dragostei se ridicară mai puternice şi mai mistuitoare de cît oricînd.

Niciodată nu-şi simţise zvîcnindu-i atît de neastîmpărată în pieptul plin de o dulce senzaţie, ca acum, gîndindu-se la farmecul îmbătător al acestei apariţii încîntătoare care era *Ea;* ea, aşa de gingaşă în veselia ei blîndă şi înţeleaptă, atît de delicată şi distinsă în toate mişcările ca şi în vorbele ei; şi mai presus de toate ochii, privirea ei atît de şăgalnică şi duioasă în acelaşi timp, făgăduitoare de toate comorile unui suflet numai de dragoste şi bunătate.

Ea a altuia?... Niciodată! Niciodată!

Şi dacă, cu toate acestea...

Nici o vorbă de dragoste nu se schimbase, pînă atunci, între dînşii. Avea el vreun drept să crează în simpatia, în prietenia ei?...

Dar dacă, cu adevărat, dimpreună cu mîna, era făgăduită şi inima ei?... Îşi lipi fruntea înfierbîntată de geamul rece, şi plînse copilăreşte.

*

Tremurînd deschise uşa şi intră sfios... *Ea* tresări cînd îl văzu aşa, pe neaşteptate... Nu mai era veselă şi zîmbitoare ca altădată. Înfăşurată într-o broboadă roşie peste piept, se făcu tot aşa de roşie, îngînînd încurcată vorbe despre o răceală... o durere de măsele...

Apropiindu-se, dînsul simţi că aşa trebuie să fie.

— Nu visai să mă vezi astăzi — începu el tot atît de încurcat acum ca şi dînsa. Dar voiam... trebuia numaidecît... să te întreb ceva... Să mă scapi dintr-o mare, dintr-o foarte mare îndoială, care...

Ea îl asculta fără a părea surprinsă, jignită totuşi de această situaţie nouă şi neaşteptată în care se găseau amîndoi.

El se opri. O simțire de discordare, ca o tristă și dezolatoare mahmurie după o cheltuială nesocotită, nebunească de energie nervoasă, îl lăsă deodată atît de abătut, încît gîndurile începură a i se tulbura în minte și vorbele a i se încurca în gîtlej. Ea îl privi acum întrebătoare pe cînd genele-i clipeau ca de o ușoară emoțiune.

— Am auzit, urmă el în sfîrșit schimbînd glasul și încercînd să zîmbească, am auzit că ești logodită...

— A, nu! și se roși iar, — nu încă...

— După toate formele nu, dar... „ca și logodită", așa mi s-a spus. Și...

— Și?... întrebă ea cu o tremurare de nerăbdare în glas.

— Și... am ținut să fiu cel dintîi care să-ți aduc felicitările mele...

LA JUG

Licenţiat... profesor... om cu carieră sigură... Da. Ah! numai de n-ar fi aşa de... nu ştiu cum...

Şi Linica strîngea din buze, pleoştea faţa şi ridica din umeri — felul ei de-a *face pe ţăranul*.

Dar, ce era de făcut? — d-aci începeau rezoanele mamaii; n-avea, poate, de gînd să rămînă fată bătrînă? În ziua de azi au început să se mai ridice şi „oamenii din popor"; nu e nici o ruşine... Nu ne coborîm noi; se ridică ei la noi.

Şi mamaia, văduva unui arîndaş pe rînd îmbogăţit şi scăpătat, ridica ochii în tavan, ca şi pentru a arăta pînă la ce înălţime aveau să ridice ele pe „omul din popor", pe bietul Gheorghe Ionescu.

Gheorghe Ionescu — Ghiţă al lui Iuon, îi ziceau în sat — era un băiat bun şi blajin. Şcoala, cu programele, cu disciplina şi cu dascălii ei, nu reuşise să tocească într-însul inima lui de ţăran; deschis la vorbă şi la gînd, hazliu şi glumeţ fără răutate, visător şi poet în ceasurile lui bune, iar alte dăţi bănuitor şi posomorît fără pricină aparentă — avea toate trăsăturile caracteristice ale omului de la ţară, şi pînă în unele gesturi, pe cari un orăşan niciodată n-ar putea să le deprindă.

Şi cu toate astea, era acum licenţiat... profesor, cum zicea Linica.

Linica! Frumoasă fată! Aşa de albă şi de gingaşă, încît bietul Ghiţă al lui Iuon pălea numai la gîndul c-ar putea s-o atingă.

Şi nu există imn de solemnă bucurie care să se fi putut numi vrednic de sărbătoarea sufletului lui, atunci

cînd — o învingere, ce e drept, mai ușoară decît își închipuise — mamaia și Linica răspunseseră pe rînd : *da*, la zăpăcita și nedibacea lui mărturisire.

Linica „fată de familie", se simțea bine alături de „omul din popor". *Prietenile* ei, pornite la început spre zeflemea, amuțiseră în fața variațiunilor celor mai strict reglementare ale pălăriilor și toaletelor întotdeauna nu numai la sezon, dar și la cea din urmă modă, ale prea iubitei lor amice.

Bietul Gheorghe Ionescu era, vezi, nu numai un băiat talentat și sîrguitor, dar era și un om cu pretențiuni modeste și care, de cînd se însurase, renunțase pînă și la viținl fumatului, numai pentru ca să se ajungă mai mult pe seama *gospodăriei.*

*

La un lucru însă nu renunțase, nu putea să renunțe. Satul lui, depărtat și iubit, i se arăta tot mai adesea și tot mai fermecător, chemîndu-l cu drag în visul fiecărei nopți, colo pe drumul alb și lins, spre căscioarele ascunse în verdeața copacilor, și spre una mai ales, unde măicuța bătrînă toarce în prag, cu ochii plini de lacrămi, duși spre miazăzi.

Cu cîtă sfîntă emoțiune, cu cîtă sfioasă tremurare în glas a vorbit el într-una din zile nevestii sale despre acest colțișor depărtat, unde-i rămăsese, pentru de-a pururea jumătate din inimă...

— Aud ? La mamă-ta ? Cum vrei, să mergem. Da să fim îndărăt pe joi, că știi, avem soareaua la Dumitrești...

*

De mult, Gheorghe Ionescu n-a fost emoționat ca-n ziua aceea. De mult... din ziua cununiei — și parcă totuși nici atunci nu era emoțiunea asta — era altfel...

— Ce plictiseală cu drumu ăsta ! N-o să mai ajungem odată ?

Dar Gheorghe Ionescu e de-acu iar Ghiță a lui Iuon. Nici n-aude vorbele nevesti-sii. O simțire ciudată îl cuprinde. Pare că tot trecutul, toată copilăria i se redeșteaptă în suflet ca dintr-o ceață și-l cuprinde, și-l stăpînește, și-l desparte de toată lumea cealaltă... Îl reia, îl

strînge și-l îmbrățișează: „Aci, aci, rămîi cu noi, nu ne mai știi? Noi, copacii aceștia, drumul șerpuit, colinele verzi, pîrîul limpede și leneș și dincolo puntea ceea, și casele de ici și cele de colo, toate, toate, sîntem prietenii tăi vechi, sîntem prietenii tăi neschimbați, atît de simpli ș-atît de duioși... Rămîi cu noi, rămîi cu noi, reîncepe firul de unde l-ai lăsat, cînd ne-ai părăsit ca să rătăcești ani peste ani printre străini, singur, părăsit și neiubit de nimeni, cînd aci toate te cunosc, te iubesc — toate îți sînt prietene..."

*

Ghiță al lui Iuon nu mai știe cum a căzut în brațele mamei sale și cum lacrămile lor s-au amestecat; el nu-și dă seama de ce s-a mai întîmplat în jurul lui, pînă cînd:

— Ia ascultă, zise Linica, cred că n-o să rămînem peste noapte în cocioaba asta. E o infecție aci...

Și pe urmă, apropiindu-se de urechea lui:

— Dealtfel să mă ierți, știi, cu satul tău... Mi-ai spus niște gogoși... N-am văzut nimic mai anost în viața mea... Și mamă-ta, de care spuneai atîtea, nu te supăra, dar zău, e ridicolă, *mon cher*...

*

Hei! cine poate să citească în inima omului și să ghicească ce s-ascunde în cutele ei cele mai nepătrunse... Gheorghe Ionescu s-a întors chiar în sara aceea la oraș, și astăzi Linica poartă pălării și toalete mai turbate decît oricînd.

Iar, din amintirea satului iubit, o singură icoană mai turbură din cînd în cînd visele lui Ghiță al lui Iuon: un bou, trăgînd din greu la jug.

PEDEAPSA

Parcă nu-i venea să-şi crează ochilor.

El? O asemănare de nume? Cu neputinţă... Dar atunci, ce însemna această nemaipomenită îndrăzneală?... O sfidare? Ce cinism!

Şi carta de vizită tremura în mîna omului enervat. Carta de vizită a mişelului care-i turburase liniştea casei şi — mai ales această crimă! — îl făcuse ridicol în ochii lumii, ş-apoi fugise cu complicea lui, pierzîndu-şi urmele...

Abia cîteva luni trecuseră de-atunci. Dar divorţul era pornit şi în aşteptarea curgerii termenelor bărbatul singuratic îşi întocmise un nou fel de viaţă cu care se împăca tot mai bine, din zi în zi mai bine.

Şi acum iată că, fără veste, cine venea să-i turbure noua linişte? Tot el; acel om pe care, fără să-l ierte, începuse totuşi a se deprinde să-l şteargă încetul cu încetul din amintirea chinuitoare.

Tot el! Ce căuta, ce voia? Să plece! Să-l dea afară! să-l alunge, ca pe un cîine rău şi murdar...

Nu... În mintea omului turburat se face o clipă de lumină... dacă acest om vine aci, e că s-a petrecut ceva ce l-a frînt şi pe dînsul sufleteşte, căci nu, negreşit, cu fruntea ridicată şi ochiul semeţ se va putea înfăţişa el înaintea celui faţă de care are toată vina şi nici o scuză. Şi o vagă presimţire de răzbunare împlinită fără ştirea lui de atotputernica, neprevăzuta şi misterioasa *întîmplare*, îi schimbă dintr-odată gîndul.

— Să intre.

Da, umilit, abătut, palid ca ceara și cu buzele tremurînde sta acest om înaintea lui, și ochii arși ca de friguri și-i plimba, neîndrăznind a-i întîlni p-ai lui.

— Înțeleg tot ce este neobicinuit, nemaipomenit poate, în prezența mea aci... Știu sentimentele cu cari trebuie să mă privești în acest moment... Dar nu se putea... trebuia... trebuie să-ți vorbesc.

Nici un răspuns.

Ezitînd, cellalt se așează pe o margine de scaun.

— Nu am nici o justificare, o știu, în fața d-tale... și poate nici în a mea... După cele întîmplate, o singură cale rămîne, alta e cu neputință de ales... Părinții, rudele ei sînt de o hotărîre... înspăimîntătoare... Nici o cale, și totuși.

Se opri. Parcă vorbea unei statui. Numai ochii trăiau în această statuie, și în acești ochi era ură, era nehotărîre, era așteptare, o licărire înrăită, însetată de a sorbi o răzbunare presimțită pe departe...

— Și totuși... nu se poate!

— A!...

Și iarăși nimic. Statuia așteaptă, cu mîinile crispate, cu ochii lacomi și pătrunzători.

— Nu se poate... Ea... ea va fi mamă și...

— Și?...

— Tatăl ești d-ta!

Nu mai e o statuie acum. E izbucnirea înverșunării conținute, care într-un moment uită și trece peste simțiri ce ar trebui să fie sfinte, pentru ca să nu mai vadă în față decît satisfacția crîncenă și acră a răzbunării împlinite.

— A! și vii să mi-o reoferi, pe această femeie minunată, pe această perlă a mamelor!... A! nu-ți mai trebuie acum, giuvaerul avea un cusur și — om cinstit ce ești — îl readuci proprietarului? O, nu! ține-l... l-ai luat, — ți-l las acum... A! credeai că țineam așa de mult la acea nestimată? Credeai că iubeam pe acea femeie, că mai iubesc poate încă pe femeia... d-tale?! Haha! Va fi mamă? Atît mai bine... M-ați înșelat pe mine? Ați luat înșelăciunea cu voi, pentru voi, între voi! Aide, v-ați ricirea, urmăriți-o, timpul e lung înaintea voastră...

— Dar credeam... pentru d-ta... sentimentul de părinte... și, chiar legea, după care...

— A ! legea, prea bine ; și legea îmi va veni într-ajutor. Pîn-aici, însă, tatăl ești d-ta — *în ochii lumii*, în ochii lumii întregi. Cine te va crede ? Adevărul îl vom ști numai noi, adevărul îl voi ști eu, cu gîndul zilnic la tortura voastră ; adevărul îl vei ști și d-ta, care alături de iubita d-tale vei urmări zi cu zi progresele maternității adoratei d-tale, d-ta care cu inima palpitînd de fericită emoțiune vei sta martor în ceasul greu, cînd ea se va lupta în chinuri sfîșietoare pentru a te ferici, pentru a te face tată... Da, nu vei putea lipsi de la toate aceste fericiri înalte și curate, cele mai înalte, cele mai curate... Nu vei putea lipsi, nu te vei putea da în lături, nu vei putea fugi... te cunosc și însuți ai spus-o : rudele ei sînt de o hotărîre... înspăimîntătoare... A ! ce viață vei avea, ce viață vei avea ! Îndrăgostiți hulubași, cu mustrarea crimei voastre mereu vie, palpitînd în sînul ei... Ce viață, ce fericire ! Aide, du-te — pleacă la căminul tău, la căminul vostru, termenul despărțeniei noastre, termenul deplinei voastre fericiri, consacrate, sfințite, nu mai e departe... A ! sentimentul de părinte, va veni și vremea lui ; am vreme eu și-mi va fi a doua răzbunare...

Așa. Am isprăvit acum. Ce mai stai ? Ce mai vrei ? Afară ! Afară !

GRĂUNTELE

Cum s-a întîmplat? Nu mai ştie şi la judecată degeaba o să-l întrebe; n-are să poată răspunde, n-are să poată lămuri nimic, căci nelămurită i-a rămas şi lui toată întîmplarea şi, cînd încearcă numai să se gîndească la ea, mintea i se întunecă, o ameţeală îl cuprinde şi totul parcă se prăbuşeşte înăuntrul şi împrejurul lui.

Ce i-a trebuit malului ca să se năruiască de sus şi să se rostogolească năprasnic, de parcă însuşi dealul ar fi pornit să alunece cu tot trupu-i uriaş în jos?... Cine ştie? Un singur grăunte, poate, mişcat din locul lui, a pricinuit toată grozăvia aceasta. Dac-ar fi rămas nemişcat acolo, nimic nu era să se întîmple; dar s-a mutat din loc, o slabă furnică a putut să-l mişte, şi cum şi-a schimbat el locul, s-a rupt cumpăna întreagă a coastei şi grăunte căzînd peste grăunte şi unul pe altul trăgîndu-se în prăpastie, au venit în vîrtej ca un potop... Un bubuit, un tunet prelung — şi pe urmă iarăşi tăcere şi iarăşi nemişcare...

Fă-ţi cruce, creştine, pentru cei ce erau primejduiţi şi au scăpat...

Cine erau aceia? Satu-ntreg îi fericea: era Ilinca lui Radu Gheorghe care plecase, zicea, după lut, şi n-apucase să se apropie bine în preajma malului, cînd se-ntîmplă primejdia. Dar Mitu flăcăul ce căutase şi dînsul pe-acolo?... Ei,parcă mai era loc şi vreme de-ntrebat! Destul că fuseseră văzuţi împreună alergînd, înspăimîntaţi, dinspre locul întîmplării şi bine că scăpaseră teferi, neatinşi!

Hei! dar Radu Gheorghe nu se putea împăca așa de lesne cu toate. Că-i scăpase nevasta d-o primejdie așa grozavă, da slavă, firește, și el, ba el cel dintîi, Celui de sus; dar o piatră i se ridica de pe piept, și alta mai grea, i se așeza iarăși.

Nu o dată îi căzuseră lui cu bănuială tîrcoalele flăcăului aceluia cam tot pe unde se întîmpla Ilinca. Ce căutase acum și în partea aceea, unde n-avea nici o treabă?...

Putea să fie, vezi bine, curată întîmplare... Dar, vezi iarăși, ce-i faci bănuielii cînd își înfige dinții și ghearele în sufletul tău și nu-ți mai dă pace și nu te mai iartă?

„Prostie, curată prostie, își zicea Radu Gheorghe, frămîntîndu-se pe prispă; în loc să mulțumesc lui Dumnezeu îmi fac boală singur...“

Și iar se întorcea:

„Așa o fi, dar ce căuta Mitu cu dînsa?...“

Și în cumpăna aceasta i se zbuciuma mintea chinuită fără țintă, fără scop, fără hotărîre.

Se ridică și șezu iar.

Noaptea era așa de luminoasă cum n-o mai văzuse niciodată; și, ciudat! parcă acum întîia oară vedea și plopul cu frunza albă ridicîndu-se așa de sus în fundul curții; nici așa înalt nu-l știa, nici frunza așa de albă nu i-o mai văzuse; parcă era ceva străin în coprinsul lui, ceva ce atunci fără veste răsărise acolo...

A, dar ceea ce cu adevărat era străin, era altceva; era o umbră ce se strecura în partea aceea pe lîngă gard...

Din cîteva sărituri, Radu Gheorghe, cu un par în mînă, fu în mijlocul drumului.

— Tu ești, mă?

Umbra se dezlipi de lîngă gard.

În lumina lunii, fața albă a flăcăului apărea îndîrjită și ochii îi scînteiau răi, înfruntători.

Un nor greu și negru trecu oare atunci prin fața lunii — sau negru se făcu numai înaintea ochilor omului înnebunit?

Un pocnet, un vaiet scurt — totul ca prin vis — pe urmă iarăși tăcere...

Cu parul în mînă, aiurit, omul stă și se uită la cel-lalt, întins la pămînt alături cu o dîră neagră ca o a doua umbră de-a lungul corpului nemișcat...

Ce are să spună acum, cînd l-or întreba? Nimica nu știe să spună...

Atîta doar: de ce i-a fost scris omului, tot n-a scăpat — degeaba a fugit...

A venit, așa, ca din senin, lucru nevisat, și negîndit; un grăunte s-a mișcat din loc, în cuprinsul lumii din afară și în cuprinsul gîndului dinăuntru, s-a pornit — cumpăna s-a plecat, s-a frînt...

Și s-a prăbușit tot, și s-a năruit peste toate.

RĂZBUNARE

Era numai de nouă ani. Cu toate acestea, cînd tatăl său, palid, cu ochii roşii, dar totuşi silindu-se să zîmbească, veni să-l mai sărute o dată, şi cum îl mîngîia cu mîna tremurătoare, pe păr şi pe faţă deodată el înţelese tot...

În zori de zi el se deşteptase tot în mîngîierile tatălui său. „Tăticu" era îmbrăcat, şi după faţă se vedea că nu dormise toată noaptea. Copilul rămăsese cu ochii mari, întrebători, la dînsul, pînă cînd el simţind, în sfîrşit, că trebuie să zică ceva, îngînase cu glasul înecat:

— Tata trebuie să plece, dragă... Tu să fii cuminte.

— Şi mama? întrebase copilul.

Iar tatăl său atunci întorsese faţa şi ieşise fără să răspundă.

Da, înţelegea acuma tot. Tatăl lui avea să plece, ca să nu se mai întoarcă... Da, aveau să se despartă, ca acu un an unchiul şi tuşica...

Dar el?

O duioşie sfîşietoare îl cuprinse şi ochii mari, ridicaţi cu durere spre faţa chinuită a tatălui său iubit, i se umplură de lacrimi. Îi prinse mîna cu patimă şi acoperind-o cu sărutări îngînă:

— Tată, tată... eu mă duc cu tine...

Şi în acest moment, bărbatul se simţi şi el deodată tot atît de slab ca şi copilul. Dar trebuia să se stăpînească.

— Lasă... stai tu aci... mai tîrziu... o să te ia tata...

De-abia şopti vorbele astea, temîndu-se de fiecare cuvînt, să nu-l năpădească suspinele care îi zbuciumau pieptul.

Apoi, cu o mişcare repede, îşi desfăcu mîna din mînuţile copilului şi ieşi cu paşi grăbiţi, fără să mai privească îndărăt.

*

Cînd mamă-sa veni mai tîrziu, îl găsi cu ochii plînşi, dar tot atît de cuminte ca şi altădată.

Îl sărută, cam jenată, cu obicinuitele întrebări şi vorbe de dezmierdare. El însă nu zise nimic, nu întrebă nimic.

Ce să mai întrebe? Ştia el acum bine ce era, şi-l bănuia prea bine şi pe cellalt. Cînd însă l-au chemat la masă şi a dat cu ochii de acest om, stînd pe o sofa, cu coatele rezemate de genunchi şi cu mînile împreunate, a tresărit şi a rămas ca încremenit în prag.

El, zîmbitor, se ridică, venind spre dînsul. Dar copilul îi aruncă o privire atît de plină de ură, încî îl opri în loc. Întorcîndu-se spre amanta sa, el dete din umeri, iar ea ridică glasul dojenitoare:

— Mişule, ce-i asta? Hai de dă bună ziua lui nenea...

Copilul însă întoarse spatele şi fugi. Un rîs bajocoritor îi izbi urechea în acelaşi moment şi făcu să-i năvălească tot sîngele în obraji.

*

Întors în odaia lui, gînduri oribile începură să-i tortureze creierul fraged. Îşi încorda braţele, strîngea pumnii şi lăcrăma de necaz că nu era destul de tare să sfîşie pe omul acela, din pricina căruia tatăl lui trebuia să plece, pentru totdeauna, tatăl lui aşa de bun şi de blînd, omul fără de seamăn în toată lumea asta...

Şi pe cînd el, tatăl lui adorat, plecase zdrobit de durere, cestălalt rîdea... badjocorea deopotrivă durerea tatălui şi a copilului pe care-i despărţise...

El, omul ăsta, să-i despartă pe dînşii?

O! niciodată! asta nu putea, nu trebuia să fie... mai degrabă...

Da... Mişu avea acum un plan... Nu era bine hotărît în mintea lui, era turbure încă... sfîrşitul, ţinta însă, era aşa de limpede...

*

Cum sta la fereastră, Mişu zări deodată pe mama sa ieşind gătită. Pentru ea adusese dar bona birja... dar el, celălalt? Plecase deja?

Birja se depărtă uruind. Peste cîteva momente, pleca şi bona. Era obiceiul ei; de cîte ori stăpînii nu erau acasă, se repezea şi ea niţel prin vecini.

Mişu ieşi în curte. Ceilalţi servitori plecaseră şi ei. Ce? Îl lăsaseră cu desăvîrşire singur?

Nu, nu era singur.

Întorcîndu-se în casă, deschise încet uşa sofrageriei, parcă instinctul i-ar fi spus că omul acela, duşmanul lui, trebuia să fie încă acolo.

Şi în adevăr era acolo.

Întins pe sofa, cu un jurnal mototolit în mîna dreaptă, care-i atîrna în jos, dormea. Va să zică, se instalase deja ca un stăpîn aci... Mişu tremura uşor; simţea că a venit momentul. Ce vrea să facă însă?

*

Căutînd cu ochii primprejur, deodată tresări. Privirea i se opri asupra unei lămpe mari, uitată pe bufet, şi în momentul acela planul i se limpezi în minte ca prin farmec.

Încet se apropie de lampă şi o deşurubă. Apoi se opri un moment ca pentru a se asigura, dacă toate erau în adevăr aşa cum le socotise... Da, singura uşă a sofrageriei era solidă, de stejar, şi cheia era pe dinafară... Ferestrele le ştia, erau cu gratii.

Încet, cu precauţiune, turnă gazul pe jos, ferindu-se să nu se stropească. Apoi scoase fitilul, îl aşeză la marginea lacului de gaz şi cu un chibrit îi dete foc.

O bolbotaie enormă se ridică, în momentul următor, în mijlocul odăiei.

Mişu ieşi repede şi încuie de două ori uşa după dînsul.

Apoi aşteptă, cu urechea întinsă, cu inima zvîcnindu-i de grozăvia faptei săvîrşite.

Un răcnet... bubuitul unui corp căzînd... apoi alt răcnet... alt bubuit în uşă, alt răcnet grozav... şi pe urmă nimic decît pocnetul flăcărilor.

Cu părul vîlvoi, cu privirea rătăcită, copilul dete atunci năvală în curte, și din curte în stradă.

Și lumea începu să alerge din toate părțile la țipetele lungi și sinistre :

— Foc ! Foc !

DIN GRĂMADĂ

— De ce n-am mai scris de atîta vreme nimic? Aș înțelege întrebarea asta din partea unui brav burghez care-și închipuiește meșteșugul de scriitor așa, că dai năvală la cerneală și condei și scrii, întocmai cum ai lua de pildă ac și ață pentru ca să confecționezi o pereche de pantaloni... Tu însă, care ești un băiat cu carte și știi ce va să zică „împărțirea muncii", n-ai dreptul să mă întrebi așa ceva. Eu *am învățat* meșteșugul ăsta, întocmai așa cum și l-a *învățat* croitorul p-al lui, după ce și unul și altul ne-am simțit atrași într-un chip (presupun) firesc, spre unul sau altul din aceste meșteșuguri. Dar vezi, la croitor e *împărțirea muncii,* și la mine nu e. El are stofă gata, făcută de altul, și nu-i rămîne decît s-o fasoneze: Eu, pe lîngă confecționare, mai trebuie să am și grija *materialului,* și cum nu pentru fiecare din noi s-au inventat nici mijloacele cele vechi și nici cele noi de *locomoțiune* fie chiar și pe jos, cercul din care putem să ne adunăm fiecare din noi materialul trebuincios e destul de restrîns, așa că scriitorii *fecunzi,* la noi ca și pretutindenea, au ajuns aproape numai aceia cari scriu... pentru a scrie și pentru a reaminti cititorului refrenul: „O, dacă n-ai nimic a-mi spune".

— Și cu toate astea, vezi, tot nu e așa cum zici tu, luă cuvîntul prietenul căruia încercam cu așa meșteșugire a-i explica lenea sau nedestoinicia mea de scriitor. Aci nu poate fi vorba de „împărțirea muncii", pentru că *materia* de care te servești tu, scriitor, nu este una dintre acelea care cer o preparație și prin urmare o muncă anterioară, ci este o materie primă care se găsește pe toate

cărările, pe care firea ţi-o oferă în abundenţă şi aproape fără nici o cheltuială de energie din partea ta sau a altuia. N-ai decît să întinzi mîna şi să ţi-o iei.

Te uită, de pildă, în jurul nostru. În toată cafeneaua pot să fie două sau trei sute de oameni. Ei bine, pun rămăşag cu tine pe orice poftești că nu este aci un singur om, mă înţelegi, *unul singur*, cu care intrînd în vorbă şi căutînd să-l descoşi cît de cît, să nu-ţi găseşti numai-decît *materialul* pe care-l cauţi...

*

Alături de noi, cufundat în citirea „Războiului", un om între două vîrste, una din acele figuri pentru care natura obosită, se vede, uneori de eterna variaţie, pare a se folosi de un fel de calapod ce le face să semene între ele cu duzina — sta moţăind tacticos deasupra unei cești de cafea pe care o golise, poate de două ceasuri...

Mă uit la el, mă uit şi la prietenul meu, şi pe urmă îi zic zîmbind:

— Ţin rămăşagul.

Prietenul îmi urmărise privirea.

— Ţi l-ai ales pe ăsta? Bine. *Pe oricare* am zis, şi nu mă dezic. Încearcă; şi cît pentru rămăşag, mă încred în lealitatea ta.

— Îmi daţi voie, domnul meu? E o îmbulzeală aci... toate mesele sînt ocupate...

Omul cu „Războiul" ridică spre mine o privire indiferentă, murmură ceva şi-şi văzu înainte de politică.

Politica! a, se vede că asta-i e slăbiciunea. Dar de care partid o fi?

— Se duse şi guvernul ăsta... Aşa e; azi unul, mîine altul...

Trebuia, firește, să-l las pe el să se pronunţe întîi.

— Mda, aşa e... ce mi-e ăla, ce mi-e ăla...

O fi republican, îmi zic, că a social-democrat nu prea arată.

— Întocmai cum spunea „Adevărul" mai ieri, albii hoţi, roşii hoţi...

Omul meu nu mai zice nimic; se vede că n-am brodit-o. Politica nu-l pasionează în nici un fel.

*

— Citesc și eu romanul ăsta *Miresele de marmură*... Frumos roman, mișcător... Hei, cîte lucruri mai găsesc și ăștia și pun în romane, de parcă te-a văzut pe dumneata ce faci și cum trăiești și cîte mai pățești în viață...

Aci, omul meu puse „Războiul" de-o parte, se uită lung la mine, apoi scoase o monedă, bătu cu putere în masă, plăti și se ridică să plece.

Nu puteam să-l las așa, cu una cu două. Conștiința nu mi-ar fi rămas împăcată. Am plecat înaintea lui.

În stradă m-am pus să-l urmăresc. Era un spiongiu, negreșit, dar găseam în „forul meu interior", destule motive ca să mi-l justific.

Cititorul „Războiului" sta departe, prin regiunile nebuloase ale Tirchileștilor, pe unde n-a pătruns încă nici măcar invenția gazului zis *aeriform*.

O casă cu aparența modestă, liniștită. Ferestrele de la stradă se luminează un moment — apoi perdelele se lasă și totul reintră în tăcere și întuneric.

De-acu nu mai aveam ce căuta aci... Prietenul pierduse rămășagul. Era evident că avusem d-a face cu un specimen de individ a cărui viață se rezuma în cea mai perfectă banalitate posibilă.

Din umbra colțului unde mă oprisem, mai aruncai o ultimă privire spre casa cufundată acum în întuneric, cînd deodată niște șoapte îmi atinseră auzul, și în același timp, aproape de poarta casei, în lumina nehotărîtă a felinarului, se desinară fără veste două siluete de femei, una înaltă și deșirată, făcînd un gest ca și cînd ar fi vrut să tîrască pe cealaltă, mică, fragedă, o copilă, ce ridica și lăsa brațele, cu gesturi disperate.

— Nu, zău, țață, lasă-mă, nu vreau, mi-e frică, zău, țață...

— Aide, fa, nu fi proastă... ăsta e norocul tău... N-o să te mănînce, n-ai frică...

Glasul din urmă, deși șoptit, avea într-însul ceva răgușit, un accent oribil, sinistru, care-mi reamintea un glas auzit odată din întîmplare, pe o stradă dosnică dindărătul unei perdele roșii...

Fără voie, făcui cîţiva paşi înainte... Şi tot atunci speriate de acest zgomot neaşteptat, cele două umbre dispărură la colţul stradei, parc-ar fi intrat în pămînt.

*

Da, prietene, am pierdut rămăşagul... Nu există oameni banali pe lumea asta, decît pentru cei cari nu găsesc prilejul să vază într-înşii decît banalitatea.

O CLIPĂ

Vîntul a împrăştiat frunzele în toate părţile, şi de-abia a mai lăsat, pe ici pe colo, cîteva zdrenţe atîrnînd, din podoaba copacilor. Dar, ca o tîrzie şi melancolică mîngîiere, se aşterne peste toate auriul palid al soarelui de toamnă tîrzie — răgaz de o dup-amiază între zilele frumoase trecute şi urgia posomorelii ce are să urmeze.

Ca o rază tîrzie de soare de toamnă pătrunde şi în sufletul rătăcitorului solitar amintirea.

Se coboară, iată, şi soarele vieţii, o clipire duioasă mai aruncă — cine ştie? va fi poate cea din urmă — şi apoi iarnă rece şi tristă — zilele tot mai scurte, ceasurile tot mai grele, rănesc toate, ultimul ucide...

Apusul... Şi se gîndeşte la răsărit... Ce depărtare! Între două, cîte visuri spulberate, cîte speranţe moarte, cîte înflăcărări îngheţate, cîte avînturi încremenite!

Şi pe toate le covîrşeşte părerea de rău de ceea ce putea să fie şi n-a fost...

De ce n-a fost? Ştie şi el! Norocul vieţelor atîrnă adesea de un lucru aşa de mic, de un nimic, de un cuvînt, de un gest poate...

Bătrînul se opreşte; la capătul aleei o bancă îl îmbie.

O singură trăsură mai întîrzie alături. N-o ia în seamă. Gîndul îl poartă departe, departe, spre primăvară, spre primăvara vremii, spre primăvara vieţii...

Dar de ce se simte deodată aşa de turburat, aşa de neliniştit, ca scuturat fără de veste din visarea aceasta?... Doi ochi s-au fixat de la o vreme asupra lui şi o privire stăruitoare încetul cu încetul îi biruise toropeala şi-l

chemase ca printr-o poruncă fără putință de împotrivire:

„Privește-ncoace!“

Ei, ce este? O femeie; o femeie bătrînă... Ce poate să aibă cu dînsul?

Dar ea continuă să-l privească, și în privirea aceasta se aprinde o ciudată duioșie... Se coboară din trăsura-i luxoasă și acuma iat-o, se apropie...

— Domnul... nu mă înșel, o nu, sînt sigură...

Îi spusese pe nume.

Uimit, el o privește...

Și fără veste norii uitării se risipesc și din adîncul amintirii apare vie și palpitîndă, o icoană de demult...

Da, da... Este o zi de primăvară care reînvie în toamna tîrzie, în pragul iernii...

Dar cum, prin ce întîmplare *ea*, ea îl recunoscuse, își adusese aminte de dînsul — ea, cu care nu schimbase niciodată o vorbă — ea, despre care era de mult încredințat că nici nu știe de dînsul, că nici n-a vrut să știe vrodată...

Și ca și la lumina unui fulger reînvie tot visul de demult.

Tînăr slujbaș, băiat curățel, dezghețat, vioi, se revede cu un maldăr de hîrtii subsuoară urcînd scările locuinței bogate a ministrului său de odinioară; era favoritul, era invidiatul, era acela cu care ministrul ținea cu deosebire să lucreze, dintre toți slujbașii ministerului său.

Dar ceea ce făcea să palpite ca o pasăre rănită inima tînărului funcționar în ceasul cînd trebuia să răspundă la chemarea șefului, era nădejdea tremurîndă de a zări undeva, după vrun geam sau într-o deschizătură de ușă, capul blond și rîzător al domnișoarei Aglae, arătarea ce de la întîia vedere îi turburase tot rostul și toată viața. O! cîte închipuiri îndrăznețe nu apriseseră atunci în focul lor istovitor nopțile de insomnie ale tînărului slujbaș! Erau, firește, numai fantazii deșarte, fără înțeles, fără umbră de nădejde d-a putea să se întrupeze vrodată...

Dar erau așa de dulci acele fantazii, așa de dulci de n-aveau pereche decît în amăreala imensă a deșteptării, a revenirii la realitate... Să găsească mijlocul să plece în

străinătate, să se întoarcă înarmat pentru o carieră mare, să lupte, să triumfe, să ajungă, și apoi...

Însă, chiar dacă planul s-ar fi putut împlini, trebuia timp, mult timp — și n-ar fi fost oare încă și mai crud ca el, neștiut, nebănuit, să fi muncit poate ani întregi din greu la temelia clădirii visate, pentru ca în vremea asta un altul, pregătit, înarmat gata... O, dar era o nebunie chiar și numai gîndul!...

Și și-a sugrumat tînărul visele nebune în fașă... De la o vreme, nici domnul ministru nu-l mai chema pe dînsul cu hîrtiile acasă, nu și-a putut explica niciodată această dizgrație subită; apoi, s-a schimbat ministrul, acela și altul și iar altul...

Ani, au trecut după ani, o monotonie abia întreruptă, cînd și cînd, de planuri de viață nouă, repede lăsate în părăsire întotdeauna, *amînate* mereu, așa cum multe tot amînăm în viața asta, pînă ce sosesc cele ce nu se mai pot amîna...

Și suma sumelor: o viață mediocră, fără zguduiri de nici un fel, nici de durere nici de bucurie; înaintare din treaptă în treaptă, apoi ani de pensiune, liniștea, odihna și — așteptarea...

Și în vreme ce toate acestea înviau dintr-odată în amintirea bătrînului, ele se deslușeau întocmai așa și bătrînei din fața lui, aceleia care odinioară, de mult, de mult, fusese domnișoara Aglae, iar acum sta înaintea lui clipind repede din ochii mici și lăcrimoși.

— O, înțeleg, înțeleg la ce te gîndești acum... Tot la asta mă gîndesc și eu, să vezi... Pot s-o spun acum, nu-i așa? Sîntem doi bătrîni... Putem să vorbim...

Și tot parcă s-ar fi temut de urechi și ochi indiscreți, bătrîna privi împrejur înainte de a se așeza alături, pe bancă.

— Vezi d-ta, urmă ea la început cu o umbră de sfială, o să ți se pară curios ce-ți spun și că-ți vorbesc; dar, cînd te-am zărit aci, așa singur și trist, și cum eram și eu singură și tristă, m-am uitat lung la d-ta și te-am recunoscut... Cum era să nu te recunosc? Ai fost singurul meu... capriț, ca să zic și eu cum zicea tata atunci...

A, dar nu știi! — urmă ea încercînd un ton glumeț. Eram nebună! Voiam numaidecît pe micul slujbaș cu

ochii de jăratec, îl voiam! Oricît îmi spunea tata: dar unde te gîndeşti, un mic funcţionar, fără nume, fără avere?... Nu, nu vreau să ştiu, plîngeam, d-ta poţi să-l faci şi mare slujbaş, d-ta poţi să-i faci şi nume, e tînăr, e frumos, îmi place, îl vreau!... Ce tragedie, Dumnezeule!...

Bătrîna zîmbi trist.

Urmarea a fost că de a doua zi după aceasta n-am mai văzut pe micul slujbaş cu ochii de jăratec... Săptămîni, luni întregi disperarea mea a fost fără margini; am făcut jurămînt să mă călugăresc — în zadar! Mă loveam de o inimă de piatră...

O clipă, m-am gîndit să-ţi scriu, să-ţi dau o întîlnire, făceam planuri de fugă — mă gîndeam apoi să te îndemn să-ţi faci singur o carieră şi să-ţi jur că te voi aştepta, orcît. Dar iar îmi ziceam: cum să fac *eu* un asemenea pas? Şi aşteptam iar; ce? Nu ştiu; ceva însă ce ştiu că n-a sosit...

Apoi, m-am resemnat; n-am uitat, m-am resemnat, poate şi de aceea că nu venise ceea ce aşteptasem...

M-am măritat, m-am despărţit... Ce să-ţi spun? Viaţa mea o cunoşti poate, ca un indiferent, firesc, indiferentă a ajuns, la urma urmelor să-mi fie chiar şi mie!

Dar, îmi zic, îmi ziceam adineaori, cînd mă uitam aşa la d-ta: cine ştie, dacă odinioară aş fi zis o vorbă — dacă ai fi zis-o d-ta... Cine ştie? Poate toate s-ar fi petrecut altfel în viaţa noastră... Poate... poate am fi fost fericiţi...

Bătrîna avea lacrămi în ochi şi în glas. Dar, ca şi cînd s-ar fi trezit, deodată, ruşinată, din înduioşarea ce o coprinsese, se ridică iar — şi pe cînd bătrînul încerca să îngîne ceva, luîndu-i mîna şi căutînd apoi s-o ducă la buze:

— Nu, nu, zise, lasă, lasă, adio...

Şi făr-a se mai uita îndărăt, se întoarse încet, la trăsură.

*

Se lăsa, deodată cu amurgul, o ceaţă deasă — şi bătrînul tot sta încă nemişcat în acelaşi loc...

Poate... poate... am fi fost fericiți..., vorbele continuau a-i pluti în minte, ca ceva vag, și nespus de duios și deznădăjduitor în același timp...

Poate, poate totul ar fi fost altfel în viață — și totul atîrna, iarăși poate, numai de o vorbă, numai de un gest...

O clipă, două vieți erau la o răspîntie; o clipă, și ar fi luat împreună un drum; cine știe care, cine știe cum ar fi fost acel drum?

Cine știe?

Așa, au mers fiecare în altă parte, fiecare pe alte căi, și iată și capătul acestora...

Ei și? Capătul celuilalt drum nu era să răspundă oare tot aci? Oricîtă fericire ar fi fost pe drumul cellalt, astăzi n-ar fi ea oare tot așa de stinsă ca și cînd n-ar fi fost?

Și oare nu e chiar mai bine că n-a fost? Oare nu este mai multă jale și durere în părerea de rău după ce a *fost* și nu mai este și nu mai poate fi, decît după ceea ce *putea să fie*, dar n-a fost?...

Bătrînul se ridică încet și pașii i se pierdură șovăitori în noaptea rece și mută.

CA LA NOI

DOBRE TĂNASE

De cum se desprimăvărează, Dobre Tănase, cetățean proprietar în culoarea de Negru, începe să se îngrijască mai cu dinadinsul de cum merge politica. Hei, e vechi Dobre în politică și știe că tot cam așa spre primăvară vine rîndul poporului ca să scape țara de cîte un guvern vitreg. Și parcă e lucru jurat, că orice guvern o veni, ține cît ține, da tot vitreg sfîrșește, dacă nu și mai rău : strigoi ori trădător, și mai cîte alea.

Că vezi, Dobre Tănase slujbă nu cere, are ce-i trebuie, slavă Domnului, și de acea el ține totdeauna cu poporul ; iar a poporului asta e : cînd ajunge un guvern de-i vitreg, să-l dea de-a berbeleacu. S-a săturat țara, domnule, nu mai merge.

Și așa, începe întîi cu întruniri pe culori. Cîți oameni — ehei, d-ăi cu greutate, și din ăia și din ăia, n-au fost, în persoană la Dobre Tănase, că-l știu toți indipendent și cînd e vorba la o adică, gata să-și pună și capul pentru popor. El nu e d-ăia să-l sperie un comisar, și cînd s-o încumeta careva să-i facă vro observație, cu el și-a găsit Bacău : „Ia-scultă, domnule, îi zice, să faci bine să mă slăbești ; eu n-am cu poliția și cu guvernu, eu am cu cetățenii care vă ține pă toți și cu constituția care vă bateți joc de dînsa". Și pleacă comisarul cu coada-ntre picioare. N-are ce-i face : idipendent !

Și vin apoi zilele mari : poporul Capitalei e chemat : „să rostească sentința acestui guvern putred care nu se mai ține decît prin fraudă și corupțiune" — corupțiunea cam știe Dobre Tănase ce-o fi, frauda îl cam încurcă, da

tot cam așa trebuie să fie, care suge sîngele poporului și prisecută pe cetățeni.

La „Dacia", Dobre Tănase e printre cei dintîi.

Unde-i comisarul să-l vază cum dă mîna cu oamenii țării, oameni cu scaun la minte și cu meșteșug la vorbă, cari cînd se pornesc pe discurs apoi ăla-i discurs, de merge colo la inima poporului și mi-ți încondeiază pe strigoi și pe trădători, ba-i mai trage așa cîte un frecuș, pe subțire, și lui Carol cît îi el de rege, adică numa așa ca să deschiză ochii și să meargă cu țara.

Și *brava*, și *ura!* — și pe urmă... hai la manifestație.

Aci-i aci. Dobre Tănase-i cam pățit, și bucuros ar rămînea mai la coadă. Da poporu: înainte! — și numa ce se pomenește în rîndu întîi. În fața lui vede un șir de sergenți și îndărătu lor alte șire de soldați, dar pe la spate nu-l slăbește poporu: înainte! înainte!...

De-aci, ca la bătălie; nu mai știi tocmai bine.

Cînd l-a scos din vălmășală, cu haina ruptă și cu o zgîrietură la obraz îi mai răsuna în urechi propriul lui glas: striga, da nu prea-și aducea aminte ce; a dat și el, da nu mai știe în cine.

Și acu ar vrea să se ducă acasă. Dar nu. Doi l-au apucat de subțioară și-l duc zbierînd. „Priviți cetățeni, s-a vărsat sîngele poporului! Banditii ne ucid! La spital! O trăsură! Moare omu în drum!..." Ș-o învălmășală, ș-o gălăgie...

La spital, i-au spălat zgîrietura, i-au înfășurat capu în douăzeci de coți de pînză îngustă și l-au așezat într-un pat. Ăi de-l aduseseră de subsuori au șoptit ceva cu doctoru ș-au plecat.

Abia a doua zi i-au dat drumu. Cînd s-a arătat în mahala, se uita la el lumea cu gura căscată. Citise unu în gazetă și dăduse vestea peste tot că Dobre Tănase e mort și că poliția a ascuns cadavrul.

N-a murit însă Dobre Tănase; nu moare el așa cu una cu două.

Ehei, dac-o muri el, cine-o să mai scape țara și de alt guvern vitreg care-o mai veni?

FERICIREA ALTORA

Cunoşteam de multă vreme pe cetăţeanul Parpancioc şi-l ştiam venit de cîteva zile din fundul provinciei lui, ca să guste şi el din viaţa mult lăudată a Capitalei.

Deunăzi, întîlnindu-l din întîmplare la o berărie, am rămas foarte uimit găsindu-l trist şi abătut în faţa unui şnit de Bragadiru.

— Cum cetăţene, parcă ziceai c-ai venit să petreci la Bucureşti?

— Lasă-mă, dom'le, ce să petrec, c-aici e mai rău ca într-o pădure! Nu-i vorbă, împlinim noi ş-acolo la ţară biruri şi mai pe faţă, şi mai pe de lături, da să-ţi şteargă banul muncit cu aşa meşteşug ca aici, n-am mai pomenit...

Şi începu să se întindă în lungi consideraţii comparative asupra traiului de la oraş şi de la ţară, sfîrşind-şi tînguirile cu aceasta:

— Aici, dom'le, tot pasu şi banu. Nu te poţi învîrti de colo pînă colo fără să te hîţîie mereu de baierele pungii. În cafenele, în birturi, n-auzi decît *ţal, ţal;* pe străzi stau la pîndă fel de fel de ăia cari îţi dau toţi chiorîş la pungă; la han, dacă te duci, numai ce te pomeneşti ba cu unul care vrea numaidecît să-ţi scoată poza şi polu, ba cu altu de vine cu nişte cărţulii de alea de zice să-i plăteşti *abulamentu*... mai rău ca în codru, dom'le.

* * *

Am rămas uimit de naivitatea acestui cetăţean, care nu era în stare să priceapă superioritatea vieţei de oraş

asupra celeia de la țară. Și m-am grăbit numaidecît să-l aduc la sentimente mai bune, ținîndu-i următorul *logos:*

*

— Iubite cetățene, toate cîte mi le-ai spus poate să fie cu adevărat așa cum ți se par d-tale. Uiți însă un lucru foarte important asupra căruia cred de datoria mea de orășean să-ți atrag atenția.

La țară, fiecare vă vedeți de treburile d-voastră. Unul de o parte, altul de alta, căutați să vă croiți viața cum puteți mai bine, și nu știți, în egoismul d-voastră altceva decît: „cum ți-i așterne, așa-i dormi".

Aici, e cu totul altfel. Aici, iubite cetățene, fiecare și oricînd, nu se gîndește decît la fericirea *altuia, la fericirea d-tale, cetățene!*

*

Aci făcui o pauză, lăsînd timp vorbelor mele să-și facă efectul așteptat. Cetățeanul meu îmi aruncă o privire bănuitoare și făcu o mișcare ca și pentru a o lua la sănătoasa.

Văzui că trebuia să mă grăbesc să-mi explic vorbele „cu o oră mai nainte", și să nu las să se nască în mintea omului gîndul că poate voiam să-mi bat joc de dînsul.

— Da, urmai apucîndu-l amicalmente de gulerul hainei. N-ai decît să arunci în jurul d-tale o privire mai cercetătoare, mai *critică*, dacă știi ce însemnează vorba asta.

Fiecare și toți laolaltă nu lucrează aci decît pentru fericirea d-tale, și ca dovadă n-ai decît să-i asculți și ți-o vor spune chiar ei. Ce probă mai bună vrei?

Vezi pe stradă oameni grăbiți alergînd încoace și încolo: sînt funcționari, sînt bancheri, sînt ziariști, sînt avocați, profesori, doctori... ei bine, toți aceștia nu fac altceva decît să lucreze pentru propășirea morală și materială a țării și deci pentru fericirea d-tale, cetățene.

Și refrenul acesta va încheia toate cercetările mai adînci pe care le vei face asupra activității tuturor acestor oameni.

Dacă bancherii iau camete enorme și negustorii te înșală asupra mărfei, aceasta nu se întîmplă decît în interesul *bogăției naționale,* care este prima garanție de existență și de bun trai a unui popor.

Dacă ziariștii scriu moși pe groși, dacă dascălii maltratează urechile băieților și avocații și oratorii de întruniri pe ale onorabilului public, aceasta se întîmplă numai în interesul educației morale și politice, care este și ea o condiție *sine qua non* a fericirii unui popor.

Și dacă Ilie Ciocîrlie ține o conferință la Ateneu, sau vine să-ți ofere *abulamentu,* cum zici d-ta, la o revistă literară și științifică, și asta este tot numai și numai în interesul dezvoltării d-tale intelectuale, fără care o adevărată fericire nu s-ar putea înțelege pe acest pămînt.

Vedeam acum pe cetățeanul meu aiurit în fața logicei puternice a elocinței mele. Era momentul să trec la argumente și mai puternice.

— Dar nu sînt numai indivizi cari se gîndesc aci în tot momentul să-ți facă fericirea d-tale. Nu. Sînt chiar asociații și instituții create anume în acest scop.

Ai văzut, pe la amiazi, șiruri de trăsuri și cupeuri, luînd drumul unele spre muzău, altele spre dealul Mitropoliei. Aceste trăsuri și cupeuri, iubite cetățene, sînt pline de oameni care nu se gîndesc toată vremea lor la altceva decît la fericirea d-tale. Aceasta e meseria lor. Pentru aceasta sînt plătiți.

Tot ce fac ei acolo, toate birurile pe cari ți le impun și toate legile în cari te leagă n-au alt scop decît, fericirea d-tale.

Și nu e numai atît. Afară de aceste agenții *oficiale* pentru fericirea poporului, mai sînt și agenții speciale, cari socotind că cele dintîi nu-și fac bine datoria, îți oferă serviciile lor, pentru a te ferici după cele mai întinse și variate metode. Sînt partide, cluburi, asociații, care vînd această fericire care de care mai ieftin: în schimbul unui vot sau chiar a unei chitanțe de cotizație la club...

Și... iată concluzia mea, cetățene: Ridică fruntea și fii mîndru că trăiești într-o societate în care nimeni nu se gîndește decît la fericirea semenilor săi. Dacă pentru asta ți se cer oarecari sacrificii, lucrul trebuie să ți se pară firesc. În schimb, poți să dormi liniștit, o armată întreagă veghează asupra fericirei tale.

Cu această încredere (și cu oarecare muncă și economie, pentru orice întîmplare) vei putea prea bine să te simți pe acest blagoslovit pămînt, al țării tale, ca în sînul lui Avram.

ZILE DE CRIZĂ

De la Capșa, tînărul deputat Stegăreanu dete năvală la domiciliul șefului; gîfîind se opri în ușă, sigur de-acum că va fi cel dintîi care aduce vestea, și cu vocea întreruptă de emoție și de oboseala alergăturii pe trepte strigă:

— Șefule, șefule! A demisionat!...

Mai întîi, șeful nu zise nimic. Era un om calm și măsurat, cum se cade unui adevărat bărbat de stat.

Apoi duse, cu un gest fugitiv, mîna spre fruntea încrețită și în sfîrșit, întorcîndu-se spre tînărul deputat, rosti încet și profund:

— Și ce zici?

— Ce să zic? Zic că ne-a venit în sfîrșit rîndul! Nimeni mai mult decît șeful nostru nu e, în aceste împrejurări, omul situației... A! spuneam eu demult... încă de-acu trei luni, cînd am avut întrunirea noastră aci, n-am zis eu atunci textual: Domnilor, nu mai dau acestui guvern nici două luni de existență... A durat trei, dar cum, într-o agonie o ducea de trei săptămîni...

Da, deputatul Stegăreanu avea dreptate: el spusese deja de acum trei luni că guvernul n-avea să mai dureze decît două; ceea ce uita să adauge, era numai că spusese același lucru și acu șase, și acu nouă și acu etcetera luni. Dar în sfîrșit, o spusese, și proorocia se împlinise cu destulă aproximație.

— S-a dus în sfîrșit, s-a dus... uf! Toată lumea răsuflă... Am o idee de articol pe tema asta; mă duc la gazetă să le-o spun băieților... Dar știi, cu diplomație, să nu se vadă că dorim sau așteptăm ceva... N-avem

nevoie să ne arătăm nerăbdători... Sîntem siguri, sîntem siguri, nu-i așa șefule?

— Hm... nu știu... în sfîrșit... vom vedea. Regele...

— Da, da, regele nu va putea să cheme pe altcineva decît pe noi; să fim gata! Acu plec să duc vestea mai departe...

„Toată lumea răsuflă, da... Admirabilă idee de articol."

Rămas singur, șeful se ridică încet și solemn de pe scaun și se îndreptă cu pași măsurați spre oglindă. Și o clipă i se păru că din pervaz i se arată figura severă și rigidă a regelui... „Să fim gata, zisese Stegăreanu; nu e prost băiat; bine zice, să fim gata..."

Peste un sfert de oră șeful e iarăși înaintea oglinzii. De ast-dată e în frac, spilcuit, înmănușat, cu decorația strîns prinsă în partea stîngă. E gata. De-acum evenimentele pot să vină...

„Să recapitulăm situația... Hm... așa... îi voi spune."

Da, trebuia să fie demn, hotărît. Iată cum stau lucrurile: „Iată, în aceste împrejurări, singura cale de urmat și în interesul țării și în interesul tronului. Opinia publică, sentimentul obștesc... relațiile noastre externe cari cer... Sau nu... Este demnitatea și prestigiul statului... sînt interese superioare ce recalmă cu insistență ca partidul..."

Frazele se leagă una de alta; obiecțiile probabile se ridică pe rînd și răspunsurile urmează, urmează... și ceasurile trec.

E deja tîrziu; se vede că nu e pentru azi... Șeful ar vrea să plece de-acasă, dar totuși mai rămîne. Cine știe? Nu, nu; orcum, trebuie să fie gata în tot momentul...

A stat la masă în frac; în frac și-a luat ceaiul și abia la unsprezece și l-a scos și atunci cu teamă, și l-a așezat aproape, la îndemînă. Și toată noaptea s-a visat în frac, tresărind din cînd în cînd, de teamă să nu-l șifoneze, să nu deranjeze decorația.

Dis-de-dimineață, servitorul are ordin să-i aducă gazetele. Șeful desface „Dreptul țării" Ce-i asta? Titlul mare peste pagină: *Noul minister...*

— Noul ministeeer ?... Unde ? A ! iată... „Ultima oră“...

„Noul minister

Pînă în momentul cînd scriem aceste rînduri, maiestatea-sa n-a însărcinat încă pe nimeni cu formarea noului minister. Se zice că mai mulți fruntași politici au fost sau vor fi chemați la Palat, dar din cauza marelui nostru tiraj (80 000 de foi în Capitală), n-am putut controla aceste zvonuri.“ Șeful răsuflă. Repede, fracul, mănușile...

— A, nu mai sînt de purtat, altele, mai curînd ! Ioane, dă fuga...

De la opt ore, șeful iar e gata. Reflexiile asupra situației reîncep, și cu cît înaintează, cu atît mai evident reiese absoluta siguranță că nimeni altul decît el — cum zicea și Stegăreanu — nu putea să fie, în împrejurările actuale, omul situațiunii...

Clopoțelul... „A, în sfîrșit !...“ Dar nu, e un reporter.

— Să se ducă la dracu ! Dac-o veni cineva de la Palat să mă vestești ; altfel să spui oricui că nu sînt acasă... M-ai înțeles ?

Așa... Ia să-mi pun eu pe hîrtie șirul expunerilor... Împrejurările... situația... necesitățile de ordin... Aid' ! acu mi-am pătat mănușile... Ioane ! repede la prăvălie și să-mi aduci o jumătate de duzină de mănuși...Aide ! te-ai întors ?...

...De ordin moral... și prestigiul... legăturile dintre țară și tron... nu, dintre tron și țară...

Un ceas, două, trei...

„Ia să vedem ce zic gazetele de seară ?...

Aud ?... *Lista noului cabinet ? !...* Ce-o mai fi și asta ?

„Lista noului cabinet

Prin cercurile bine informate se dau ca absolut sigure mai multe liste. Reproducem, sub cuvenita rezervă...“

Șeful zîmbește. „Zi-le reporteri și pace. Liste, *absolut sigure* — și pe nici una el nu figurează ! Și ăștia sînt gazetari ! Cea mai mică noțiune despre situație, cel mai slab bun simț... nimic !“

Și își îndreaptă legătura, își potrivește mănușile, își scutură fracul, fixează decorația și așteaptă... așteaptă...

*

A treia zi Stegăreanu cade ca o bombă.

— Trădare, șefule! S-a compus ministerul fără noi! Cine s-ar fi gindit la una ca asta?... Regele pe care îl credeam...

A, dar ce-i asta? Ești în mare ținută?...

— Da... hm... sînt... să vezi... sînt invitat pe diseară la... da... la o serată...

OM CU NOROC

— Zece mii de lei numai cu un leu, domnilor, mîine ultimă și definitivă tragerea !.. poftiți domnilor, nu pierdeți ocaziunea !...

Mitică Spancioc, ajutor de subșef de birou, eufemism sub care își ascundea vechimea slujbei ce purta în buget și în state numirea mai modestă de copist-caligraf, luase tocmai cu un ceas mai înainte un mic acont de douăzeci de lei asupra lefei sale din luna curentă, și își îndrepta acum pașii măsurați spre birtul unde obicinuia a-și lua zilnic tocana cu cartofi.

Zece mii de lei numai cu un leu... adică ce ar fi dacă și-ar încerca și el o dată norocul ?

La cancelarie, nu era unul care să nu-și bată joc de lotăriile astea ; în ziua tragerii însă te pomeneai că toți aveau bilete, necîștigătoare bineînțeles, un motiv mai mult ca să strige cu toții împotriva acestor potlogării... și ca să aștepte cea mai apropiată ocazie să-și mai încerce o dată norocul.

Pe furiș, Mitică Spancioc vîrî mîna în buzunar, scoase un leu și aruncînd o privire sfioasă în dreapta și-n stînga, îl puse repede în mîna ovreiașului, smulgînd, cu aceeași mișcare, un bilet albastru din grămada răsfirată. Apoi, plecă repede mai departe, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, pe cînd roșcovanul negustoraș, încurajat de acest alișverș, striga cu o îndoită energie :

— Zece mii de lei numai cu un leu, domnilor, mîine ultimă și definitivă tragere — nu pierdeți ocaziune !...

*

Două zile, Mitică Spancioc, n-a făcut altceva decît planuri. În mahalaua lui, alături de unde ședea, era un loc de vînzare... A! de cîte ori nu visase el să ajungă *proprietar*, om de considerație în mahala...

Dar cu slujba mai va încă să aștepte pînă să ajungă la o leafă din care să poată pune ceva la o parte; și chiar atunci, cît mai avea să tragă pe dracu de coadă! Dacă însă da Dumnezeu vreun noroc...

Nu zece mii să cîștige, dar măcar cinci mii, tot era un început, ceva. De aci încolo ar merge lucrurile strună. Ehei! ar ști el cum să facă și cum să dreagă.

Și viitorul i se arăta atunci atît de fermecător, că închidea ochii și se înfiora, și se simțea mîndru și tare și fericit...

Apoi își trecea mîna peste frunte și-și scutura capul... Prostii, închipuiri! mai bine să-și vază de treabă.

*

Parcă nici nu-i mai era în gînd biletul de lotărie, cînd, în drum spre cancelarie, se pomenește cu un drac de băiat, care-i țipa în urechi:

— I... „niversu" de mîine cu tragerea lotăriei care s-a tras ieri de la Buzău!

— Ia dă „Universu", băiete.

Mitică Spancioc împătură gazeta și o puse în buzunar. Parcă se sfiește, de ce? n-ar putea spune — să o desfacă, să se încredințeze, a cîștigat, or nu.

Parcă îi e frică de o deziluzie, și ar vrea să prelungească această dulce nesiguranță, care mai lasă încă loc visului frumos mîngîiat vreme de patruzeci și opt de ceasuri...

La cancelarie toți aveau deja „Universul". Acu, parcă-i părea rău că l-a mai cumpărat și el.

Ca întotdeauna, nici unul nu cîștigase nimic. Și pe rînd își rupeau biletele și le aruncau înjurînd. Unul, mai ales era furios:

— Închipuiește-ți, domnule, numai două cifre nu mi se potrivesc; aș fi cîștigat lotul al doilea, cinci mii de lei!

Și arată numărul.

— Uite, am 65 237 și iese 68 297.

— Cum ai zis?

Mitică Spancioc sare de pe scaun, aleargă la pardesiu și scoate „Universul".

Adevărat... 68 297... dar ăsta era numărul lui!... Sau poate nu-și aducea bine aminte?...

Inima începu să-i zvîcnească atît de tare, încît o auzea în urechi... Începu să se caute prin buzunare, apoi își aduse aminte că lăsase biletul acasă, în cutia mesii... Să nu i-l fi luat cineva...

— Ce ai, domnule Spancioc?

Nu mi-e bine, d-le șef, vă rog să-mi dați drumul acasă...

Și fără a mai aștepta vreun răspuns, se repezi cu pardesiul subțioară, pe ușă afară.

*

Era tocmai așa. Mitică Spancioc cîștigase cinci mii de lei. Cînd a luat biletul și l-a pus alături de lista tragerei, i s-a făcut un moment negru pe dinaintea ochilor, apoi deodată a văzut, ca în cifre de foc, amîndouă numerile întocmai și pe urmă a rămas cîteva minute înlemnit, fără grai.

Reacțiunea însă nu întîrzie.

Mitică Spancioc deveni deodată un om foarte serios și grav.

Cinci mii de lei... avea de acum cinci mii de lei... Frumoasă sumă... nu tocmai mare, dar frumoasă; ar fi putut să fie și zece mii, dar în sfîrșit!

Pînă spre seară toți prietenii lui Mitică știau vestea. La birt, a fost o adevărată năvală: felicitări, pupături — Mitică Spancioc era omul zilei. Deși nu avea franc în buzunar, birtașul se oferi să-i facă cel mai larg credit și prietenii băură pînă tîrziu în sănătatea norocosului cîștigător.

— Să trăiești Mitică dragă, și să te văz milionar!

— Cu norocu lui, nici nu mai încape vorbă.

La ureche, un prieten se oferi să-l ducă la un zaraf care să-i sconteze biletul imediat. A doua zi, Mitică, nerăbdător de a vedea mai curînd banii, și după ce ovreiul îi făcu tot felul de mofturi, că banii o să se plătească tocmai peste șase luni, că se fac rețineri, că sînt

timbre, cheltuieli de corespondență, că o să trebuiască să se ducă tocmai la Buzău, să piardă zile întregi, să mai dea bacșișuri la funcționari, în sfîrșit se învoiră pentru patru mii și două sute lei.

*

De data asta cei doi prieteni nu se mai duseră la birtul cel vechi.

Le da mîna să-și plătească în sfîrșit un prînz la unul din restaurantele cele mai elegante.

Dar ca prin farmec, abia se așezară la masă și rînd pe rînd sosiră doi, apoi patru, apoi zece prieteni. Se făcu o masă lungă și cheful din ajun reîncepu, numai, de data asta cu mai multă cheltuială.

În toiul chefului un prieten veni să se plîngă, la urechea norocosului cîștigător, că e foarte strîmtorat, și că nu crede ca un prieten așa de bun și de galantom cum a fost întotdauna Mitică Spancioc... Amețit de vin și de sărbătorirea asta, devenit deodată mîndru și generos, Mitică Spancioc se ușură de cîteva hîrtioare.

Apoi veniră și alții.

A doua zi de dimineață, norocosul cîștigător își făcu socoteala și constată, cu oarecare îngrijire, că împărțise în acest chip, aproape o mie de lei. În schimb avea o durere de cap teribilă.

*

Seara un prieten veni să-i propună o afacere splendidă. Inventase el un mijloc *sigur* de a cîștiga la maca.

— Ai o pereche de cărți? Uite-așa.. Fă tu pe bancheru și eu pontez... Așa... și-așa, și pe urmă așa... Ai văzut? Așa e că e un metod sigur? Într-o seară faci cincizeci de mii de franci...

Mitică Spancioc, convins în sfîrșit, se întoarse a doua zi de dimineață de la clubul *Intimitatea internațională* pe jos și cu cincizeci de bani în buzunar.

*

A treia zi, cînd să se ducă iar la slujbă, cu dezolarea în suflet și cu chioară în pungă, află că deja de două zile era dat afară.

LUME NECĂJITĂ

Povestiri

1921

UN VIS NEÎMPLINIT

Au trecut douăzeci şi cinci de ani de cînd d. Ghiţă Tîrzioru, pe atunci subşef de birou la minister, a fost pentru întîia oară la Sinaia.

Nu se simţea el zdravăn de cîtăva vreme, măcar că fleicile zilnice îi cădeau bine la pofta de mîncare ce avea, ca şi la pofta de băutură clondirul porfiriu ; dar dimineaţa se scula obosit şi în gură cu o amărală pe care abia o combătea cu cîte cinci, şase ţigări pînă la prînz ; îl apuca apoi aşa o ameţeală, care iar nu-i trecea pînă ce n-o dregea cu cîteva ţuici. Astea într-o zi ca într-alta. Şi aşa, doctorul i-a găsit numaidecît boala, că tocmai ieşise la modă ; nevrastenie. Cînd a aflat d. Ghiţă Tîrzioru de ce boală suferea, numaidecît parcă s-a mai liniştit. Nu-i vorbă, habar n-avea el de ce-o fi aia, nevrastenie, dar ştii oricum, pînă nu ştii ce ai, te apucă aşa o frică să nu fie cine ştie ce ; dar dacă ştii, e altceva ; poţi să te păzeşti, ai care va să zică un tratament pe care să-l urmezi şi să nu laşi boala în voia ei, să te ducă pînă cine ştie unde. Băutura şi tutunul a trebuit să le lase, dar tot nu se îndura măcar aşa de cîte o ţuiculiţă, ca să se mai întîlnească cu prietenii şi să le mai poată spune că uite, el sufere de nevrastenie, că n-are voie să mănînce decît fripturi şi prăjituri, că trebuie să ia în fiecare dimineaţă cîte un duş rece, iar mai tîrziu, cînd o avea concediu, trebuie să se ducă la ţară să se odihnească.

Acasă, madam Tîrzioru încerca toate reţetele de prăjituri de prin cărţile de bucate ; cu fripturile era mai uşor. Dușul mai se lua, mai lipsea cîteodată, cînd d. Ghiţă

era în primejdie d-a întîrzia de la cantilarie ; gîndul însă de toate zilele şi visul de toate nopţile era la odihna de la ţară, la aerul de la munte, la numărul 3 şi cel mai de căpetenie din ordonanţa contra nevrasteniei.

Ei, uşor de zis. Concediul, concediu, dar vorba era *cu ce?* Leafa se ducea, pe fripturi, pe prăjituri şi pe toate alelalte ; economia de la tutun şi de la porfiriu nu ştiu cum ciorile se făcea că nu se vedea mai deloc. Aşa, ca tot să se înfrupte măcar cu ceva aer de munte, ce-şi zise d. Ghiţă într-una din zile? „Hai ş-om merge şi noi cu trenul de plăcere la Sinaia".

Aşa a fost povestea. D. Ghiţă o spune şi astăzi tuturora — şi oftează. A pregătit madam Tîrzioru nişte plăcinte şi o friptură rece dintr-un muşchi întreg, au umplut cît loc a mai rămas în săculeţ cu franzele, şi dis-de-dimineaţă, hai la gară. De îmbulzeală nu mai e vorbă ; domnu şi doamna Tîrzioru erau prea veseli că încăpuseră lîngă o fereastră pe coridorul vagonului, cu săculeţul jos la picioare, şi nu se clinteau de acolo, ci se ţineau cu mîna de fierul de la fereastră şi se lipeau de peretele vagonului cînd alţi pasageri treceau făcîndu-şi loc cu cîte un „pardon", care mai politicos, care mai răstit.

— Ei, aşa e în tren — zicea d. Ghiţă, ca şi cînd toată viaţa lui ar fi călătorit şi ar fi fost hărţuit el în treburi d-astea. Iar mai încolo prinse vorbă cu un alt călător ghemuit lîngă dînsul, ca să-i spună şi lui că el sufere de nevrastenie, că s-a lăsat de tutun şi că acu merge să ia puţin aer la munte.

De la gară, din Sinaia, au luat-o şi ei pe jos după alţii. D. Ghiţă purta săculeţul, cam jenat, iar madam Tîrzioru îşi făcea vînt cu batista, din obişnuinţă, şi se tot mira de lumea ce furnica p-aici mai aminteri decît pe Podu Mogoşoaii. Pînă sus la mănăstire lumea se mai rărise; au luat-o la întîmplare, spre castel, cu Bucegii în faţă. Ochii d-lui Ghiţă se umezîră la priveliştea munţilor, ridicîndu-şi spinările de poieni şi crestele de stînci deasupra brîului de brădet ce coboară adînc de două părţi pînă în valea în care zburdă în cascade apa limpede a Peleşului. Aci s-au oprit pe o bancă şi d-nu Ghiţă umplîndu-şi pieptul cu aerul răcoros şi plin de miresme, a zis încet ca pentru dînsul :

— Ei vezi, așa într-un loc să pot trăi eu, alt om aș fi.

Iar madam Tîrzioru n-a zis nimic, ci a ridicat numai ochii duioși la d. Ghiță și, privindu-se, au simțit deodată amîndoi o desfătare cuprinzîndu-le pieptul, cum nu mai cunoscuseră niciodată alta pînă atunci.

*

Hei, vremea trece, multe se uită, dar sînt și unele cari rămîn mereu vii și chinuitoare în mintea omului. Cînd s-au întors atunci acasă, după ce au rătăcit toată ziua pe calea codrului și s-au ospătat cu merindele aduse și cu apa cea fără de pereche de la fîntîna lui Gătej, cu o jale mare în suflet au intrat cei doi soți în curticica strîmtă, pustie și întunecoasă a căsuței lor din mahalaua depărtată. D. Ghiță a intrat în casă, a deschis ferestrele largi, și pînă tîrziu a stat acolo pe gînduri. Nevastă-sa a venit apoi și ea la fereastră, îngrijorată de curent, dar tot n-au închis-o numaidecît, căci d. Ghiță a început acum să-și desfășoare un plan de viitor, și d-na Tîrzioru a stat așa un ceas ascultîndu-l și zîmbind ca unei speranțe mijind undeva departe, pînă unde nici un tren nu te poate duce, ci numai gîndul amăgitor, dar cu care e așa de dulce să te amăgești în voie... Aveau să pună de-acuma la o parte în fiecare lună atîția lei din leafă; apoi, cînd o să înainteze, mai mulți — și o să meargă în fiecare an la munte pe o lună, două; ce! așa n-are nici un haz: te duci dimneața, te întorci seara, mai mult îți trece vremea cu înghesuiala drumului și ți-e mai mare părerea de rău la întoarcere... Da' știi, să stai acolo, să te saturi de priveliște și de aer, și de apa aia minunată... De munți, de Peleș și de calea codrului...

A trecut apoi un an, și soții Tîrzioru nu s-au mai dus la Sinaia. Au pus ei la o parte ceva, nimica toată, de unde să se ajungă!

— Las' la anul!

La anul iar, alte necazuri: viața se scumpește, chiria se urcă, leafa stă pe loc. Încetul cu încetul, d. Ghiță s-a lăsat și de fripturi și de prăjituri și s-a întors la varza cu carne și la tocana cu cartofi. De tutun și de porfiriu nu mai era vorbă; cînd îl apuca ispita, d. Ghiță lua

francul în mînă, îl învîrtea pe toate părțile, apoi îl punea iar în pungă zîmbind către nevastă :

— Asta e pentru Sinaia...

Dar alte nevoi îl înghițeau.

De la o vreme ce și-a zis madam Tîrzioru ?

— Pînă una alta, hai să fac eu o mică Sinaie aci în curticică.

A semănat iarbă, a pus flori... Odată a venit acasă cu doi brăduleți și i-a sădit la portiță de două părți. Cînd a intrat d. Ghiță în curte, s-a uitat lung la ei :

— Măi, măi, măi, uite c-aduserăm pădurea acasă !

Glumea el, dar își simțea ochii lăcrămînd. Și au udat brazii toată vara pîndind mugurii din vîrfuri să se desfacă ; dar în anul cellalt copăceii s-au uscat și cetina roșie se risipea pe jos, în bătaia vîntului și în amestecul prafului de pe stradă...

Nu se lăsă însă d. Ghiță, ci cu cît vremea trecea, cu atît croia planuri tot mai mari. Acum nu se mai mulțămea numai cu o lună-două la munte ; se gîndea cum să se așeze statornic undeva p-acolo, cînd o ieși la pensie. Punea la cale o așezare de gospodărie, ușoară așa ca pentru doi, și care să le lase vreme destulă să hoinărească toate ceasurile frumoase ale zilei prin preajma Peleșului și printre brazi... Ca totdeauna, femeia nu zicea nimic, ci numai își pierdea privirea ca în depărtări cu neputință de ajuns...

*

După douăzeci de ani, d. Ghiță Tîrzioru a fost înaintat șef de birou, iar după alți cinci și-a regulat drepturile la pensie. Acum nu mai suferea de nevrastenie — boala a și cam trecut de la modă, — dar dase alta peste dînsul. Doctorul îi zicea : arterioscleroză, vorbă pe care d. Ghiță nu prea reușea s-o rostească întotdeauna aidoma, dar asta nu-l împiedica s-o simtă greu în tot trupul, ca niște lanțuri ce-i țineau în loc și mîini, și picioare, și gîndire.

Și s-au dus dar soții Tîrzioru, după douăzeci și cinci de ani iar la Sinaia, cu trenul de plăcere, ca să vadă de un rost de așezare p-acolo, fie măcar la Gura Pădurii ori la Poiana Țapului. În tren aceeași îmbulzeală ca atunci, și

parcă aceeași lume; nu îmbătrînise deloc, ea — dar d. Ghiță sta și se văita de picioare și nu mai prindea vorbă cu călătorul ghemuit de lîngă dînsul, ca să-i spună, ca atunci, că el sufere de alterocloroză, că a ieșit la pensie și că se duce să se așeze de-acuma undeva la munte.

Încet, cu mare chin, au urcat cei doi bătrîni drumul la mînăstire. Coana Sofița nu-și mai făcea vînt cu batista, îngrijată cum era să sprijinească din cînd în cînd pașii șovăitori ai d-lui Ghiță. Cînd au ajuns la banca aceea de demult, bătrînul a căzut istovit și a închis ochii. I-a deschis apoi încet și s-a uitat împrejur. Totul îi părea acum nelămurit, șters, și gîndul întreg îi sta la bătăile inimii obosite și la sleirea puterilor care-l ținea țintuit acolo. Unde să mai ia el acuma drumul spre calea codrului, de unde să-și mai poată purta pașii la izvorul limpede din pădure?...

S-a dus, s-a dus puterea și farmecul bucuriei de viață, toată frumusețea asta de primprejur nu mai e pentru dînsul, e pentru alții cari vin să-și facă rîndul în lume, și să se îmbete, la rîndul lor cu visuri cari nu se pot împlini...

Cu greu îi vine graiul bătrînului, și zice încet:

— Vezi dumneata, nu e bine întocmită socoteala asta; cînd aveam ce face cu viața, mi-au mîncat-o grijile și necazurile — și acum cînd să-mi zic: răsuflă și tu în sfîrșit — acuma, nu mai am ce face cu ea...

Iar coana Sofița lăcrăma alături și tăcea.

S-au întors acasă ca atunci, d. Ghiță n-a mai deschis ferestrele, s-a trîntit așa îmbrăcat pe pat, și într-un tîrziu nevastă-sa l-a auzit oftînd, apoi îngînînd potolit:

— De-acu sapa și lopata.

DOUĂ LUMI

Zăpada scîrțîie sub pașii șovăitori... Nu e departe casa, dar bătrîna e slabă, slabă de vîrstă și slabă de apăsare sufletească...

Cum i-a venit și gîndul acesta, nu mai știe, nu mai poate să-și dea seama... N-a fost bisericoasă niciodată, dar în dimineața aceea, cum sta la fereastră și privea, — a cîtea oară acuma! — silueta acoperișurilor de case peste cari se ridica, în umbră, conturul turnurilor de biserică, cu crucile sclipind deasupra cupolelor, s-a simțit cuprinsă deodată de un fel de speranță superstițioasă, tresărită din nebănuite adîncuri ale sufletului... O durere ce te muncește, covîrșitoare peste toate, caută astfel legătură cu tot ce ochiul vede în afară... Și parcă a fost sclipirea unei mîntuiri întrevăzute, mai puternică decît cugetarea rece, o pornire sfărîmătoare a oricărei înlănțuiri de chibzuire omenească, gîndul acesta: „Dacă mă duc acuma la biserică, el se va întoarce la mine"...

O, Doamne! unde a căutat ea să prindă legătura nouă cu sufletul copilului pierdut!... În biserică, pustiu și rece. Cîteva femei bătrîne, uitîndu-se cu mirare la cucoana rătăcită aci printre sărăcime, preotul făcîndu-și slujba cu monotonia resemnată a propăvăduitorului în pustiu... Numai icoanele cu priviri miloase parcă întrebau: ce cauți tu aci, și pe cine cauți?... Nu, nu este aci, nu este nici o părticică din inima rătăcită, pierdută. Pe orice drumuri o vei căuta, vei putea să o găsești, pe acesta unul, nu.

Și se întorcea umilită, zdrobită, spre casa singuratică ce-i apărea acum ca un mormînt în care se ducea, la

rîndul ei, să se îngroape. Nimic n-o mai leagă de viață — morminte peste tot, morminte peste cei morți și peste cei vii...

Și totuși, el, unul trăiește... Ochii aceia cari s-au deschis întîi la privirea tremurătoare sub belșugul de iubire abia încăpătoare în inima de mamă, zîmbesc încă ; o, dar cum s-a putut schimba zîmbetul acesta așa... Și mînuțele acelea cari se întindeau spre mama, mama, — există încă, — sînt undeva în lumea aceasta, nu le-a acoperit pămîntul sub încremenirea de veci, — și totuși nu mai sînt, nu mai sînt...

Copilașul adorat, copilașul blond și rîzător nu mai este, firește ; vlăstarul plăpînd de odinioară e astăzi copac în putere... Dar sufletul, sufletul nu mai este nici el ? Toată iubirea aceea care s-a revărsat asupra lui din clipa cea dintîi cînd s-a desprins de sufletul mamei și zi de zi ceas de ceas, în lungul și greul mers al anilor după ani, nu l-a putut cuprinde, n-a putut să călească pe vecie lanțul acela ce le-au [sic] ținut odată atît de strîns laolaltă ?

Singură, singură... În casa mare... tăcută, posomorîtă... Iată, aci era odaia lui... Aci venea ea, tiptil, să-l sărute pe fruntea aplecată peste vrafurile de cărți și hîrtii... Și tot aci, într-o zi, cînd ea îndrăznise să-l certe cu blîndețe că prea începuse a-și despărți viața de a ei, că prea dădea mult vieții de afară, din altă parte, de nu știa unde... el se ridicase răstit — din clipa aceea parcă se prefăcuse în altul — și-i aruncase în obraz vorbele :

— Știi ce, mamă ? Prea te legi de sufletul meu : lumea d-tale e alta, mai lasă-mă și în lumea mea...

Vorbe după vorbe se schimbaseră. La urmă el izbucnise iar :

— Ce, adică toată viața mea am să tîrăsc după mine ghiuleaua epitropiei materne ?

Lovită în inimă, albă ca varul, ea abea putuse să îngîne :

— Atunci n-avem decît să ne despărțim.

Crezuse să-l întoarcă. Dar el, se vede, atîta aștepta. Și s-a dus.

Unde? De ce? N-a voit niciodată să întrebe. I-a fost frică întotdeauna să întrebe. Unde se poate duce un copil, cînd lasă aşa în urmă, pe mama sa?... I-a fost groază să întrebe...

*

În pat, în miezul nopţii, bătrîna se frămînta. Ce gînd ciudat, cu mersul la biserică! Fireşte, că dacă voia să-l găsească...

Şi parcă se vedea colindînd stradele şi căutînd să ghicească unde se adună lumea cea mai veselă, cea mai nepăsătoare de tot ce este şi ce poate fi, cea mai smulsă de sub toate prejudecăţile şi mai slobodă de orice frîne ce ţin legaţi pe oameni între dînşii şi pe toţi cu omenia...

Ce ştia ea, sărmana, ce puteau fi acele localuri de pierzare, în cari îşi închipuia acum pe copilul ei. Îl zărea doar ca prin nori de fum, alături cu alţii, tineri, femei, o învălmăşeală de glasuri şi de rîsete, bătăi de joc de lumea lui Dumnezeu şi de inima însîngerată de mamă... Nimica deslușit, decît ochii, cari nu mai ştiau să zîmbească, ochii cu privirea cinică, înfruntătoare...

Din mijlocul visării dureroase, inima-i sări din loc. Bătuse cineva la uşă?... Da, da, bătăile se repetau, încete, sfioase... Le auzea, da, le auzea... Cît le-a aşteptat! Cît le-a nădăjduit! Cît şi-a ţinut, zadarnic, aţintit auzul după ele, în serile lungi, singuratice, în nopţile fără somn...

— Vasile! Vasile!

Sări din pat şi ea singură alergă să deschidă, în gerul din sală...

Nimeni la uşă... S-o fi răzgîndit, de ruşine şi o fi întors paşii îndărăt? Nu, nu, zăpada era neatinsă în întinsul curţii un covor alb, fără o urmă pe dînsul...

Dar jos, sub uşă, ceva se mişca. Ghemuit în colţ, un cîine scăpase osul la care rodea şi strîmtorat aştepta acum, cu capul plecat şi chiăunînd încet, să cadă lovitura asupră-i... Deodată cu amărăciunea dezamăgirii, inima bătrînei fu cuprinsă de un val cald şi bun de milă fără margini. Se dete în lături lăsînd uşa deschisă... Bietul cîine... Dar cîinele sări deodată din adăpostul descoperit şi o luă la goană, mai chiăunînd o dată şi strîngîn-

du-se de la mijloc, ca pentru a se feri de zburătura ce se aştepta să-l urmeze...

Bătrîna zîmbi amar. Mişcare de milă, neînţeleasă... Ce mirare?... Cînd altfel de chemări, în cari se pun toate bătăile unei inimi şi rămîn neînţelese, rău preţuite!

Aide! nu mai e nădejde... Închide-te iar în mormîntul tău, la uşa căruia nimeni nu are să mai bată, pînă la judecata de apoi... Prin zarea de lumină slabă a candelei... ochii-i se opriră la portretul bătrînului, deasupra patului:

— Am întîrziat în lumea aceasta, îşi şopti. Tu, cel puţin, te-ai dus la vreme. Eu am întîrziat... Zadarnic am căutat să leg lumea mea cea veche de lumea nouă a celor noi; chiar legătura dintre mamă şi copil a fost prea slabă ca să poată ţinea aceste două lumi laolaltă... Ori cît am împletit-o, din lacrimile şi din zîmbetele mele, din căldura sînului şi din duioşia inimii, din nopţile de veghere şi din zilele de trudă, din jertfa vieţii mele întregi — în zadar! a fost prea slabă legătura, s-a destrămat, la cea dintîi smucire despărţitoare a celor două lumi... Altă lume!...

Şi întinse braţele spre portretul din perete:

— O cheamă-mă, cheamă-mă în lumea ta, în lumea noastră să nu mai turburăm, nici cu gîndul la noi, viaţa lumii celei noi, cu care n-avem nimica, în care noi nu încăpem şi care de noi se scutură ca de o povară... Să-i lăsăm rîndul să şi-l facă aşa cum ea îl înţelege... Ce ştim noi?... Cheamă-mă!...

Iar din cadrul lui auriu, portretul părea că-şi clatină capul încet, în umbra aruncată pe pereţi de flacăra pîlpîitoare a candelei gata să se stingă, şi-i zice:

„Vino!“

SALCÎMUL

S-au tot rotit cîrdurile de ciori deasupra, într-o vreme părea că nu se mai isprăvesc, cum veneau de la miază-noapte și împînziseră cerul pînă departe; dar acum au mai rămas numai cîteva, și astea nu se mai cărăbănesc de pe-aici. Gerul pare că le-a îngreuiat aripele de se lasă la pămînt pășind tacticos, și foamea le face îndrăznețe, de intră în curțile oamenilor, și abia se avîntă spre un zbor leneș cînd te-ai apropiat de ele la doi pași...

Așa amorțește frigul și foamea — și așa parcă alungă ori potolește teama de alte primejdii, cari apar atuncea mai șterse, mai ușor de înfruntat, mai lesne de disprețuit.

Așa și omul, copleșit de necazuri și lipsuri e mai îndrăzneț, simte și el în sufletul lui că starea lui de jale are să îmblînzească pornirile dușmănoase și să umple de farmecul milei inimile de cari va încerca să se apropie...

Da, dar nu sînt toți oamenii la fel — și ciudat om în felul lui era vecinul meu Nae Factoru. Fusese împărțitor la poștă și de-acolo i-a rămas numele; a dat însă ceasul rău peste dînsul; într-o iarnă tot așa de posomorîtă și geroasă, un reumatism i-a stricat picioarele pentru totdeauna, de nici nu se mai cunoștea ce fusese odată Petrescu Nicolae al IV-lea.

Dar de ce zic eu că era un om ciudat vecinul meu Nae? Fiindcă pe el lipsurile oricît l-ar fi înțepit, nu-i dădeau brînci nicidecum pe la ușile altora. Cînd a înțeles că, pentru toată truda lui de ani îndelungați, l-a scris și pe el stăpînirea cu o pensie de 25 de lei pe lună, și-a

făcut socoteala că poate i-o ajunge să nu moară de foame, el și copila și n-a mai zis nimica.

Pentru el, nici că-i mai păsa lui, tot omul își are soarta scrisă, și se vede că a lui a fosta asta, să care o viață întreagă scrisorile de la unii la alții, să ologească apoi și s-o mai ducă pe urmă cîțiva ani tîrîș-grăpiș spre groapă. Dar îi era de copilă, os fraged, plăpînd, rămasă de la șapte ani fără mamă. Să fi fost un băiat, de, îl aruncai acolo, în vîltoarea vieții, să se deprindă cu necazurile și să slugărească și el într-un fel sau într-altul semenilor lui, să fie de vreun folos pe lumea asta, se cheamă ; un băiat, oricum o fi, o duce la tăvăleală... Dar Sofița era puțintică, slăbuță ca și mamă-sa, și de la o vreme tușea tot așa cum a tușit și răposata pînă s-a topit toată și s-a stins, de parcă n-ar fi fost de cînd e lumea...

— Trebuie îngrijită, trebuie păzită, i-a spus doctoru, altminteri o pierzi ; mîncare bună din belșug, fereală de răceli, aer curat, să stea mai mult p-afară...

Toate ca toate, dar aer a dat Dumnezeu destul.

Aci afară, spre Filaret, nu e înghesuială de case, de lume ; sînt și copaci pe alocurea, și chiar Nae are în curticica lui un salcîm, care acum își întinde jerpelit nuielile ca o mătură uriașă spre cerul plumburiu, dar să-l fi văzut astă-vară în podoaba deasă a frunzelor, cum în ciripitul voios al păsărilor, în mireasma dulce a florilor, răspîndea umbră și răcoare împrejur...

Aci, sub copacul acesta, pe o bancă, a stat mai toată vremea zilelor călduroase Sofița. Pînă și toamna tîrziu, îndată ce soarele mai răzbea cu razele lui piezișe, aruncînd umbre lungi pe pămînt, fetița se zgribulea sub dragul salcîm, îmbrobodită peste tot, și sta acolo și jelea fiecare frunză pe care vîntul o desprindea din copac așternînd-o pe jos, într-un cerc mai larg și tot mai larg.

Apoi a dat într-o noapte gerul și tot ce-a mai rămas din podoaba salcîmului, s-a scuturat dintr-odată. S-au închis ferestrele căsuței și s-a așternut de jur împrejur tăcere. Numai cîte un corb, bătînd din aripi grele, tăia din cînd în cînd crîmpeiul de pustiu alb prins în pervazurile ferestrelor.

*

Aerul ni-l dă Dumnezeu din belşug şi stăpînirea se îngrijeşte pentru slujitorii ei credincioşi de cîte o bucăţică de pîne, dar iarna e greu, cînd dau gerurile cele mari şi cînd doctorul ţi-a spus despre o fiinţă la care ţii mai mult decît la sufletul din tine : să o păzeşti de răceală, de frig, că la boala asta e moarte...

De trei zile văd pe vecinu-meu Nae învîrtindu-se cu bietele lui picioare şontoroage prin jurul salcîmului din curte, tot măsurîndu-l din ochi, plănuind ceva cu el şi parcă neîndrăznind să-şi pună gîndul în lucrare... Numai într-o seară ce aud bufnind ca nişte lovituri de secure la rădăcină de copac ; apoi nici nu mi-a mai trebuit altă tălmăcire.

A doua zi mă uit pe fereastră, cu adevărat salcîmul zăcea la pămînt ciopîrţit... Şi era afară un ger, un ger fără milă şi fără îndurare...

— Apoi aşa a fost, mi-a spus mai tîrziu vecinul Nae cînd l-am întrebat. Că nu mai era franc în casă şi nici bucăţică de ceva ce să mai fi putut pune pe foc. Şi fetiţa tremura în pat şi clănţănea din dinţi şi zicea mereu : „Mi-e frig, tată..." M-am tot gîndit şi mi-am zis : La ce slujeşte acuma copacu ăla de afară ?

A fost bun astă-vară, acu stă degeaba acolo şi fetiţa îngheaţă de frig în casă... Da, da ce ne facem la vară ?... O să treacă iarna şi o să vie iar pe urmă căldurile şi n-o să mai ai o leacă de umbră în curte... Ş-apoi ce-o să zică fetiţa ?... O, Doamne ! Întîiul lucru e să trăieşti azi, că despre mîne o vedea Cel-de-sus... Dac-om îngheţa acuma, la ce-o să ne mai folosească umbra de la vară ?... Şi l-am tăiat.

Ardeau acuma lemnele în sobă, dar ţiuiau şi plîngeau de parcă s-ar fi tînguit salcîmul precum că de ce l-am tăiat ?... Şi mă prindea aşa o jale de la inimă şi o părere de rău. Mai ales că fetiţa mă tot întreba : „Tată de ce se tînguie aşa lemnele cînd le arzi ?..."

Le-o fi durînd şi pe ele, zic oftînd. Şi odată numai ce deschide ochii mari la mine : „Tată, zice, cînd s-o

face primăvară, o să stăm iar toată ziua sub salcîm... Tată, mai e mult pînă la primăvară ?..."

Doamne, Doamne, aș fi vrut să fie așa de mult, cît să nu mai sosească niciodată... Dar tot a sosit.

Stam în pat și mai ațipeam așa spre dimineață, cînd deodată mă trezesc într-un țipăt de-mi rupe inima...

— Fetița tatii, ce e ?...

Stătea la fereastră, galbenă, pierdută, aiurită...

— Tată, tată, nu mai e salcîmu... atîta putea să mai ne-a furat salcîmu...

Și odată cu hohotele de plîns, a dus batista la gură și m-a cuprins amețeala cînd am văzut cum se roșea de sînge... Am culcat-o iar în pat...

— Tată, tată, nu mai e salcîmu... atîta putea să mai îngîne, și mereu asta și iar asta o spunea și mă sfîșia, domnule, mă sfîșia ici la baierele inimii...

— Nu plînge, fetițo, zic, că o să punem altu în loc și o să crească tot ca ăla...

— Crește tată ? zice mai potolită.

— Crește, dragă, zic, și mă-ntorc cu fața în altă parte, să nu mă vadă, cum mă podidesc lacrămile...

*

L-am mai întîlnit iară, nu mult dup-aceea, pe vecinu meu Nae. Era în tramvaiul care duce la cimitir. Se uita așa pierdut pe geam și tot legăna în mînă o ramură tînără de salcîm. Abia m-a cunoscut, ca din vis. A zîmbit și mi-a arătat ramura :

— Acum nu mai e mult, și vine vara... Trebuie aer, trebuie umbră... Apoi dac-am tăiat salcîmu, de unde umbră ?... Trebuie altu... Uite, am să sădesc rămurica asta, și are să crească... Dar trebuie de timpuriu, ca să aibă vreme... Și uitîndu-se sfios de jur împrejur, se plecă la urechea mea, în taină :

— Ce crezi, d-le Iancule, se prinde ?...

— Se prinde, nene Nae, se prinde, zic eu, și-mi întoc de zor ochii spre geamul de la spate.

TINEREȚE...

Ș-acu un ceas, ș-acu două ceasuri, am văzut-o plimbîndu-se tot așa, cu mîinile aduse la mijlocul cojocului, de unde trupul părea frînt înainte. Își tîra opincile agale, și în capul bătrîn învăluit în broboada neagră părea a fi amorțit orice alt gînd, decît acela d-a nu se depărta prea mult, în sus sau în jos, de o anume poartă. Ajungînd în dreptul ei, bătrîna mai rărea încă pasul și arunca priviri sfioase prin curte ; apoi își relua mersul tot mai obosit.

Poarta aceasta e tocmai în fața locuinței mele și așa, aruncînd privirile pe fereastră, tot văd și iar văd cum baba trece și iar trece pe dinaintea ei... Și iată acuma îmi aduc aminte că sînt cîteva zile de cînd am văzut-o ieșind de mai multe ori din aceeași curte cu o cană mare și alergînd după apă într-o curte vecină. Cojocul și-l ținea numai cu mîna stîngă, dar parcă era încă și mai frîntă de la mijloc. Un zel mare era în toate mișcările ei — așa că acum îmi ziceam : „de ce biata de ea o fi fost gonită de la stăpîn ?“, ba încă poate fără un gologan de răsplată, căci altfel de ce era să mai stăruiască aci pe lîngă poartă, dacă nu în nădejdea d-a muia inima stăpînilor ca să nu o lase așa, cerșetoare pe drumuri...

Tocmai toate nu le ghicim însă așa cum sînt, după cîte vedem, și tot așa nu le-am nimerit nici eu cu închipuirea mea. Povestea bătrînei era alta, și am aflat-o mai pe urmă.

Acolo în satul ei de la poalele munților rămăsese demult singură, în bordeiul trist, gata să se năruiască. Nu mai era braț și umăr de bărbat, care să mai pună

un sprijin, să mai dureze o bîrnă. Gardurile desfundate nu mai însemnau decît pe ici pe colo ocolul pustiu ; se risipeau toate şi tot din mai puţin ajungeau traiului pe ducă.

Atunci şi-a adus aminte bătrîna de fata ei de la oraş, plecată cu ani înainte, slujnică la nişte boieri, cari petrecuseră odată o vară aici în sat... Adică şi-a adus ea aminte şi mai de mult, şi adesea de Marioara ei, dar altfel, cu altfel de dor. Atunci cînd şi-l împărţea, dorul cu omul ei, cum vorbeau adesea seara, la licărirea tăciunilor de pe cuptor, de fetişcana lor, ce-o mai fi făcînd şi cum o fi ducînd-o p-acolo, în străini şi mai cu seamă, cînd şi cum o să se mai întoarcă aci, acasă... Apoi într-o noapte moşul a rămas aşa, lîngă vatră şi n-a mai zis de atuncea nimica, nici nu s-a mai mişcat, pînă l-au dus acolo unde rînd pe rînd o să se ducă să se odihnească tot satul...

A scos bătrîna din fundul unei lăzi o scrisoare, şi s-a dus cu ea la domnul primar să-i scoată de acolo numărul ăla unde spune că stau boierii la cari slujeşte Marioara. Domnul primar i-a scos numărul şi i l-a scris pe o bucată de hîrtie. A strîns-o bătrîna şi a legat-o la colţul basmalei, la un loc cu bruma de parale ce mai găsise pe acelaşi fund de ladă.

Paralele i-au ajuns ca să nimerească pînă în oraş, iar „numărul“ ca să dea de urma locuinţei boierilor. Toate le-a găsit cu acest chip — şi chiar şi pe Marioara ; dar nu aşa cum a crezut.

O Doamne ! Cum sînt toate lucrurile în lumea asta altfel de cum ni le închipuim... Şi chiar cele despre cari am crede că le-am cunoaşte mai bine, mai cu dinadinsul, şi din fir în păr ; iată pînă şi copilul pe care l-ai născut, l-ai hrănit, l-ai crescut mare, trup din trupul tău, suflet ţinut în trupşorul acela cu truda zilelor şi nopţilor tale, — ce crezi ? e acela pe care ţi l-ai închipuit ?...

Cu ce privire străină s-a uitat Marioara la mama ei şi cît de străină i-a apărut Marioara bătrînei... Privirea tinerei parcă zicea : „Ce ai mai căutat şi tu aici ? nu puteai să stai acolo în bordeiul tău ?“ — Iar a bătrînei : „Vai, Marioaro, cum te-ai schimbat aci la oraş —, şi la

haine şi la păr şi la vorbă şi la ochi." Iar prin ochi vorbeşte sufletul, măcar că prin vorbă ai mai putea să ascunzi cîte ceva din oglindirea lui...

Bătrîna a întors privirea să nu mai vadă ochii aceia, s-a tras într-un colţ şi a stat o vreme acolo... Apoi şi-a luat hotărîrea : „Ce, am venit eu aici să fiu cuiva spre sarcină ?... Nu." Şi iat-o alergînd, cu un zel friguros, ba să care lemne, ba să aducă apă — şi numai de una-i părea rău : că nu-i dă Marioara mai multe porunci de împlinit.

Marioara nu-i dădea nici una. Una singură i-ar fi dat, dar nu cuteza. Şi aşa într-o zi i-a zis, ca s-o aducă mai pe departe :

—Ştii ce, mamă ? Boierilor nu le vine la socoteală să te vadă mereu p-aci, prin bucătărie, prin curte. Mi-a spus cucoana să-ţi zic cumva... De, aşa sînt boierii...

Nu le vine la socoteală ?... Dar ce strica ea ? În calea cui sta ? Nu era ea acolo de ajutor ? Nu aducea apă de la cişmea ? Lemnele şi cărbunii din pivniţă ? Cu ce le scotea ea ochii ?... Da, da, cu ţărănia ei ; cu opincile, cu cojocul, cu broboada. Aci lumea umblă altfel îmbrăcată. Boierii sînt oameni subţiri...

Şi iat-o atunci furişîndu-se afară din curte şi bătînd strada cît e ziua de lungă. Uliţa e pentru toată lumea, de aci n-are nimeni cum şi de ce s-o alunge...

Pînă seara umbla aşa — şi numai atunci cînd nici cojocu-i alb nu mai făcea pată în întunericul din curte, se furişa iar, tiptil, şi-şi căuta în bucătărie colţul în care să-şi lase să se răstoarne oasele-i trudite.

*

În noaptea de Crăciun, a fost atunci o lună frumoasă, cînd m-am întors acasă, tîrziu, am zărit în curtea de peste drum, pe treptele ce dau în bucătărie, ghemuită jos, în cojocu-i nelipsit, pe baba mea rătăcitoare. M-a cuprins deodată o milă sfîşietoare şi nu m-am putut opri să nu-i spun o vorbă. M-am apropiat de ea, şi atunci m-a izbit de pe geamul bucătăriei lumina vie de lampă şi zgomot vesel, rîzător, de glasuri.

— Ce-i aci, întreb, şi de ce stai d-ta afară ?...

— Ce să fie ? E fii-mea cu ailantă din vecini și cu al ei... De, ca de sărbători...

— Bine, dar pe d-ta te lasă aci, în ger...

— Nu mă lasă, stau eu. Ce să caut ? Lasă-i. Lasă-i să petreacă ei... Să se bucure... Că-s tineri...

LA DOI PAȘI...

Greu îi trec ceasurile omului singuratic. Radu Calomfir, slujbaș mai mărunțel și burlac, răsfoise acum pentru a treia oară „Ilustrația franceză", aruncînd tot mereu, din colțul în care se găsea, cîte o privire spre ușa cafenelei. Nu, n-avea să mai vină de-acuma nimeni, nici un cunoscut... Poate după ieșirea de la teatru ; dar pînă atunci era prea mult și lui Radu Calomfir i se ura de moarte.

Iar cînd ți se urăște așa, întotdeauna gîndul ți se duce la o altfel de viață, ce ai fi putut sau ai putea să-ți croiești, la o schimbare, la un rost de trai aminteri ; — și cu gîndul iarăși îți mai trece vremea.

O altfel de viață, alt rost de trai... Ei da, un flăcău aproape tomnatic, ce alt ar putea să înțeleagă printr-asta decît viața casnică ? Singur, oricît nu te-ai feri de prieteni, tot singur însemnează. Prin oraș, la cafenea, ici-colo, schimbi o vorbă-două, mai pui lumea și țara la cale, dar cînd te întorci acasă în odaia goală, pustie, tot parcă simți că nu e asta o viață pentru un om ; simți sfîrșala aceea a celui de care mai la urmă nu-i pasă nimănui nimic, de-ar fi să moară în clipa asta, și doar : „săracu", atîta ar zice ori unul ori altul și și-ar vedea mai departe de treabă, uitîndu-l pînă mîine.

Odaia va fi caldă, firește. Marioara, fata gazdei și singura servitoare a casei, nu uită niciodată să-i facă focul, după cum nu uită dimineața să-i aducă, tiptil, cafeaua, trîntind ușa mai cu putere după dînsa abia cînd iese, ca să-l deștepte, să nu întîrzie de la birou... Ce fată drăguță, Mărioara ! Radu zîmbește cînd se gîndește la

dînsa. Dar de ! o servitoare... Deşi nu tocmai, — fată de meseriaş, gospodărind la casa părinţilor, oricum însă...

Hei, a fost el nu numai o dată, a fost chiar de două ori, Radu Calomfir, în vorbă de „schimbare de viaţă". Oda'tă, mai de mult, pe cînd de-abia intrase în slujbă. L-a chemat maică-sa — acum nu mai trăieşte — ca să-l vadă aşezat p'nă n-o închide ea ochii. L-a chemat în oraşul lui de naştere. Zicea că-i găsise ceva potrivit pentru dînsul. S-a dus Radu gătit, spilcuit, s-a dus o dată, de două ori, de nouă ori, chipurile ca să-şi facă curtea. Concediul i se isprăvea şi el tot nu se mai *explica*...

Într-o bună zi, numai ce-l ia fata la refec :

— Apoi bine, domnule Răducu, o fi aproape o lună de cînd tot vii pe la noi... N-am putea să ştim şi noi cu ce scop ?

— De, madmoazel, îşi luă atunci curaj Radu, cu scopul cel mai onorabil cu care un tînăr...

— Aşa ? da, dacă-mi dai voie mata să te întreb, cam ce leafă ai ?

— Leafa nu prea e multă, dar mai sînt avansări, ş-apoi oamenii tineri...

— Tineri, tineri, dar dacă ai muri dumneata, eu ce pensie am ?...

A îngălbenit Radu cînd a auzit aşa, — nu de alta, dar era cam superstiţios pe vremea aia şi se gîndea : „Doamne fereşte, să nu vorbească aşta într-un ceas rău".

N-a mai cerut-o ; şi-a luat bonjur şi arevoar, iar peste două ceasuri era în tren înapoi spre Bucureşti. Biata maică-sa n-a avut mîngîierea să-l vadă aşezat. Dar, de, vina lui era ? Dacă era superstiţios...

Apoi a doua oară se înamorase de o domnişoară studentă, şi-atunci iar era cît p-aci s-o ceară. O cunoscuse la o famile, singura la care se ducea din cînd în cînd şi cu prilejul „jocurilor de societate" ajunsese pînă la o convorbire asupra căsniciei. Dumnezeule ! Domnişoara studentă n-o înţelegea decît cu nişte condiţii...

Apoi, după asta, Radu Calomfir a dat din întîmplare peste o revistă în care se vorbea cu mare foc „despre celibat" şi se osîndea tineretul de astăzi, care preferă viaţa de boem, de vagabond şi nu se gîndeşte la binefacerile şi la moralitatea înaltă a vieţii de familie...

Se gîndea Radu la toate astea răsfoind pentru a patra oară „Ilustrația franceză", apoi oftă așa în sine, ceru plata, își luă pălăria și o porni spre casă.

Lumină la ferestrele gazdei... Ce să fie ? A, tocmai acuma își aducea aminte : — era Sfîntu Nicolae a doua zi, și gazda își prăznuia ziua numelui. Pe fereastra din curte îi zări o clipă : pe bătrîn în fruntea mesii și împrejur toți ai lui : copii mari acuma, fiecare cu rostul lui. Marioara, între dînșii, tocmai rîdea, răsfățată, arătînd un șirag de dinți albi ca laptele...

În odaia lui, înainte de a-și aprinde lampa, Radu mai avu o dată vedenia repede a acestei scene. Și deodată îl năvăli ceva cald de la inimă și parcă i se deschidea în minte ca o lumină, așa ca și cînd ar fi dezlegat o problemă ce l-ar fi frămîntat multă vreme și de care s-ar fi mirat acuma cît era de simplă, cît era de ușoară...

Așa e, domnule. Umblii cine știe pe unde cu mintea să găsești dezlegare vieții chinuite și poate dezlegarea e aici, la doi pași, acolo unde nici unde nu te-ai gîndi...

Servitoare ! O servitoare ! Și-a zis el, oare cu adevărat acest lucru ? A socotit-o așa ? Da, spre rușinea lui trebuia să-și mărturisească acest lucru. O fată care seara îi făcea focul, dimineața îi aducea cafeaua, ziua îi deretica prin odaie... O servitoare, firește. Nu era domnișoara din Tîrgu-Călmățuiului, care se interesa de eventuala-i pensie de văduvă, nu era studenta care nu înțelegea căsnicia decît ca un contract cu libertatea relativă și reciprocă dintre soți... Era servitoarea casei, modestă, tăcută, dar zîmbitoare întotdeauna și mulțămită, ah ! așa de mulțămită de a ține rîduiala spre mulțămirea celorlalți ai casei...

Viață, voioșie, mulțămire — o servitoare ! Da, numai atîta acuma. Dar o asemenea servitoare să o ridici, să o așezi alături de tine, vezi, asta e ceva. Să nu te cobori la altul, și nici pe altul să nu cauți să-l cobori la tine, vezi asta e dezlegarea problemei. Și era să treacă pe lîngă ea fără s-o ghicească, să-și cufunde tot mai mult și tot mai fără de întoarcere viața în întunericul pustiu și ghețos al singurătății și stîrpiciunii...

O clipă, un tablou, un rîs sănătos și nevinovat, un șireag de dinți albi ca laptele strălucind în lumina unei lămpi sărăcăcioase. — vezi dumneata, nu trebuie mai mult ca să cîrmuiască o viață în zăgazurile ei sortite — o arătare, o vîlvătaie de lumină.

. . . . . .

Și uite așa s-a însurat prietenul meu Radu Calomfir. Cînd s-a arătat în pragul odăii în care veselia își urma toiul ei cinstit și sănătos, n-a umblat cu multe „fiindcă" și „pentru că". O vorbă netedă și inimoasă bătrînului. Marioara s-a roșit toată, a pus ochii în pămînt și mai întîi n-a putut șopti decît atît : „Vai, domnule Radu"... Bătrînul, luat repede, s-a cam zăpăcit el nițel, nu-i vorbă, la început ; de, prea se uita drept și din inimă domnu Calomfir în ochii lui. Ș-apoi daca e p-așa...

Prietenul meu Radu, într-o după-amiazi, pe cînd „servitoarea" de atunci, stăpîna de acum, ieșise pînă la bucătărie să vază de niște cafele, mi-a spus întîmplarea, și o spun și eu tot așa cum mi-a povestit-o el.

ÎN CĂILE FIRII

— O să mă omori, Ştefane...

Toată noaptea femeia nu închisese ochii. Şi acum, spre ziuă, cînd bărbatul deschise uşa sfios, aruncînd o privire turbure, şi piezişă spre dînsa, rămase aşa cu faţa galbenă în sus, nemişcată şi nu zise decît atîta :

— O să mă omori, Ştefane...

În colţ, fetiţa parcă nici nu lua seama la dînşii. Se dase jos de dimineaţă din pat, de lîngă mamă-sa, şi numai în cămăşuţă, îşi făcea acum de lucru cu nişte tinichele, le ştergea cu un petic de cîrpă, le rînduia la perete, le muta dintr-un loc într-altul... Era gospodăria ei, a ei şi a păpuşii, care sta de-o parte, fără mîini, fără picioare, înfăşurată peste tot, sprijinită de marginea unui scăunel şi privind cu ochii ficşi, de sticlă la atîta zor şi aflare în treabă.

Bărbatul bombăni ceva ursuz, îşi aruncă pălăria pe un scaun, îşi scoase paltonul soios şi se trînti pe o canapea şchioapă, care gemu, răzvrătită parcă şi ea de o aşa lipsă de rost şi rînduială.

O rază de soare se furişă pe geam. Se deştepta firea, nepăsătoare de frămîntările omeneşti şi de sminteala celor ce nu se pricep să ţină pas cu dînsa... Un ciripit de păsări pătrundea, mai mult ghicit, în odaie... Uite vezi, astea nu-şi uită niciodată de rostul lor, de aceea sînt totdeauna aşa de vesele, aşa de sprintene, aşa de bucuroase de viaţă... De ce nu poate şi omul să umble mereu fără de rătăcire, în căile firii ?...

În auria țesătură a razelor tot mai îmbelșugate, apare coama bălană a fetiței. Lăsase rînduiala gospodăriei ; alte gînduri mai adînci îi munceau acuma căpușorul.

— Mamă, adevărat că tu o să mori ?...

Femeia tresări ; așa de adîncită într-ale ei stătuse fetița adiniaori, de nici prin gînd nu-i trecuse mă-sei că și dînsa luase seama la vorbele ce rostise...

— Da, mamă, o să mor și eu cînd mi-o veni ceasul.

— Și toți oamenii o să moară, își urmă fetița gîndul, în ochi cu adîncimi de care mamă-sa se înfioră. Toți, toți, adăogă strîngînd din pumnișori, și aducîndu-i de cîteva ori la tîmple ; și pe strade n-are să mai fie nimenea, n-are să mai umble nici un om, — toți o să moară, nu-i așa mamă, — toți, toți...

— O, căpșorul meu, la ce se gîndește ea...

Și ca trezită la o nouă încordare în lupta vieții, femeia se ridică : „Așa e, suspină în gînd, numai o viață avem, toți o să murim ; dragă fetițo, așa este ; de ce să ne-o mai amărîm, viața asta una pe care o avem, și să nu căutăm să o trăim așa cum se poate, fără să ne mai otrăvim inima cu păreri de rău pentru cîte toate sînt și se vede că e scris așa, să nu poată fi altfel..."

*

Lesne de zis, dar greu e să-ți calci pe inimă și să te împaci cu o viață pe care nu o simți și nu poți să o cunoști ca omenească...

Se veștejea femeia văzînd cu ochii, și fetița tot mai rar își făcea și ea de lucru cu gospodăria ei ; tot mai mari și mai întunecați în adîncimea lor se deschideau ochii, căutînd parcă înăuntrul lor dezlegarea tainelor din afară...

— S-o ia dracu de treabă ! avea obiceiu să zică bărbatul, ori de cîte ori „o făcea iar lată". Ș-apoi asta se întîmpla cam de obicei în fiecare sîmbătă. Îți iei simbria, și dai, firește, să te duci acasă. Dar om ești, te mai abați cu tovarășii... După o săptămînă încheiată de muncă, de, cine nu le știe, toate astea ?...

Le știe toată lumea, ce să ți-o mai lămurească nea Ștefan ? Te pomenești că nu-i fi avînd nici chiar dumneata nevoie de prea multă explicație.

Ş-apoi aşa. Cînd venea duminica dimineaţa acasă, cu simbria pe jumătate şi cu mintea mai adesea numai pe sfert, îi mai rămînea doar — din minte, zic, — ca să îngîne şi el, ca semn de căinţă, atîta măcar : „S-o ia dracu de treabă !"

Ei şi vezi că dracu tot nu voia s-o ia.

*

Dup-amiază, cînd se trezea buimăcit, abia îi venea, încetul cu încetul, pînă ce se întregea la loc cum fusese, înţelegerea dreaptă a lucrurilor cu totul.

Şi uite-aşa, deschizînd într-una din zile ochii, rămase mai întîi lungit pe canapeaua şchioapă, ferindu-se să se mişte, plictisit de gemetele hodoroagei. Întîi aşa, apoi rotind ochii leneşi împrejur, zări în colţişorul ei fetiţa, tare adîncită într-o muncă nedesluşită.

Ce tot făcea acolo ? Cosea ceva. Da. Cu mînuţele nedibace, împungea acul, trăgea firul de aţă pînă departe, apoi iar se întorcea şi urma tot astfel, fără să se oprească, numai încreţind din cînd în cînd din sprîncene, ca semn de o oţărire tot mai mare...

Tiptil, omul se ridică şi încet se apropie să vadă mai bine. Adică ce era să fie ? Jocuri copilăreşti, negreşit şi nimic altceva... Şi totuşi, parcă ceva îl îndemna să cerceteze mai de aproape.

Fetiţa cosea un fel de sac, strîmb, diform, prins la întîmplare. Iar înăuntru, toată gospodăria ei de tinichea zurăia din cînd în cînd, scuturată de mişcările mînuţei ce purta firul tot mai scurt şi mai scurt...

— Ce face fetiţa tatii aici ?...

Mînuţa se opri din cusut şi ochii mari speriaşi se ridicară o clipă, apoi se plecară iar.

— Uite, îmi strîng lucrurile mele...

— Îţi strîngi lucrurile tale ? şi de ce ?

— Uite, fiindcă eu vreau să plec...

— Să pleci — şi unde să pleci ?...

— Eu vreau să plec în lume...

— În lume ? Unde-i aia ?...

— Nu ştiu. Aşa zice mama : „o să plec în lume"... Şi eu vreau să plec în lume cu mama...

— Cum? Nu vrei să rămîi cu mine, cu tăticu tău? Nu iubești tu pe tăticu tău?...

— Eu iubesc pe tăticu meu, da nu vreau să rămîn cu tine fiindcă tu dormi ziua...

Ce farmec și ce putere are așa o vorbă copilărească, încît toată filozofia omenească nu e în stare să te încredințeze tot așa dintr-odată, cu aceeași putere covîrșitoare și să te întoarcă din căi pe cari aminteri și tu le știi rătăcite?...

...În colțișorul ei, fetița își aranjase iar gospodăria de tinichea. E duminică dimineața. Femeia s-a așezat o clipă alături de bărbatul ei pe canapeaua care nu mai geme, căci a fost vreme și răgaz să fie îndreptată pe picioare; mînă în mînă părinții se uită cu drag la fetiță și o ascultă cum bombănește.

— Și dacă mor oamenii toți, toți — apoi vine iar îngeru și aduce copii, și din copii se fac oameni mari, și tot așa, și nu se mai isprăvește niciodată, niciodată, niciodată. Vezi, păpușico? nu se mai isprăvește... Și o să fie tot o mamă, și tot un tată, și tot o fetiță, și tot o păpușică... Așa...

SĂRACU BOGAT...

A avut noroc. Asta e. Şi dacă a făcut ceva avere, cine ce are cu dînsul ? Înseamnă oare că trebuie să o împartă acuma cu toţi neisprăviţii, cu toţi lacomii şi risipitorii ?...

Nepot ! Zice că-i nepot ! De unde şi pînă unde nepot ? Dacă l-a culeş de pe drumuri şi l-a crescut, a fost, firește, fiindcă îl ştia ceva rubedenie, de departe. Dar dacă a ieşit un rău, ce mai are cu dînsul ? Nu-i e destul că l-a pus în picioare, ca să-şi poată agonisi singur cele trebuitoare vieţii ? Rîvneşte acuma la averea lui, la rodul unei vieţi întregi trudite, şi aşteaptă să-i vină, lui, aşa de-a gata !...

Aida de ! Asta nu se poate. Adică eu, Iordan Ristea, cînd am venit în ţară, aveam mai mult decît are el acuma ? Şi prin cîte am trecut şi cîte am pătimit pînă să ajung la bruma asta de agonisită ? Să treacă şi el ! Şi mai la urmă ce-mi pasă ?

Aşa şi cu ăilalţi, Bontoii. S-au găsit şi ei neamuri cu Ristéa Iordan. Vezi dumneata ! Pe cînd eram băiat în prăvălie, sărac şi oropsit, nimeni habar n-avea de mine, nimeni nu mă cunoştea, a nimănuia rudă nu eram. Şi acu răsar rudele de pe toate potecile... Ba bine că nu !

A ţinut el, Ristea, cîtăva vreme la soţii Bontoi, ba i-a şi ajutat în vro două rînduri cu parale.

Da, într-una din zile i-a spus Mihalache, nepotul chipurile, ce şi cum vorbeau ei despre dînsul ; că-i ziceau numai „ghiujul", cînd erau ei în de ei şi tot îi făceau socoteala cît ar mai putea să trăiască şi cum să-i aducă mai cu şiretenie să-i lase moştenitori pe ei... Las'că

și Mihalache ! I-a spus o dată Bontoi ce fel de poamă era și ăsta. Că nu se mai lăuda de la o vreme, decît cu moștenirea „unchiului"... Unchiu ! Lasă că ți-o arăta el și ție !

Ristea Iordan n-are să-și prăpădească averea lui pe vicleni și nerecunoscători. Să tragă ei nădejde !

A ! Dacă ar fi avut un copil, un copil adevărat al lui, ar fi fost altceva. Dar nevasta îi murise de tînără, și pe urmă nu s-a mai însurat.

De ce ? Ia așa : n-a avut vreme. Negustoria, dacă ai apucat odată să o învîrtești în lege, apoi nu-ți mai dă răgaz să te mai gîndești și la altele. Ș-apoi ce ? Mai avea să împărțească și cu altcineva puțintica avere ce începuse să se rotunjească ? Măcar și cu zestre, ce să te mai încurci ? Așa știi cel puțin ce-i al tău — și știi că tot ce ai aici, în tejghea, în casa de fier și acareturi, tot de ce-ai făcut rost, e al tău și numai al tău.

Vezi, asta e ! Să știi ce și cît e al tău și unde n-are să se amestece nimeni ! Nimeni, nici azi, nici mîine, niciodată...

Un glas numai îi șoptește din cînd în cînd la ureche lui Iordan Ristea : „Muritor ești ; și ce-o să se aleagă pe urmă din averea ta ?..." Atunci îl cuprinde iarăși jalea și iarăși oftează : „Ei, dacă ar avea un copil, un moștenitor drept... Ba un moștenitor oricum, numai să fie vrednic..."

Nu mai sînt oameni vrednici, oameni cinstiți în lumea de astăzi.. Și Ristea Iordan are să moară într-una din zile, și tot pe mîna pușlamalelor ălora are să cadă averea lui, dacă n-are să ia dînsul măsuri pînă mai e vreme.

Lui Ristea Iorlan îi e jale de bănișorii lui, de căscioarele cu atîta îngrijire clădite și împodobite, dar mai cu osebire îi e frică de moarte. Un guturai, un junghi, o turburare cît de mică a sănătății, îl aruncă în mii de spaime... Iată se apropie sfîrșitul ! Iată vine neîndurătoarea să-i cosească firul vieții — și de aicea nimic, nimic n-o să mai fie din Ristea Iordan și din averea lui toată. Degeaba s-a trudit atîta, la urmă praf și cenușă !

Pe lumea cealaltă... hei, cine știe ce-o fi pe acolo ; dar aicea jos, aicea Ristea Iordan n-are să se mai întoarcă niciodată, și stăpînire pe ce este al lui n-o să mai aibă în veci... Vezi dar că tot nu e al lui, numai al lui și pentru totdeauna al lui, ceea ce numai el singur și numai cu vrednicia și truda lui a adunat...

Ei ! o să-și lase averea pentru spitaluri și așa iată că o să-i trăiască numele în veci de veci... Dar Ristea Iordan se gîndește : „Odată, demult, pe cînd era băiat în prăvălie, se bolnăvise, și stăpînul l-a trimis la spital... La spital, parcă vede și acuma paiele umede și straiele grosolane cu cari l-au îmbiat, și parcă mai aude încă glasul piţigăiat al unei domnișoare interne răspunzînd la sfioasa lui reclamare : «Aici nu se critică ! Aici nu se reclamă ! se primește cum este ! După ce că e gratis, mai aveți pretenții !...» Și cît p-aci s-o apuce stropșala, parc-ar fi fost vorba de averea ei.. .Nu ! n-are să lase pentru spitaluri.

Pentru săraci... Ei, asta-i ! El, muncitorul care nu s-a odihnit ani și ani îndelungați să lase parale pentru trîntori ! Da, căci mai la urmă ce sînt săracii altceva, decît niște trîntori ? Atunci mai bine lui Mihalache, or Bontoilor, — căci ce sînt și ei altceva decît niște cerșetori ? Leneși și păcătoși cari jinduiesc numai la al altuia, dar, ei să pună mîna la vro treabă ceva, ți-ai găsit !... Nu ; n-are să-și lase averea Iordan nici săracilor...

Dar cui atunci ? Să facă o fondație pentru încurajarea negustorilor cinstiți... Aș ! Negustorul dacă e cinstit și vrednic își taie cale el singur...“ Ș-apoi iar își aduce aminte Ristea : „Pe el l-a ajutat cineva ? I-a dat cineva vro lăscaie ? Nu ; singur a c'știgat, și a pus la o parte ; n-a lucrat niciodată cu bani de pomană sau de împrumutare ; mai ales că aia nici nu e negustorie... Nu, n-are să facă nici fondație...“

Dar cum are să-i trăiască atuncea numele, după ce va muri ?... Cine are să mai pomenească din cînd în cînd de dînsul : „Săracu Ristea Iordan, cinstit a trăit, bine a agonisit, nimănui dator nu i-a rămas, și uite, murind făcu și el o faptă bună...“

O faptă bună ! Dar ce fel ? cum ? O să caute un băiat de treabă, — poate tot o să se mai găsească — și o să-l

înfieze ; așa, să-i poarte numele... Să nu moară de tot Ristea Iordan ! Să nu fi trăit degeaba șasezeci și atîția de ani ai vieții lui ! Să...

Ce să ?... Nu mai știe nici bietul negustor... Îi vine să se ducă la Mihalache să i se arunce în brațe — dar își aduce aminte de vorba ce i-a spus Bontoi. S-ar duce la ăștilanți să se împace.. Nu se poate ! „Ghiuj", auzi... Și nădejdea la moarte, la moartea lui !

*

Pe Podul Mogoșoaii, în haina lui scurtă îmblănită, roasă pe la cusături, cu căciula peste urechi, cu cizme cu carîmbii mari în picioare, Ristea Iordan se plimbă în toată ziua și caută un moștenitor.

DE UNDE NU ESTE REÎNTOARCERE

Mototolind scrisoarea în mînă, se plimbă de două-trei ori în lungul odăii, apoi se întinse pe fotoliul de lîngă sobă şi rămase cu privirea ţintă în aer, ca şi cînd ar fi vrut să prindă de acolo un punct, de unde să pornească a-şi depăna vălmăşagul gîndurilor.

În colţul de lîngă fereastră, în faţa lui, figura rece şi aspră, de fată bătrînă, a surorii sale, cu ochii plecaţi asupra unei broderii complicate, abia trăda, printr-o nuanţă de linişte mai sărbătorească decît de obicei, mulţumirea sufletească ce-i pricinuise neaşteptata întorsătură a lucrurilor.

Fusese ca o furtună ce trecuse prin existenţa lor. Şi iată acum iarăşi se aşternea calmul de odinioară, monotonia zilelor uniforme, lăsînd doar în sufletul tînărului o amărăciune, asemănătoare aceleia de pe urma unui tămbălău de veselie excesivă, asemănătoare numai, dar de o mie de ori mai sfîşietoare.

Un tămbălău, un chef monstru ; mai la urmă, cu adevărat aşa îi apărea acum întreagă acea aventură, al cărei deznodămînt sta în bucăţica de hîrtie, pe care o ţinea încă, mototolită, în mîini. Un gest numai spre flăcările ce pîlpîiau în gura sobei, şi nici o urmă din ea n-avea să mai rămînă ; o, de s-ar putea şterge tot aşa de lesne şi urmele din amintirea chinuitoare !

Desfăcu scrisoarea şi o netezi pe genunchi. Se uită la ea, dar nu-i mai citi cuprinsul, ci altceva citea ; recitea scăpărarea scurtă a visului nebun ce-şi făurise, biet neştiutor de păcătoşeniile lumii şi de adîncurile întortocheate ale sufletelor omeneşti.

*

Un tămbălău, un chef monstru fusese și acela în mijlocul căruia o zărise întîia oară, prin fumul țigărilor și al vinurilor tari, pe femeia cu ochii fascinatori, strălucitori în albăstrimea lor îndrăzneață. Străin, nu prea la îndemîna lui în mijlocul petrecerii a cărei obișnuință nu o avea, cu gîndul mereu la privirea mustrătoare cu care avea să-l întîmpine a doua zi soră-sa, nici nu căutase a-și tălmăci, la început, șopotirile dintre *fete*, întrerupte din cînd în cînd de privirile adînci și stăruitoare ce-i aruncau ochii albaștri și îndrăzneți. Frumoși ochi, dar ce folos ! ochii frumoși cari zîmbesc tuturora, azi unuia, mîine altuia...

Se sculase să plece, răspunzînd cu ridicări din umeri și cu zîmbete de scuză la stăruințele prietenilor, și se apropie de ușă, cînd un țipăt urmat de un hohot de plîns în sughițuri îl făcu să se întoarcă. La masa benchetuitorilor se iscase o învălmășală, din mijlocul căreia se ridică deodată glasul ascuțit al unei fete.

— A leșinat Ninetta !

Sta zăpăcit, nehotărît, cînd o altă fată se apropie de el :

— Dumneata ești de vină ; de ce vrei să pleci ? Ai înnebunit-o...

Îl prinse de braț și-l tîrî.

— Uite Ninetto, dragă, nu pleacă, s-a întors...

Ochii albaștri se deschiseră iar, turburi întîi, apoi redobîndindu-și strălucirea, pe măsură ce fața se înseninа într-un zîmbet de fericire, și lacrămi mari se rostogoleau pe obrajii albi ca varul.

În hohote mari și glume scăpărătoare urmă apoi cheful, prezidat de „tînăra pereche". Dezmeticită din fumul vinurilor tari, Ninetta nu mai punea mîna pe pahar, ci se strîngea alături de „fericitul mire", și-i arunca pe sub gene priviri fricoase, ca de teama de a nu-l mai pierde iarăși...

*

Nu l-a pierdut atunci, dar a doua zi, la despărțire, ochii albaștri scînteiători căutau în zadar să împrumute din veselia lor privirii vagi și întunecate a iubitului.

— Nu, nu, izbucni smulgîndu-se de sub dezmierdarea rugărilor fără vorbe ; nu e asta o viață pentru mine...

Ninetta a rămas cu ochii la dînsul ; apoi, încet, dînd glasului ei ceva din melodia vagă a unui cîntec de dor, așa i-a răsunat cel puțin lui atunci, i-a răspuns :

— Și crezi tu că asta e o viață *pentru mine* ?... Și crezi tu că eu n-am visat niciodată o altă viață ?... Cine să mi-o dea ?... Tu, tu, ia-mă, du-mă, să trăiesc pentru tine, numai pentru tine...

Cellalt potop de vorbe abia și-l amintește. Erau acolo toate făgăduielile și toate jurămintele cu cari se umilește un suflet copleșit de o simțire pe care o crede veșnică, neschimbătoare. Vorbe ! adevăruri azi, minciună mîine ! Clipe în care te crezi stăpîn pe firea ta neînduplecat stăpînitoare. Hotărîri cu cari te înșeli pe tine și înșeli, fără să te gîndești, pe alții...

Acestea și le spune acum, dar atunci... atunci a crezut.

A fost greu și s-a minunat el însuși, cum a știut să înduplece asprimea aceea care-l stăpînea și acum, ca atunci cînd rămăsese copil orfan, sub singura privighere și ocrotire a surorii sale. Da, era în acea asprime iubire și aceasta a învins. Era o iubire cum poate nu mai este alta, acea care a sprijinit *datoria* ce sora mare a crezut că are față de fratele rămas fără alt sprijin și fără altă iubire în lume. Aceasta a învins.

Și tot ea, *această* iubire, a fost care a văzut mai limpede atunci cînd, poate și de teama d-a nu vedea sfărîmîndu-se cu totul clădirea ce ridicase cu jertfa unei vieți, s-a înduplecat în cele din urmă, dar numai într-un fel : Să nu fie nici o grabă cu împlinirea formelor legiuite ale căsătoriei... Ea, tocmai ea, femeia morală și austeră, ceruse aceasta... O jertfă mai mult adusă iubirii pentru fratele, pentru *copilul* ei... Dar bine văzuse !

O ! clipe delicioase de voluptate neuitată ! Cum străluceau, altfel parcă, ochii albaștri, scăldați în bucuria unei fericiri noi, negustate încă !

Răsuna casa de rîsete voioase, — rîdea Ninetta de stîngăciile ei în nou-i rol de *menajeră*, — dar se bucura din toată inima, ca un copil, și nu mai contenea cu extaziările :

— Ah, ce bună viață, ce dulce viață ! Așa-i că sîntem fericiți ?...

Voia să învețe toate, să se pună în curent cu gospodăria unei case. Întreba într-una și ciripea toată ziua : „asta cum trebuie făcută ? acum ce mai avem de lucru ?“ Și de la răspunsurile rare și reci ale *mamei,* se întorcea iarăși la bărbățelul ei drag și dulce :

— Ce mai vrea dragul meu ? ce să-i mai fac iubitului meu ?... De ce nu e și măicuța Sevastița veselă ca noi ? De ce nu rîde niciodată cu noi ?

Și iarăși se întorcea refrenul :

— Nu sîntem noi fericiți ?

Numai privirea fixă a Sevastei, oprindu-se uneori asupra fratelui ei, zicea neînduplecată : nu.

Și ea a fost care văzuse bine.

*

Umbrele serii se lăsau, abea se mai puteau deslușii slovele din scrisoare — totuși el le vedea bine și le recitea în gînd.

„Dragă, iartă-mă, iartă-mă și primește-mă iar la tine... Primește-mă iar, maică Sevastă și fii mai bună cu mine de cum ai fost. Că dacă ai fi fost mai bună, nu m-aș fi rătăcit iar pe unde umblu rătăcită...

Atunci cînd am plecat de acasă, — de ce nu mă vezi cum plîng cînd scriu vorba asta, atunci n-aveam nici un gînd. Am spus așa că-mi trebuiau cumpărăturile acelea, se poate că-mi trebuia numai aer, că eram ca o pasăre într-o colivie și ochii măicuții Sevastii mă speriau tot mereu ca niște ochi de uliu. Și tot m-aș fi întors, și mă întorc și-acum dacă mă iertați.

Ceasul rău mi i-a scos în cale, știi tu pe cine. Au sărit împrejurul meu. Ninetta ! Ninetta ! ce te mai faci tu Ninetto, te-ai ascuns de tot, te-ai burghezit — și m-au luat pe sus. Nu m-aș fi dus cu ei, da atunci mi-a venit așa un necaz, pe maica Sevasta și pe tine care m-ai ținut acolo să n-aud o vorbă bună, numai vorbe ursuze și plictiseală. Și m-am dus cu ei, tot cu gîndul să mă întorc, dar pe urmă ce era să mă mai întorc, că se făcuse tîrziu.

Vai, cum am plîns și tot plîng de atuncea mereu și numai la tine mă gîndesc, cum te-am pierdut, așa proastă cum am fost să mă iau după un necaz într-un moment. Dragă, dragă, iartă-mă și primește-mă iară, să fim cum am fost, eu nu mai pot uita, dacă m-ai iubit, nu știu cum să-ți mai spun că te-am iubit numai pe tine..."

Și iar se încurcau slovele sub ochii tînărului. Scoase o țigară, o aprinse cu scrisoarea, de la foc, și se uită cum se îndoiau filele înnegrite sub arderea înceată. Apoi aruncă scrumul în sobă.

Ridicîndu-și ochii de pe broderie, Sevasta rămase neclintită în colțul ei. Tresări deodată. De afară de la poartă, un scîncet ca de cîine bătut parcă-i izbise urechea. Se ridică și se apropie încet de fereastră. Cu o mișcare repede trase perdeaua.

— Ce este ?

— Nimic, răspunse cu tremurare ușoară în glas maica Sevasta. Vîntul mișcă portița ; am să trimit pe Maria s-o încuie.

Și se strecură ca o umbră pe ușă, pe cînd fumul țigării umplea odaia, urcîndu-se în rotocoale încet spre tavan.

FĂT-FRUMOS

Era mărunțică și oacheșă, și zglobie ca un titirez. Ochii îi străluceau ca două mărgele de sub genele aduse și de sub sprîncenele stufoase, aproape prea stufoase pentru vîrsta ei. Mai adesea, ochii aceștia aveau o privire șireată, care vorbea drăgălaș, din fața rotunjoară, cu buzele subțirele și cu năsușorul cam obrăznicuț; cîteodată, expresia aceasta se schimba, dar numai în două feluri: cînd avea de ce să fie veselă, i se lumina obrazul ca de o năvală de raze aurii, și ochii negri îi rîdeau atuncea, de nu se putea, oricine ai fi fost, să nu zîmbești cu dînsa... Dar uneori o vedeai că rămîne fără veste atentă, fața i se lungea, serioasă, privirea i se întuneca și cu capul în pămînt prindea șorțul în dreapta și în stînga, apoi își netezea părul pe tîmple și pornea cuminte la o chemare. Căci întotdeauna, atunci, trebuia să răsune de undeva un glas răstit, mustrător sau poruncitor:

— Berta!

Ochii șireți sau rîzători arătau atunci că știau și să se înnoureze, să se învăluiască — și pare că erau alții. Era strașnică măiculița, deloc nu știa de glumă și măcar că Berta trecuse acuma de șaseprezece ani, se îngălbenea și tremura cînd o vedea mînioasă, ca și pe vremea cînd era fată mică; iar mînioasă mama Sida era mai întotdeauna, căci greu era să-i intri în voie și mai la toate le găsea un cusur.

Berta stătea la dojana părintească așa cum stă omul așteptînd să treacă o furtună care dă peste el orbește și de care n-are putința să se ferească. Toată răzbunarea

îi era cînd putea să redevină fata zglobie, cu privirea șireată sau rîzătoare pe care vai! mama Sida n-o cunoaște și nici n-are s-o vadă vrodată...

Ajunge-va cîndva și Berta să semene și la felul de a fi cu maică-sa, cu care aminteri la față seamănă destul de bine, însă numai în felul aceleia înnorate, cu ochii posomoriți de sub sprîncenele încreștite? Asemenea întrebări nu-și pun oamenii tineri — și nu și-o punea nici Lisandru din vecini, cînd pîndea uneori de peste gard la zburdălniciile fetișcanei. Ca să și le facă mai în voie, Berta se făcea că nu-l vede, măcar că în ochii privind pieziș i se oglindea chipul zvelt al tînărului cu părul creț și cu fața albă ca spuma, mai viu și mai luminos decît în cel mai limpede și mai curat cristal. Băiatul o privea îndrăzneț în ochi și zîmbea și dînsul adesea cu înțeles, dar ca să-i vorbească, era întotdeauna prea departe.

Se cunoscuseră mai bine, mai demult, cînd erau copii. Dar apoi pe Lisandru l-au dus la școală, departe, și a stat acolo la oraș, la un unchiu al lui, n-a mai venit de mult pe-acasă. Poate că Berta s-a mai gîndit la el în vremea asta, poate că nu s-a mai gîndit, nici ea n-ar putea să spună tocmai fără îndoială; dar așa cum l-a văzut acuma cînd s-a întors, de bună seamă că nu și l-a închipuit. Pînă cînd ea stătuse aci în cuprinsul curților și grădinilor largi din orășelul mai ca și un sat, colo departe crescuse un Făt-Frumos; și iată-l acuma revenit aci, la doi pași de unde stăruise, în toată vremea aceasta, Cenușotca...

Lasă că nici pentru dînsa nu trecuse vremea așa, degeaba; Lisandru îi mărturisea lucrul acesta, de cîte ori o vedea, măcar așa mărunțică și plinuță, mlădioasă totuși, arătîndu-se și iar ascunzîndu-se, pe potecuțele dintre tufișele înalte de coacăz și de agriș din grădina mamei Sida...

Cum te urcai aci, tocmai sus și aproape de grădina vecină era un măr bătrîn, stufos cît un nuc rotat. Ceva mai încolo, o canapea de verdeață, tăiată în mal, și sămănată peste tot cu iarbă. Cînd știa Lisandru că acu nu

peste mult o să răsară luna, s-a strecurat ușor, nevăzut, pînă aci ; și nu și-a făcut greșit socoteala cînd și-a zis că poate și astăzi, ca și ieri, o să apară arătarea albă, urcînd încet și oprindu-se cîteva clipe în umbra ocrotitoare a mărului... Cîteva clipe, — dar destul ca să-i iasă fără veste în cale, s-o prindă de mînă și să n-o mai lase acuma să alerge prea departe ca să-i poată vorbi...

Berta nu s-a speriat, n-a strigat, n-a zis nimica, — pare că s-ar fi așteptat la întîlnirea asta. Numai ochii îi înotau într-o lumină care nu putea să fie numai lumina lunii de sus, ci parcă lucea de undeva din adîncul căpșorului ridicat cu îndrăzneală.

— De ce tot fugi de mine ? zbură tremurînd o șoaptă.

— Eu ? ca să mă ajungi... vibră răspunsul în rîs ușor.

Și iată că se pomeniră amîndoi c-aveau atîtea să-și spună ! Și pierduseră atîta vreme urmărindu-se numai din ochi, de departe... Cum o să mai poată să prindă din urmă zilele cari zburaseră ?...

Dar ce ! O clipă poate să cuprindă într-însa mai mult decît ceasuri, decît zile întregi... O clipă în care mîinile ce s-au întîlnit se țin strîns, obrazul se pleacă încet peste umăr, și capul pe obraz, buzele căutînd fruntea și deodată întîlnindu-se fierbinți, nervoase, violente, mușcîndu-se aproape, într-o frenezie dezlănțuită ca a torentelor ce-și rup zăgazurile neputincioase d-a le mai ține în frîu...

O tresărire, și fata smulgîndu-se cu putere, se ridică palidă, cu privirea sperioasă... A răsunat de undeva o chemare ?...

— Berta !

A auzit-o limpede. Și ca la o poruncă ce trebuia numaidecît și fără împotrivire ascultată, s-a făcut nevăzută, mînată în alergare de bătăile repezi ale inimii...

Jos, tăcere. N-a strigat nimeni. E liniște adîncă peste tot. Cum ar fi și putut să strige cineva, așa de lămurit, de la atîta depărtare ?

N-a strigat decît teama din sufletul ei. Berta urcă iarăși, încet, simțind cum bătăile inimii i se tot potoleau. Dar sub măr nu mai era nimeni...

Încet, luna își urma calea pe cer. Și pînă tîrziu a rămas fata acolo, pe canapeaua de verdeață, cu ochii

pierduți în zare. Numai în două feluri știuseră să privească pînă acuma ; din clipa ce trecuse, au mai învățat și altfel... Și Făt-Frumos nu era aci, să soarbă privirea aceasta și să se îmbete de dînsa...

*

Nu s-a mai întors Lisandru sub măr, nici în seara următoare. A doua zi a venit unchiu-său să-l ducă iar — și mai departe ca pînă acuma ; că n-avea alt urmaș, și-și pusese de gînd să facă dintr-însul domn mare...

Domn mare, nu de seama Cenușotcei... Să fi știut mama Sida ce i-a trecut ei o clipă prin gînd... Dar nu va ști. Nimeni nu va ști niciodată...

De seama Cenușotcei, era Petrea Mălăețului, lunganul bleg și bălan, care dobîndise voie să vină „să-și facă frumosul" fetii, și cu care logodna era hotărîtă încă de mult între părinți.

Petrea n-a prea îndrăznit să vină și a trebuit să-i făgăduiască tată-său, Mălăețu, o bătaie în lege, ca să-l hotărască. Îl lua cu fiori reci, cînd se gîndea numai, la ochișorii batjocoritori ai fetii. Din școală încă, își aducea aminte, cum ea, de milă, îl apăra de dracii de băieți cari umblau să-i smulgă merindea din mînă măcar că fata era cu trei ani mai mică decît dînsul, — și cu ce privire disprețuitoare îl lăsa apoi să urle, cu franzela în gură, galben încă de spaima îndurată... Băieții îl rîdeau și mai avan, iar el prindea o evlavie tot mai mare de prichinduța Berta a mamei Sida.

Evlavia asta îl ținea ș-acuma departe ; dar apoi dacă i-a făgăduit tată-său bătaie, ce era să facă ? Și-a luat inima în dinți.

De cîtăva vreme Berta, cînd nu mai poate să scape, dă fuga la canapeaua de verdeață din capătul grădinii, și mereu acolo își face veacul. Așa îi spune mama Sida lui Petrea, iar Petrea, bănănăind din mîna stîngă, iar cu dreapta îndreptîndu-și mereu legătura și gulerul scrobit care îl tot ciupește de beregată, urcă agale spre mărul cel bătrîn cît un nuc rotat.

A ajuns. Berta împlîntă în pămînt vîrful umbreluței — a adus-o să se apere de soare — apoi își razămă mî-

nile de mîner bărbia de mîni și se uită la Petrea. Petrea pleacă privirea în pămînt și cum nu mai vede ochii scăpărători ai fetei, prinde fără veste curaj și începe să rînjească.

— Apoi acu dacă scap de miliție, așa a zis tata, la toamnă-i logodna, și mama Sida a zis...

Ce-a mai zis mama Sida, n-a mai așteptat Berta să audă. Cum sta și se uita la bădăranul ăsta de aci și își aducea aminte în ce loc se oprise și în al cui loc răsărise el acolo, o cuprinse deodată un necaz, o ciudă scrîșnitoare, o furie năvalnică ; se ridică, smulse umbrela din pămînt și odată numai ce începu să curgă o ploaie de lovituri peste pălăria, peste capul gol, peste urechile, peste umerii, peste spatele lui Petrea. Izbea fata cu sete, cu înverșunare, ca și cînd ar fi vrut să-și răzbune pentru o insultă de moarte, pentru un sacrilegiu ce s-ar fi săvîrșit acolo, în fața ei. Iar Petrea stătea, tot mai plecat, tot mai încovoiat, pînă ce își aduse aminte că în cele din urmă nu-l ținea nimenea acolo și că n-avea, dacă voia, decît s-o șteargă la sănătoasa.

Roșie, gîfîind de multă încordare, Berta lăsă jos umbrela și-și netezi părul de la tîmple, cînd iarăși auzi, de astă dată nu așa de limpede, dar mult mai real, chemarea temută :

— Berta !

Acolo, înaintea mamei Sida, a trebuit să-i ceară iertare lui Petrea și să-i făgăduiască și lui și mamei, că va fi de aci nainte logodnică ascultătoare, că nu mai e copilă, să se certe și să se ciondănească cu băieții. Iar Petrea, dacă i-a făgăduit că n-o să-l mai bată, a prins să zîmbească iarăși mulțămit, și a iertat-o.

— Să nu te mai cerce Dumnezeu, — atîta a mai putut să zică mama Sida răstită, cum îi era obiceiul. — Apoi Berta s-a făcut iar nevăzută, și toată ziua Petrea n-a mai dat de dînsa... Lasă că nici n-a prea căutat-o cu tot dinadinsul.

*

În seara aceea, luna a răsărit mai tîrziu, mult mai tîrziu ca atuncea. A răsărit tîrziu de tot ș-a răsărit de-

geaba, căci n-a fost nimenea care să vadă cum se zguduiau de plîns înecat umerii Bertei, pe cînd lacrămile îi picurau mari din ochii turburi, ţintiţi orbi în depărtarea nepătrunsă a nopţii şi a viitorului...

Fiindcă, cîte un Făt-Frumos trece aşa, cîteodată, prin viaţa cîte unei Cenuşotce... Dar nu se opreşte.

INIMI NOBILE

Urît mai era acu douăzeci și opt de ani în București, pe vremea asta de toamnă... Colindam cu prietenul Prunaș pe stradele noroioase, în bura pătrunzătoare prin paltoanele noastre subțirele, rămase scurte în mînici, și căutam toată ziua... Ce căutam oare ? Mi se pare că nici noi nu prea știam bine ce. Pe un unchi sau un văr, a cărui adresă uitasem să mi-o însemnez de acasă, pe un consătean, despre care prietenul meu știa în chip vag că e slujbaș pe undeva pe aici în București...

București ! Nesfîrșită Babilonie în care ai putea să-ți cauți așa tot neamul, ani de zile, fără să găsești picior d-intr-însul, labirint fără capăt, în care s-ar fi putut pierde fără urmă șapte sate ca al prietenului Prunaș ; ce ne încumetam noi să găsim aici ?... Și cu toate astea, cînd are omul noroc...

Cînd era zloata mai cleioasă și vîntul umed mai tăios, eu mi-am găsit unchiul, sau vărul, și am putut scăpa cu prietenul Prunaș de la Hotel Orient unde otelierul ne lua cîte zece lei pe zi pe o odaie cu balcon, n-avusese alta liberă cînd ne-a descărcat birjarul aici, peste drum de Episcopie. Noi îi spusesem să ne ducă la un otel „mai de rînd“ iar el ne lăsase unde i-a venit lui mai bine la socoteală. Numai prietenul Prunaș, cu buna lui părere despre oameni, pe care o adusese acolo, de-acasă de la dînsul din Cîmpie, nu se dumirea, ci îmi spunea mereu rîzînd că de-a bună seamă p-aci prin București : „mai de rînd“ se zice la ceva mai de seamă, adică mai de rangul întîi, și de aceea birjarul... Bietul Prunaș ! El rîdea și punea vina pe necunoștiința noastră despre felul de vorbă din

București, pe cînd altceva era ceea de ce habar n-aveam noi...

Am plătit așadar otelul, după ce am scociorit și cel din urmă gologan de prin buzunare și ne-am mutat în odaia pe care ne-a găsit-o unchiu-meu, sau văru-meu. Asta nu era nimic ; dar mi-a mai găsit și o slujbă de copist cu leafa de 94 lei și 5 parale pe lună, și ăsta era temeiul. De-acu, peste mine unul puteau să dea toate viscolele, eram la adăpost.

Da nu socotisem, vezi, cu prietenul Ristea. Și ăsta era tot unul de făcusem împreună cu el „maturitatea" la Brașov. În școală îi zicea Ion Popa. Mai pe urmă, ce i s-o fi părut lui, ori poate avea neamuri mai de soi cari se chemau așa, și-a schimbat numele : Ion Eremia. O fi nimerit-o mai bine decît cellalt Eremia, cu acest chip ; în școală însă noi nu îi ziceam altfel decît Ristea. Cum, de unde ? Habar n-am. Și așa dar, ne întîlnim noi într-una din zile cu prietenul Ristea ; tot chestie de noroc și asta, că puteam să spunem și eu și prietenul Prunaș, cu mîna pe suflet, că nu-l căutasem. Ristea stătea la Sfîntul Gheorghe, sus în mansardă, da-l frigea rău la degete chiria : patruzeci de lei, măcar că stătea într-o casă modernă, cu portar, cu sonerie și cu toate comoditățile la fiecare etaj sub scară...

Deci :

— Știți ce băieți ? ne zise ; hai și ne-om muta toți trei, știu eu o casă ieftină în strada Negustori ; vorba e s-o luăm împreună, că numai așa ieșim la socoteală...

De ieftină, ieftină era odaia din strada Negustori. Numai 27 de lei pe lună, veneau 9 de căciulă. Decît proprietăreasa (cum se face că în București sînt mai multe proprietărese decît proprietari ?) ne cerea chiria pe cîte trei luni înante. Aminteri : nu cădem la învoială.

Să scăpăm chilipirul ? Unde-l mai găsim ?...

Prietenul Ristea făcea o față așa de acră, coborînd ochii bulbucați în pămînt (n-avea să-i coboare prea mult, că era întreg numai de un metru și jumătate, d-aia a și scăpat de cătane) și tot trăgea, cătrănit, de firele scurte și rare de mustăți, cît mă hotărăsc eu dintr-o dată și zic-:

— Uite ce e, băieți, eu iau peste două zile leafa și plătesc pentru toți ; da voi să nu fiți ai dracului și să

nu-mi dați pe urmă partea voastră, c-aminteri rămîn să n-am ce mînca...

Prunaș n-a zis nimica și nici n-avea nevoie să zică, da Ristea odată numai ce-a sărit :

— Știi că-mi pare rău ? adică ce crezi că eu sînt d-ăia ? Nu mi-au venit încă parale d-acasă, că amînteri...

Ce să vă mai spun ? că văd că am început să vă plictisesc. Peste două săptămîni Prunaș își punea ceasornicul amanet ca să se plătească de cei trei ori nouă douăzeci și șapte de lei, iar Ristea intra pedagog la Institutul Troteanu din strada Decebal.

— Bine bre, stai să ne socotim, îi zic eu, cînd să plece cu calabalîcul.

— Da, să ne socotim, zice și el, după ce și-l strînse și-l așează în birjă. Eu care va să zică am stat aici două săptămîni, nu tocmai o jumătate de lună, dar să zicem o jumătate ; face jumătate din nouă — patru și cincizeci de bani. Să ne vedem cu bine...

— Dar stai bre, ce dracu ; mă faci acu pe mine proprietar aci ?... Noi am luat odaia împreună, deci împreună trebuie s-o plătim, fiecare partea lui...

— Da, fiecare partea lui, eu am stat două săptămîni, nici o jumătate de lună, face patru și cincizeci...

— Cum patru și cincizeci ? Stai frate. Apoi dacă eu n-aveam atuncea parale să plătesc pentru toți, și aveai tu, cît ai fi plătit ?

— Nu știu, zice, asta-i altă socoteală ; eu atîta am stat, atîta plătesc...

— Da' nu vezi, mă, că mă încurci pe mine ? Mi-am dat banii de masă și rămîn fără chioară pînă la leafa ailaltă ?

Degeaba ! Ristea o ținea într-una : „Eu atîta am stat, atîta plătesc. Descurcă-te cum îi ști."

Ce să mă descurc, că peste alte două săptămîni dădusem ulimul de cinci la birt, „La pisica cu familia". Două zile n-am mîncat nimica în așteptarea lefii. Ziua mergeam la slujbă, seara mă întorceam acasă, mă vîram sub plapuma fără cearșaf și mă sileam să dorm cît mai mult. Prunaș îmi ținea și el tovărășie la flămînzeală, tot cău-

tîndu-şi consăteanul pe care nu-l mai găsea. Era parcă şi mai lung, văzut aşa din pat, cu faţa trasă, galbenă, cu ochii în fundul capului arzînd ca de friguri ; pe mine nu mă vedeam...

Tocmai după patruzeci şi opt de ceasuri de post, seara tîrziu, mă pomenesc că mă scoală din somn tovarăşul. Nu ştiu de unde făcuse rost de un ban de zece, cumpărase o jumătate de pîine şi venea s-o împartă frăţeşte cu mine. Am mîncat-o pe întuneric, iar restul banchetului l-am visat toată noaptea.

Nu ştiu pe unde o fi acuma prietenul Ristea, dar nădăjduiesc că, cu ajutorul lui Dumnezeu, o fi făcut parale, nici nu se poate aminteri, un om cu atîta talent de socoteală. Altfel auzisem că chiar din pension, unde stătea pe mîncare şi la căldurică, nu cheltuia nici un ban din leafă. I-or fi prins bine leişorii mei, şi i-or fi adus, nu mă îndoiesc, noroc.

Apoi dete Dumnezeu de-şi găsi şi Prunaş al meu compatriotul, şi s-a ajutat cu el aşa de bine, încît nu mult după aceea s-a şi întors acasă la Oşorhei... Am rămas singur la madam Ionescu în Negustori — aşa-i zicea oare ?... pînă la-mplinirea trimestrului.

— Mai ţii odaia ? De, aş fi ţinut-o eu, dar 81 de leuşcani dintr-o dată, să rămîn iar cu 13 lei şi 5 parale... Ş-apoi dacă aveam acu „abonament“ la „Pisica cu familia“, îmi lipseau paralele de chirie de tot, vorba ţiganului : cînd ai ce, n-ai cu ce, cînd ai cu ce, n-ai în ce, cînd ai în ce, n-ai ce ! Că încă se înduioşase şi proprietăreasa mea nevoie mare cînd i-am expus situaţia.

— Bietul băiat ! Şi zi n-ai parale deloc, deloc ? Apoi ce-o să faci acuma ?

— Ce-o să fac ? O să rămîn pe drumuri...

— Vai de mine ! Bietul băiat ! Şi n-o să ai unde să dormi la noapte... Cînd mă gîndesc că sînt aşa unii... Să n-ai unde să-ţi pleci capul... Pe stradă ! Aoleo...

I se umpluse ochii de lacrimi. Şi m-a căinat aşa vro jumătate de ceas, cît începusem să-mi zic : „Hait, o să-mi spună acu să mai stau pînă la leafă...“ Cînd numai ce o văd că se uită la ceasul din perete, apoi ştergîndu-şi ochii cu colţul şorţului :

— Acu aide, dragă, îmi zice, ia-ți geamantanul și pleacă, că o să pice uite acuma chiriașii ăilalți...

*

Așa-ți aduci aminte de cîte unele de astea, pe cînd ploaia cade mărunță și rece, năclăind stradele Bucureștilor, ca atuncea demult; și melancolia ce-ți revarsă în suflet, te amăgește să-ți închipui că istorii d-astea ar putea să mai intereseze și pe alții...

S-a cutremurat cafeneaua cînd Mihai Boștină, ieșind, a trîntit ușa în urma lui. Casierița scoase un țipăt de păuniță rănită, iar chelnerul, după ce se asigură că nu deranjase nimic de la clanță, se uită dojenitor prin geam. La masa de la care se ridicase tînărul, rîsetele însă nu mai conteneau. Se potoleau la un moment, ca de prea multă oboseală, apoi iar spunea unul o vorbă și veselia izbucnea din nou, nebună. Fiecare avea alt chip de-a și-o exprima. Unul dădea capul peste speteaza scaunului și arunca spre tavan hohotiri de *basso buffo*, altul mărunțea un hohotit sufocant săltîndu-și fața congestionată pe brațul sprijinit de masă, se strîmba ici unul cu lacrimi în ochi, de n-ai fi știut să-l fi văzut singur, dacă rîdea sau plîngea, dincolo altul dădea din mîini înecîndu-se, parc-ar fi zis într-una „lăsați-mă ! lăsați-mă !"

Obiectul acestei ilarități dezordonate se depărta în vremea asta cu pași dîrji și oțărîți, pe Calea Victoriei. Capu-l ridicase mîndru, și privea drept și sfidător înaintea lui, fără să fixeze pe nimeni. Totuși lumea, puțin curioasă cum e pe la noi, nu prea-l băga în seamă ; rareori cîte un trecător întorcea capul aruncînd o privire distrată asupra acestui ciudat tip, care trecea așa de țanțoș, măcar că talpa ghetelor îi fleșcăia la fiecare pas, trădîndu-i starea de deteriorare înaintea pingelelor.

Era seară, și nu se puteau vedea bine și cellalte lipsuri ale toaletei tînărului boem ; pălăria verzuie și năclăită, hainele roase pe la cusături și strălucitoare la coate și la genunchii ieșiți, într-un cuvînt — de ce să mai repetăm această descriere consacrată ? — Mihai Boștină

era în acel moment modelul cel mai perfect unui jerpelit. Dar dacă l-ai fi îmbrăcat în costumele cele mai luxoase, într-un costum de strălucit cavaler medieval sau într-unul de voievod conducător de oşti, n-ar fi putut păşi cu mai multă măreţie şi încredere în sine.

Era fiindcă pe dînsul nu-l îmbrăca atît croitorul sau negustorul de haine gata, cît fantezia lui pururea în mişcare, douăzeci şi patru de ceasuri pe zi; da, fiindcă între vis şi viaţă la dînsul aproape nu era deosebire decît de atitudinea orizontală sau verticală a corpului; cum nu putea să peroreze toată vremea în picioare, era nevoit uneori să se şi aşeze, dar la Mihai Boştină a sta strîmb nu însemna niciodată şi a judeca drept.

Îl îmbrăca fantezia cu adevărat în haine de cavaler medieval sau de voievod conducător de oşti. De unde-i venise, nu se prea ştia. Spunea el aşa uneori despre nişte hrisoave peste care ar fi dat într-o vagă colecţie de documente şi unde numele voievozilor de Boştină ar fi strălucind ca viteji făptuitori în războaie şi împărţitori de dreptate în vreme de pace; dar nici hrisoavele anume, nici faimoasa colecţie, nu le văzuse nimenea vreodată.

Ce-are a face! tocmai această împrejurare era care da avînt şi aţiţare tot mai înteţită închipuirii înfierbîntate a tînărului Mihai.

Acuma ajunsese să dovedească, cu o fantastică genealogie, în care Ruxandele deschindeau din Iliaşi şi Bogdani, din Despine, cum el se trăgea în viţă dreaptă din Muşatini, putînd să-şi urmărească spiţa neamului pînă la Alexandru cel Bun şi mai sus.

Nu trebuie mai mult ca să înţelegem acuma şi ilaritatea tovarăşilor batjocoritori, şi supărarea nobilei odrasle luate peste picior cu înrudirea lui — „ţi-ar veni aşa ca un unchi al şaptesprezecelea“ — cu Ştefan cel Mare.

„Ce boi!“ se gîndi Mihai amintindu-şi cu dispreţ de acele glume nesărate; unii ca aceştia au făcut să degenereze şi zimbrul din stema Moldovei...

Apropierea i se păru atît de nimerită, încît un moment fu ispitit să se întoarcă şi să le-o strige din uşa cafenelei... Dar în acelaşi moment era cît p-aci să dea peste ţigara aprinsă a unui domn elegant, ce tocmai ieşea şuierînd şi bine dispus dintr-un restaurant la modă.

În momentul următor îl salută pînă în pămînt. Domnul bine dispus se opri și se uită lung. Figura zîmbitoare a tînărului îi spunea ceva vag. Apoi deodată își aduse aminte.

Ospățul copios, vinurile alese, îi deschiseseră și baierile inimii, dispunînd-o spre milă și mărinimie. Bietul Boștină Mihai ! Nu fusese băiat prost în școală, dimpotrivă, totdeauna printre cei dintîi, ager și silitor. Și iată, ce folos ! Trecuseră ani de cînd făcuseră împreună bacalaureatul ; el Radu Calomfirescu, om bogat, luase de formă o licență în drept ce nu-i era de nici un folos, căci deputat se alegea el și altfel ; pe cînd acesta, trebuia s-o ducă greu al naibii ; și îmbrăcămintea și fața palidă și ochii înfrigurați — asta o spuneau.

— Ei, Boștină, tu erai ? se hotărî Radu trecîndu-i brațul prietenește pe subsuoară. Dacă n-ai altă treabă, aide cu mine, să mai stăm de vorbă.

Plecară alături, amestecîndu-se prin lumea care la ceasul acela mișuna pe trotuare ; Calomfirescu observă cîțiva prieteni care zărindu-l într-o companie atît de curioasă, trecînd pe lîngă dînsul evitau să-l salute...

— A, ba ! inimi seci, îngîmfați ridicoli, pentru care totul nu era decît spoiala, aparența, zorzoanele ! Nu, nu ; el, Radu Calomfirescu, deși de obîrșie de zece și de o sută de ori mai nobilă ca a acelora, nu era ca dînșii ; el era democrat, cu toată înfățișarea lui de tînăr boier chiabur, nu era mîndru cîtuși de puțin — și iată dovada !

Cu toată înfățișarea lui de boem jerpelit, Mihai Boștină însă nu era democrat deloc — și era cît se poate de mîndru de-a trece prin vulgul acesta alăturea de un urmaș al Basarabilor. Sîngele lui de Mușatin îi curgea mai vioi prin vine, se simțea ridicat la rangul lui adevărat de noblețe, și n-ar fi dorit altceva decît să-l poată vedea astfel „boii" aceia de la cafenea.

Au și putut să-l vadă, căci pînă tîrziu după miezul nopții ciudata pereche de prieteni a colindat toate localurile de noapte mai cunoscute. Generozitatea lui Calomfirescu se pornise ca o cascadă ; atîta șampanie ca în seara aceea nu mai băuse Boștină în toată viața lui de pînă atunci ; dar nici atîta genealogie boierească nu mai făcuse.

Tînărul boier îl asculta măgulit, căci oricît de democrat ar fi cineva, firește că n-are să i se socotească drept un cusur o origine ilustră. Ba aceasta îl obligă și mai mult ; bineînțeles însă că, în definitiv, numai meritul personal are să conteze...

Aș ! Urmașul Mușatinilor nu-i lăsa nici atîta. Cu gesturi largi, cu intonații trufașe vorbea despre deosebirile atavice dintre om și om, despre selecțiune, despre virtuțile moștenite și despre o serie întreagă de alte teme de acestea, pe care avea de gînd să le sintetizeze într-un vast studiu, menit din seara aceasta să fie dedicat ilustrului vlăstar al Basarabilor.

Erau binișor tocmiți, cînd se sculară în sfîrșit să plece. Calomfirescu nu voi cu nici un preț să-l lase pe Boștină. Aproape cu sila îl urcă într-o birjă și-l duse acasă la dînsul.

Servitorul care le deschise, făcu ochii cam mari, dar poruncii stăpînului nu se putea împotrivi :

— Să-i pregătiți domnului odaia cea albă ; și mai repede !

*

În odaia cea albă, Boștină stă întins pe spate în patul moale și parfumat.

Lampa de pe măsuță aruncă o lumină vie într-un cerc care cuprinde jumătatea de sus a patului și scaunul pe care zac în neorînduială straiele, nedemne de dînsul, ale tînărului Mușatin.

Dar el vede mai mult cele ascunse în penumbră, vede covoarele scumpe, mobilele masive, cadrele prețioase de pe pereți, vede luxul sever ce deosebește un interior cu adevărat boieresc de unul care ar caracteriza frivolitatea și lipsa de gust a unui parvenit.

Pipăie cu degetele fierbinți plapuma de mătase și se dă cu totul moleșelii voluptoase care-l cuprinde. Aici, iată, aici ar fi, aici este el la locul lui. Așa întocmai, cum închipuirea-i prefăcea și îmbrăca adesea mansarda-i sărăcăcioasă, așa erau aici toate, — de parcă le-ar fi văzut odată, cîndva, aievea. Da, trebuie să le mai fi văzut. Dacă nu în existența aceasta, în alta anterioară.

Le-a văzut cu ochii strămoșilor, cari trăiesc în noi și se deschid uneori ca să privească prin ochii noștri. Nu nimica nu-i mai străin aici, totul îi era familiar, ca acasă, întors acasă după o pribegie nenorocită, fără rost, o pedeapsă a sorții pentru cine știe ce păcate...

Mihai Boștină stinse lampa, și întunericul și visele-i se populară de apariții, o mare adunare de boieri veliți, printre cari împărțea, mîndru și fericit, strîngeri de mîni ceremonioase.

*

Radu Calomfirescu se deșteaptă a doua zi de dimineață cu o strașnică durere de cap. Sună plictisit și abia cînd văzu mutra ciudată a servitorului, își aduse aminte. Se simți oarecum rușinat, înaintea slugii însă încruntă din sprîncene.

— Ei ce e, ce te zgîiești așa ?

— Coconașule, să vedeți, boierul cu cari ați venit aseară n-avea galoși, măcar că și la ghete, abia li se mai ține talpa ; a murdărit toate covoarele, să vedeți... Și hainele, cînd am vrut să i le curăț, mi-a fost frică să dau tare cu peria, că sînt putrede... Eu nu știu, să iertați, ce fel de boier o mai fi și ăsta...

— Ș-acu ce face ?

— Ă cerut să-i duc cafeaua la pat, dulcețuri și apă rece. Dar nu știu...

Radu Calomfirescu își strînse fruntea înfierbîntată în palme. Din toată buna dispoziție de aseară nu mai rămăsese decît mahmureala, fumul amețitor și usturător al atîtor țigări, băuturi și al atîtor discuțiuni. Boștină ! Cine dracu i-l scosese în cale ?...

Se strîmbă cu scîrbă și cuibărindu-se iarăși sub plapumă, strigă servitorului care aștepta la ușă cu un aer de nehotărîre :

— Dă-l afară !

URSUL

Dăduse Dumnezeu anul acela berechet de prune şi belşugul de ţuică n-a fost puţin pe toamnă. Se perindau putinele de borhot în curte la moş Ghiţă şi pufăia şi picura toată ziua cazanul cel vestit de fiert băutura împărătească. Iar moş Ghiţă îşi oprea tacticos zeciuiala de la fiecare vadră ce măsura oamenilor, ca la moară şi zi de zi se încredinţa, ciocănindu-şi butoiaşele din pivniţă, cum se tot umpleau, ca în vremurile cele bune, cum n-a mai fost poate cine ştie de cînd.

Se umpleau ele butoiaşele de băutură crudă şi ar mai fi şi întrecut, dacă moş Ghiţă nu s-ar fi aşternut să dea zor la ţuica veche ca să facă loc cu atît mai mult celei noi. La el, să vedeţi, nu se isprăvea băutura niciodată ; era cînd mai multă cînd mai puţină, după ani şi după rod, dar de isprăvit nu se isprăvea. Fiindcă, oricum ar fi fost, întîi era el, şi pe urmă negustorul. Chiar dacă ar fi făcut cît de multă, tot îşi oprea butoiaşele lui, că zicea : cine ştie ? la anul poate nu se face atîta, ori nu se face deloc, că s-a întîmplat chiar şi cîte doi ani la rînd să nu rodească prunii... Ce te faci la o întîmplare ca asta ? îţi cumperi tu-napoi cu preţ întreit chiar ţuica ta ce vînduseşi ? — ba deloc ! moş Ghiţă era un om prevăzător : nimeni nu-l ştie să fi rămas vreodată din scurt cu băuturica — şi-l ştiau oamenii acuma cam de multişor.

Îl ştiau unii de flăcău, alţii se treziseră cu el aşa moş bătrîn, încît mai mult pare că n-avea cum să mai îmbătrînească, uite ca turnul bisericii.. Dar cei care ştiau să povestească întîmplarea cea grea a vieţii lui, erau cei cari îl apucaseră însurăţel ; şi nici aceştia nu-şi aduceau

tocmai bine aminte, ori că nu ştiuseră niciodată pricina lămurit. Fusese un proces mare, Ghiţă stătuse o jumătate de an închis la oraş, cică îşi omorîse nevasta în bătăi, aşa fiindcă o temea ; pe urmă la judecată l-au iertat, că zice că nu l-au găsit în toate minţile. Oamenii nu ştiau, nu puteau să pună mîna în foc cît despre omor ; dar aşa găsiseră doctorii de la oraş, că numai dintr-o lovitură în ţeasta capului i s-a tras femeii. Apoi l-au ţinut închis la balamuc aşa vrun an, pînă i-au dat drumul şi de-acolo. S-a înzdrăvenit, vezi, ori poate că n-a fost el niciodată smintit, numa au zis ei de la judecată aşa, ca să-l facă mai uşor scăpat, că le-o fi fost milă de dînsul... Cine ştie ? Ghiţă nu spune nimic şi nimeni nu îndrăzneşte să-l întrebe.

Întors la casa părintească, acuma singur cuc, şi-a dus nainte gospodăria şi şi-a fiert mămăliga el însuşi ca nealţii. Iar toamna oamenii au început iar să vină la cazanul cel vestit şi Ghiţă a urmat să ducă înainte şi îndeletnicirea asta, rămasă lui moştenire de la părinţi... Numai asta, fiindcă bătrînul, tatăl lui Ghiţă, fusese, vorba satului, altfel de om. Fierbea pentru alţii, nu numai din zeciuială, dar şi din prunele lui, tot pentru alţii fierbea ; lui Ghiţă, însă, nu-i mai ajungea acuma, pentru el, cît fierbea dintr-ale lui, şi uneori nu-i ajungea nici cît zeciuia din cele ce fierbea dintr-ale altora. De aceea cînd da aşa cîte un an cu rod îmbelşugat, nu uita să se pună la adăpost de orice lipsă cu care putea Dumnezeu să pedepsească, poate ani de-a rîndul, omenirea păcătoasă... Orice, mămăliga să-i fi lipsit, dar nu ţuica. Numai la gîndul ăsta se cutremura Ghiţă.

— Şi cum îţi merge cu viaţa asta, nea Ghiţă ? îl întreb eu într-una din zilele astea, cînd l-am prins mai cu chef de vorbă, că deşertase iar un fundicel bun de butoiaş d-a veche.

— Apoi cum să-mi meargă, cucoane ? Numa de cînd mi-a murit nevasta o duc mai prost; şi n-a fi aşa mai mult ca vro cincizeci de ani de-atunci...

A pomenit de nevastă-sa moş Ghiţă — asta se ştie : e băut iară vîrtos. Numai atunci pomeneşte de ea şi întotdeauna numai în felul acesta : „de cînd mi-a murit nevasta...“ Nu adaogă nici un cuvînt de milă sau de jale,

și cum rostește vorbele parcă îți retează de la început orice îndemn de a-l ispiti mai departe : „De cînd mi-a murit nevasta“ — și se uită rece și tăietor, ca și cînd ar fixa o dată indiferentă, asupra căreia nici nu îngăduie, nici nu-și închipuie să se mai poată opri vorba.

— Și nici că mi-ar păsa aminteri de ceva, urmează odată ce s-a pornit, numai — să-ți spun dumitale că ești om învățat și ai s-o scocioreşti de unde se leagă asta, tot mai des vine ursul noaptea la mine... Ce zici, boierule, oare să fi scriind prin cărți despre asta ?

— Despre ce să scrie ?

— Despre ursul care vine noaptea, de parcă e viu... Zău e viu, boierule, pun mîna în foc că e viu, doar știu eu cum e ursul, că l-am văzut odată, uite cum sînt doi pași de-aicea...

Eram flăcăiandru atuncea, cînd am fost la stînă. Era dimineața în zori ; buimăcit oi fi fost eu de somn, da cînd au pornit lătrăturile cîinilor și chiuiturile ciobanilor, mort să fi fost și te-ai fi trezit ca ziua-n amiazi... Da tot am ameţit pe urmă iar, cînd am văzut cum a lăsat ursu oaia și s-a-ntors la ciobanu de-l croia cu un ciomag peste spinare... Odată numa l-a luat așa în labe și a început să-l facă ghem, de ziceai că vrea să se joace, să-l dea d-a dura la vale. Nu mai pot să-mi aduc aminte cum l-au scos din labele dihaniei, da l-am văzut pe urmă de parcă era o amestecătură de carne, de sînge, de păr, de țoale ; ala orice mai era, numai om nu...

Apoi vezi că-l știu eu pe urs ? că l-am mai văzut o dată, atuncea iară ca acuma, noaptea, de m-a trezit din somn. După ce-a murit nevastă-mea ; mă întorsesem acasă și stam culcat așa pe prispă, cu fața în sus. Era lună, de se vedeau toate mai ca ziua... Țiu minte că era tot așa o toamnă tîrzie și se făcuse iar rod mult... Cum îmi făceam eu socoteala în gînd, au dat să mi se încurce răboajele prin minte, cînd numa odată ce mă pomenesc ? Dindărătul nucului se desface o umbră... Numa o clipă mi-a dat bănuiala c-o fi venit cineva la nuci, că odată l-am și văzut, așa întreg, în două labe, cu dinții rînjiți și-n ochi cu jăratic. M-am sculat tiptil, cum am putut, că mă strîngea în piept și am dat năvală să încui ușa. Eu o țineam de ici și simțeam cum mi-o zgîlțiia ;

dacă o scăpam o clipeală, eram mort ; da tot am izbutit să pun zăvorul. Am dat buzna în casă şi numa ce-l văd pe la ferestre ; căuta să îndoaie gratiile ; da de unde să încapă ? că era o matahală cît un bivol.

Odată ce nu-l mai văd ; răsuflu ; zic : am scăpat, s-a dus pe aci încolo ; s-o fi dus prin sat, la altcineva ; treaba lui ; bine c-am scăpat eu de el... Numa de nu s-ar întoarce...

Abia zic aşa şi aud odată *buf* în tindă... Ca fulgeru am înţeles. Ursu se urcase pe casă, de-acolo în pod, ş-acu îmi cădea ici la uşă... Da şi eu nu-i dau vreme să se scoale de jos, mă reped la uşă şi o zăvoresc... Naiba ştie, n-am zăvorit-o bine în grabă, că odată văd laba ursului trecînd prin crăpătura uşii. Atunci mă arunc cu deznădejde, de cred că i-am frînt laba ; că pe urmă n-am mai văzut-o.

M-am trezit spre dimineaţă tot pe prispă, cu faţa-n sus, cum mă culcasem ; eram leoarcă, fireşte, de lupta cu ursu, şi-mi bătea inima uite aşa, de spaima ce-ndurasem. Ce crezi dumneata, e glumă ?

— Ei, şi pe urmă a mai venit ?

— Pe urmă n-a mai venit multă vreme ; am zăcut dintr-asta de n-am mai pus, nu ştiu cît, picătură în gură. Da acuma iar a început să vie...

Uite, mai deunăzi. Parcă niciodată n-a venit aşa îndîrjit ; nu mormăie, nu nimic ; vine numa şi odată se repede. Nu mă prinde, că-l simt numaidecît şi ştiu să mă feresc... Huşti, sar în lături... Da trebuie să bag de seamă, că-ndată ce-oi greşi un pas, m-a şi-nhăţat...

Cît am alergat de el ! Am trecut şi apa, dincolo de celălalt mal, şi mă uitam cum îmi pierduse urma ; oamenii fugeau şi el se ţinea după dînşii, cînd după unul cînd după altul ; a mers aşa tot nainte, cît de-abia l-am mai zărit. Da cînd m-am întors acasă, numa iată că se iveşte de peste gard şi dă buzna în bătătură la mine... Pe unde dracu s-o fi-ntors ? Da ce, parcă ai vreme să te mai gîndeşti ? abia m-am ascuns după casă — şi tot aşa ne-am învîrtit, unul după altul, preţ ca d-un ceas poate, ce mai ştiu eu ?... Ce zici boierule, n-o să mă apuce odată ?

— De, moș Ghiță, ce să zic ? Pe fiecare ne pîndește cîte un urs ; o să te apuce și pe dumneata al dumitale, odată ș-odată.

*

N-aș fi crezut să fie așa de curînd, da acuma primesc vestea și de-aia mi-am și adus aminte de toate astea. A umplut butoiașele moș Ghiță atuncea, le-a umplut bine — și n-a lăsat să se prăpădească nici ce-a-ntrecut... Dar ce folos ? Că într-o zi l-au găsit oamenii pe prispă, cu fața-n sus, nemișcat ca toți morții.

L-a tot alungat ursul, pînă l-a prins odată... Vezi dumneata, poate tot a avut dreptate moș Ghiță, și era ursul viu.

PE LUMEA CEALALTĂ

Mă pregătesc să plec din satul în care am petrecut vara și trebuie să-i dau socoteala și lui Mitruț, care m-a slujit trei luni de zile, alergînd cu picioruşele-i sprintene, cu doniţa la apă sau pînă în sat, la poștă. Treizeci de lei sînt parale bune pentru un copil de doisprezece ani, care nu vede gologanul cîtu-i anul de lung, măcar că acuma știe și el destul de bine la cîte bunătăți din prăvălia lui nea Ilie slujește drept cheie fermecată așa un ban alb găurit, ori chiar un franc de argint cu zimți pe margini.

— Și ce ai de gînd să faci tu cu atîta bănet, măi Mitruț? îl întreb eu privindu-l cum de sub genele plecate trăgea cu ochiul sfios la monețele înșirate pe masă.

Cu mine Mitruț e tare rușinos și nu s-ar uita o dată drept în ochii mei cînd îi vorbesc, Doamne ferește. Iar cînd se hotărăște să-mi răspundă, ia odată vorba repede, parcă zorit s-o isprăvească mai curînd și răsuflă adînc cînd îi dă de capăt. Dar de astă dată nu se hotărăște.

Cu „cucoana" e mai deschis, ba uneori se avîntă la taifas de-i aud de aici guriţa; îl aud numai, nu-l și văd, căci cum mă arăt în uşă, numaidecît pune ochii în pămînt, tace și-și face de lucru mai departe la dereticat prin casă ori la curățit cartofii.

Îl aud și acuma:

— M-a întrebat domnu că ce-o să fac eu acu cu atîția bani... Dar mie mi-a fost rușine să-i spun...

— Da de ce ți-e ție rușine de domnu, măi Mitruț?

— Nu știu. Mi-e rușine fiindcă dumnealui e-un domn așa de mare... Și se uită așa răstit la mine.

— Da mie o să-mi spui ce ai de gînd să faci cu banii?

— Matale îți spun...

Eu îl întrebasem numai așa, fără să mă gîndesc mai departe, dar acuma începeam să ascult cu interes: va să zică avea Mitruț în căpșorul lui cu adevărat un plan anume, ce să facă el cu răsplata trudei și alergăturii lui de toată vara...

— Uite, asta am să fac, că am să dau banii mamei și am să-i spun să facă o pomană mare-mare pentru Ghițișor. Da mare-mare. Să facă și colivă, să dea și tot felul de mîncare, să cumpere și haine, să dea la copii de pomană; să aibă Ghițișor de toate pe lumea cealaltă, să aibă și ce să îmbrace...

Se făcu tăcere. Vedeam parcă pe „cucoana" înduioșată, aducîndu-și aminte; și-mi aduceam aminte și eu.

Fusese anul trecut, tot cam pe vremea asta, cînd a plecat Ghițișor, fratele lui Mitruț, pe lumea cealaltă... Ce ușoară trebuie să fie pentru oamenii aceștia despărțirea de o ființă iubită! Ei îl văd acolo, într-o altă lume, aievea, așa cum l-au știut pe Ghițișor aicea, așa micuț cît i-a îngăduit Dumnezeu să crească și mai mult nu. De-acu pe veci o să rămînă tot atîtica, n-are să se facă mai mare — și cînd s-or duce și ai lui la dînsul, are să-i întîmpine tot așa, cu mînuțele întinse, ca atunci cînd se cerea hopa în poalele mă-sei, în brațele tată-său, sau ale lui „nenea". Iară pînă atunci ăștia n-aveau decît să facă pomeni aci pe lumea asta, cu de toate de cari nu voiau ca să ducă lipsă Ghițișor acolo... Ce credință fericită, ce mîngîiere, și cîtă pace și liniște sufletească recîștigată, ninsă blînd peste durerea potolită a rănilor închise...

Și totuși, cînd se bolnăvise Ghițișor, ce spaimă, cîtă tremurare în casa lui Ion Olaru! Pierdută alerga mămăsa cu el în brațe la doctor să-l arate și șovăind, aproape parcă la tot pasul să cadă, se întorcea respinsă de la poartă: „Domnu doctor nu-i acasă", ori: „Să vii altădată, acu n-are vreme domnu doctor..." Alb ca varul venea dimineața Mitruț la treabă și toată ziua se învîrtea zăpăcit, cu gîndul aiurea. Nu mai scotea nici o vorbă, numai tresărea din cînd în cînd așa deodată și cînd se credea neținut în ochi, se furișa peste trei grădini pînă la gardul lor și trăgea cu urechea, ținîndu-și răsuflarea... Apoi se întorcea în goană și se strecura iar, să nu-l vedem, dar

eu îi ghiceam de pe față și din ochi bătăile pîlpîitoare ale inimioarei speriate... Iar cînd, după o săptămînă de stăruințe, Ion a putut da în sfîrșit ochi cu doctorul și cînd acesta drept orice mîngîiere s-a răstit la dînsul: „Așa sînteți voi, mă, veniți acuma cînd nu mai pot să-i fac nimic" — a venit la mine și morfolind hîrtiuțele cu prafurile ce-i dăduse:

— Îmi vine să-l rup cu dinții! mi-a zis... Nu, nu, nu se despărțiseră aceștia cu inima ușoară de micuțul ce și-a luat apoi, chiar în noaptea aceea zborul pe lumea cealaltă...

Eu nu i-am mai văzut multă vreme, căci a trebuit să plec chiar atunci, a doua sau a treia zi, fără să mai dau ochi măcar cu Mitruț. Cînd apoi m-am întors anul acesta, le-am găsit toate ca mai demult. Un copilaș mai puțin într-un sat, cine mai întreabă, cine se mai gîndește la asta?... Zău parcă îmi venise într-un rînd să cred că nu se mai gîndeau nici părinții, că nu se mai gîndea nici Mitruț...

Ion n-a rupt cu dinții pe nimenea, a iertat dacă n-a uitat — și iată-l iar trecînd, în felul lui, cu privirea pierdută în zare, în urma carului cu boi. Lelea Frusina plivește în grădină sau țese la război, tot ca atunci, numai doar că nu mai întinde capul, din cînd în cînd, trăgînd cu urechea la fereastră... Iar Mitruț e tot băiatul sprinten de odinioară, numai că nu se mai furișează, peste trei grădini, să asculte rîsete sau tînguiri ce n-au să mai răsune niciodată...

Ei, dar iată că nu l-au uitat, iată că sunt în legătură necurmată cu cel plecat dintre dînșii; în gîndul lor, desigur, îi vorbesc în fiecare zi; se îngrijesc de traiul lui acolo... Iar dacă Mitruț a muncit cu atîta sîrg toată vara, n-a fost de alta, decît că în fiecare zi își făcea socoteala cît s-a mai strîns pentru Ghițișor, pentru mîncărica lui, pentu hăinișoarele lui, departe, acolo, pe lumea cealaltă...

*

M-am zvîrcolit toată noaptea în pat, cu gîndul la vorbele lui Mitruț. Cu ochii deschiși mari, vedeam în întuneric jucînd fantasme... Uite Ghițișor, gras, rumen,

bătînd din palme și făcînd gropițe în obraji de bucuria hainelor noi și a grîului fiert în miere... El rîde vesel; nu-l aud, dar îl văd, căci nu-i așa departe ca să nu-l văd, dar ca să-l aud e prea departe...

Și totuși, parcă aud ceva acuma. E o tînguire slabă, un scîncet de copil... Și tot mai sfîșietor se ridică... Iat-o! Iată arătarea...

În colț, acolo, ghemuită... Trupul i-l acopăr zdrențe și pielea veștedă se lipește de oscioarele ieșite... O cunoști?... O, cum se tînguiește, cum țipă... Copila ta pierdută cu ani și ani în urmă...

Ai alergat tu, nebun, cu ea în brațe, atunci, în miez de noapte, să cauți scăpare, alinare chinurilor înfipte cu mii de gheare în inimioara plăpîndă?... Ai îmbiat tu jertfă cerului sau iadului sîngele tău propriu, propria ta viață căzută în disperare, pentru scăparea acesteia ce se încorda să răzbească și cădea răpusă în germenele ei?... Ce-ai făcut tu pentru copilul acesta, sînge din sîngele tău, ce-ai făcut pentru el în lumea aceasta — și ce-ai făcut pentru el în lumea cealaltă?...

Ochii plînși nu te privesc în față, ei nu te cunosc; înstrăinatu-te-ai de dînșii, ruptă e de-apururi legătura ce v-a ținut uniți o clipă... Răsună vaierul și el se îndreaptă spre toți, spre lumea întreagă, spre cerul de sus și spre pămîntul de jos: „Uitați ce-au făcut din mine, uite cum m-au lăsat, cum și-au întors fața de la mine și m-au părăsit...“

Ea este, ea... Și nici Ghițișor nu mai rîde acuma, ci se uită cu ochii speriați la arătarea aceasta... Ea n-are pe nimeni care să îngrijească de dînsa pe lumea cealaltă? Și ochii lui Ghițișor se umplu de milă...

„Mitruț, dă-mi banii ce ți-am dat, dă-mi-i înapoi! Ori mai bine na, na-i și pe ceștialalți ia-i pe toți, ia tot ce am — tot, tot — lasă-mi numai sufletul — și dă-mi într-însul credința ta!...

Tu îți închipui că eu sînt un domn mare, un domn bogat.. Sărac sînt, Mitruț, mai sărac decît cerșetorul care întinde mîna la toate ușile și pe care toți îl gonesc... Unde voi întinde eu mîna ca să-mi dea cu ce să împodobesc frumusețea sufletului dezlipit de mine?... Cu ce se

cumpără aceasta, Mitruț? Nu cu treizeci de lei se cumpără, cum crezi tu. Se cumpără cu ceea ce ție ți-a rămas în sufletul tău din amăgirile cele bune — și din care eu nu mai am nimic, căci venit-au amăgirile cele rele și le-au spulberat...

Bucură-te, Mitruț, de bogăția sufletului tău sărac — și lasă-mă pe mine să plîng pe sărăcia bogăției mele..."

— Poate Reveca, ori Reveica, vrei să zici dumneata...

— Nu, domnule, Ravica, noi așa-i zicem, că așa-i zicea și nași-sa, notărășița de la noi din sat, doamna Ravica a notarășului, care a botezat-o...

— Și nu vrei s-o lași?

— Apoi cum s-o las, domnule, că e crudă încă, abia a împlinit șepte ani la Ispas ce fuse, ce știe ea, un copil acolo, numa ce-o strica oare cîte ce pe ici și-oi păți-o cu dînsa...

Ravica se strînsese lîngă marginea canapelei și se uita cu ochii vii, mari, negri, speriați, în așteptarea hotărîrii soartei sale.

Dis-de-dimineață femeia venise, tocmită la spălat cu ziua și cum bărbatu-său găsise ceva de lucru și trebuia să lipsească d-acasă, ea luase cu dînsa și copila.

Toată ziua Ravica a studiat spălătoria, bucătăria, sofrageria și un moment i-am zărit mutra puțintică și ochii, curioși întîi, apoi rușinați la ușa cu geamuri a biroului meu. La masă, fiică-mea îmi spune:

— Știi ce-am pățit cu fetița asta a spălătoresii? A venit și s-a tot uitat la mine cum direticam prin odaie, apoi odată numai ce s-apropie, se lipește de mine, și cu ochii în pămînt: „Domnișoară, zice, eu vreau să fiu slujnică la matale...“ „Slujnică, tu? că ești numai cît un șoricel“, îi zic eu. Dar ea ridică ochii la mine: „Ba să mă iei, domnișoară, că învăț eu, da știi, să fiu slujnică adevărată la matale. Să mă trimiți în piață, să-ți aduc tot ce trebuie, să mă pui la bucătărie, să spăl vase, să mătur prin odaie să mi-arăți să fac și bucate, tot,

tot, știi, să fiu slujnică adevărată"... Am rîs, ce era să fac? și i-am spus, ca să scap de dînsa: „Bine, bine, o să vedem, dacă te porți bine pînă diseară și nu-mi cotrobăiești prin toate părțile"...

Ei, dar Ravica a luat lucrurile în serios; ea s-a purtat bine pînă seara, iar cînd mamă-sa a vrut s-o ia de mînă s-o ducă acasă, ea s-a smîcit, dîcoasă, și s-a grămădit lîngă canapea în colț, cît nu i se mai vedea decît broboada galbenă cu flori și cu ochii mari, negri și încruntați de sub broboadă:

— Eu nu mă mai duc cu tine; eu rămîn aici...

— Vai, tu, zăludo, hai că minteni îți dau v-o cîteva...

— Lasă fata, zic eu, văzînd că îi caută mîna s-o smîcească. S-o luăm cu binișorul...

Astfel am aflat apoi numele și biografia Ravicăi și a părinților ei, doi bieți oameni pribegi încoace de pe la Mediaș și trăind ca vai de lume din lucrul mînilor. Ravica era încă în fașă cînd au adus-o; ea a crescut aici, în București...

— D-aia zic eu c-a rămas numai atîtuța, îmi explică mamă-sa, că la noi pruncii îs mai mari, la șepte ani; da un drac încă s-o ales din ea, că ai noștri sînt și mai astîmpărați...

— Ei las-o, zic eu, las-o acuma aci, că nu i-o fi rău cu domnișoara. Cînd s-o sătura, o să vii să ți-o iei acasă. De-o strica ceva, să n-ai nici o grijă, că n-am să vă apuc de nimica...

— Da oare plată i-o da domnu?... îngînă în sfîrșit femeia, înduplecată.

— Lasă că i-om da și plată, cum de nu? Doară are să fie slujnică adevărată, nu glumă!

Și așa a intrat Ravica la stăpîn.

*

Domnișoara e foarte mulțumită cu ea; ca o sfîrlează se învîrte peste tot, de toate s-apucă și — le lasă în jumătate. Domnișoara e mulțămită, totuși, nu atîta de treaba pe care o împlinește Ravica, cît de ciripitul ei veșnic, de forfoteala de drăcușor neastîmpărat cu care umple casa de viață și de mișcare.

Se ceartă cu oltenii pentru cinci parale nepotrivire la preț, le cercetează balanțele, cît ai crede că se pricepe cu adevărat la controlarea lor, ocărăște pe găzar că n-a umplut bine tinicheaua, bagă de seamă la lăptăreasă să nu scrie mai mult de o gogoașe cu creta după ușă, cîte nu face, mă rog? Fără dînsa mai că nu ne-am putea închipui cum ar merge gospodăria!

De „Domnu" are un mare respect, mai ales cînd îl vede stînd la masă și scriind.

— Așa-i domnișoară, și-a dat cu socoteala într-una din zile, că atunci cînd scrii te gîndești la ceva, apoi acela care vede scriitura știe la ce te-ai gîndit?

— Firește, i-a răspuns domnișoara fără să-i dea prea multă băgare de seamă; dar Ravica a rămas gînditoare, și în căpșorul ei și-a însemnat o învățătură mai mult.

Odată mă întorc acasă și o văd cam plînsă în ușă.

— Ce-i Ravico? o întreb; dar ea nu mai rîde ca de obicei scuturîndu-și cîrlionții de sub broboadă, ci fuge rușinată.

— Să vezi, îmi spune fiică-mea, ți-a scris o scrisoare...

— Ravica? de cînd a învățat să scrie?

— Uite, și îmi arată pe birou un sfert de hîrtie, împestrițată toată de sus pînă jos cu linii ondulate, unele mai apăsate, altele mai șterse, un zbucium întreg sufletesc desfășurat acolo într-o însemnare închipuită de un căpșor necăjit.

„Ia să văd, îmi zic, am să descifrez eu ce mi-a scris Ravica aici?"

Și o chem.

— Apoi cum e, Ravico? Te-a certat domnișoara?...

Ravica pleacă ochii și-și frămîntă colțul șorțișorului.

— Dar tu nu ești de vină, nu-i așa? Tu ești o fetiță cuminte, și dacă ai stricat ceva, s-a întîmplat, dar tu n-ai vrut, a căzut așa de pe masă farfuria... Ia să vedem, farfurie a fost?

Și mă fac că-i citesc scrisoarea.

— Pahar, șoptește ea, ușurîndu-mi citirea.

— Da, așa, pahar. Nu e un lucru așa de mare. Dar altă dată o să bagi de seamă mai bine; o să spun domnișoarei să te ierte acuma, să nu te mai dojenească și să fie iar bună cu tine...

Ravica zîmbește printre lacrămi și-mi aruncă o privire plină de recunoștință. Apoi se învîrtește ca un titirez și o zbughește pe ușă afară.

De-aci îi aud gurița ciripind la domnișoara:

— Vezi, domnișoară, c-ai zis că n-am scris bine? Vezi, că tot a priceput domnu...

Și iar e pace, bucurie și forfoteală de șoricel zglobiu în toate părțile.

OBRAZE ȘI MĂȘTI

1922

LUMEA PRIN GEAM

Domnul Burtilă, proprietar de binale şi om politic — sau vice-versa, ca să păstrăm mai exact succesiunea timpurilor — împinse alene farfuria cu cremă de Olanda abia începută şi-şi aprinse, visător, o havană, lăsîndu-i inelul de hîrtie roşie ca să mărturisească despre excelenţa calităţilor ce obişnuieşte. Prin fumul ţigării, omul sătul aruncă priviri piezişe pe la celelalte mese ale restaurantului luxos, ticsit de lume. Nimeni nu-l ia în seamă. Toţi aceştia, preocupaţi fiecare de importanţa proprie, se concentrează, plini de ei înşişi, în atitudini de afectată nepăsare faţă de restul lumii, de tot ce nu este, sau nu va face parte integrantă, în momentul următor, din persoana lor.

Plictisit, consumatorul solitar îşi întoarce ochii spre geamul strălucitor din stînga mesii sale, devine atent şi priveşte îndelung... Din marginea trotuarului strălucesc pînă aci doi ochi, din privirea cărora se pot deosebi multe dintr-odată şi totuşi nimica hotărît... Două expresii însă pare că se accentuează, alternînd ca luminile schimbătoare ale unui far : lăcomie şi ură. Apoi după un nor mai gros de fum scos din havana omului sătul, au dispărut. Licărirea roşietică a felinarului din stradă nu mai desinează decît siluetele trecătorilor, dintre cari rar cîte unul aruncă cîte o privire fugară prin geam. Dar iată-i acum, aceiaşi ochi, dincolo, la geamul din faţă. Şi iarăşi strălucesc sinistru, şi iarăşi din lucirile lor alternînd ca luminile schimbătoare ale unui far, se citeşte ură şi lăcomie.

Scutură domnul Burtilă cenușa țigării cu degetul cel mic, oftează de digestia laborioasă și reflectează: „Iată un imbecil care desigur invidiază pe toți nenorociții aceștia cari se îndoapă aci hrănindu-și artritismul și arterioscleroza... Ce închipuire își face el despre traiul nostru, al ăstora cari păzim înzecit o satisfacție de o sută de ori mai de nimica, decît ar putea s-o aibă el însuși... Cu adevărat acest om îmi apare aci ca pilda vie a tuturor acelora cari se învîrtesc în jurul unei lumi pe care n-o cunosc și o pizmuiesc, o pizmuiesc fiindcă n-o cunosc, căci o privesc numai prin geam, geam strălucitor și înșelător, ca toată fantazia, ca toate închipuirile deșarte omenești..."

Luminile ochilor de afară se schimbară. Era pare că ar fi înțeles cu de-amănuntul gîndurile omului dinăuntru, și chiar mai mult decît exprimau ele anume; și răspundea la ele: ironia.

Da, ziceau ochii cetățeanului Chiorăilă, am înțeles, știu. E morala pe care ne-o faceți în cărțile de citire la școală, în literatura voastră, în teatrul vostru, în gazetele voastre... Am văzut o sumedenie de pilde d-astea la cinematograf... Mai ieri chiar: O femeie măritată, săracă, ajunge un moment, din întîmplare, în lumea celor cari huzuresc; întoarsă acasă nu-i mai place viața modestă, tihnită și fericită, visează bogăție, lux, strălucire... A cunoscut un cavaler elegant în lumea prin care a trecut o clipă. Întîmplarea o face să-l reîntîlnească, și iat-o că se lasă sedusă. Își părăsește bărbatul muncitor și iubitor și pleacă cu seducătorul: viață de plăceri, automobil, Elveția, Monte-Carlo... Închipuiți-vă însă că se sfetește cum că elegantul seducător nu era conte deloc, ci pur și simplu un escroc. Du-l la închisoare și aide, femeie nenorocită, pe jos, cu o legăturică în mînă, de la Monte-Carlo pînă acasă. Oboseală, foame frig, toate suferințele, iată, vreți să ne spuneți, unde ajunge cel ce rîvnește la mai mult decît la viața lui simplă, mică, strîmtă și apăsată... Dar morala nu e asta. Morala, pentru femeia cu pricina, este: „Cînd te lași sedusă și fugi de la bărbat cu un conte, trebuie să te încredințezi mai întîi că ai a face într-adevăr cu unul veritabil, altfel o pățești, și te întorci pe jos de la Monte-Carlo..."

Domnul Burtilă zîmbi : — N-o să ne înțelegem, văd eu bine. Prin geam n-o să ne înțelegem niciodată. Și eu am văzut la un cinematograf, prin geam, o casieriță care mi s-a părut ca o zînă... Mi se aprinsese călcîiele și am așteptat-o pînă la miezul nopții... de patru ori am urmărit peripețiile „suferințelor unei martire inocente“... La lumina lămpilor de-afară, din această zînă nu s-a mai ales decît o Mama Pădurii.

Chiorăilă : — Da, prin geam n-o să ne înțelegem. Căci geamul acesta desparte două lumi care n-au și nu pot avea atingere între ele. Două lumi cu două morale deosebite, morale ce se bat cap în cap și nu se vor împăca niciodată.

Nouă ne-ați croit și mai peste tot ați reușit să ne impuneți o morală de sclavi. Cugetări și preocupări de robi ne stăpînesc : „Fă-ți datoria ! Vezi să nu întîrzii de la slujbă ! Să-ți plătești dările către Stat, județ și comună ! Respect și supunere superiorilor !“ Din bucuriile și plăcerile vieții n-avem, în schimb, nimica. Nu ne mai rămîne vreme și pentru așa ceva. *Datoria* ne-o ia toată. Cei cari *nu* urmează această morală, aceia, și numai aceia, dau contingentul conducătorilor...

Burtilă : — Dar și pe acela al pușcăriilor și al caselor de nebuni...

Chiorăilă : — Morala voastră — Să faci ce vrei, ce-ți place ; *aceasta să-ți fie legea ;* iar dacă piedici întîmpini în cale, să cauți să le înfrîngi, oricum, cu orice preț... În marginile legilor de astăzi, și mai ales în acelea ale aplicării lor, e loc destul, pentru cine are destulă voință și destulă șiretenie, ca să-și strecoare morala aceasta și să ajungă...

Burtilă : — Atunci de ce n-ai ajunge și tu, tot așa de ușor ca și mine, ca și oricare altu ?

Chiorăilă : — Foarte simplu : Fiindcă ne desparte geamul.

Pe rînd și cu încetul v-ați strîns și v-ați adăpostit acolo. Ați făcut, minoritatea care nu urmați după morala *datoriei,* cerc închis, în care intrarea e foarte grea, iar după intrare... e cîte un *ajuns* mai mult, și încolo nimica nu s-a schimbat.

Hei, dragul meu, geamul trebuie spart și din două morale, făcută una singură ; dar alta !

. . . . . .

Domnul Burtilă, om politic și proprietar de binale, pare că vede bolovani pornindu-se și sfărâmînd în țăndări geamul strălucitor dindărătul căruia, acuma, au dispărut ochii cu toate expresiile lor schimbătoare...

Dar nu ; toate sînt la locul lor — numai oaspeții s-au mai rărit de pe la mese, căci ora e tîrzie.

— Adică n-ar fi mai bine să deschidem geamul acela, în loc să-l spargem ?... Cine știe ? Poate că unii și alții am vedea lumile noastre, reciproc, altfel... Și din două am putea să facem atunci cu adevărat una singură...

Acuma ne plîngem și unii și alții. Ne socotim nenorociți noi — și ei se simt nenorociți... Oare nu s-ar putea din îmbinarea nenorocirii tuturora, să se facă mai tolerabilă scurta ospeție a fiecăruia pe pămîntul acesta ?...

Domnul Burtilă aruncă țigara ajunsă cu scrumul pînă la inelul de hîrtie roșie, și se apostrofă el însuși pe sine :

„Ia fugi d-acolo ! Ce e coșmarul acesta de om ce visează deștept ?... Am să mă feresc altădată de mîncări prea indigeste și de vinuri prea tari...“

CHIPUL ȘI OGLINDA

Cum poetul Rusalin trecea pe Calea Victoriei, o ceată de tineri îl întîmpină și unul dintr-înșii îi făcu o adîncă reverență, scoțîndu-și pălăria, pe cînd ceilalți îl priveau cu diferite expresii de curiozitate sau de admirare pe fețele lor.

La cîțiva pași mai încolo, poetul făcu la rîndul lui reverența, la care îi răspunse, ridicînd un deget la marginea pălăriei și privind distrat în altă parte, un domn cu barbete, cu ifos și cu joben.

Poetul Rusalin trecu înainte și se gîndi în sinea lui: „Iată, mă-ntîlnii cu doi Rusalini cari nu seamănă nici cîtuși de puțin unul cu altul; unul era acela pe care și-l închipuia tînărul a cărui cunoștință în treacăt o voi fi făcut nu știu cînd și nu știu unde, și care, desigur, după trecerea mea înainte va fi spus, plin de mîndrie, tinerilor lui tovarăși: «Da, ăsta e, el e, Rusalin poetul... marele nostru poet...» Și altul a fost bietul... cum îi mai și zice?... A! băiatul ăla pe care domnul cu barbete, un distins politician și ministeriabil, l-a întîlnit, odată, undeva, din întîmplare, într-o redacție de gazetă a partidului...“

Și-și mai zise poetul Rusalin: „Adică mergînd eu așa înainte pe stradă, întîlni-voi oare doi oameni, în mintea cărora să se facă despre mine aceeași icoană, din clipa în care mutra mea se va oglindi prin ochi în aducerea lor aminte?...

Ce mare voi fi apărut băieților cari au dat peste numele meu întîi în cărțile de citire ce li s-au pus în mîini din școală; și ca ce *ins* disparent voi fi licărit în memo-

ria încărcată a politicianului care-şi închipuie — se-nţelege — că grozav am fost măgulit de micul semn de atenţie cu care m-a onorat...

Iată unul care îmi schiţează de departe un salut amical cu mîna. Nu ştiu cum îl cheamă, dar figura mi-e cunoscută. E o cunoştinţă de ore tîrzii de prin localurile de noapte. La rîndul lui, probabil, nu-şi mai aduce aminte de numele meu, dar îşi zice: «Un băiat chefliu ăsta, şăgalnic, om de petrecere... La care minister o fi lucrînd?»

Tocmai apropo de minister... iată un vechi coleg de pe vremea cînd eram copişti amîndoi în acelaşi birou. El a ajuns astăzi şef de secţie, eu tot cu gradul de copist am ieşit odinioară din slujbă. Ia te uită cu ce aer de compătimire îmi trimite salutul lui; «eu unde şi tu unde?» parcă îmi zice.

Dar sfios caută să se strecoare elevul de la pensionul la care dau lecţii de nemţeşte. «Uite neamţul» — citesc în privirea lui furişată şi simt cum tremură la gîndul că o să-l găsesc mîine cu lecţia neînvăţată. Ca un călău apar în ochii acestei mici puşlamale care-şi închipuie că am fost creat pe lume pentru plictiseala şi tortura lui...

Salut pe vechiul meu profesor Ţifridi. «Ia te uită neisprăvitul ăsta, îşi zice; am auzit eu că s-a dat la poizele d-alea, nici nu făgăduia el de altceva şilea; de milă l-am lăsat să treacă; cap sec! Niciodată n-am putut să-l fac să înţeleagă cum x la puterea *zero* e egal cu *1* !...»

Iată doctorul pe care l-am consultat pentru palpitaţiile mele. «Să nu mai stai noptile, să nu mai bei, să nu mai fumezi,» mi-a spus... Şi uite cum trage cu ochiul chiorîş la ţigara pe care caut s-o disimulez cu stînga, pe cînd cu dreapta îmi ridic pălăria... D-abia-mi răspunde la salut. «Încă un client ca mulţi, îşi zice; nu te ascultă şi pe urmă îţi bagă de vină că nu l-ai căutat bine...»

Salutare, salutare! Cine-o mai fi şi ăsta? Blană frumoasă ce are! «Pe Mitică l-ai mai văzut?» «Care Mitică» îmi vine să zic; dar răspund «Cum de nu? L-am văzut. Bine, sănătos; dar dumneata?» «Mersi, asemenea.» Şi iată-mă şi în amintirea acestuia: prietenul, comun, al lui Mitică (din zece, care-o fi ăla?)...

«Hehe ! amicu... Cum o mai duci ?...» Mă uit la ăsta ; da, îl ştiu. Înălţam zmeul, la mahala, împreună. Mai tîrziu, într-o noapte rămăsesem pe drumuri ; n-aveam unde să-mi plec capul ; l-am întîlnit ; el era băiat în prăvălie la un toptangiu ; se ducea acasă la stăpîn să se culce ; «Ia-mă şi pe mine» îi zic. «Nu ştiu, sîntem mai mulţi băieţi», îmi zice, «da să vedem, aidem, ne-om împărţi în paturi...» M-am dus o noapte am dormit acolo, ş-ar fi trebuit să n-o uit eu ; dar n-a uitat-o el !

«Hehe ! amicu...» Douăzeci de ani au trecut de atunci ; ce dracu ! Astăzi sînt Rusalin, poetul... Te-ai găsit ! de unde ? El e teşghetar, înţeleg ; poate chiar e la parte. Dar eu ? Eu, pentru el, ce sînt ?... «Hehe ! amicu»...

Mă smulg furios şi dau cu ochii de bunul meu protector care vede în mine de douăzeci de ani pe «tînărul care promite»... «Înainte, înainte», îmi spune zîmbetul lui afabil, şi trece ca o umbră.

«Bre, da prost e îmbrăcat individu ăsta», se strîmbă unul, împopoţonat, de la dreapta — pe cînd altul, de la stînga, admirînd aerul meu de inspirat, trecînd prin mulţime cu privirea visătoare, îşi zice : «Ce figură distinsă, în mijlocul acestei mulţimi banale»...

*

Ei, taci ! Şi-or fi zicînd toţi oamenii ăştia toate aceste lucruri ?... Cine poate să le ştie toate aşa cum sînt ele anume ? dar crede, Rusaline poete, că nimica din ceea ce este cu adevărat în lume nu cunoaştem, ci pentru noi nu există decît ceea ce se răsfrînge în eul nostru, din lucrurile din lume.

Nu eşti tu nimica din cele ce ai apărut în mintea celor cu cari te-ai întîlnit astăzi şi nici în a celor cu cari te vei întîlni mîine sau poimîine.

Dar ce eşti atuncea ? Ei, asta-i ! Parcă de grija acestei probleme n-are să poată dormi lumea la noapte ! Un lucru să ştii, ca să fii mai indulgent şi pentru judecata altora : nu eşti nici aceea ce însuţi îţi închipuieşti că eşti, poete Rusaline !

ȚIGANUL

Picurau straşinile amarnic, de parcă amintirea straşnicului viscol ce îndurase-ră le-ar fi stors, acuma, lacrămile uşurătoare venind după încordarea unor aspre încercări. Picurau pătînd paltoanele şi pocnind în pălării ca şi cînd cineva ar fi aruncat din înălțime cu pietricele.

Se fereau trecătorii, plictisiți, puşi în dilemă între această răpăială sîcîitoare de sus şi între nevoia de a bălăcări în mocirla de jos, de la marginea trotuarului.

Şi era şi unul care nu se ferea. Sta acolo sub straşina de la colțul stradei, privind cu o blajină indulgență picurarea ce din cînd în cînd îl turbura din visarea în care stătea cufundat. Fața-i brună aproape zîmbea; îşi răsucea, cu un gest mai mult schițat, mustața neagră, cu fire argintii, lăsate la voia lor, iar ochii mari, negrii, priveau oarecum sfioşi, vagi în vagul mişuielii de pe stradă.

Din colțul celălalt, poetul Rusalin îl vede, se mai uită o dată, se hotăreşte. În mijlocul stradei sergentul ridică bastonul alb şi, ca şi sub protecția acestui simbol al autorității, pletosul trece grăbit, se opreşte înaintea visătorului:

— Tu erai, mă țigane? Cînd ai venit? Că nu te-am mai văzut de nu țin minte...

Jenat puțin, celălalt arată şirul de dinți caracteristici, podoaba rasei.

— Adevărat; viu cam rar prin țară... Cînd mă mînă dorul şi nu mai pot să rabd... Viu rar, şi prinse brațul poetului; dar vezi, mai la urma urmelor, ți se urăşte şi cu străinătatea. Acolo, ori pe unde mă duc, şi se întîmplă de mă întîlneşte aşa în drum unul care m-a cunoscut

mai demult, vine la mine zîmbitor, îmi întinde mîna şi-mi zice : „Iarăşi pe la noi maestre ? De mult nu te-am mai văzut... Cînd o să avem fericirea să te ascultăm ?..." Aşa că tot auzind astfel, e o adevărată plăcere, cînd viu să mă mai îmbăt de aerul acesta al copilăriei mele, să întîlnesc pe cîte unul care să-mi strige de departe : „Ce mai faci tu, măi ţigane ? Cînd venişi, cioară ? La ce cîrciumă cînţi tu acuma, mă ?"

Vioristul lăsă braţul poetului : Apoi, iacă, o să-ţi spun : Fac bine şi nu cînt la nici o cîrciumă. Am venit ca să mă mai întîlnesc cu prieteni...

Şi din privire îi vorbea iarăşi aceeaşi iertătoare înţelegere a lucrurilor care sînt aşa, fiindcă nu stă în puterea noastră să le schimbăm. Acuma Rusalin îl prinse peste mijloc şi îl purtă agale pe stradă înainte.

— Totuşi te poţi numi fericit. Umbli prin toată lumea. Hoinăreşti. Cînţi. Femei frumoase, domni, aminteri aroganţi, cască gura la tine... Aci, la noi, e numai aroganţa ; dar înţelegerea lipseşte...

— Ba înţelegerea cred că e tot cam aceea. Numai în felul d-a o arăta e deosebirea... Cei mai mulţi dintre cei de aiurea arată mai puţin decît pricep, aicea, dimpotrivă, arată mai fiecare mai mult decît pricepe... Ai noştri sînt mai expansivi, atîta e totul... Dar acuma, eu nu mă mai sinchisesc de toate astea...

— Cum, maistre, preţuirea cuvenită artistului nu te mai mişcă ?

— De ce să-ţi spun da sau nu ? Dacă ţi-aş spune adevărul m-ai privi neîncrezător. Şi ai socoti că totuşi nu se poate ca ţiganul să nu se simtă măgulit în sine, cînd în sfîrşit îl înalţi şi tu la rang de „maistru..." Uite, mai bine să-ţi povestesc ceva.

De aicea de unde am ajuns acuma, zăreşti colţul unei strade : e Strada sfinţilor... Trebuie să ştii şi tu, din copilăria ta, ce poate să spună cuiva aşa o stradă strîmbă, o casă dărăpănată, alături de cari atîta altă lume trece nepăsătoare... Cîtă duioşie nu e în stare să reverse în sufletul tău o urîţenie ca aceasta de la care alţii poate întorc capul cu dezgust... Iată, e ceea ce mă atrage cu mai multă putere, de prin depărtările prin cari rătăcesc de obicei.

Se trezește uneori în mine amintirea unei cafenele întunecoase, cu pereții afumați, unde se adunau odinioară la sfat artiștii... „adevărații parizieni", adică aceia cari cu adevărat, cu știința și mărturia tuturora, cîntaseră, odată măcar, la Paris... Aceia știau multe, și cînd se porneau pe povestiri, cu ochii înfrigurați, îndemnîndu-și și aţîţîndu-și unii altora fantazia, nu mai băgau în seamă pe micul puradeu care se furișa undeva într-un colț, pe după o bancă, încremenit locului, cu ochii mai căscați decît gura, și cu gura mai atentă decît ochii... Acolo am sorbit toate istorioarele și povestirile de glorii... țigănești, acolo mi-a crescut mare ambiția, dorul de mărire, de întrecere a tuturor „adevăraților parizieni", ba încă și a celor cu adevărat adevărați...

Cînd în mahalaua depărtată, prindeam apoi vioara și arcușul, mi se păreau ca o armă, ca o spadă vrăjită, în mînile unui cuceritor al lumii.

Îmi sună și acum în urechi exercițiile disperate ale bietului Manolache, un găligan din vecini, care își pusese în gînd să ajungă, cu orice preț, artist în nai... Toată ziua, pînă noaptea tîrziu, se lupta cu aceleași note cari, atîta puteai să cunoști, pretindeau să reconstituiască o arie la modă pe-atuncea : *Suspine crude pieptu-mi zdrobește*... Țipa și se tînguia naiul chinuit, crud suspina cu întreruperi unde nu trebuiau și cu precipitare unde scria un mers mai domol, iar pieptul lui Manolache se zdrobea de silință multă și de neizbutire... Astăzi cîntă și el pe undeva printr-o cîrciumă ; ce nu se poate face cu stăruință ?... Dar eu, cînd treceam arcușul peste coarde, mă simțeam ridicat în slăvi, și piuitul naiului lui Manolache îmi suna din depărtare, ca repetate izbucniri ale unui curcan mînios pe cineva care-l îngînă.

Nopțile apoi, cînd nici n-aveam voie să mai cînt și nici pe „parizieni" nu mai puteam să-i ascult, mi se umpleau de icoane strălucitoare. Mă vedeam pe o estradă înaltă, conducînd orhestra, țintă a mii de priviri și obiect a valuri de admirație ; iar din toate pivirile și din întreaga admirație deosebeam... da, ai înțeles : pe contesa, pe prințesa...

Istoria lăutarului ungur care furase mințile acelei dame din lumea mare, nu era cea care mă mișcase mai

puțin, din cîte auzisem de la taifasurile „adevăraților parizieni". Și cum cîte unul privind galeș prin fumul de țigară și prin aburul de cafea ce se ridica, părea a chema admirarea tuturor celor de față și a celor absenți asupra frumuseților robite talentului amețitor al lăutarului, eu le vedeam ca nimenea altul, și îmi juram că o astfel de cucerire trebuia să fac și eu odată...

Aș ! Astea sînt așa, prostii, închipuiri... Rigo, — o întîmplare ; crezi că în tot momentul și pe toate cărările rătăcesc prințese amorezate ?

Nebunie totul : și dorul și lăcomia aceea de slavă, sminteală goală. Nu e mă, nu e nimic altceva, decît încîntarea ta singură de cîntecul tău.

Mai demult mă uitam și eu în mulțime, acuma nu-mi mai stătea gîndul la prințese, dar mă gîndeam la impresia pe care pot s-o fac asupra vreunui suflet mai simțitor... Iar dacă mă uitam mai bine, ce vedeam ? Cîntecul meu cel vesel nu plăcea unuia, cîntecul meu cel trist altuia... Mulțămirea are puține semne exterioare, nemulțămirea le are pe toate. Ce sînt eu vinovat, dacă cutare domn e în dispoziții vesele sau cutare altul în dispoziții triste ? Și cum am să-i mulțămesc, în același timp, pe amîndoi ?... Unul are să-mi facă semn, de la masa lui, s-o iau mai pe săltăreț cu arcușul, iar celălalt, de partea cealaltă, îmi face, cu mîna, semn de valuri alinate. Îi mulțămesc pe rînd, zic eu ; adevărul e, că pe rînd îi nemulțămesc.

Ce să stai, amice Rusaline, să te iei după toți ăștia ? Ori, după cine știe ce alte visuri comedioase și imposibile ?

Știi să cînți ? cîntă. Asta e totul, și nimic mai departe.

Să nu faci ca bietul Manolache care, parcă-l aud și acuma, cum cadențează din nai notele trilurilor — s-o dai dracului de treabă dacă n-o pricepi ; dar nici dac-o pricepi, să n-aștepți altceva decît ceea ce poate să-ți aducă de la sine — și mai ales decît toate, iar o s-o mai spun, mulțămirea ta cu tine însuți și cu cîntecul tău.

Ei, iată c-am trecut de Strada sfinților ; destulă vorbărie. Mai era nevoie de ea, ce zici, poete Rusaline ?..."

Poetul se opri, își scoate pălăria și se depărtă cu nehotărîre : „Cine știe ?"...

FILE ALBE

Sînt oameni cari cînd te întîlnesc din întîmplare undeva, pe stradă, la cafenea sau în alte locuri mai mult sau mai puțin frecventabile, nu lipsesc să te asigure că : uite, tocmai în momentul acela se gîndeau la tine, și vezi, domnule, cum de este un mister de telepatie ceva, ca o imagine ce peste un moment are să-ți răsară aievea ochilor, să-ți fulgere cu o clipă mai nainte clar-prevestitoare în inconștient, subconștient, paraconștient, metaconștient sau etcetera ! Acest lucru poate să fie cu adevărat așa ; în tot cazul o asemenea asigurare furnizează de la început o intrare în materie de conversație mai puțin banală și plictisitoare decît obișnuitele : a ! bonjur, salutare, ce mai faci de nu te mai vezi ? dar știi că te-ai îngrășat ? Ori : ce-ai slăbit așa, dragă ? Sînt alții, sau tot aceia, cărora nu li se poate întîmpla nimica, în bine sau în rău, fără ca numaidecît să-și spună și să-ți spună : „Apoi firește, bineînțeles, eram sigur, mă așteptam eu la asta, chiar adineauri îmi ziceam..." Și acest extraordinar simț de prevestire care n-are decît cusurul că nu se manifestă niciodată cu anticipație, se exercită cu aceeași siguranță nu numai asupra întîmplărilor de ordine personală, ci și, mai ales ! asupra evenimentelor mondiale, a fenomenelor cosmice, a capriciilor atmosferice, meteorologice, ș-așa mai departe.

De unde provin și unde rezidează aceste facultăți misterioase și vrednice de pizmuit — într-un al șaselea simț, în puterea de percepere a dimensiunii a patra, în materia cenușie de sub țeastă sau în bătăturile de sub pingelele ghetelor — sînt chestiuni pentru abordarea că-

rora, din nenorocire, sau să zic mai bine spre norocul cititorului, trebuie să mărturisesc că-mi lipsește orice pregătire. Dar ceea ce vreau să spun, e că eu sînt tocmai antipodul acelor oameni de cari vorbesc. Nu pot să întîlnesc pe nimeni fără să recunosc că nu mă așteptam să-l văd tocmai atunci — nici, sau cu atît mai puțin, dacă i-am dat sau mi-a dat o întîlnire — și nu mi se întîmplă niciodată nimica *pe așteptate*. Cît pentru evenimentele mondiale etc., ele păstrează pentru mine întotdeauna farmecul noutății nebănuite — și nu știu pînă acuma ca aceasta să fi dăunat ceva sănătății mele.

Deci, trecînd mai deunăzi pe la colțul unei strade singuratice, eram departe ca cerul de pămînt, sau ca cinstea de negustorul de alimente de la care mă aprovizionasem, să mă gîndesc la prietenul meu de odinioară, poetul, prozatorul, criticul și dramaturgul Maxențiu Omnibus, și cu atît mai puțin mă așteptam să-l întîlnesc, cu cît îl știam de ani de zile mort, îngropat și uitat. Dar, cine a fost acela care a spus că, din ceea ce ne închipuim *a ști* noi oamenii, nici a zecea parte nu știm prin propria noastră intuiție, ci *credem* pur și simplu ceea ce am auzit de la alții? Va fi fost un zvon de acelea, pe cari unii sînt gata să jure cu mîna pe cruce, deși dacă ar sta să-și examineze conștiința, n-ar găsi la temelia încredințării lor decît pe prea șubredul și adesea înșelătorul: „așa mi s-a spus, așa sînt eu informat", sau fie chiar: „toată lumea vorbește".

„Poate ca toată lumea să nu vorbească așa, sau se poate chiar ca și acea «toată lumea» să se înșele, mi-am zis așadar în momentul cînd am dat cu ochii de figura de stafie a vechiului meu amic și confrate Omnibus. Fără șovăire, l-am întîmpinat cu mîna întinsă:

— Măi, îi zic, natura desigur n-ar fi fost în stare, cît e ea de meșteră, să nimerească două nasuri la fel cu al tău. Haide, nu te mai preface: nu ești stafie, ești cu adevărat bunul meu prieten Maxențiu, în carne și oase.

— Mai mult în oase decît în carne, îmi răspunse el cu o voce cavernoasă, ca și de pe un alt tărîm. Sînt adică tot eu, și cu toate astea nu mai sînt eu. Am auzit, ca și tine, că aș fi murit acum cîțiva ani, dar știu acest lucru tot numai așa din zvon public; nu m-am văzut

murind cu ochii mei și nu-mi aduc aminte să fi fost față la înmormîntarea mea ; cu toate acestea poate să fie și ceva adevărat din cele ce spune lumea ; și fiindcă ne-am întîlnit și m-ai recunoscut, o să-ți explic aceasta, așa cum obișnuiam și mai demult, la un pahar de vin și la o țigară de tutun.

*

— Vezi, îmi zise cînd ne instalarăm într-un colț de cîrciumă pustie, nici vinul, nici țigara nu mai sînt acele cari au fost ; au murit, și cu toate astea într-un fel, într-un *alt* fel, o să zici tu, trăiesc și astăzi și au să trăiască și mîine, într-un fel sau altul. Dacă o să-ți spun că totul se schimbă în lume, o să-ți spun o banalitate ; asta o știe lumea de cînd e lume. Dar ceea ce n-a știut niciodată și nu știe nici astăzi e *ce* anume se schimbă. Voi toți credeți, de pildă, că ceea ce e statornic e intrinsecul, fondul, sufletul, să zicem, la om — și că schimbătoare sînt numai formele. Eroare. Formele sînt schimbătoare numai la aparență, în totalitatea lor ele rămîn aceleași, iar ceea ce se schimbă în realitate, e numai intrinsecul, fondul — la om, sufletul. Pe mine care mă vezi, mă vezi tot așa cum am fost, în sinea mea eu sînt un altul ; și acest lucru dacă-l vei adînci, îl vei găsi și-l vei constata în tot universul, la toate lucrurile, însuflețite sau neînsuflețite.

Nu puteam să fiu atît de indiscret ca să întreb așa de-a dreptul pe amicul meu Maxențiu Omnibus din ce balamuc a scăpat, pe de altă parte știu și eu ca toată lumea că nu e bine să contrazici pe țîcniți, de aceea încercai să observ numai cu timiditate :

— Bine, dar oricum, noi vedem că formele...

Mă întrerupse cu un hohot.

— Formele ! Da, înțeleg ce vrei să zici. Dar tocmai aicea e eroarea, iluzia bietei cugetări omenești imperfecte. Ea nu-și dă seama, că toate formele se pot reduce la una singură — și că ceea ce nu se poate reduce, nu se poate unifica, e numai închipuirea ce unul sau altul își face despre ele. De pildă : pe mine reflexiunea m-a adus în multe privințe la un rezultat ce o să ți se pară la întîia vedere surprinzător, straniu, dar, după ce te

vei gîndi și tu ca mine, nu mă îndoiesc că-l vei găsi profund, logic, în ordinea adevărurilor definitive, imutabil statornicite.

Tușî și continuă :

Am început, cum era firesc, cu profesiunea mea, cu literatura. Ca și tine, ca și ăla, ca și „toți care țin un condei în mînă", cunoșteam toată hărțuiala de secole dintre diferite „școale" și „maniere" nu ți le mai numesc și m-am bălăbănit și eu printre războinicii *formelor,* jurînd în exclusivitatea superiorității cînd a uneia, cînd a alteia. Ei bine, astăzi am reușit să descopăr în sfîrșit perfecțiunea perfecțiunilor, care se întemeiază pe unificarea, pe concentrarea tuturor școalelor, manierelor, formelor, într-una singură, ideală, atotîmbrățișetoare și imutabilă. Iată : Scoase din buzunarul dinăuntru al hainei un pachet avînd toată aparența unui voluminos manuscris. Eram prins și nu-mi rămînea decît să invoc în gînd ajutorul mizericordios al zeițelor Răbdării și Resemnării ; cînd, desfăcînd pachetul, mă găsii în fața unui teanc de file albe.

Respirai ușurat, dar numai pe jumătate, căci dacă grafomania de care mă temeam, nu era, cum puteam să văd, meteahna amicului meu, se putea, Doamne ferește, să fie atins de vreo alta, poate și mai primejdioasă.

— Nu pricepi, îmi zise după ce se delectă cîtva timp zîmbind la nehotărîrea mea de a găsi cuvintele cu cari să-mi fac datoria amicală de a-i preamări opera, cu toate acestea e foarte simplu : Filele acestea conțin tot, tot ce vrei — tot ce vrei tu și tot ce vrea orișicare altul. E forma unică, în care-și poate găsi deliciul, toată varietatea veșnic schimbătorului intelect, al tău, al orișicăruia. Și atunci n-o să-mi spui nici tu, și n-o să-mi spună nimenea, că nu vă găsiți aci în fața celei mai desăvîrșite capodopere pe care sînteți în stare să v-o imaginați. V-ați micșora pe voi înșivă și aceasta n-o face nici un om pe lume de bună voia lui. Și vă veți simți cu atît mai înălțați sufletește, cu cît nu veți putea găsi acestei opere nici un cusur...

— Ideea e minunată, zisei restituindu-i „manuscrisul" ; cu atît mai mult, cu cît „maniera" aceasta e de o simplitate ideală, nu cere nici o bătaie de cap.

— E oul lui Columb. Ca toate ideile geniale, e simplă — dar trebuia găsită.

Strînse filele și urmă :

Și să nu crezi că m-am oprit aci, am mers și mai departe, acasă am un gramofon, la care pun să se învîrtească plăci netede neimprimate ; e foarte liniștitor pentru vecini, și nici amicii cari vin la mine să asculte muzică, n-au decît să stea înaintea gramofonului care se învîrtește, și să-și imagineze cele mai suave melodii, fiecare după gustul lui ; nici unul nu oprește placa ce nu-i place în mijlocul cîntecului ca să pună alta, nici un *cuic* nu strică armonia care curge desăvîrșită, neturburată, pentru fiecare în parte și pentru toți împreună.

Sistemul, cum vezi, se poate aplica la orișicare artă. O pînză albă sau cenușie, întinsă pe un șevalet, poate sta gata oricînd să răsfrîngă, cui dorește, cele mai sublime tablouri, și nu se mîzgălește niciodată. Dar sculptura ? S-a zis : „Iată un bloc de marmură, n-ai decît să scoți din el părțile de prisos, și statua e gata". Dar de ce să le scoată dalta, mai adesea nedibace, a sculptorului și nu imaginația pururea infailibilă a oricărui amator ?

. . . . . .

N-am putut scăpa de amicul meu Maxențiu Omnibus, decît după promisiunea solemn repetată, cu jurămînt, că voi face tot ce îmi va sta prin putință, ca să popularizez geniala lui idee printre literatorii și artiștii în căutarea de maniere noi, inedite, epatante, disprețuitori de căi bătute și de idei ruginite, de forme învechite și de frumuseți mucegăite.

N-aș dori, totuși, să-l mai întîlnesc, căci mă tem că o să mă întrebe despre rezultat.

CIZMARUL ȘI CRITICUL SĂU

Mai de mult, în Ciupercenii-de-vale, oamenii umblau mai mult sau mai puțin încălțați. Unii purtau cizme, alții bocanci, pantofi, ghete de diferite calități, forme și tăietură — cei mai mulți opinci. Considerația de care se bucurau, în lumea socială ca și în cea politică, era și ea în raport cu încălțămintea ce purtau. Niciodată primarul comunei nu și-ar fi putut închipui un consilier încălțat altfel decît cu ghete cu nasturi, și odată unul a și fost dat afară din consiliu și chiar din partid, numai fiindcă purta ghete cu elastic, ceea ce dovedește o mentalitate inferioară și o educațiune mediocră. Primarul însuși nu trăgea în picioare decît ghete cu șireturi, negre iarna și galbene vara, ceea ce-l deosebea de administrații săi mai mult chiar, și mai sigur, decît semnele numeroaselor decorații ce-i înfloreau la butoniera redingotei.

Erau pe atunci destui cizmari în comună și toți își vedeau de treabă. Erau și cîrpaci printre dînșii, nu-i vorbă, dar trebuiesc și de aceștia pentru lumea mai sărăcuță, care nici nu știe prețui, chiar dacă ar putea să-și plătească, o încălțăminte mai fină și mai artistic croită. Se confecționa, de, marfă nu numai pentru toate pungile, dar și pentru toate gusturile ; și toată lumea era mulțămită, și nimeni nu se gîndea că lucrurile puteau să se schimbe și să și iasă din această a lor bună și firească rînduială.

Iată însă că într-una din zile i se urăște unuia dintre cizmari cu meșteșugul ; poate unde nu prea-i mergea negoțul, nefiind destul de meșter la potriveala măsurii. Odată numai ce-și aruncă cît colo uneltele meseriei, dez-

bracă șorțul, își potrivește la loc mînecile sufulcate, dă cu piciorul în scăunelul cu trei picioare, îmbracă haina, își pune pălăria, ia bastonul și o pornește raita pe uliță.

Merge el așa, pînă ce dă de o altă cizmărie. Înăuntru meșterul asuda de mama focului, ridicînd întruna mîinile în sus, ca și cînd ar fi chemat cerul mărturie trudei sale.

— Haha ! izbucnește deodată cel de-afară, zgîindu-se pe ușa deschisă ; ia uită-te cum a croit-o de strîmb ! N-o mai coase așa, dă-o dracului, că ne compromiți meșteșugul !... Și nu vezi că ai făcut una mai mică și alta mai mare ?... Pe urmă mai umblii și cu șoalda ; calapodul l-ai șterpelit ; jumătate talpa e de mucava... Am să te denunț opiniei publice...

Cizmarul stete o clipă locului din cusut, dete să pună mîna pe ceva, dar criticul o zbughi mai departe — și iată-l acuma înaintea altei cizmării, amănunțind și aci cîte cusururi toate, pe cari numai el le vedea, ori își da aerul că le vede. Și așa din loc în loc, izgonit de colo și întorcîndu-se dincoace, iată că nu mai aveau pace și liniște meșterii de gura celuia.

La început îi îmblăteau fălcile cam de unul singur, dar apoi lumea, curioasă de tot ce-i gălăgie, ocară sau sfadă, a început a se aduna în jurul lui și a sta martoră la sîcîielile cu care atîța pe meșterii ce urmau să-și vadă de treabă. Și cum tot mai mult îi făcea haz și-i era aminteri mulțămitoare, răsplătindu-l pentru petrecanie, ce s-a gîndit de la o vreme un alt cizmar ? „Știi că e mai ușor meșteșugul ăstuia ? Hai și l-oi încerca și eu. Pînă cînd să tot asud ici pe scăunel, cu firul și cu ciocanul, și să mai stau și sub ploaia ocărilor măscăriciului ăstuia ?...“

Apoi să-l fi văzut pe urmă pe ăstălalt, că l-a lăsat hăt departe pe cel dintîi. Ucenicul adesea își întrece dascălul, dar apoi nu puțin l-a îmboldit și necazul pe care l-a strîns, cîtă vreme trebuise să tot asculte la ăla și să tacă. Acu își răzbuna și dînsul — asupra altora.

N-a trecut mult, și după acest al doilea s-a mai îndemnat și un al treilea. Apoi tot așa, încetul cu încetul, Ciupercenii-de-vale s-au golit de meșteri și s-au umplut de critici.

Rar acuma cizmar care să-şi mai vadă de treabă. În schimb, de critică s-au apucat şi cei ce toată viaţa lor habar n-au avut de cizmărie. Ei mai ales fură cei ce n-au mai voit să se împace cu formele vechi : „La ce foloseşte călcîiul la gheată ? Şi carîmbul la cizmă ?... Şi mai la urmă chiar talpa ? Mai înţelegi talpă la opincă, fiindcă opinca e talpa ţării, dar la ghetele cu bizeţ ?... Şi de ce oare nu s-ar pune şi la pantofi carîmbi ? Cuiele să se bată pe din afară şi bocancii să fie scobiţi la degete ! Şireturile să se încheie la o parte, iar nasturii sub picior !“ — „Forme noi !“ cu un cuvînt, — „forme noi“, aceasta să fie de-aci înainte lozinca cizmăriei.

Criticii-cizmari, mai bătrîni, zîmbeau la zelul agiamiilor. Ei o luau bătrîneşte, mai pe de departe ; scriau tratate despre cizmărie ; de pildă :

„Ne propunem ca în acest studiu, relativ la evoluţiunea cizmăriei, să arătăm fazele prin cari a trecut această artă dificilă din cele mai vechi timpuri şi pînă în zilele noastre. Şi mai întîi o întrebare : Ce scop are arta cizmăriei ? Ea urmăreşte încălţarea oamenilor prin confecţionarea în anumite feluri a pieilor tăbăcite. Cari sînt aceste feluri şi cîte varietăţi de piei tăbăcite pot să existe — iată care va fi obiectul primelor noastre cercetări“...

Opere foarte savante, mult premiate şi puţin citite, au început a se scrie pe astfel de teme. Ba s-a întemeiat şi o mare Academie de cizmărie, care prezinta această originală particularitate, că nu făcea parte dintr-însa nici un cizmar.

Totul, astfel, începuse să concureze în Ciupercenii-de-vale ca arta cizmăriei să nu mai aibă nici un mister pentru nimenea, ceea ce, firește, avea drept urmare ca, din moment ce toată lumea era îndreptăţită să creadă că ar putea s-o practice, în realitate să n-o mai practice aproape nimeni.

Şi dar, în chip tot atît de firesc, a început să li se bănuiască, puţinilor cizmari ce au mai rămas, că de ce mai reclamă plată pentru munca lor ? Auzi ce înjosire a artei ! Unul din criticii de frunte ai cizmăriei a avut o vorbă menită să rămînă : „Cînd mă gîndesc la un ciz-

mar care lucrează pentru parale, mi-l închipui într-o mînă cu ciocanul, iar cu cealaltă cîntărind gologanul". Auzi, cizmărie și leafă, simbrie, chenzină! Înțelegi să ia apuntamente, onorarii, diurne, un profesor, un profesor de cizmărie chiar, un avocat, un deputat, un senator — dar un cizmar, cîtă vreme mulțămită extensiunii ce prin critică și catedră s-a dat dezvoltării acestei arte, ea a ajuns la îndemîna lumii întregi, cel mult ca o ocupațiune secundară?!..." Iar cei cari cu mai multă convingere și chiar înverșunare, propagau aceste dezinteresate și nobile principii erau bineînțeles proprietarii de magazine de încălțăminte.

Alții, de principii contrare, au inventat teoria „cizmărismului". Ce era aceasta?! Era cerința imperioasă de a se vorbi întotdeauna cu simpatie despre cizmari. — Cum? Chiar și cînd cizmarul ar fi un bețiv, un leneș sau un porc-de-cîine? — Da, și atunci, căci trebuie să știți că în orice caz, și oricum, vina nu poate fi decît a... mediului social. — Dar, pentru ceilalți nu e același lucru? — Nu, fiindcă ceilalți... ceilalți sînt chiar acest mediu social. Va să zică...

Va să zică tot așa, unii certîndu-se într-un fel, alții sfătoșindu-se în altfel pe spinarea bietei cizmării, au ajuns pînă în cele din urmă Ciupercenii-de-vale să vadă și pe cel din urmă meșter depunînd sula și ciocanul și mergînd să îngroașe ceata criticilor, sau retrăgîndu-se frumușel la o parte, ca măgarul despre care se zice că nimeni n-a putut să descopere vrodată în ce loc își lapădă potcoavele.

A rămas satul fără cizmari. Și iată, de atunci umblă oamenii din Ciupercenii-de-vale atît de scandalos de desculți. Dar cel puțin n-o să se poată spune și despre ei, ca despre locuitorii de prin alte comune, că sînt vite încălțate.

CRITICĂ

Amicul meu Ionescu se întrerupse deodată, ca și cînd fără veste și numai din întîmplare și-ar fi adus aminte de un lucru ce era cît p-aci să-l uite. Șiretul ! Vedeam prea bine că nici nu legase vorba cu mine pentru altceva.

— Apropo ! nu știi că în sfîrșit mi-am luat inima în dinți : am rupt și eu, ca orice român, o lance în cîmpul literelor... Dar de unde să știi ? — aci o nuanță de amărăciune — numele meu nu e dintr-acelea, care să oprească atenția și să atîțe curiozitatea. Și cu toate astea...

Dar să luăm, dacă vrei, lucrurile de la început. De mult, încă de cînd eram în școală, eu citesc tot ce se scrie la noi literatură ; nu mi-a scăpat nici o revistă ; le-am cumpărat pe toate pe care nu le-am putut găsi gratis ori cu împrumut de la prieteni. Și întotdeauna mi-am zis : bine bre, ce lucru așa mare, să scrii d-astea ? Simțeam, vezi, talentul, în mine. Astăzi, după ce-am comis și eu, firește nu mai pot zice tot așa. Dar în sfîrșit...

Ceea ce mă încurca, era *subiectul*. Nimic altceva, să mă crezi. Adică nu știu eu, ca ăla ori ca ăllalt, limba mea românească ? Mai teme ce făceam eu la românește... Dar cum îți spun, acu era de găsit și subiectul. Ce te faci ?

Cu cît mă gîndeam mai mult la subiectele astea, cu atît constatam că toată puzderia aia de scriitorași fără vlagă și fără talent îmi luase înainte ; nu mai găseam nimic nou, și pace ; *el, ea,* soacra, mătușa, vărul, părinții ei, părinții lui, amicul casei, în orice combinație mă si-

leam să-i aduc, degeaba ! Se exploatase tot, și mă înțelegi, pentru debutul meu, nu puteam să pornesc pe căi bătute, mai tîrziu nu zic — cu reputația făcută, cu cîteva volume la activ, mai merge, oricum...

Și așa, într-o frumoasă zi de toamnă, ca să zic așa, fiindcă acu nu fac literatură și n-am să mă tem că dacă-ți spun adevărul o să-mi ripostezi — *banal !* —, într-o frumoasă zi de toamnă, care va să zică, mă plimb eu așa în neștire și fără să mă gîndesc la subiecte, pe onoarea mea ți-o spun, și mă pomenesc afară, la cîmp. Ce caut eu aci ? mă întreb și mă uit în jurul meu. Pustiu și bărăgan. Dar, pe cîmpia întinsă, sub foi pîrlite de soare, stoarse de sevă și veștejite de brumă, zăresc deodată un biet dovleac, uitat acolo și putred pe jumătate...

„Ei, spune drept, așa-i că asta nu-ți spune nimic, la prima vedere ? Sute și mii au trecut pe lîngă acel dovleac și nici nu l-au luat în seamă. Trebuia o fire de artist ca să vadă, să înțeleagă, să pătrundă o taină a firii, în fața căreia oamenii ca toată lumea trec nici măcar dînd din umeri. Și atunci am simțit și eu ce va să zică *inspirația.*

Mi-am zis : „Cum, tu biet dovleac uitat aci, menit, fără folos, unei peiri fără glorie ? Ce, erau oare mai buni tovarășii tăi de viață și de suferințe, cari însă și-au găsit cu toții rostul existenței, trecînd verzi și veseli spre ținta lor știută, spre țelul lor suprem, spre veșnica transformare în necontenita aspirație către mai desăvîrșit... *excelsior !*“

Și mi-am adus atunci aminte de un vers al lui Leopardi : *Somiglia la tua vita alla nostra* — așa ceva sau vice-versa. Vezi acu vastul cîmp de comparație. L-am exploatat, o ! să mă crezi, să citești atîta-ți spun.

Și la urmă, mă ridic apoi într-o perorație : „Dar ce ? fără folos cu adevărat să piară acest disprețuit, acest uitat, acest ratat, în cîmpul îmbăiat de soare, de viață vecinic reînnoită ? O nu !“...

Să vezi unde ajung... Ții minte bine ce ți-am spus, comparația și celelalte. Atunci ce zic eu ? idee nouă și puternică, de un efect de acelea al căror răsunet rămîn

de veci în sufletele răscolite. Zic : „Şi dacă dovleacul moare, sîmburii să trăiască !"... [1]

Ai, ce zici ?

— Dacă sînt...

— Cum să nu fie ? Orice dovleac are sîmburi.

Şi aşa combin eu daravera şi hai cu ea la revista „Frunză verde" ; am eu un prieten acolo ; ştii, la revistele astea, poţi să ai talent cît îi pofti, dacă nu-i avea ş-un prieten... În sfîrşit îmi văd visul cu ochii. *Fără noroc ?* — bagă de seamă la semnul întrebării —, *Fără noroc ?* zic, vede ceea ce se numeşte lumina tiparului...

— Ei ?

— Ei, îţi închipui că oricîtă încredere aveam în realitatea şi puterea talentului meu, totuşi aşteptam cu oarecare friguri aprecierile contimporanilor mei, pe cari, firește, ca orice artist, conştiu de valoarea lui, le dispreţuiam în fond — în formă însă aveam totuşi curiozitatea, curat artistică, de a le cunoaşte.

N-aveam nevoie, pentru aceasta, să ies din casă. În astfel de cazuri se găsesc întotdeauna prieteni buni cari să te informeze.

Chiar a doua zi, Petrescu, pe care nu-l mai văzusem de nu ţineam minte, soseşte cu o falcă în cer şi una în pămînt.

— Ştii ? *Fără noroc* al tău — ignorantul, uita semnul întrebării — a fost discutat aseară la societatea *„Mariţa"* [2] pentru protejarea literaturii naţionale.

— Şi ?

— Şi părerile s-au împărţit în două : unii ziceau că e un nou talent plin de putere prin el însuşi, ceea ce-l face vrednic de un sprijin binevoitor, iar alţii, cei mai mulţi — mizerabilul mi-o spunea cu un aer de indignare sub care nu reuşea a-şi ascunde o intimă şi răutăcioasă satisfacţie —, alţii ziceau aşa că e o prostie lată, o gogumănie fenomenală...

— Stai, destul. Tu ce zici ?

---

[1] Citaţia e parodiată din piesa istorică în versuri *Asan*, jucată la Teatrul Naţional de vreo două ori în 1899 *(n. a.)*.

[2] A fost odată o societate literară şi artistică anume *„Ileana"*, de ce n-ar fi fost şi *„Mariţa"* ? *(N. a.)*.

— Eu ? eu, să mă crezi, nici n-am citit-o încă. Da am mai auzit pe Săchescu lăudînd-o grozav lui Măchescu : „Ăla mă ?, zicea, ăla are mai mult talent decît toți ăia de vă-nchinați voi la ei, fiindc-ați apucat pe alții tămîindu-i și-i tămîiați și voi pe cuvînt înainte"... Da Măchescu de colo : „Ia fugi nene, un idiot, mă mir de ăia de la «Frunză verde», să fi fost în locul lor îl și băteam, pe onoarea mea..."

Plăcerea evidentă cu care imparțialul Petrescu îmi spunea aceste din urmă cuvinte m-a împins, înțelegi, la lipsa de delicateță, de a-l face să priceapă că vizita-i fusese acuma prea lungă.

N-am putut scăpa însă, durere, tot așa de ușor, de vizitele poștale, această invenție infamă prin care indivizi cu cari în viața ta n-ai avut și nu pofțești să ai cea mai superficială și mai trecătoare relație, se vîră, prin simpla autoritate a unei mărci poștale de 15 sau de 5 bani, în penații tăi, și te ia în răspăr, și te cercetează și te judecă — firește însă întotdeauna *anonim*.

Așa, iată cîteva pilde :

„Domnule, nu am onoarea a vă cunoaște. Permiteți-mi însă să vă comunic sentimentele mele cele mai plăcute ce am simțit citind frumoasa d-voastră scriere cu titlul fără noroc, însă foarte cu noroc în privința cuprinsului a cărei idee din consimțămînt mutual pot a zice că este pe deplin întocmai cu realitatea lucrului așa cum este în natură și la oameni, ceea ce cu toată onoarea ați observat...

Mai am... Te văd nerebdător, să mai aleg una ș-am isprăvit. Este iar un prieten care-mi comunică părerile unui om cu greutate în lumea științelor, nici simbolist, nici naturalist, nici altfel de *ist* în literatură, pe care, fie zis în treacăt, o pricepe cum pricep eu chimia. Și totuși e un fel de *ist ;* dar terminația se leagă azi de un cuvînt cum nu s-ar putea găsi altul mai deplasat în specie... Să vezi pasagiul și vei înțelege : „Ce stupiditate !, zice domnul profesor, a face deducțiuni de la om la dovleac, cînd toată știința *spiritistă* spune că evoluția urmează tocmai sensul contrar : dovleac ieri, azi sînt doctor în științe, mîine voi fi om de spirit ș-așa mai de-

parte... O părticică din Dumnezeu, spre Dumnezeu, cum am spus începînd tratatul meu de matematică : «Toate numerele le-a făcut Dumnezeu»... *Nihil sine Deo,* tinere, așa să știi !"

Am iar alta în care mi se spune : „Căile Providenței găsit-au un interpret în autorul lui *Fără noroc ? !* O, profet, care prin timp și spațiu străvezi puterea și țelurile Dumnezeirei, salve ! Salve creștin adevărat, spirit pătrunzător care... Dar văd că-ți ajunge.

— Ș-acum ce ai de gînd să faci ?

— Să vezi : mai aștept și părerea criticului Filifoseanu ; dac-o zice și ăsta că am talent, îți declar pe onoarea mea că nu mai pun mîna pe condei cît oi trăi. Altfel... mă mai gîndesc.

O SOCIETATE NECESARĂ

Stau de vorbă cu prietenul meu Ciocîlteiu la berărie.

— Eu, zice el după ce se uită întîi la ceasornicul din perete și apoi și la al lui din buzunar, eu, cînd am o întîlnire cu un prieten undeva, viu întotdeauna cu un ceas mai tîrziu, că altfel sînt sigur c-am să mă plictisesc așteptînd... Uite, acu trebuie să pice Bumbuleț, Nae. „La șase ceasuri fix", mi-a spus ieri, „și să vii negreșit, că e vorba de ceva foarte important... „Uite, acuma sînt tocmai șapte...

— Ba cît pentru mine, zic eu, am cîțiva cunoscuți cu cari cînd nu vreau să mă întîlnesc deloc, n-am decît să le dau o întîlnire undeva, și să mă duc acolo, să stau oricît oi vrea. Habar n-am! ori unde în altă parte aș risca să-i întîlnesc, dar la locul de întîlnire sînt sigur că n-am să dau peste ei, nici ei peste mine...

— Exagerezi, dragă; dar e și ceva adevăr în ce spui. Eu cînd am venit din provincie întîi, am pățit multe pînă m-am învățat cu obiceiul ăsta bucureștenesc. Întîi și-ntîi mi-a dat întîlnire un prieten la Cofetăria Tănăsescu, de era atunci peste drum de Episcopie. Mă duc eu la ora fixă, credeam că e ca pe la noi, la țară, prietenul nu sosise încă. Auzisem eu ceva de sfertul de ceas, de grație, zic hai să-l aștept și cer un cataif... Ce să-ți mai spun? Peste vro două ceasuri, eram la al optulea cataif, și prietenul meu tot nu sosise încă. Odată numai mi-a sărit inima din loc — „o fi bolnav, îmi zic, nu se poate altfel". Las cataiful al optulea pe jumătate, plătesc, mă arunc într-o trăsură și: mînă birjar! Cînd să trec pe dinaintea Cafenelei Imperiale, știi că e la doi

paşi — văd eu bine ori nu? — prietenul meu sorbea tacticos dintr-un mazagran, afară, la o masă.

Mă dau jos din birjă : „Bine mă, mă faci să te aştept atîta, ba încă mă speriasem că ţi s-o fi întîmplat ceva"... Ştii ce mi-a răspuns? „Mă, da curioşi sînteţi voi ăştia provincialii, să mă fi aşteptat nitel, că veneam numai-decît !..." Altă dată...

— Lasă, nu mi le mai spune, că le ştiu. Aşa eram şi eu mai demult cînd abia ce picasem şi n-apucasem încă să mă aclimatizez în Capitală... Da acuma mi-ţi dau şi eu la întîlniri în dreapta şi în stînga de ţi-e mai mare dragul şi nici gînd nu mai am de vorbă ; de s-o întîmpla, bine, de nu, nici o remuşcare n-am ; cîţi m-au păcălit pe mine pînă m-am învăţat, n-o să-mi ajungă o viaţă să mă răzbun !

— Da de unde s-or fi învăţat bucureştenii aşa de mincinoşi? că aminteri firea românului...

— De unde? Poate unde regele nostru e aşa de exact şi de punctual...

— Cum vine asta, bre?

— Aşa, bine. Au tot auzit bucureştenii noştri că exactitatea sau punctualitatea e politeţea suveranilor şi atunci ce şi-au zis? : „De ce, noi sîntem suverani? nu sîntem... suverani sînt numai regele şi poporul ; deci noi putem să fim politicoşi şi dacă nu ne-om ţinea de vorbă !"

— ...Altă dată — al dracului Ciocîlteiu, profită de o clipă de distracţie din parte-mi ca să-şi mai plaseze totuşi o istorie —, altădată mă pomenesc cu un bilet din partea şefului meu de la cancelarie, că a doua zi la ora cutare să mă prezint la cabinetul lui, să nu uite, că are să-mi dea o instrucţie foarte importantă. Fireşte, la ora fixă mă prezint. „Domnu d'rector nu primeşte !" mă întîmpină uşierul, ştii cu morga lor cînd vorbesc în numele stăpînului, „Dar dumnealui m-a chemat, îndrăznesc eu cu sfială". „Nu ştiu, nu primeşte, am orden !" Îmi văd eu de treabă ; cînd la plecare, directorul dă cu ochii de mine : „Bine domnule, parcă îţi spusesem..." „Nu m-a lăsat uşierul, domnule director, avea *orden !*" „A, da ! uitasem... Să vii la mine acasă, la două, negreşit, e o chestie, nu se poate amîna..." Mă duc la două...

„Domnu director a ieşit adineaori...“ „Şi cînd se întoarce ?“ „Nu ştiu, diseară, tîrziu...“ „Aşa ?“ îmi zic : „bine !“ La două după miezul nopţii mă prezint iar, sun, fac un tămbălău de-am deşteptat toată casa. „Ce vrei, domnule ?“ se răsteşte la mine, însuşi stăpînul, coborît la uşă în halat şi în papuci. „Mi-aţi spus să viu la două, şi fiindcă dup-amiază nu v-am găsit, am crezut că...“ Mi-a trîntit uşa în nas şi a doua zi m-a dat afară din slujbă... Aşa că n-am mai ştiut niciodată ce-o fi fost *chestia* aia, foarte importantă, de nu se mai putea amîna.

— Ei, dragă, cine ştie cît s-o mai fi amînat ? Că asta iar e o specialitate bucureşteană... Ai pomenit dumneata, zău, spune drept, vro adunare a vreunei societăţi, care să nu se amîie fiindcă la prima convocare nu s-a întrunit numărul de membrii cerut de statute ?... Nici o societate nu se adună la Bucureşti decît ca să se amîie. Şi chiar cînd, în cele din urmă, fatalmente trebuie să se ţină adunarea, fiindcă e „cu orice număr“ — nici o adunare nu se ţine la Bucureşti altfel decît „cu orice număr“ — şi atunci, numai ce auzi pe cîte unul : „Donilor, aceasta e o chestiune prea grea ca s-o rezolvăm în pripă“... Atunci ce e de făcut ? Dumneata sau eu am zice : dacă e grea chestiunea, să ne punem pe brînci, să ne încordăm toate puterile, ca s-o rezolvăm „cu o oră mai înainte“... Ei bine, nu ! Logica ce prinde în orice societate din Bucureşti, este : „Chestia fiind grea, se amînă rezolvarea ei pe altă dată !“

— Dar dacă se întîmplă să fie chestia uşoară ?

— Tot n-ai făcut nimica, fiindcă atunci chestia neprezintînd o importanţă deosebită, ea nu e vrednică să mai răpească timpul scump al membrilor, şi deci se pune la ordinea zilei pentru o şedinţă viitoare...

— Iar pe membrii cari s-au grăbit fiindcă „n-au timp“, poţi să-i întîlneşti şi peste trei ceasuri pe la berării, prin cafenele, sau căscînd gura pe la vitrinele prăvăliilor din cari n-au de gînd să cumpere nimica... Dar ia te uită, se întrerupse deodată prietenul Ciocîlteiu, nu e ăla de intră acuma pe uşă Bumbuleţ ?

Mă uit :

— Da, zic, e Bumbuleţ ; Nae.

N-are aerul de a căuta pe nimenea. O să treacă în partea cealaltă a berăriei fără să ne vază...

Dar m-am înşelat. Bumbuleţ, tot căutînd un loc, a dat cu ochii de noi. Zîmbeşte, se apropie, mă salută, apoi întorcîndu-se spre prietenul Cocîlteiu :

— Da cu ce ocazie p-aci, nenişorule ?...

Ciocîlteiu să leşine, nu altceva. Se ridică în picioare, duse mîna la gît, căzu iar pe scaun, în sfîrşit îi veni glasul :

— Bine mă, da nu mi-ai dat tu întîlnire aici, la şase, că acuma e şapte şi jumătate şi ziceai că e ceva foarte important, să viu negreşit...

— Am zis aşa ? Bumbuleţ de colo imperturbabil : cine ştie la ce m-oi fi gîndit ?... Stai, poate să-mi aduc aminte...

*

Peste vreun sfert de ceas, din vorbă în vorbă, am ajuns toţi trei la concluzia că : „Domnule, astăzi cînd se fac ligi şi paraligi pentru toate celea, de ce nu s-ar face o ligă, o societate şi pentru cultivarea ţinerii de cuvînt şi propagarea exactităţii la întîlniri, eţetera !“ În privinţa numelui societăţii ne-am înţeles numaidecît ; avea să se cheme : „Punctualitatea“ ; apoi am început dezbaterea proiectului de statute.

A ţinut cam mult, că abia spre dimineaţă am ajuns la paragraful final : „În caz de dizolvare, averea societăţii va trece la Academia Română, care va institui un premiu anual pentru cea mai bună lucrare tratînd despre sfinţenia cuvîntului dat, la toate popoarele, vechi şi moderne“...

Dar vorba e că societatea am întemeiat-o. În adevăr, peste cîteva zile se putea citi, prin ziarele din Capitală, informaţia următoare : „Ieri la orele 12 a avut loc adunarea de constituire a societăţei «Punctualitatea», ce fusese convocată pentru orele 8 jum. Neîntrunindu-se numărul de membri cerut de statute, adunarea s-a amînat pentru o dată ce se va fixa ulterior şi cînd se va ţine cu orice număr de membrii.“

ANTICAMERĂ

Grozav respect am eu de oamenii mari. Unde-i văd cu nasul pe sus, cu beregata scoasă înainte, cu mustața zbîrlită sau cu barba răstită parcă la dumneata, cu privirea poncișă și disprețuitoare, mă pătrund de o evlavie și de un fior, de strănut după aceea trei zile.

Noroc că nu prea am norocul să-i văd adesea. Vorba poetului: „Eu unde, și ei unde!" Depărtarea aceasta, dacă e sporitoare a respectului din ce în ce mai grozav ce le port, încalte este și binefăcătoare sănătății mele.

O dată numai am crezut că aș putea să am nevoie și eu de o apropiere cu un om mare de aceștia; adică n-am crezut-o dar a încercat un prieten să mă încredințeze. M-am întărit mai apoi în convingerea că nici nevoie n-aveam, care va să zică, nici pentru interes n-aveam la ce să-mi pun în primejdie bunătatea sau mai bine-zis bruma de sănătate. Și iată cum s-a întîmplat.

Scosesem o carte despre moravurile gîndacilor de mătase, sperînd să interesez pe contimporanii mei și să-i încasez cu ceva lei, cari îmi făceau mare și neapărată trebuință pentru reîmprospătarea stocului de mătăsării al jumătății femenine a familiei mele. Mi-am făcut însă socoteala cam greșit; cartea nu se vindea, măcar că o plagiasem cît se poate de admirabil, după un celebru scriitor olandez. Ce era de făcut? Tipograful unde o tipărisem pe datorie, cerea parale, iar librarii la cari depusesem exemplarele mă somau să le descurc rafturile de de „ororile inutile", cum unul mai spiritual dintre dînșii îmi poreclise produsul acesta al aptitudinilor și silințelor mele literare.

Atunci mi-a scos întîmplarea în drum, sau, ca să spun drept, la cafenea, pe amicul meu Costache... Care Costache? Nu importă. Costache.

— Știi ce? îmi spune el după ce-mi ascultă jelania, că apucasem s-o cînt pe toate drumurile, oferă-ți cartea spre cumpărare la Ministerul Economiei Publice... Despre ce ziceai c-ai scris?

— Despre gîndacii de mătase.

— Ei, întrebi și tu acolo unde e direcția gîndacilor de mătase și cere audiență la domnul director. Ți-o cumpără, la sigur. Nu i-a cumpărat și idioția ailaltă, a ăluia, cum îi zice...

— Mersi de comparație, zic eu cam atins.

Dar ideea lui Costache totuși mi s-a părut bună.

*

Deci iată-mă urcînd treptele Ministerului Economiei Publice, în mînă cu un exemplar de probă frumos legat din *Moravurile gîndacilor de mătase.* Veneam cam cu sfială, dar nu mai putusem s-o amîn, că se prezintaseră la Luca Niculescu niște ocazii turbate de cupoane de linouri și alte mătăsării...

Măcar cinci sute de exemplare să-mi cumpere, îmi făceam eu socoteala, a cîte doi lei, care va să zică...

— Ho, domnule, ce ești chior? Ce dai buzna așa peste oameni? mă întrerupe din meditațiile mele trandafirii o voce nu prea ridcată, dar totuși răstită.

Ce se întîmplase? Văzînd înaintea mea o ușă și deasupra ei inscripția: „Cabinetul directorului", dădusem să intru; dar în ușă mă întîmpină bruftuiala mai sus descrisă.

— Nu e voie! îmi repetă vocea răstită dar nu prea ridicată, la încercarea mea timidă de a pune mîna pe clanță.

— Cum? nu e aici domnul director?...

— Ba e aici domnu director, da are treabă.

— Apoi și eu am treabă.

— Se poate dar aici merge cu regulă, aici merge cu audenție, trebuie să aștepți.

— Scot o cartă de vizită şi o dau cerberului. Nici nu se uită la ea, o pune în buzunar şi tace. Tac şi eu. Mă uit împrejur. Două bănci, de-a dreapta şi de-a stînga uşii domnului director, pline de statui, adică la o observare mai de-aproape prin semiîntunericul ce domnea acolo, puteai să vezi că erau fiinţe vii, dar încremenite într-o resemnare ce n-o poate da decît umilinţa unor suplice cu rezultat nesigur.

Să m-aşez şi eu la rînd? Nu; prefer să stau în picioare.

Şi stau. Peste vrun ceas aşa, iată un domn care urcă scările şi dă de-a dreptul, tocmai cum încercasem eu fără rezultat mai adineaori. Dar înaintea lui cerberul se dă la o parte, salutînd. M-apropiu iar:

— Dumnealui cum îi daşi drumul? întreb abia îndrăznind.

— Dumnealui are de lucru cu domnu director...

— Apoi şi eu...

— Ce şi dumneata? Nu ţi-am spus? Domnu director are de lucru cu dumnealui...

— A! domnu director are...

Şi m-aştern iară pe aşteptat.

În vremea asta încep să se ţină lanţ vizitele la domnu director. O cucoană, un popă, alt domn cu joben, un domn cu monoclu... Cu toţi ăştia, îmi zic eu, se vede că „domnu director“ are...

Trece un domn cu nişte hîrtii subsuoară. Ăsta e un funcţionar de aci, o să-mi dea vreo lămurire, să ştiu ce să fac.

— Cine e domnu? şoptesc uşierului, care binevoieşte a-mi răspunde peste umăr:

— Un copist.

Îi ţin calea:

— Domnule copist, vă rog, domnul director...

Dar omul cu hîrtiile subsuoară îmi aruncă o privire nimicitoare, bufneşte şi trece înainte.

Uşierul face haz de la spate.

— N-ai ştiut cum să-i zici, domnule, îmi explică unul din postulanţi: să-i fi zis măcar: „domnule impiegat“, altmintrelea se supără...

Hai, zic, să-l împac dară. La ușa pe care intrase domnul impiegat clasa a treia nu era nici un paznic; să profit de această fericită împrejurare, poate voi putea da pe aici ochi cu domnu director, cu care atîta lume are de lucru și care la rîndul lui are de lucru cu atîta lume — din nefericire însă, vai! nu cu aceeași...

Deschid ușa încetinel, mă strecor și o închid iarăși; o sală mare, vreo zece mese, la fiecare cîte un impiegat și înaintea fiecăreia așteptînd, pe scaune, cucoane, popi, domni cu joben (cu jobenu în poală, bineînțeles, nu în cap) etc.

— Intrarea în biurouri este oprită! îmi strigă impiegatul cel mai apropiat de ușă, și deci de mine.

Un moment stau nedumerit, și două întrebări îmi trec, cu repeziciunea indignării, prin minte: — „Dacă e oprită intrarea în biurouri, tu pe unde intrași?“ Și: „Cum e sala tixită cu «intrarea oprită», ce-ar fi oare, Dumnezeule, dacă intrarea ar fi slobodă!...“

Dar credeți d-voastră că în asemenea împrejurări este vreme de meditațiuni filozofice sau de reflexii pesimiste? Ochii impiegaților, fulgerînd asupra mea, parcă dobîndeau brînci nevăzute cari mă apucau, mă învîrteau și într-o clipă îmi făcură vînt afară.

Am sosit tocmai la timp ca să aud avizul solemn și imperios al domnului ușier:

— Domnu director nu mai primește astăzi!

— Dar cînd mă primește... tot ca astăzi? nu mă pot eu opri să-l întreb pe importantul impiegat clasa a patra.

— Nu știu, domnule, se îngîmfă el, imitînd probabil, aerele domnului director.

— Ei bine, cînd se va întîmpla, amice, ca să știi, te rog atunci să-mi scrii, închei eu, și pornesc în urma cetei resemnate care, ea, va urca și mîine scările acestea, așa cum le-a urcat și astăzi, așa cum le-a urcat și ieri...

*

Pentru asta v-asigur eu că n-au rămas nevîndute cupoanele lui Luca Niculescu, atîta numai că le-au cumpărat alții.

Norocul lor. Lui Costache însă, cînd l-am mai întîlnit, i-am spus :

— Ia-n ascultă, bre Costache, idealul nu este ca noi să ne ducem și să ne oferim operele noastre spre cumpărare, ci ar fi ca să vină ei să ni le ceară...

— Care ei ?

— Adică ei care ar avea o datorie, mă înțelegi, ca să ne încurajeze...

— Ei, apoi dacă-i vorba p-așa, poți să aștepți tu mult și bine.

— Aștept. Da — nu în anticameră.

„PERMIS LIBER"!

De mult nu mă mai număr printre privilegiații cari călătoresc gratuit pe căile ferate. Măcar că, printre tovarășii de drum cari mi-i hărăzește întîmplarea, întîlnesc adesea oameni despre cari trebuie să te miri cum și pe ce temei se bucură de un asemenea avantagiu, orișicum mai explicabil cînd e vorba de un ziarist, despre care se poate presupune uneori că face cîte un drum și în interes public. Dar de pizmuit numai aceia pot să pizmuiască pe cei cu bilete de călătorie liberă, care nu știu cît *costă* uneori asemenea gratuitate.

Se zice că la Paris goana e mare după biletele de favoare la teatre. Oamenii cărora le-ar da mîna perfect să-și plătească locul, sînt totuși în stare să se supună la umilințe, ba chiar la cheltuieli mult mai mari, cu birji, bacșișuri și altele, decît ar fi costul biletului, numai ca să poată exiba la intrare certificatul acela care îl pozează oarecum în *om de teatru* și pe dînsul — sau ca să poată trece în ochii amicilor, cărora mai adesea îl cedează cu nonșalanță, drept om cu relațiuni și cu influență în cercurile artistice. Și la noi se aleargă, dar nu atît de mult, după biletele de teatru; cu cele de tren, însă, e o adevărată comedie.

Un secretar general de minister povestea că, la audiențele zilnice ce acorda, cei mai mulți solicitatori nu veneau pentru altceva, și i se întîmplau uneori cu adevărat le-ar fi știut adevărate. Așa odată observase, mai multe zile de-a rîndul, un preot care asuda cu ceasurile înghesuindu-se prin mulțimea ce aștepta să poată vorbi cu și cazuri pe cari nu le-ar fi crezut verosimile, dacă nu

domnul secretar, dar n-avusese încă norocul să treacă înaintea altora. Trebuie să aibă vrun necaz mare, bietul om, de stăruieşte atîta, şi-a zis secretarul a treia sau a patra zi, şi începu deci cu ascultarea păsurilor de la dînsul :

— Cu ce pot să te slujesc părinte ?

— Apoi v-aş ruga să-mi daţi şi mie un bilet de tren.

— Şi unde mergi, părinte ?

— Apoi pîn' aci la Ploieşti.

Drumul de la Bucureşti la Ploieşti costă aproape trei lei cu clasa a treia. Nici nu pretindea părintele vro clasă superioară.

— Şi zilele astea, cît ai stat p-aici de-ai tot venit la minister, ai avut vreo treabă prin Bucureşti ?

— Nu, n-am avut nici o treabă.

— Şi unde ai stat în vremea asta ? Ai ceva rude p-aici prin Capitală ?

— Nu, am stat la otel, la Nemţoaica.

Să plătească la otel oricît, asta o înţelegea părintele. Dar să plătească la tren ? s-ar fi simţit dezonorat.

...Acestea toate le povesteam deunăzi cu un alt călător, la fereasta unui vagon cu care ne întorceam de la Piatra-Neamţ. Sosisem abea cu puţin timp înainte de plecarea trenului, şi găsisem toate locurile ocupate. Ce să facem ? Ne-am îngrămădit bagajele pe coridor, ne-am aşezat filozoficeşte deasupra lor şi am început să cîrtim aşa, ca românul veşnic nemulţămit în ţara lui. Conductorului degeaba ne-am fi plîns, căci ne-ar fi dat şi el răspunsul ţiganului : „Apoi să fi pus şi dumneavoastră mîna pe cîte un loc pînă erau !"

Nu se gîndea că în cazul ăsta tot ar fi rămas pe dinafară alţii, poate tocmai domnul acesta care uite cu ce ifos se caută prin buzunare, scoate un portofoliu de piele de crocodil, din portofoliu o hîrtioară galbenă, şi o întinde cu un gest princiar conductorului, strîmbînd din nas şi întorcînd capul în altă parte.

Mă apropiu, de curiozitate, şi citesc prin geam : „Permis liber" ; mai departe n-am putut citi, căci conductorul se grăbi să salute respectuos şi să arunce cîte o privire şi asupra „permisurilor" celorlalţi călători, în vreme ce cu acelaşi ceremonial, domnul pe care-l observasem, strînse

hîrtioara galbenă la loc în portofoliul de piele de crocodil și portofoliul în buzunarul dinăuntru al hainei.

„Permis liber" — astfel se numesc așadar acum aceste certificate de călătorie gratuită, în locul cărora noi, cei ghemuiți pe coridor, nu putem exiba decît niște biete cartonașe, cumpărate pe părăluțe muncite, și cu cari eram liberi să amorțim aci afară, dar nu ne era permis să mai avem și alte pretenții. În adevăr, ce considerație poți să ai pentru niște oameni cari n-au nici măcar atîta trecere pe la autorități, ca să facă și ei rost acolo de un „permis liber" ? Desigur nu pot avea nici o legătură cu oamenii zilei, nici o influență, nu pot fi periculoși în nici un fel — deci lasă-i să urle !

Știind că și asta chiar ar fi zadarnic, noi n-am mai făcut-o, dar tovarășul meu, uitîndu-se mai bine la domnul cu portofoliul din piele de crocodil, îmi zise deodată :

— Stai frate, că pe ăsta îl cunosc eu ; trebuie să-l cunoști și dumneata, că e ziarist. L-am văzut la Bălțătești ; îi zice Emilescu.

În vremea asta, domnul Emilescu, își scotea ghetele, cu un aer plictisit. Le vîrî sub fotoliu și începu să tragă de ciorapi ca să-i dezlipească de picioarele înădușite. Trăsei repede ușa de la compartiment, punînd o barieră între acest spectacol și între convorbirea noastră, și tovarășul meu de călătorie continuă :

— Emilescu, acuma înțelegi dumneata, asta se cheamă în jargon Șmile, Șmule, sau așa ceva.

Balabusta domnului nu știu ce nume o fi avînd, dar știu că vilegiaturează la Bălțătești. E, pe-aicea, prin județul Neamț, mai printre rude. Domnu Emilescu, însă, are de lucru la gazetă, la București...

— Și de-aceea statul se crede obligat ca să-i înlesnească din cînd în cînd cîte o întrevedere cu madam Emilescu...

Ușa compartimentului se deschise și se închise repede la loc, lăsînd să se strecoare afară unul din călători, cu batista la nas. În același timp puturăm vedea pe domnu Emilescu întinzînd comod picioarele pe locul părăsit de vecinul său. Ceilalți călători dormitau ; uitîndu-te la fe-

țele lor acrite, ai fi zis că pe tuspatru îi chinuia același vis rău.

— Despre ăsta spuneți ? se amestecă în vorbă noul-venit, luînd batista de la nas și arătînd spre compartimentul ce-l părăsise ; se-ntoarce, bată-l Dumnezeu, dintr-o misiune, de la băi, și voi soarta noastră blestemată să nimerească tocmai în trenul și în compartimentul ăsta...

— O misiune... Va să zică totuși...

— Da, o misiune împăciuitoare și în același timp reparatoare de onoare de la madam Emilescu. Doamna e foarte mîndră ; zice că e de familie mare. Un unchi de la cumnată de la soacră de la frate de la moș al dumneaei a fost văr al treilea cu bărbat de la mătușă de la tată de la Șmekeles, ăla bancher din Lipscani. Cu o astfel de înrudire, închipuiți-vă cum putea ca să tolereze ca o simplă băiețiță să-i spună ei : „Aide acu dumneata, *madamo ?...*“ Asta a fost ceva intolerabil, și madam Emilescu a început să țipe că se insultă *moșterii,* că bărbatul ei e prieten cu ministru, și că o să le arete ea la toți ; și cu adevărat, numaidecît a și dat o depeșă urgentă la București lui domnu Emilescu, redactor la „Opinia publică“.

Peste două zile s-au și pomenit Bălțăteștii cu tipul. Venise, firește, cu „permis liber“, pe semne era cu adevărat „prieten cu ministrul“, se plîngea numai că, pe linia asta infectă Bacău—Piatra, nu circulă și vagoane cu paturi — „asta este o mizerabilitate, domnule !“ Apoi o zi lungă și șabăt, și alta de duminică, n-a făcut decît să se plimbe ostentativ cu madam Emilescu la braț, pe dinaintea băilor. Se uita mîndru înaintea lui și avea aerul să zică-ntruna : „Ia mai poftiți, mai poftiți să mai ziceți la madam Emilescu *madamo !*“ Iar madam Emilescu ridica și ea nasul cît îți venea să te temi să nu se răstoarne acuși-acuși pe spate, și părea și ea a zice în tot momentul : „Ia mai poftiți, da, mai poftiți, dacă vă dă mîna“...

Și astfel și-au luat satisfacție. Iar după asta, domnu Emilescu, prietenul ministrului și redactor la „Opinia publică“, se reîntoarce victorios în Capitală, cu cealaltă jumătate de „permis liber“...

— Vezi dumneata, observă pe gînduri primul meu tovarăș de călătorie, va să zică, tot era un interes de stat la mijloc ; Bălțăteștii erau amenințați de curentul antisemit, și astfel, pentru ca să se restabilească pacea și buna rînduială între fiii aceleiași țări...

— Da, întări cellalt, statul nu și-a făcut decît datoria, înlesnind călătoria, cu cheltuiala noastră a tuturora, domnului Emilescu, care nu umblă, ca noi, în meschin interes particular, ci aleargă neobosit în interesul obștesc... De aceea, se vede, că-i și asudă așa de cumplit tălpile...

Călătorul al doilea se strîmbă ca la o amintire neplăcută.

— Și să vezi, încheie cel dintîi cu melancolie, că mîine tot el are să scrie la gazetă, despre cîte toate mai poate vedea și păți omul în „țara lui Hübsch“...

Înăuntru, domnu Emilescu ajunsese să surchideascâ cu picioarele și pe al doilea vecin, tot mai strîmtorat în colțul lui. Trenul își urma cîntecul monoton, nepăsător. Ghemuiți pe geamantanele noastre, continuarăm să moțăim, pînă tîrziu în noapte.

OTEL BRISTOL

Era tîrziu în noapte cînd am ajuns în orășelul de vilegiatură din nordul Moldovei.

„Să mă duci la otel Regal!“ spusesem birjarului. Nu mai fusesem niciodată pîn-atunci prin partea locului, dar nu mă îndoiam că trebuia să fie și p-acolo un otel Regal, și dacă era, nu putea să nu fie cel mai curat, pe cît curat poate să fie un otel prin părțile acestea... Nici nu m-am înșelat, întrucît privea ființa unui otel Regal; m-am înșelat, însă cînd mi-am închipuit c-o să găsesc într-însul vro odaie neocupată. Era în toiul sezonului, și dădeau năvală vilegiaturiștii, drept ilustrare a tînguirilor ce tocmai se porniseră prin toate gazetele asupra scumpirii traiului.

— Ce ne facem acuma? zic îngrijorat birjarului. Poate să găsim vreo cameră la otel Splendid...

Aici n-am mai nimerit-o; birjarul nu cunoștea nici un otel cu acest nume; dar se puse la dispoziția mea să mă ducă, dacă vreau, la otel Bristol.

— Cum de nu? Hai și la otel Bristol! dacă nu-i alt chip.

Cînd birjarul stete pe loc, mă uitai în toate părțile... Nu era nimic primprejur ca să fi semănat a otel. Unde ne oprisem, erau un fel de uluci ca la casele lipovenilor, înalte și otova, de nici nu vedeai în curte, nici nu puteai cunoaște unde să fie portița de intrare.

— Ce te-ai oprit aci? întreb pe birjar.

— Dac-am ajuns deja, îmi răspunde el.

— Cum? otel Bristol?...

— Bristol!

— Apoi dacă-i Bristol deja, să intrăm.

Prin curtea pavată cu bolovani de rîu, păşesc cu băgare de seamă. Birjarul, obişnuit cu astfel de caldarîm, merge fără să şovăiască, ducîndu-mi bagajul pe umăr; se vede că aci era sigur de cameră liberă.

În coridor, hangiul.

Felinarul pe care-l ridică deasupra capului, îi schiţează figura într-o lumină vagă. Strînge din ochii mici, obosiţi, cu gene roşcate, şi toată faţa-i arată o mare plictiseală. Parcă-i citesc din faţă :

— Veniţi acuma la mine, după ce n-aţi găsit loc în altă parte... Şi parcă mă aştept de-aci la o vicleană răzbunare, dacă n-am avut inspiraţia bună să vin dintr-odată la otel Bristol şi să nu mai încerc întîi pe la Regal, ba chiar şi pe la neexistentul Splendid...

Părere, desigur ! Se gîndesc hangii la lucruri d-astea ? Lor le e de muşteriu, ş-atîta. Pică, nu pică ? chestie de noroc.

Cu acest gînd potolitor intru în odaia pe care stăpînul otelului Bristol, în acelaşi timp bag seama şi oberchelner, mi-o arată purtînd felinarul roată cu un gest ce parcă voia să zică : „Alta mai bună ca asta n-am"... Da, în gest era pînă şi pronunţarea.

Nu mai îmi era mie acuma de alegere. Oboseala şi somnul mă doborau, pe de altă parte foamea îmi răscolea măruntaiele.

— Ceva de-ale mîncării, jupîne, putem găsi ? întreb, fără prea multă nădejde.

— Dar cum să nu se găsească supeu la orice oră, tocmai la otel Bristol ?... Iată salam cuşer, brînză „de oi" şi „de vaci", şi pîine de trei zile.

Gust eu din una, din cealaltă şi mă uit lung la hangiu : „Omul ăsta vrea să mă otrăvească..." Mi-era sete, dar apă nu i-am mai cerut.

Mi-a trecut şi foamea, şi iar m-au luat în stăpînire amorţeala picioarelor şi apăsarea pleoapelor. Abia mi-am dat seama cum m-am dezbrăcat şi m-am vîrît sub plapumă ; doar dacă în urechi mi-au rămas ceva crîmpeie din ultimele informaţii cu cari jupîn Bristol îmi pofti noapte bună, uitîndu-se chiorîş la bagajul meu cam mo-

dest : „șăsî lei cameră... un franc lumunare“... Eu însă pierdusem orice simț pentru aritmetică.

Cît voi fi stat în toropeala asta, nu știu ; o senzație penibilă mă deșteptă pe jumătate. Era, întîi, parcă cineva m-ar fi gădălit cu un pai pe piept, pe spate, pe brațe ; apoi paiul s-a prefăcut într-un ac, în două, în zece, într-o sută ; și cum cu o mînă mă înțepa, cu cealaltă lovea locul înțepat cu un mănunchi de urzici... Cine ? Nu știu, nu-l vedeam. Și cum n-aveam astfel nici o putere împotriva lui, mă așternui pe chinuită rugare : „Lasă-mă în pace, răutate ; ce mă chinuiești ? vezi că sînt obosit și am nevoie de odihnă“...

Rugarea mea însă îl îndîrjea mai rău.

Din cînd în cînd puneam mîna, smulgeam acele, dam la o parte urzicile — o clipă de ușurare, apoi altă usturîme și mai rea... „Ce să mă fac ?“ gîndesc... Să-l sun pe domnu Bristol.

Cînd colo, iată-l aci înaintea mea. El era cu acele și cu mănunchiul de urzici. Avea acuma un cap mititel-mititel și era înfășurat într-un larg talar roșu, oval, de sub care răsăreau tentacule nenumărate, ascuțite și încovoiate.

A priceput rugarea mea din ochii neputincioși, dar mi-a răspuns cu un sîsîit în care n-am putut deslușî tocmai bine ce era : rîs, batjocură, amenințare ?... Am încercat să mă ridic, să mă apăr ; — zadarnic, eram țintuit locului.

„Acu fie ce-o fi“, mi-a trecut prin gînd, victimă resemnată.

S-a strîns iară talarul roșu în jurul corpului, și a început capul să-și redobîndească ochii mici, piezișî, cu gene roșcate, nasul coroiat și buzele groase, din mijlocul claiei de cîrlionți pîrliți.

„Cum iești tu așa un om cu prejudicată ?“ începu rînjindu-se la mine. „Nu vrei și pe mine să mă lași să trăiesc ?... Adică de ce, dacă ți-am dat carne putrezită și brînză mucegăită, n-ai vrut să mănînci ? Eu n-am dat bani pe ele ? și nu trebuie să cîștig ?... Atîta pagubă. Are să mănînce alt muștiriu. Are să fie unu mai flămînd, să prindă lăcomie, să muște din ele. Și dacă crapă ? Atîta pagubă. Treaba lui. Eu nu trebuie să trăiesc ?...

Di ce ieşti tu aşa un om cu prejudicată ? Dacă am venit pe lume, ce ? Iu parcă am cerut ? Dacă n-am cerut, ce ? numai tu să trăieşti şi iu nu ? Haide, haide, dacă tu ieşti aşa un om rău şi nu vrai să mă laşi să trăiesc, poţi să pleci de la mine... Numa-ntîi să plăteşti..."

Întinse mîna şi iar îmi păru că îmi răsună în urechi ca un murmur : „şăsî lei cameră... un franc lumunare..."

*

— Nici nu-i scump, zisei oftînd şi deschisei în sfîrşit ochii, după atîta luptă, ca să-mi scutur toropeala.

Lumînarea tot mai ardea, spre sfîrşite. La pîlpîirea flăcării fumegînde, văd un punct roşietic mişcîndu-se pe perete...

„Să-mi răzbun acum şi eu", îmi zic, şi mă ridic în pat...

Dar afară se luminează de ziuă ; n-am să mai dorm de-acuma, şi la mănăstire mă aşteaptă gazda. Mă îmbrac repede şi las gîngania în pace.

„Adică de ce să nu trăiască şi ea ?..."

OMUL POLITICOS

Epoca sărbătorilor este şi acea prin excelenţă a călătoriilor ; deci n-a putut să fie pentru mine nici o mirare cînd într-un an oarecare, tot cam prin preajma Paştilor, m-am găsit şi eu înghesuit într-un compartiment de tren, situaţie puţin comodă, la care însă erau alţii cari totuşi priveau cu jind de pe coridor. Îmi făceam, ca de meserie, observaţiile mele, gîndindu-mă ce comparaţie s-ar putea stabili între această priveliştc şi acea peste care, în chip figurat, am putea să ne aruncăm ochii minţii închipuindu-ne pe călători în trenul vieţii — şi promiţîndu-mi ca la ocazie să nu lipsesc să-mi plasez pe undeva în literatura mea această figură poate de oarecare efect — lucru ce iată şi făcui în clipa aceasta, cînd în pervazul uşii apăru un nou concurent întîrziat la locurile din compartiment, vai ! strict reduse ca număr, şi chiar ca spaţiu. Concurentul era, propriu-zis, o concurentă şi cred că voi fi spus destul despre dînsa, cînd voi fi şoptit la ureche celui ce mă asculta, că foarte bucuros aş fi împărţit locul meu cu această gingaşă apariţie, ce nu putea să fie incomodă nici alături, şi cu atît mai puţin pe o pereche de genunchi binevoitori. L-aş fi împărţit, zic locul, căci altminteri sînt de felul meu de un egoism aş putea să zic chiar feroce, dovadă chiar şi faptul că dacă ar fi fost vorba pe împărţeală, aş fi reclamat, cu tot entuziasmul avantagiul pentru mine, şi nu l-aş fi cedat, decît ca unei forţe majore, altuia.

A trebuit însă mult mai puţin timp decît necesitară aceste reflexiuni, pentru ca problema să fie rezolvată. Din colţul opus celui în care mă instalasem eu, un domn între

două vîrste, nici prea tînăr nici prea trecut, se ridică și cu un gest elegant își puse locul la dispoziția călătoarei întîrziate. Sacrificiul — eu care venisem mai devreme, puteam să știu acest lucru — era cu atît mai mare, cu cît vecina domnului politicos era, după toate aparențele și probabilitățile, propria sa jumătate, consoarta sa desigur legitimă, fiindcă altfel, fără îndoială și-ar fi pornit călătoria de la început în compartimente diferite.

Ei, e mare lucru, mai ales în vremurile noastre, să mai întîlnești un om politicos. Lasă pe aceia pe care îi vezi în tramvaie lăfăindu-și grăsimea, sau chiar și numai tabietul, peste cîte două locuri, și rămînînd reci și indiferenți, muți și nemișcați, cu privirea pierdută în vag, față de pasagera, sau chiar și pasagerul, care în vremea aceasta face sforțări disperate ca să-și mențină echilibrul, atîrnîndu-se de curelele agățătoare pentru caz de aglomerație ; aceștia sînt mai la urmă bădărani care își închipuiesc că stăpînirea a inventat asemenea vehicule numai ca să poată ei ieși la socoteală, cu o chirie mai redusă, pe la barierele și oboarele orașului, unde dealtfel le-ar fi fost locul și altminteri... Dar chiar oamenii pretinși de lume, sau cel puțin din lumea intelectuală (care este, cum oricine știe, ceva mai puțin decît „lumea" *tout-court),* își fac pare-că de cîtva timp, o plăcere, sau o mîndrie, din faptul de a apărea cît se poate mai puțin politicoși, și nu puțini sînt aceia cari, poate din voință, dar și mai probabil fiindcă nu se observă îndeajuns ca să țină oarecare măsură, cad în grosolănie.

Destul însă cu aceste considerații de ordine generală. Ele nici n-au urmărit alt scop, decît ca să scoată și mai mult în evidență și în relief meritul extraordinar al unui om rămas, sau devenit, politicos în vremile noastre.

Și mai ales că nu s-a dezmințit nici după aceasta. Deși cedîndu-și locul, a fost nevoit să sporească și el ceata călătorilor în picioare, nu lipsea, la intervale destul de apropiate, să vină să se intereseze dacă scumpei d-sale jumătăți nu-i lipsește ceva, sau dacă n-are vreo dorință. Nu trage de la geam ? șalul stă bine pe genunchi ? pardesiul din cui nu jenează ? Și toate cu mișcări atît de onctuoase și elegante, încît era cu neputință să nu atragă atenția și admirativa recunoaștere a tuturor călătorilor

— şi călătoarelor — de faţă. Încalte, pe la staţiunile cu restaurant, sau cu bufet, sau chiar şi numai cu micul comerţ ambulant al populaţiei localnice, era ceva din cale afară mişcător : „O prăjitură, o înghe̦tată, o dulceaţă ? Ori măcar un lapte bătut ? Alune prăjite ?... Nici apă rece ?“ Ciudat ! Doamna rămînea la toate aproape imposibilă, abia dacă uneori i se schiţa la colţurile buzelor cîte un surîs melancolic şi refuza totul.

O fire intratabilă, desigur. Altfel pot să zic că am refuzat şi eu ţigara ce cu multă complezenţă tovarăşul meu de călătorie s-a grăbit să-mi ofere, cînd am ieşit şi eu un moment pe coridor să contemplu frumuseţile naturii, dar nu mai puţin, pentru aceasta, am continuat să mă închin în faţa dovezilor acestora, înmulţite şi reiterate, de fină politeţă şi delicată atenţiune.

Toate au un sfîrşit. Mi-a părut rău să mă despart de acest agreabil tovarăş de călătorie, dar sosisem la destinaţie, şi eu şi el. Pe mine însă mă aştepta cu multă nerăbdare prietenul meu, inginerul... Popescu, ce vă pasă ? la cafeneaua din parc, ca să ne facem obişnuita serie de partide de şah, ca în ajunul tuturor sărbătorilor mari, în cari mai scap şi eu de la slujbă şi din Capitală. Astfel, salutîndu-ne foarte politicos, ne-am văzut fiecare de calea lui.

Seria de partide de şah a ţinut de astă dată cam mult. Să spun adevărat : trebuie să zic şi de astă dată. Căci prietenul meu, inginerul, e foarte pasionat jucător (de mine nu zic nimic ; de ce oare am avea prieteni, dacă n-am putea să aruncăm orişice vină asupra lor ?). Astfel că era cam pe la „ore mici“, cînd mă hotărîi să-mi plec capul şi eu într-un pat oarecare la otel.

— Aţi avut noroc mare, mai avem o singură odaie, îmi spune portarul.

Cunosc eu trucurile lor. Am mai lăsat vro trei întîrziaţi la cafeneaua din parc. Sînt sigur că fiecăruia dintre ei are să le spună acelaşi lucru. Dar ce-mi pasă ? Bine că mi-am asigurat eu culcuşul meu.

Toate situaţiile dificile în cari dădusem greş faţă de redutabilul meu adversar de la şah, îmi apăreau acuma, în somn, extraordinar de clare şi de rezolvabile. Se strîn-

geau şi se înmulţeau turnurile, caii, nebunii — regina alerga triumfătoare peste tot cîmpul, pe cînd regele, la inexpugnabil adăpost, îşi păstra toată morga lui suverană şi invincibilă...

Cînd deodată, nu mai merge afacerea ! Voci de protestare se ridică, o ceartă violentă... Mă uit, într-adevăr, erau în partida mea trei turnuri în loc de două şi amîndoi nebunii pe aceeaşi culoare... Cum se poate ? Partenerul meu striga, protesta : „Ce este asta ? ăsta nu e joc cinstit, e ceva scandalos". Şi deodată poc ! O vorbă grosolană...

Deschid ochii... Sînt în pat. Mă dezmeticesc. E ziuă. Prost lucru să te ameţeşti cu atîta joc. Nici odihna nu-ţi mai prieşte...

Dar ce-i asta ? Cearta continuă : „Ai noroc că sîntem aci în loc străin, că te-aş plesni acuma... Dar lasă, n-o să pierzi nimica... Ne întoarcem noi acasă."

Nu era inginerul meu ; glasul venea din odaia de alături, numărul 12 sau 14, nu mi-am însemnat bine direcţia — numai numărul meu l-am ţinut minte : 13.

Un glas plîngător, de femeie, răspunse ceva confuz, apoi altă scrîşnire şi trosc ! o palmă. Alte scîncete, plînsete înăbuşite — în sfîrşit tăcere.

„Iată, îmi zic, întinzîndu-mă ca unul ce din acel moment îmi făcusem socoteala cu somnul pentru ziua aceea, ce va să zică omul bădăran, omul grosolan. O fi avînd el — cine n-are ? — diferende, de un fel sau altul, dar de ce impulsiunea aceasta de brutalitate, care învenineză viaţa celor direct interesaţi, şi turbură ordinea şi liniştea deaproapelui ?... Iată acuma... Omul meu din tren, ce om delicat, bine crescut ! Cum dînsul ar fi rezolvat, sau nici n-ar fi lăsat măcar să se nască, o neînţelegere între el şi consoarta lui, căreia-i purta atîta grijă şi o împresura cu atîta atenţie... Ei, nu pot să fie pe lumea asta numai cavaleri, trebuie să mai fie şi bădărani."

Pe cînd mă gîndeam şi îmi ziceam toate astea, îmi isprăvii toaleta şi deschisei uşa odăii mele încet, ca să nu mai turbur şi eu liniştea celorlalţi pasageri, printre cari, cine ştie ? poate că mai erau unii pe cari îi urmărea

în somnul de dimineață figurile de peste noapte... Nu tot așa vecinu meu care, ieșind în același moment, izbi cu putere ușa în urma lui, și îmi aruncă și mie o fulgerătoare privire, încît să mă înghețe pe loc, dacă aș fi fost ceva mai sfios decît sînt...

Și n-am înghețat, ce e drept ; dar am rămas înlemnit : Era omul meu politicos din tren !

CIZMARUL DIN CARTE ȘI CEL DIN COLȚ

Anul acesta — povestește prietenul meu Bumbuleț, Nae — avînd în vedere scumpetea extraordinară inerentă stărilor excepționale prin cari trecem, am hotărît de acord cu consoarta, ca darurile obișnuite de sărbători pentru numeroasa noastră progenitură să se rezume într-o frumoasă istorioară de Crăciun, pe cari nevasta s-o dibuiască de undeva de prin vrun calendar mai vechi, iar eu s-o studiez, pentru ca s-o am gata în minte la momentul oportun. Nici nu-și poate închipui cineva un cadou mai practic. Cu celelalte trebuie să cauți să înjghebezi, de fiecare cap măcar cîte unul, și tot altul, pe cînd așa, eu unul singur îi mulțumesc pe toți împreună și pe fiecare în parte : ceea ce e mai important apoi : nu mă dă de cheltuială.

Deci, ca să n-o mai lungesc, iată-i pe toți în jurul mesei, numai ochi și urechi, și iată povestea pe care, dregîndu-mi glasul, o învîrtesc cam așa :

„A fost odată într-un oraș mare, undeva, un biet cizmar care cu nici un preț nu se putea ferici cu meseria lui. Nu fiindcă oamenii s-ar fi înțeles ca să nu mai umble încălțați, sau fiindcă meșterul n-ar fi durat lucru bun și trainic, ori fiindcă l-ar fi tras pe sfoară mușterii pentru cari lucra pe datorie, dar fiindcă bunul Dumnezeu așa a vrut ca să-l dăruiască cu o droaie de copii ; în fiecare an îi sosea cîte unul, și cînd a fost la al nouălea, așa a vrut Dumnezeu ca să-l încerce, și a chemat la dînsul pe mama copiilor. Iată-l pe meșterul singur pe lume, cu nouă copii mărunței în circă. Asta nu e lucru de glumă, dragii mei. Acuma voi știți ce greu se cresc copiii, mai ales cînd sînt mărunței. Nouă perechi de ghete dintrodată, nouă

coltuce de pîine la fiecare masă, nouă căpătîie în fiecare seară, spălat, cîrpit, şi mai cîte ! Bietul meşter da pe brînci, dar nu se plîngea. Lucra noaptea, după ce-şi culca prăsila, şi da slavă Domnului că cu toţii erau sănătoşi, zdraveni, înzestraţi cu mădulare întregi şi cu o poftă de mîncare de-ţi era mai mare dragul.

Într-o seară de Crăciun, meşterul se întoarse acasă tîrziu, după multă alergătură ca să ducă lucrul făcut pe la muşterii şi să strîngă ceva părăluţe. Trecînd pe străzi, a văzut pe la ferestrele prăvăliilor tot felul de jucării, zaharicale, podoabe de pom de Crăciun, dar nu-i ajungeau paralele să ia pentru fiecare copil cîte ceva. Să ia numai pentru unii şi pentru alţii nu ? Cu asta numai i-ar fi învrăjbit, şi nu era bine. Nu ; o să le facă el alt dar de Crăciun, şi bun, şi frumos, care nici nu se sparge nici nu se toceşte, de care cu toţii se pot bucura şi pe care nici unul nu poate să i-l ia celuilalt.

— Ei, copii, zise, unul, doi, trei, patru... aicea sînteţi cu toţii ? Ştiţi voi că astăzi e ajunul Crăciunului ? Asta e o mare sărbătoare dată de la Dumnezeu. În astă seară nu lucrăm nimic ci o să ne bucurăm cu toţii...

Copiii s-au bucurat că în seara aceea trebuiau să se bucure şi aproape să răstoarne casa cu zburdălniciile lor.

— Ho, staţi, nu aşa, le zise meşterul ; veniţi încoace să vă învăţ eu un cîntec frumos pe care îl ştiu eu. Foarte frumos cîntec ştiu ; l-am păstrat pe astă seară, ca dar de Crăciun pentru voi.

Mărunţeii se agăţară cu mare gălăgie de braţele, de gîtul, de picioarele tatălui lor, ca să le spună cîntecul.

— Încet, măi ! dacă vreţi să vi-l spun, trebuie să vă purtaţi bine. Şi mai întîi să vă aşezaţi frumos în rînd, aşa. Cel mai mare înainte, ceilalţi după mărime.

Şi-i aşeză aşa, cum stau alăturea fluierele unui nai.

— Şi acuma tăcere ! Eu am să cînt întîi, pe urmă voi după mine.

Apoi îşi scoase şorţul verde şi şapca din cap, şi cu mare evlavie începu să cînte *La naşterea lui Cristos...*

Băieţii şi fetiţele mai măricele învăţară cîntecul numaidecît : cu cei mai mititei a fost mai multă tevatură, pînă l-au învăţat şi ei. Apoi cu mare bucurie îl cîntară

şi iar îl cîntară cu toţii, cu glasurile lor subţirele, de s-or fi bucurat şi îngerii din cer.

Îngerii din cer s-or fi bucurat ei, dar nu şi oamenii de la etagiul de sus. Acolo stătea un boier bogat, neînsurat, singur în nouă odăi ; într-una sta, în alta mînca, în a treia fuma, în a patra dormea — şi cine ştie la ce-i mai trebuiau şi celelalte cinci ? Boierul ăsta bogat stătea în seara aceea tocmai în a opta odaie şi se gîndea : oare de ce nu mai au mîncările nici un gust ? de ce nu mai e nimica interesant în gazete ? de ce nu e destul aer în odăile astea mari ? de ce nu se mai poate dormi cumsecade pe saltelele moi ?... cînd de jos din subsolul cizmarului ajunse pînă la el cîntecul de Crăciun, întîi mai încet, apoi tot mai zgomotos şi repetat. La început nu-i luă seama, îşi zicea că o să se isprăvească odată. Dar nu şi nu. Mereu ăia o luau de la început şi iarăşi şi iarăşi : „La naşterea lui Cristos“...

În sfîrşit boierul nu mai putu răbda şi se coborî jos la cizmar. Meşterul la vederea lui se opri din cîntec şi se ridică de pe scăunelul lui cu trei picioare, cu tot respectul cuvenit unui domn aşa de mare.

— Dumneata eşti meşterul Gavrilă ? îl întrebă boierul.

— Eu, să trăiţi, cucoane, răspunse cizmarul, să vă fac o pereche de ghete de lac ?

— Nu de aceea am venit. Da mulţi copii ai meştere.

— Mulţi, boierule, şi mai măricei, şi mai mărunţei. Multe guri, cînd vine vorba la mîncare.

— Multe, mai ales, cînd e vorba de cîntare. Ascultă dumneata, meştere Gavrilă ; eu vreu să te uşurez pe d-ta. Dă-mi mie de suflet pe unul din copiii d-tale şi eu am să-l cresc, să fac din el domn mare, care să vă poată ajuta pe toţi.

Meşterul Gavrilă la vorba asta înholbă ochii ca la o minune. Unul din copiii lui să ajungă domn mare ?! Dar cum de nu ? Firește că da ! Păi ăsta e mare noroc pe capul lui.

— Bine, alege dar repede d-ta unul, care vrei, să-l iau numaidecît.

Meşterul s-apucă să aleagă : „Ăsta de ici e Fănică. Pe ăsta nu-l dau. Ăsta învaţă bine la şcoală. Îl fac popă. A doua e fată, fată nu-i trebuie boierului. Ăsta e Năică ;

ăsta a prins meşteşugul meu şi-mi ajută ; nu mă pot lipsi de el. Ăsta e Gavrilaş ; vezi d-ta, la botezat naşu-său ca pe mine ; nu-l dau. Iencuşor, ăsta e leit mă-sa, cînd mă uit la el, parcă o văd pe ea, eu să-l las de-aicea ? Pe urmă vin iar două fete, dar boierului îi trebuie băiat. Apoi e Petrică ; ăsta a fost puiul mamii — o, săraca femeie, s-ar învîrti în mormînt, dacă l-aş da. Acuma ăştia-lalţi doi sînt încă prea de tot mititei, ce să facă boierul cu dînşii ?"

Şi aşa a ajuns pînă la cel din urmă şi n-a putut alege nici unul. I-a luat apoi de jos în sus, dar tot acolo : nu poate da pe nici unul, fiindcă ţine la toţi deopotrivă.

— Ei, picilor, alegeţi-vă voi singuri, le zise ; care vrea să meargă cu boierul, să ajungă şi el domn mare, cu case, cu slugi şi cu trăsură, să iasă de faţă.

Dar cu toţii se traseră îndărătul lui, agăţîndu-se de mîinile, de picioarele, de hainele meşterului. La urmă meşterul îi cuprinse pe toţi şi începu să plîngă de duioşie, iar ei plîngeau cu dînsul.

Văzînd aşa boierul, scoase o pungă din buzunar, şi din pungă un bilet de o mie de franci.

— Uite, meştere, ia de la mine banii ăştia ; dar în schimb te rog, măcar atîta : să nu mai cînţi cu copiii, că-mi face supărare.

Meşterul Gavrilă de unde să fi avut, dar nici măcar nu văzuse vrodată în ochi o mie de lei. Luă biletul cu sfială şi-l închise în ladă.

Apoi tăcu şi el şi copiii. Nu mai aveau voie să cînte. Boierul se întoarse să se plictisească în odăile lui cele multe.

Copiii cei mai mari se zguliră posomoriţi, sîsîind la cei mai mici că nu mai e voie să cînte „se supără boierul de sus".

Meşterul se plimba în sus şi în jos, în tăcere, şi cînd „puiul mamei" îl rugă să-l mai înveţe o dată cîntecul, că-l uitase, îl bruftui năcăjit.

— Nu e voie de cîntat !

Apoi se aşeză pe scăunel, luă o cizmă de cîrpit şi începu să robotească. Deodată, numai ce se pomeni că şi el îngîna iar printre dinţi : „La naşterea lui Cristos..."

Mai întîi se lovi peste gură, dar apoi se supără, dete una cu ciocanul pe mescioară, sări în sus, deschise lada şi cu hîrtia de o mie alergă la boierul de sus.

— Na-ţi paralele cucoane, ce să fac eu cu ele ? Lasă-mă pe mine să cînt, că pentru mine asta face mai mult decît o mie de lei.

Puse biletul pe masă şi alergă îndărăt la ai lui. Îi sărută pe rînd, îi aşeză iar unul lîngă altul, ca fluierele unui nai, şi cu toţii începură iar din adîncul plămînilor : „La naşterea lui Cristos..."

Şi erau aşa de veseli, de parcă a lor şi nu a boierului ar fi fost întreaga acea casă mare.

Iar boierul se crucea şi se întreba cum se poate să fie oameni cari să se veselească aşa, pe lumea asta mare şi plicticoasă.

*

„Isprăvisem cu povestea, urmă prietenul meu, Bumbuleţ — şi aşteptam efectul. Copiii tăceau, se vedea cît îi impresionase povestea mea duioasă şi morală — adică zic *a mea*, deşi era a *Calendarului*. Cînd deodată miezînul meu, Ghiţişor, de-abia a împlinit şapte ani astă-vară, întrerupse tăcerea religioasă.

— Tată, zice, aşa e că povestea asta e din carte ?

— Cum din carte, mă ? sar eu de colo, trăsnit de un asemenea efect. De ce să fie din carte ?

— Fiindcă nu e adevărată.

„Curioasă logică ! îmi zic eu. E din carte, fiindcă nu e adevărată, sau nu e adevărată fiindcă e din carte !"

— Dar de unde ştii tu, mă, că nu e adevărată ? cercetez eu mai departe cu o indignare rău stăpînită.

— Fiindcă eu îl ştiu pe Gavrilă, cizmarul din colţ, şi nu e aşa.

— Cum nu e aşa, prîsleo ? ce, ăla n-are copii ?

— Ba are, da-i bate : are şi ucenici, îi bate în fiecare zi de două ori : o dată dimineaţa cînd îi scoală la lucru, şi pe urmă seara, cînd se întoarce de la cîrciumă. Îi dă cu capu de pereţi.

— Dar cine ţi-a spus ţie toate astea, mă ?

— Chiar ei mi-au spus, cînd am fost cu ghetele la reparat. Ziua nu-i bate meşterul, fiindcă nu stă la prăvălie. Ziua îi bate calfa.

— Cum mă ? aşa toată ziua ?

— Cum se nimereşte. Ei umblă desculţi şi flămînzi, şi n-are fiecare un căpătîi ; dorm toţi pe un prici...

— Ei comedie ! Şi altceva ce mai ştii ?

— Ăsta adevăratul cîştigă parale destule ; a luat opt lei să pună o pingea cu talpa de la noi. Şi cînd am adus acasă ghetele, erau cu tălpi de mucava ! Nu se duce el cu lucru la muşterii, vin muşterii cu duiumul, şi el îi poartă cu vorba, pe alţii şi cu înjurătura cu săptămînile şi cu lunile. Bate zece cuie de lemn cu ciocanul — şi nici nu el, că ucenicii şi calfa — şi peste trei zile te duci să-i dai alţi opt lei ca să le mai bată o dată, fiindcă s-a desfăcut...

— Bine mă, dar dacă cîştigă el atîtea parale, de ce nu se îmbogăţeşte ?...

— Păi fiindcă cîrciumarul de peste drum cîştigă şi mai multe...

Prietenul Bumbuleţ tăcu un moment. Apoi cu melancolie încheie :

— Poftim ! Cică să mai spui poveşti copiilor din ziua de astăzi !

CARIERE GREȘITE

Cînd apare domnu Constantinescu, itidentul, în ușa cocioabei din fundul curții a cărei supravegheare o are dimpreună cu madam Constantinescu, consoarta dumisale, toți vecinii pot să-și scoată ceasornicele de la brîu și să și le îndrepteze la opt netrecute fix ; sau aminteri să trimeată după doctor și după popă, căci într-un asemenea caz altă putință n-ar fi, decît că domnu Constantinescu, itidentul, a căzut la pat și, cu un picior, cel puțin, în groapă.

Din ușa cocioabei de la a cărei fereastră madam Constantinescu, itidenta imobilului și modista întregului personal de serviciu femenin de prin împrejurimi, ține strajă ageră peste toată curtea, inclusiv ușile și ferestrele locatarilor, domnu itident suflă din țigaret mucul încă fumegînd al țigării reglementare de după cafea, apoi își trage pălăria mai pe ochi, și o pornește.

Pășește grav de-a lungul curții, nu privește nici în dreapta nici în stînga, dar din atitudinea-i solemnă și din pasu-i maiestuos se poate ghici că presupune, fără a mai avea nevoie să le constate *de visu,* respectul și considerația privirilor cu cari toți locatarii petrec trecerea sa pe teritoriul a cărui suzeranitate i s-a încredințat de către madam Ionescu, proprietăreasa.

De peste ochelarii plecați asupra unei cusături în suspensiune, madam Constantinescu urmărește și ea trecerea domnului itident pînă ce semicercul de chelie ce-i iese importantului bărbat de sub pălăria de paie la ceafă, dispare la colțul străzii.

Despre madam Constantinescu știe toată lumea că e nemțoaică de origine și cusătoreasă de meserie. Nici una nici alta din aceste constatări, n-au fost greu de stabilit, căci numai aceste două lucruri le face madama în toate zilele anului : vorbește și coase, coase și vorbește. Cînd o vezi că coase, înțelegi că e cusătoreasă, iar cînd o auzi vorbind, ai priceput numaidecît că e nemțoaică. Altfel stă lucrul cu domnul itindent. Acesta meserie, alta, nu se prea vede a fi avînd, iar în ce privește originea, sînt îndoieli și controverse. Vorbește arareori dumnealui, referindu-se parcă mai întotdeauna în această privință la consoarta dumisale. Iar atunci cînd vorbește, poți să deosibești cel mult atîta, că rostește cu un accent cam... balcanic. Dar acuma ați văzut și știți și d-voastră cîte numeroase feluri de popoare sînt în Balcani.

Pe vremea conflictului cu grecii, domnu Constantinescu se apăra de bănuiala d-a fi ceva rubedenie cu Socrat sau cu Alkibiade, și lăsa să se înțeleagă mai bine c-ar fi un fel de român din Turtucaia. Acuma, de cînd cu conflictul cu bulgarii, nu-i mai convine versiunea aceasta, și ar lăsa mai bine să se acrediteze părerea că ar fi un fel de român din Macedonia... După numele de botez, iarăși, n-ai putea să-l categorisești. Îl cheamă Panait, un nume balcanic iarăși, ce poate să fie purtat de un originar, fie din Turtucaia, fie din Ianina, sau chiar și din Niș.

Dar să nu-l pierdem din ochi... Iată-l, a ajuns la ținta perigrinajului său din fiecare dimineață : chioșcul de ziare. Și iată-l iarăși bufnind, nemulțămit, indignat... De cînd s-a dat ordin de la poliție să nu se mai afișeze cuprinsul gazetelor, domnu Constantinescu e cu totul dezorientat și neconsolat și nu poate critica îndeajuns, dealtfel mai mult prin gesturi decît prin vorbe, această măsură care i se pare cu totul neînțeleasă, tiranică și absolut dăunătoare publicului cititor.

Mai-nainte vreme, domnu Constantinescu își înmagazina zilnicul stoc de informații foarte economicos, mulțămită sistemului după care tot ce se găsea amănunțit în gazetă se putea citi în rezumat și în esență de pe afișele multicolore ce îmbrăcau de jur împrejur și de sus pînă jos chioșcurile. Astfel după o contemplare de un ceas, un ceas și ceva, domnu itident, după o penibilă si-

labisire cu glasul jumătate se putea înapoia la domiciliu ca să facă parte şi consoartei dumisale de evenimentele zilei : la Tîrgovişte o crimă oribilă ; doi consumatori s-au bătut pînă la sînge şi au fost arestaţi la poliţie ; în gara Balaci o catastrofă îngrozitoare : două vagoane de marfă au scăpat pe linie şi s-au răsturnat, nici o victimă ; un incendiu teribil în strada Birjari, a ars un grajd, focul a fost localizat ; criza din Orient : şahul Persiei are de gînd să abdice în favoarea nepotului său Abdurrahman ; temeri de conflagraţie europeană ; ţarul Rusiei a primit în audienţă pe primul său ministru Kikifcef — eţetera, eţetera.

Venea apoi numaidecît şi madam Constantinescu cu raportul dumisale nu mai puţin amănunţit despre întîmplările zilei şi ale nopţii din curte şi din casă... Între acest raport şi rezultatul activităţii de modistă a madamei este întotdeauna o strînsă legătură : cu cît e mai detaliat raportul, cu atît mai strîmbe ies rochiile Mariţelor, şi viceversa...

Astfel dar ambii soţi se ţineau în curent zi de zi cu toate evenimentele din lume, din Europa, din ţară şi din strada Nimfelor, nr. 15.

Dar acuma...

Domnu Constantinescu dădea tîrcoale chioşcului despuiat ce se ridica în faţa lui ca o enigmă nepătrunsă, cu scîndurile albe, goale, fără nici o podoabă — inexorabile ! şi se scărpina din cînd în cînd sub chelie meditînd o stratagemă. Chioşcarul — se vede că nu putea s-o scoată la capăt numai cu o meserie — era un fel de cumulard ; mai ţinea alături şi o antrepriză de rece-limonadă, albă şi roşie, cinci bani paharul, indiferent. Deci : *utile dulci* îşi zise domnu Constantinescu (bineînţeles într-o versiune balcanică oarecare) şi drept intrare în vorbă ceru — una albă. Sorbind-o încet, tacticos, ochii îi mergeau spre teancurile de gazete ; numai titluri, nimic altceva. Puse paharul pe jumătate plin încă, pe teşghea, şi întinse mîna după un „Univers". Îl desfăcu şi dete să se aştearnă pe lectură.

— Pardon, aţi plătit numai limonada, n-aţi plătit şi gazeta, protestă negustorul cumulard.

— Lasă bre, ce dacă citesc, tocesc literă? se indignă domnu Constantinescu.

Celălalt însă:

— De ce? E cafenea aici? e ceainărie?...

Şi-i scoase binişor gazeta din mînă.

Întorcîndu-se spre casă, domnu Constantinescu Panait, itidentul, se gîndea: „Oare n-ar fi fost mai bine cinciu ăla să-l fi dat pe o gazetă? Ce nevoie avea el de limonadă?... Hei, dar oricum: limonada o iei care va să zică aci în stomac, ai ceva al tău de care profiţi, da gazeta, odată citită la ce mai e bună?... Păcat de cinci parale..."

Numai cît la raport, în faţa consoartei, domnu itident rămase un moment cam încurcat. Dar se reculese repede:

— Să le ia dracu, gazetarii ăştia, că nu mai ştie nimic. Tot aia şi aia: sîrbu bate pe bulgar, bulgaru se împacă cu grec, grecile se bate cu turc, limonada nu face parale...

Madam Constantinescu rămase cam mirată de amestecul limonadei în chestia orientală, dar îi era degrabă să-şi prezinte, la rîndul ei, darea de seamă... Deci, într-o avalanşă de informaţiuni din sursa cea mai autentică, domnul itindent află: că ăi de jos au primit o scrisoare recomandată de la Rîmnicu-Sărat şi una nefrancată de la Botoşani, că la ăi de sus a venit în vizită o damă voalată, a stat treizeci şi opt de minute şi i-au dat ăia numai dulceaţă, nu şi cafea; că becherul de la odaia mobilată a venit azi-noapte dimineaţa la trei şi douăzeci şi cinci acasă, iar acuşica pare-că e cam deranjat cu stomacu, că a fost pîn-acuma, mă-nţelegi, de patru ori la... acolo, şi a stat cîte un sfert de ceas; că aia de sus azi nu şi-a văpsit păru, dar aia de jos a pus pudră mai multă ca în alte zile şi a făcut observaţie servitoarei că a luat săpunu să se spele cu el; că pisica ălor de jos a furat o chioftea de pe tocător, iar căţelul ălorlanţi s-a uitat pe covor; că...

Domnu Constantinescu ascultă, interesat la culme, iar după ce raportul se isprăveşte, îşi zice în sinea dumnealui: „Amá, bre, asta Catrina să fie acolo la gazetă, numa păcat că nu şti şi din condei cum şti din gură... Marţi le face pe toţi..."

Iar dînsa care preferă întotdeauna, cînd poate, să gîndească cu voce tare, se găsi cam în același gînd cu dumnealui, aducînd iar vorba la penuria veștilor din ziare:

— Ehei, matale să fii așa un derector la gazetă, cum nici n-ai altă treabă... Marți le-ai face pe toți, cîtă politică știi... Numai păcat că n-ai învățat mai multe abețedare...

CURAJ CIVIC

— Bravo, bravo, așa trebuie, să ai curaj. Asta-mi place! Ai curaj. Așa trebuie. Să le dai la cap. La cap, mă-nțelegi? Fără milă. La cap. Bravo. Așa-mi place!...

— Pardon, zic. Poate că prietenul Ibriceanu mi-a făcut o recomandație cam... Adică vreau să zic că ce e drept, scriu și la o gazetă politică, însă...

— Nu cumva ești cu... îngînă noua mea cunoștință cam schimbîndu-se la față și retrăgîndu-se nițel pe banca berăriei unde ajunsesem alături.

— Nu, nu, mă grăbesc să-l asigur, nu sînt cu...

— Atunci ești cu...

— Cu ai noștri, firește, cu cine altul aș putea să fiu?

— Apoi atunci de ce mă întrerupi, drăguță? modestie, ai? modest, care va să zică. Dă-o încolo, știm noi ce e aia. Astea sînt de formă, în lume — dar la gazetă *poc!* îi dați! îi dați vîrtos! La cap! Bravo! Așa-mi...

— Nu frate, altceva am vrut să zic. Adică eu, cu toate că scriu și la o gazetă politică, dar mă îndeletnicesc mai mult cu literatura...

— Cu literatura?... Scuzați. Mărturisesc cu rușine că nu vă cunosc ca scriitor, dar voi căuta să împlinesc deaci nainte această lacună...

— Mersi. Mi-au mai spus-o și alții; rușinea însă a trecut, dar lacunele au rămas...

— Da cum îți și vine, zău, drăguță, să te mai ocupi cu literatura, cînd vezi toată mizeria asta?... Cînd vezi că toate merg alandala și înaintăm cu pași repezi spre o prăpastie?... Aci trebuie altceva, nu literatură, aci trebuie bici de foc, aci trebuie condei muiat în catran și

pucioasă, să ardă, să frigă, aci trebuie, domnule, să le dai cum zic la cap, fără milă...

„Etcetera", împlinesc eu în gîndul meu și mă ridic să plec, lăsînd pe... — uite că i-am și uitat numele noului meu cunoscut! lăsîndu-l ca să-și continue peroraţia celuilalt de la masă, prietenului Ibriceanu, care mi-l recomandase.

*

La dreptul vorbind, el era care-și binemeritase pisarea, căci — am uitat să vă spun — prietenul meu Ibriceanu e un vajnic propagandist politic și electoral, și acu, printre alţii îl vînase și pe ăsta și-l adusese la berărie ca să-l catechizeze și să-l stileze bine, ba să-l mai prezinte și altor amici, ca să se laude cu talentele lui, așa cum s-ar lăuda un artist crescător de la circ cu prezintarea unui cal minunat dresat în libertate...

De la ușă mai aruncai o privire în urmă, și dacă nu mai auzeam nimic, căci aminteri partizanul se răstea mai mult pe șoptite ca și cînd ar fi fost vorba de o taină mare, dar îi vedeam gesturile la cari prietenul Ibriceanu privea zîmbind cu un aer de mulţămire, și chiar de mîndrie.

„La cap, la cap!" știam acuma să traduc gesturile acestea, și-mi mai ziceam apoi: „Mare meșter, Ibriceanu ăsta, cum știa el să monteze pe alegător, să-l fanatizeze... La cap! la cap! — Oare cît o fi cîștigînd el cu meseria asta?..."

*

Alegerile au fost peste o săptămînă. „Ai noștri" au căzut cu glorie. Infamul guvern a reușit și de astă dată, mulţămită ingerinţelor, presiunilor și manoperilor de tot felul. Deși cetăţenii erau ferm decișI de data aceasta să-i dea la cap, însă ce poate oare cea mai energică și cea mai eroică hotărîre faţă de...

Ho, stai! Ăsta-i articolul pe care l-am scris a doua zi la gazetă, dar aci e vorba de altceva.

E vorba că mă întîlnesc peste cîtăva vreme cu prietenul Ibriceanu, foarte plouat și jerpelit...

— Ia lasă-mă, nene, îmi și taie vorba, cît nici n-apucasem bine să-l întreb. M-au luat la goană „ai noștri". Închipuiește-ți...

— Dar bine, frate, te văzusem plin de zel. Ba încă încălziseși pe unii de nici nu voiau să știe altceva decît: la cap!

— Da, da, știu ce vrei să zici. Vrei să zici de ăla de atunci de la berărie... Să-l ia dracu. Stai să-ți spun.

M-a băut toată sara aia, și altele, nu mai scăpam de el: „Las' pe noi! Să le arătăm! Adică ce crede ei? Pînă cînd?" Și altele de astea; acu l-ai auzit.

În ziua alegerii, văd eu că stă treaba cam prost la secția mea, prietenii nu se prea arătau — hai, zic, să mai dau o raită. Mă duc și pe la ăla că nu stătea departe; cînd colo la el încuiat tun tot. Bat eu la ușă, bat la fereastră, nimic. Mă duc în fundul curții, împing la ușa bucătăriei, sare ivărul și intru.

„Domnu nu-i acasă, mă întîmpină servitoarea, vorbind încurcat". „Cum, zic, nu-i acasă, da unde e?" „A spus că are proțest la Pitești." „Ce proțest că azi e duminică?" „Apoi nu știu, zice, așa mi-a spus."

„Ia deschide unde-i să-l întreb și eu," zic și dau buzna. Omul meu sta ghemuit într-un fund de canapea, numai în halat. „Apoi bine, nenișorule, așa luptăm?... „Să mă ierți, zice, să-ți spun... — eu, care va să zică, mă-nțelegi sînt cu voi, da acuma nu pot pentru ca să mă pronunț chiar pe față. Deocamdată. Mai tîrziu, fiindcă, mă-nțelegi, să-ți spun, am o daravelă, care va să zică, la minister, și de... Acuma vezi și matale, da altă dată să contați, vă asigur, pe onoarea mea..."

L-am dat dracului, ce era să-i fac?

Și oftă prietenul Ibriceanu: Hei, dacă ar fi fost pățania numai cu el, da întreabă-mă de ce, m-au luat la goană „ai noștri"?...

*

A trecut cîtăva vreme de-atunci, căzuse guvernul acela și venise altul. Erau acuma „ai noștri" la putere — și ceilalți luptau în opoziție. Alegeri iarăși, iarăși agitație, propagandă.

Într-o seară la o grădină — că era acuma spre vară — cum stam la o masă gîndindu-mă la articolul de mîine, îmi izbesc urechea niște cuvinte șoptite, dar șoptite cu arțag, la o masă vecină :

— Așa-mi place. Da. Așa trebuie. Să le dați la cap. La cap, mă-nțelegi ! Fără milă. Așa, bravo ! Așa-mi place ! La cap !

Mă uit: nu-ncăpea îndoială ; era vechea mea cunoștință, vorbind de astă dată confratelui Udrea din celalt partid, și cel care i-l prezinta acuma zîmbind, ca pe unul ce-și zicea că-l dresase, nu glumă, era cel mai vajnic concurent politic al prietenului Ibriceanu.

— Care va să zică ești de-ai noștri ? întreabă confratele Udrea. Putem, la un caz, să contăm în lupta noastră...

— Ce, domnule ! Curaj trebuie să ai. Atîta-ți spun. Curaj, domnule. Și fără cruțare. Nu e vreme de glumit acuma. La cap să le dăm, mă-nțelegi. Așa trebuie. La cap !...

POL JEMANFIȘISTUL

— Cum, nu-l cunoști pe Pol? Mă întreabă vărul Bistrițeanu uimit ca și cînd m-ar fi surprins asupra unei ignoranțe de neiertat.

— Scuzați, zic, salutînd stîngaci și așteptîndu-mă la revelarea uneia din acele celebrități pe cari este primejdios a mărturisi că nu le cunoști. După nume da, dar cunoștința personală...

După nume! Pol! Eram ridicol, firește. Noroc că nici Bistrițeanu, și cu atît mai puțin d. Pol nu băgară de seamă. Noua mea cunoștință dete ochii peste cap, capul pe ceafă, lăsîndu-se în această poză de extaz, cu totul în voia admirațiunii mele, iar Bistrițeanu mi se plecă la ureche, ca să-mi șoptească:

— Admirabil băiat! Și jemanfișist, mă, n-ai idee!

— Cum? zic eu nedomirit, că nu era tocmai așa mult de cînd venisem de la țară; jemanfișist? ce-i aia?...

— Jemanfișist, adică nu-i pasă de nimica. Ilsanfiș-pamal de orice; e o vorbă franțuzească.

Dar mai bine să-ți dau cîteva exemple, ca să-l cunoști mai de aproape, ce băiat admirabil. Uite, noi ăștia, avem mai fiecare cîte o meteahnă; ba ne pasionăm de politică, ba facem pe iubitorii de arte și literatură, ținem la familie, la patrie, chiar și la religie, unii — mă rog, la cîte superstiții toate. Dar ăsta — îl vezi pe ăsta? el nu dă două parale pe toate astea. Fiindcă e jemanfișist.

— Bre, bre, zic eu și tot nu mă domiresc. Și pentru asta el are leafă de undeva?

— Mă, da prost ești! mă înfruntă vărul Bistrițeanu. Nu înțelegi tu că astea sînt chestiuni care va să zică de profesie de credință... Pe tine te plătește cineva ca să crezi în patrie, nație, ori Dumnezeu? Nu; apoi nici pe el nu-l plătește nimenea ca să nu creadă. Nu crede fiindcă e un spirit superior, debarasat de orice prejudecată. Fiindcă e jemanfișist.

— Bine, dragă, da din ce trăiește el? Are vreo meserie, vreo slujbă, ceva?

— Ei, voi burghezii tot numai la asta vă gîndiți! Tot numai la stomac! Trăiește și el cum poate. Puțin îi pasă. Fiindcă...

— Da, știu acuma de ce; fiindcă e jemanfișist. Dar oricum...

În vremea asta d. Pol stătea imperturbabil ca o cadră de mare preț, asupra căreia cunoscători și necunoscători își dau părerea, pentru ea deopotrivă de indiferentă.

— Stai să-ți povestesc ceva, îmi dai voie? se întoarse Bistrițeanu întîi la mine și apoi la el. Să vezi ce istorie nostimă. De astea numai Pol e în stare să-ți combineze și să-ți aranjeze...

Într-o mahala, unde sta el mai de mult, era un popă, chiabur al dracului, da zgîrcit nevoie mare. Pol era, cam ca întotdeauna, ififliu și noi îl luam în zeflemea și-l necăjeam cu popa. „Mă, îi ziceam, mare meșter îi fi tu, da' din cît bănet a strîns ăla, dacă-i fi tu în stare să storci o lăscaie de pe sufletul lui, te proclamăm regele escrocilor!“ „Pă ce? zice el.“ „Pă dracu, răspundem noi, că n-avem unul chioară.“

Nu trece mult după asta și numai ne pomenim într-una din zile cu Pol fercheș-fercheș, ras, tuns, frezat, cu joben, în frac și cu floare la butonieră. „Ce-i mă? te-a chemat la Palat? Să mă iei și pe mine la minister!“ îi dăm noi cu d-astea d-ale noastre. Dar el de colo: „Mă logodesc, tîmpiților!“ zice — „Auleo! și cu ce marchiză, ducesă, contesă?...“ „Cu fata popii, bre!“

Că uitasem să-ți spun, avea popa ș-o fată. Ce făcuse, ce învîrtise Pol, cu o peținitoreasă, l-a amețit pe popa. Asta, mă-nțelegi, cînd s-o înfățișa cu ifosul lui, apoi cel puțin cît un procuror ceva ai să-l socoți; popii i-au spus că e băiat de moșier din Teleorman și inginer de poduri,

al dracului Pol, mai făcea și pe zeflemistul! Da, ca să-l încredințeze, i-au făcut și fel de fel de hîrtii — mai la urmă îl pusese pe părintele și în corespondență cu boier Patros, ăsta era chipurile babaca lui Pol, și numai ce curgeau epistolele între București și Turnu-Măgurele: eu am să-i dau băiatului moșia cutare, sfinția-ta, părinte, ce-i dai fetii?

Și iaca-așa, vreo lună de zile pînă ce i-a stors Pol popii de vro sută de ori numele lui."

— Ce nume?...

— Pol, bre, o sută de poli, ăsta e calambur se cheamă, ce pricepi tu! dacă-l esplici, nu mai are nici un haz...

— Care va să zică o sută de poli, două mii de franci; de-acolo, frac, joben, etetera, ș-apoi și niște chefuri ce-am tras... Măcar că noi pierdusem rămășagul, da' Pol, băiat galant, tot el plătea... Numai cînd s-a apropiat funia de par, fixează Pol ziua cununiei civile: „Să fiți gata la ora cutare, zice, că vine și babaca din Teleorman"! Haha! Or mai fi așteptînd și azi cu nunta...

— Să mă iertați, încerc eu cu sfială, dar asta mi se pare cam...

— Ce cam? cum cam? Nu ți-am spus. Să-l cunoști, un băiat de tot hazul! Admirabil farsor, — și un jemanfișist... un jemanfișist.

— Ei, și popa n-a mai zis nimic? N-a făcut o plîngere, proces, ceva?...

— Ce să facă, domnule? Să-și facă de rîs familiunea? Numai băiatul popii...

— L-o fi provocat la duel? fac eu îngrozit.

— Nu, că era seminarist; acu o fi popă și el. Da băiatu ăsta, arțăgos al dracului, l-a urmărit pe Pol, l-a urmărit, pînă l-a întîlnit într-o zi față în față. Și unde mi i-a ars cîteva scatoalce, Dumnezeule, de parcă și eu care eram martor, din întîmpare acolo, începusem să văd stele verzi.

— Auleo! șoptesc eu iarăși; și unde s-o fi încins o bătaie, mamă, Doamne!...

— Da de unde, mă! bre, țărănoi mai poți fi, Neacșule! nu ți-am spus... Ia întreabă pe Pol...

— Haha! I-am rîs în nas canaliei, hohoti d. Pol cu superioritate. Palme lui Pol? Zece poli palma, dacă e vorba; nu-i așa că e plătit? Și să mai poftească, dacă e vorba, nu-i așa?

Iar Bistrițeanu, într-un nou acces de admirație, mi se plecă iar la ureche:

— Ei, l-ai văzut acuma? Nu ți-am spus! Jemanfișist! jemanfișist al dracului!...

N-ARE NICI O IMPORTANȚĂ!

Desigur că atunci cînd, cu fața radioasă, coana moașe a venit să anunțe domnului adîncit în reflexiuni și calcule, ce încetul cu încetul se vor fi depărtat de realitatea iminent amenințătoare: „E băiat, conașule, să vă trăiască...!" „Conașul" va fi răspuns, ridicîndu-și ochelarii pe fruntea încreștită de una mie și unul de gînduri:

— Băiat, fată, n-are nici o importanță!

El, poate în acel moment, preocupat de problema generalizatoare, nu-și dădea seama că, între un băiat și o fată pot să fie mai multe decît una și o singură deosebire, pe care în acel moment o socotea neimportantă, dar mai ales nu și-a dat seama că, vorbind așa își luase în chip inconștient rolul acelor zîne, cari, la nașterea fiecăruia dintre noi, vin și ne hotărăsc soarta ce are să prezideze apoi la întreaga desfășurare a acestei întîmplătoare călătorii prin viață, care ni se impune, fără ca nici unul din noi să o fi cerut:

— N-are nici o importanță! zise el, și cu aceasta a pecetluit firul conducător în viață alll odraslei sale, pe care a dorit-o sau n-a dorit-o, dar care totuși a venit, pe căi la al căror mister el n-a contribuit cu nimic mai mult, decît de pildă, ar contribui un cocoș la meșteșugul prăsirii păsărilor de curte.

Deci, cînd primele scutice nevinovate au avut să consemneze, spre deteriorarea lor, apariția unui nou distrugător, acesta, imperturbabil față de primenirile oricît de dese, nu *zicea,* fiindcă graiul nu-i este dat omului decît de la un an-doi înainte, dar avea un aer ce nu s-ar fi

putut traduce, cu ajutorul nici unui fel de dicţionar, altfel decît aşa :

„Asta n-are nici o importanţă !"

Mai tîrziu, la şcoală, cînd Mişulică (aşa i-a rămas numele pînă la adînci bătrîneţe) venea acasă cu note deplorabile (învăţătura pentru el era un inamic în faţa căruia era în stare să se ascundă în cele mai nepătrunse tranşee), atitudinea lui, dacă nu chiar dialectica, cu care n-avusese încă timpul şi ocaziunea să se deprindă, nu spunea altceva decît iarăşi :

— N-are nici o importanţă !

Şi cînd tată-său, care „între timp" revenise la altfel de contemplări asupra importanţei lucrurilor din lumea aceasta, răspundea cu cîte o binesimţită (mai ales din partea pacientului) urecheală, acesta ca fiu respectuos, încasa şi îndura totul, în sinea lui zicîndu-şi :

„Nici asta n-are nici o importanţă !"

În vîrstă tînără s-a însurat — averea părintească era suficientă ca să înlocuiască lipsurile unei instrucţiuni suficiente, era deci un om cu carieră „făcută" din prevederea altora, care, cum se ştie, poate ţine loc perfect lipsei destoiniciilor proprii, ba încă de multe ori chiar cu prisos ; binevoitori, de aceia cari nu lipsesc niciodată, au încercat să-i atragă atenţiunea asupra unor calităţi, o femeie frumoasă n-are niciodată defecte, însă poate să aibă calităţi... îndoielnice, deci asupra unor astfel de calităţi, la care Mişulică...

(Refrenul)

Apoi bineînţeles că s-a întîmplat aşa ; amici cam prea mulţi şi asidui...

— Bine, măi Mişulică, tu nu vezi...

La care Mişulică iarăşi :

— Lasă, dragă, asta n-are nici o importanţă.

Căci dacă în şcoală Mişulică n-a fost în stare să înveţe nimica, deşi liceul l-a făcut mai temeinic decît mulţi alţii, fiindcă n-a fost clasă pe care să n-o fi trecut de cîte două ori, în practica vieţii a moştenit experienţa mai multor generaţii specializate în jupuirea sistematică a deaproapelui. El, care va să zică, „îşi vedea de treabă", pătruns în felul lui, de principiul enunţat de însuşi Domnul nostru Isus Cristos : „Şi celor ce au li se va mai da,

iar celor ce n-au li se va mai lua"... Pentru aşa ceva nu trebuie multă carte, cartea nu poate decît să zăpăcească mintea omului cu idei egalitare, libertare, anarhiste, nihiliste, criminale, bestiale... Şi astfel Mişulică îşi socotea sporirea patrimoniului său după plusul, mereu crescînd, al numărului victimelor sale.

— Dar dragă Mişulică, nu te gîndeşti, strîngi omul de gît... Te pomeneşti că, în disperare, azi-mîine şi ăsta are să-şi tragă un glonţ în cap, ca ălalalt de mai deunăzi care...

Mişulică, imperturbabil...

— Asta n-are nici o importanţă!

Fiindcă l-am cunoscut şi eu — altfel cum era să-i fac aici instantaneul? — m-am întrebat adesea: „Oare ce ar putea să aibă vro importanţă pentru Mişulică?"

Am încercat în fel şi chip... Zadarnic. Refrenul ţăcănea inevitabil.

— Măi Mişulică, ce zici? Boii ăştia de la guvern nu vreau s-o urnească din neutralitate şi...

— Asta n-are nici o importanţă.

— Şi o să ne alegem cu buzele umflate la spartul tîrgului.

— Asta n-are nici o importanţă.

Mai tîrziu iar:

— Măi Mişulică, nu ţi-am spus? Trebuia guvern naţional, nu neisprăviţii ăştia. Dacă...

— Lasă că ştiu ce vrei să-mi spui, îmi taie vorba Mişulică, asta n-are nici o importanţă...

— Cum n-are nici o importanţă, bre? Tu nu vezi? Lasă celelalte, dar de scumpirea asta ce zici? Înainte vreme cu un cinci lei îmi asiguram perfect cele trei cărări spre casă; acuma, cu douăzeci nu-mi mai rămîne, nenişorule, nici de tramvai...

— Asta n-are nici o importanţă... iei o birjă.

Bineînţeles lui Mişulică îi e uşor să găsească o birjă, fiindcă el mai găseşte întotdeauna prin vastele buzunare ale vastului său pardesiu ceea ce mai este inexorabil legat de posibilitatea uzării de un asemenea rar şi mult capricios vehicul... Dar ce mă fac eu, căruia de cele mai multe ori mi se întîmplă că, atunci cînd găsesc birja, nu

găsesc, în micul buzunar al vestei... combustibilul necesar punerii în acțiune a acestui învechit dar practic calomobil, iar cînd găsesc combustibilul, nu găsesc birja?!

În sfîrșit... N-are nici o importanță, îmi vine aproape să zic și eu ca prietenul meu Mișulică.

Merg pe jos; în tot cazul trebuie să ajung undeva... în cazul cel mai rău la secție...

Oricum nu-mi iese din gînd indiferența aceasta a amicului meu, față de tot ce se petrece în lume, și în țară. Dacă marile evenimente mondiale pentru el „n-au nici o importanță"... Dacă repercusiunea acestui blestem asupra vieții noastre migăloase de toate zilele... Dacă...

Stai! Aicea am să-l prind. Am eu un prieten arțăgos cu care am să-l pun față în față... Și am să aduc vorba... Da, așa... Conflictul inevitabil... Ia să te văd, Mișulică...

— Aceasta este o infamie, zise prietenul izbind cu pumnul în masă (îl montasem, firește), la întîlnirea noastră cea mai apropiată... Și ai să-mi dai socoteala!

— Socoteala ai s-o ceri de la chelner, răspunse Mișulică, cu cea mai diplomatică a lui răceală. Eu n-aș putea să-ți dau decît...

— Ce?! palme? strigă celalalt; p-astea mai să ți le trag eu!

Și jart! jart!

L-am petrecut pe Mișulică pînă afară. Îi zic:

— Ce crezi? asta nu poate să treacă așa, fără urmare...

Îmi răspunde:

— Lasă, dragă, asta n-are nici o importanță.

*

Eu nu știu cum o să sfîrșească prietenul meu Mișulică, și — dacă vreți să fiu sincer — nici nu mă interesează.

Dar tipul lui, da, mă interesează, și astfel astă-noapte am avut un vis:

Se făcea că noi toți, păcătoșii din lumea aceasta, ne înfățișam, pe rînd, cu număr de ordine, la ghișeul suprem, de la care se distribuie, conform paragrafelor testamentului celui vechi ca și ale celui nou, recompensele și pedepsele, pe cari le-am meritat în călătoria pămîntească, pe care n-am cerut-o, dar care ni s-a hărăzit se vede, ca o

piatră de încercare — pentru ca să ne putem continua existența noastră... în rai sau în iad..

Erau două porți înaintea noastră... Acuma ați înțeles : era poarta raiului, la dreapta, mai e nevoie s-o spun ? — și la stînga poarta iadului.

Iată-l pe Mișulică. L-am recunoscut numaidecît. El, la aglomerările de la gară, de la stațiile de tramvai etc. numaidecît știe să-și asigure locul cel bun.

Nu era cel mai bun în acest caz, fiindcă *controlorul* îl întreabă :

— Dumneata ?

Iar el răspunde :

— Eu ? Mihai Parascovenescu... „Mișulică", îmi ziceau acei de jos... Poate ați auzit, sînt om cunoscut... Mi-am pus odată și candidatura la Suceava... Eu...

— Lasă nu mai spune, dosarul d-tale este aici, știm tot... Asta este meseria noastră ca să știm tot... Dumneata ce ai de spus întru apărarea d-tale ?...

— Eu ?... eu, ca apărare... dacă trebuie... pot să spun că...

— Ei, spune ce poți, că vreme multă de pierdut n-avem. Domnul ne-a măsurat-o.

— Fiindcă... deoarece... **Scuzați... Eu, eu...** în viața mea pămîntească... Mi-am zis : care va să zică...

— N-o mai încurca : ai dezbrăcat pe deaproapele tău ca să te îmbraci cu haina lui ?

— Nu l-am dezbrăcat ; s-a dezbrăcat el însuși și mi-a adus-o.

— Și ce i-ai dat tu pre ea ?

— Asta... n-are nici o importanță...

— N-are ? Bine. Procesul dumitale e terminat ; altul !

...Pînă la mine mai venea rîndul altora. Ce să fac ? Eram dresat de pe pămînt, unde, la ori și ce fel de aglomerări, întotdeauna toți mi-au trecut înainte.

Mișulică cel care a găsit și aci mijlocul să se strecoare în față, îmi făcea semne :

— Salutare ! salutare ! mai stai tu acolo, că o să-ți vie și ție rîndul !

Și am stat.

În fața celor două uși, la dreapta și la stînga, Mișulică făcu un gest, vă rog să nu mă mai întrebați în care direcțiune, dar cerberul conducător îl opri, zicîndu-i... :

— Pardon, d-voastră poftiți pe ușa cealaltă... La care Mișulică, avu ocaziunea să-și plaseze pentru ultima oară cuvîntul directiv al vieței sale întregi :

— Asta n-are nici o importanță...

Și eu zic că n-are, și pun punct, că mă trag de mînică alte tipuri mai interesante.

OAMENI SERVIABILI

Nu știu ce părere veți fi avînd dumneavoastră despre oamenii îndatoritori, dar eu vreau să vă povestesc ce mi s-a întîmplat mie odată cu junele meu amic Coșcodan, un tînăr care față de mine se laudă întotdeauna cu două calități (față de alții poate se laudă cu mai multe) : întîi că nimeni nu se pricepe, ca dînsul, la de toate, și al doilea că nimeni nu ține, crede el, la mine atîta cît ține dînsul. Și fiindcă ține la mine, nu din vrun interes oarecare, ci numai așa, din pură simpatie, de aceea ține să mă și îndatoreze, cu orice prilej ce se înfățișează, și chiar și cu unele prilejuri pe cari el însuși le evocă, fără ca ele să se înfățișeze de la sine.

Era într-o zi de iarnă cu lapoviță, cînd constatai — de obicei astfel de zile sînt prielnice astor fel de constatări — că ghetele mele reclamau cu cel mai categoric imperativ trecerea la o retragere bine meritată și înlocuirea în slujbă cu elemente tinere, noi, neuzate. Deci mă oprisem înaintea vitrinei „magazinului cu încălțăminte" de la care mă aprovizionam de trei-patru ori pe an (acuma firește c-am mai rărit-o) spre deplina mea și a negustorului mulțămire, și tocmai pusesem ochii pe un model care îmi convenea de minune și ca formă și ca preț, — cînd mă simt deodată amicalmente luat de braț.

— A, îmi răsună în ureche simpatica voce a tînărului meu amic Coșcodan, la alea te uiți ? — nu face, domnule, ascultă-mă pe mine, că mă pricep, aicea n-are nimic modern, dă-mi voie, vino cu mine să te duc la un magazin, unde mă cunoaște, și-ți aleg eu o pereche cum n-ai mai purtat dumneata în viața dumitale...

Și față cu alții și mai ales cu cei îndatoritori și cari țin la mine, sînt om care cedez și mă las convins ușor. Magazinul unde îl cunoșteau pe Coșcodan era ce e drept cam departe — în schimbul ostenelii și a adaosului de zloată, constatai însă de la prima vedere că magazinul amicului meu se deosebea într-adevăr în chip simțitor de acela pe care-l știam eu : marfa, ce e drept, era ceva mai scumpă, în schimb era neasemănat mai proastă. Dar dacă-l cunoșteau pe Coșcodan...

Mi-am ales numaidecît o pereche care, de bine de rău, socoteam că mi se potrivește. Dar mi-am făcut socoteala fără amicul meu Coșcodan, care odată cu capul n-ar fi putut să sufere ca să nu mă vadă încălțat altfel decît cu cea mai perfectă capodoperă de pantofărie a celui mai prima magazin din Dudești. Deci iată-l răscolind cu mîna lui proprie, toate rafturile, grămădind mormane peste mormane de ghete cu șireturi, cu nasturi, cu elastic — lui i se tolera, dacă-l cunoșteau ! — și după un chin de două ceasuri de încercări nereușite pe contul bietelor mele bătături, oprindu-se triumfător la... prima pereche pe care o încercasem.

— Ei astea da, vezi, trebuie să știi să le alegi. N-are a face cu alea de voiai să le iei dumneata !

Zic slavă Domnului că i-am dat de capăt, plătesc și dau să iau ghetele împachetate. Dar Coșcodan sare :

— Pardon ! Lasă că ți le duc eu.

Și-mi smulge pachetul din mînă.

Acuma se știe, obicei din străмoși ; după tîrg aldămașul. Intrăm la cea dintîi cîrciumă — eram prea obosit momentan pentru un drum mai lung ; dar de la cel dintîi pahar Coșcodan se strîmbă.

— Asta-i otravă, domnule. Te rog, dă-mi voie. Știu eu un vin undeva, cum nu se mai găsește în București... Un tămîios 79, *vous m'en direz des nouvelles*...

De la o cîrciumă la alta, drumul trece la un moment peste o stradă cu tramvai. Cînd să traversez, iată un vagon sosind. Calculez eu distanța și dau să trec pe dinaintea lui ; aș fi și trecut fără îndoială, dacă Coșcodan n-ar fi sărit și nu m-ar fi oprit tocmai la timp pentru ca scara vagonului să-mi poată apuca și să-mi sfîșie pulpana paltonului.

— Ei, vezi cum eşti ? acuma dacă te-ar fi călcat tramvaiul ?!

Aşa ai scăpat numai cu atîta... Lasă, nu face nimica... Cunosc eu un croitor... se aranjează...

De la restaurantul cu tămîiosul 79 pe care aşişderea îl cunoştea Coşcodan, îmi înşfăcă paltonul şi peste cîteva minute se întoarse radios.

— Într-un sfert de ceas e gata ; ca nou.

Deodată mă plesnesc cu mîna peste frunte, îmi aduc aminte :

— Auleo, da ghetele ?

Coşcodan se uită şi el în toate părţile, pe scaune, pe sub masă...

— Aşa e, domnule, le-am uitat dincolo... Nu face nimica lasă că se găseşte...

Şi dispare iarăşi, lăsîndu-mă să lupt cu tămîiosul care, o fi fost el de la 79, dar dintr-o tămîioasă care nu cred să fi crescut în vro vie.

Peste puţin iată-l iar.

— Nu e... Da se găseşte ; lasă că se găseşte ; mă duc chiar acu la siguranţă... mă cunoaşte...

După ce în sfîrşit a trecut de vro şapte ori sfertul de ceas necesar reparării paltonului :

— Ascultă, amice, zic, eu aş vrea să mă duc acasă. Ce facem cu paltonul ?

Coşcodan rămase gînditor.

— Nu ştiu ce face comisionarul ăla... Adică nici nu era comisionar, era, îmi pare, un vînzător de gazete... I-am dat adresa croitorului, mă mir că nu mai vine... Stai să văd.

Se duce şi se întoarce.

— A-nchis la croitor... Da nu face nimic ; lasă că se găseşte. Mă duc chiar mîne la siguranţă...

— Cum nu face nimic, domnule ? Da cum mă duc eu acuma acasă ?

— Lasă că se aranjează. Ne împrumută patronul un palton... Mă cunoaşte...

Într-adevăr, patronul a consimţit să-mi împrumute un palton vechi, mai întîi fiindcă îl cunoştea pe Coşcodan, şi apoi fiindcă pe lîngă o bună garanţie, am mai luat

pentru acasă (nu zic și pentru mine) opt sticle din faimosul tămîios 79.

În vremea asta, lapoviţa se prefăcuse într-un polei ca sticla. Noroc că găsirăm o birjă înaintea cîrciumii; dar norocul nu m-a favorizat decît pînă aci, căci cînd pusei mînile de cele două părţi ale scării trăsurii şi-mi făcui vînt să mă urc, Coşcodan, mai serviabil ca oricînd, ca să-mi ajute, îmi deplasă o mînă şi cu ea echilibrul, şi în momentul următor, mă pomenii cu bărbia rău zdrelită de scara birjei.

— Asta mi-a mai lipsit, murmurai copleşit de atîtea servicii ale îndatoritorului meu tînăr amic.

Dar, imperturbabil, Coşcodan se avîntă lîngă mine în trăsură.

— Lasă că-l conduc eu; ştiu eu, lasă pe mine.

Gimnastica bastonului, la umărul drept şi stîng al birjarului, dură un timp care mi se păru cam prea lung. La un moment, automedonul începu să înjure:

— Da ce-i asta, boierule, că p-aici am mai trecut o dată...

— Strada Indulgenţii! strig eu exasperat, 25, strada Indulgenţii! nu ştii unde vine?

— Păi de ce nu spuneţi aşa? Asta e tocmai în mahalaua ailantă!

Scuipă într-o parte, murmură ceva în limbagiul lui birjăresc şi plesni furios din bici.

În sfîrşit! În faţa uşii de la antreul locuinţii mele, dau s-o descui. Dar Coşcodan îmi ia cheia.

— Lasă că descui eu; încheie-te la palton, vezi să nu răceşti.

Învîrti de cîteva ori cheia în broască, odată *pac!* — s-a frînt. Uşa nu se mai poate deschide. Acuma ce e de făcut? N-aş vrea să supăr pe proprietar, să trec pe la el — şi mai ales n-aş vrea să mă compromit în halul acesta.

— Lasă că se aranjează, îmi zice Coşcodan. Ai un briceag? Să vezi cum îţi deschid eu fereastra, odată! Şi intri, nu te simte nimeni.

Îl urmez la fereastră şi-l sosesc tocmai în momentul cînd aud iar: *trosc* şi *clîrr*... În aceeaşi clipă oţelul briceagului şi geamul ferestrei zăceau hîrburi la pămînt.

Întorc și eu măciulia bastonului și poc trîntesc una în geamul cellalt (deși Coșcodan ar fi meritat-o mai degrabă) — făcîndu-mi astfel singurul drum pe care mai puteam să scap de ghearele serviabilului meu amic.

N-aș vrea să-l mai întîlnesc și altă dată. Cu toate astea nu pot să mă supăr pe el ;cum o să mă supăr cînd știu cît ține la mine și cît ține să mă îndatoreze ?...

AFACERE BUNĂ...

Cînd Nae Ghiuden, băcanul de la „Kilul lui Cuzea", se întoarse în ziua aceea din piață, mai tîrziu și mai înfierbîntat ca de obicei, trecu repede prin prăvălie, uitînd chiar și privirea mustrător bănuitoare cu care de obicei își saluta băieții de cîte ori lipsea măcar și numai cîte un ceas de la tejghea, trecu tot atît de repede prin odaia mușteriilor fără a răspunde la interpelarea cîrcotașului său de Bumbuleț de la percepție:

— Dom'le Nae, vinul d-tale a dat în dropică; ar trebui să-l arăți la doctor...

Și nu se opri decît în odăița din fund unde coana Vița a dumnealui, cu odraslele sale Aglae și Hercul, stăteau la o masă în colț nu prea elegant servită în materie de față de masă, șervete, tacîmuri, în schimb însă destul de copios garnisită cu de-ale gurii.

— Oho! icni domnu Nae, aruncînd priviri din ce în ce mai indignate asupra măslinelor, brînzei de Brăila, sardelelor și nu mai puțin asupra unei bucăți barosane de tiz al d-sale — ghiuden, care va să zică — de sub grămada cărora abia se mai zărea peticele unsuroase din „Monitorul oficial" care făcea aci oficiul de așternut de masă.

— Ce, Nae, nu mai putea copiii să aștepte, răspunse coana Vița la scurtul dar elocventul discurs fără cuvinte al dumnealui; a venitără hămesiți de la școală, flămînzește copilul de atîta isternat și gimnaz ce învață acolo și d-aia...

— Nu e vorba de asta, cucoană, întrerupse domnu Nae, venindu-i ideea pă cum s-o aducă; vorba e că 'mneavoastră v-ați așternut aci pe ce-i mai scump în pră-

vălie... Măsline, sardele, telemea, ghiuden... Pesemne dumneata habar n-ai cucoană — şi domnu Nae aci ridică glasul la înălţimea importanţei comunicării ce avea să-i facă — nici cu ideea nu-ţi dai de preţurile de-acuma, de vro ieri încoace...

„Să vii cu mine în piaţă, să treci pe la băcăniile alelante să vezi în galantare, ori să întrebi şi matale : trei lei cutia de sardele „Robert", cinci lei măslinele, op' lei brînza... Cît pentru ghiuden, să te roage muşteriul cu doispce şi să-i răspunzi că n-ai...

— Nu mai spune, se cruci, coana Viţa, care de vro săptămînă, ce e dreptul nu mai trecuse prin piaţă. Atuncea care va să zică...

— Atuncea care va să zică, măsline, brînză, sardele, ghiuden nexe mai ! Astea sînt mărfuri de vînzare, astea nu sînt mărfuri de consumaţie... Astea sînt parale, cucoană ; ăsta e bănet, cucoană, de ici din prăvălie... Ce, acuma o să mîncăm salată de bumăşti ? Bumăştile le punem în lada de fier, nu le băgăm în burtă !

— Bine, dar omul...

— Trebuie să şi mănînce ? Fireşte. Lasă că suntără ele şi altele care nu s-a scumpitără aşa... Este cartofi, este mălai... este varză... este praz... ridichi, fasole albă... Este ele destule... Astea sunt de consumaţie ; cumpărăm ce e mai ieftin, vindem ce e mai scump ; asta se cheamă negustorie cu cap... Facem parale.

Şi strîngînd de pe masă „Monitorul oficial" cu rămăşiţele neconsumate încă, trecu iar prin odaia muşteriilor, neräspunzînd decît cu dispreţ suveran la interpelarea nesuferitului de Bumbuleţ : „Da ce dom'le Nae, a scumpit primăria taxa pe cişmele ? şi asortă comestibilele la loc, fiecare în putina sau pe raftul de care aparţineau.

În zilele, săptămînile şi cîteva luni următoare, toată agera băgare de seamă a domnului Nae Ghiuden se împărţi în două direcţiuni — ca să zicem aşa, paralele : întîi urmărirea foarte de aproape, zi cu zi, ceas cu ceas, a urcării preţurilor diferitelor articole cari constituiau micul dar variatul său negoţ, al doilea controlul consumaţiei acestor articole pentru uzul propriu casnic. Odată, în inspecţiile sale de la domiciliu, descoperi pe lavuarul comun, cîteva coji de lămîie. „Ce-i asta ?" Ancheta dovedi

că erau resturile unei lămîi ce servise la curățitul petelor de cerneală de pe degetele domnișoarei Aglae. „Cum ?“ cînd lămîia e doi franci bucata ?... Să nu te mai prind cu așa cevașilea, că te dezmoștenesc !“

Altă dată scotocind prin buzunarele junelui Hercul, dete peste cîteva stafide, evident șterpelite, în treacăt, în trecerea prin prăvălie. „Ei, bravo ! Astea sînt de nasul tău, măi spînzurătoare ?! Să nu te mai prind cu așa cevașilea, că-ți dezciocălez oasele, înțelesu-m-ai ?“

Cu dumneaei era mai îndelicat, și cînd descoperi printre rufele din dulap o bucată de săpun „de obraz“ se mulțumi să-l confiște și să-l reintegreze în cutia de sub teșghea.

Ș-așa mai departe.

Iar în vremea asta prețurile se urcau, se urcau mereu.

Domnul Nae își freca mîinile și, uneori, cînd treburile îi mai dădeau răgaz, mai schimba cîte o idee cu mușterii. Nu cu abrașul de Bumbuleț, de la care n-auzeai dom'le o vorbă ca lumea ; dar mai veneau în odaia mușteriilor și alții, funcționari de considerație, domnu Tase Clipici de la Finanțe, domnu Ibriceanu de la Poștă, etetera, oameni cu manere, care nu te luau așa de la obraz, pricepeau cum merg treburile, și cînd aveai dreptate, ți-o da.

— Ei, eu la comerț, dom'le să nu-mi spuie nimenea, asta e slăbiciunea mea, că nu sînt de ieri d-alaltăieri, și comerțul dom'le merge tot cu progresul, ca toate alelante. Eu, cînd am luat prăvălia în seamă, de la socrumeu, răposatu, de-i zicea „La ocaua lui Cuzea“, dacă a venit sistemu cu metru, am făcut cevașilea mai modern, că acuma e kilu nu mai e ocaua. Și p-ormă ce marfă era atuncea și ce marfă e acuma !...

— Păi da, atuncea era cu ocaua, și acuma e cu chiulul ! — Bumbuleț de colo din colțul lui.

Domnul Nae n-aude.

— Iaca, de-o pildă, Cotorici, Ghiță, din Uranus, cu care am început prăvălia deodată ; nu zic, marfă are și el — negustor de negustor nu trebuie să vorbească — da ce firmă e aia : „La pisica cu familia ?“ Asta e ca pe vremea lui Pasvantoglu... N-a găsit și el ceva mai modern. Aminteri n-am ce zice : ține și el prețurile, nu face con-

curență. Că aminteri, dom'le, dacă unul mai lasă, și altul mai lasă, ar mai merge, crezi dumneata, daravera ?.. Ei lasă, să trăim cu toții și să trăiesc și eu !

— Așa e, dom'le Nae ! Ura ! noroc !

Și domnu Nae se depărta frecîndu-și mînile, iar domnu Clipici de la Finanțe șoptea la urechea domnului Ibriceanu de la Poștă : „Șiret, al dracului".

*

Se cam mira domnu Nae, dar nu prea, că de cînd se urcase prețurile și cu cît sporeau, marfa se tot cerea, și se cerea tot mai mult parcă. Mușterii pe cari altădată nu-i văzuse în prăvălie, băieți, comisionari, femei, veneau și cereau mărfuri, mai ales dintre cele mai rare, și plăteau fără să se tocmească măcar că domnu Nae nu uita adesea să forțeze el însuși, adică să ia el chiar inițiativa sporirii prețurilor, înaintea pieții, care însă regulat urca și ea, și urca tot mai mult...

Dar tot mai greu o ducea și familia — și domnul Nae însuși — cu interzicerea absolută a consumării proprii a oricăror comestibile mai scumpe, dar și mai hrănitoare din prăvălie. Slăbiseră cu toții ca țîrii — ah, de-ar fi avut domnu Nae și ceva țîri în prăvălie, ce mai afacere ! Dar n-are a face ! Bumăștile se strîngeau teancuri, vrafuri în lada de fier... Las' să treacă vremurile astea și să vezi ! Ce mai moșioară în arendă, undeva, în Vlașca ori Teleorman. Ori o casă de-alea ipotecatele, ici pe Podu Mogoșoaii, cu trei caturi...

Veni însă o zi, cînd rafturile prăvăliei, ca și magazia de rezervă, se găsiră goale, numai cutiile și pereții. De marfă nouă, nici un rost, de nicăieri ; și toate se scumpeau mereu...

Numai lada de fier era plină de n-o mai încăpea. Domnu Nae o deschidea din cînd în cînd, acuma tot mai des, după cum tot mai puțină treabă putea să aibă în prăvălie ori în piață. Și uneori îi mai trecea prin minte, așa nelămurit, o istorie pe care o citise ca băiat în prăvălie — nu de haiduci, asta era alta, era ca ăla, cum îi zice, care într-o insulă pustie a dat peste un bulgăre de aur...

— Aoleo Nae ,îi zice consoarta, d-apoi noi nu ne mai înfruptăm niciodată cu ceva ca lumea ? C-am ajunsără

numai pielea și oasele ; uite la bieții copii, că-i suflă vîntul de pe picioare...

La care domnu Nae, cu o filozofie acuma impusă de împrejurări, nu știu decît să dea din umeri :

— Dacă nu este ?! Dacă nu se găsește !

— Se găsește, Nae, dacă ai parale... Cu parale ce nu se găsește ?... C-așa nu mai merge, destul am răbdat... Acuma am strînsără destul...

Domnu Nae rămase pe gînduri. Așa e ; are dreptate dumneaei. De cînd nu mai gustase nici el o bucățică de brînză, o bucățică de pastramă...

— Știi ce ? zise : să trimetem ici la Ghiță, la Cotorici, s-o trimitem pe Lina, că n-o cunoaște, că nu vreau să știe că e de la mine, mă-nțelegi acuma...

Cînd Lina se întoarse cu o litră de brînză și cu una de ghiuden, cea dintîi întrebare a lui dom' Nae fu :

— Ei, ce e ? Mai are ceva marfă la „Pisica cu familia" ?

— Este, da e foc, dom'le Nae ! doispce lei brînza, opspce ghiudenu...

Domnu Nae într-acestea desfăcu pachetele ca să se încredințeze despre calitate și cîntăreală. Deodată rămase tablou.

— Auleo ! Apăi asta-i marfă de la mine ! O cunosc ! E d-am vîndut-o cu op' lei brînza și cu doispce ghiudenu ! Tiii, pungașu dracului !

Acum își aduse aminte de toți acei băieți, comisionari, servitoare, pe cari înainte vreme nu-i mai văzuse în prăvălie dar cari de cînd cu scumpetea, îi căraseră toată marfa de prin rafturi... Care va să zică hoțul de Cotorici lucra și el cu Linele lui...

— Ei vezi, Nae, dete din cap dumneaei, așa e că-ți pare rău acuma...

— Așa e, dom'le, răspunse domnu Nae, uitîndu-se la fosta sa proprie marfă ca la pagubă. Vezi dumneata, dacă nu mă grăbeam s-o vînd...

— Mai bine o țineam pentru noi.

Domnu Nae însă își urmă gîndul lui :

— Puteam să iau acuma un preț mai bun...

MINTEA LUI PÁLIANOȘ

Nu e așa de mult de atunci, ne spune moș Iftimie, pe cînd noi ne căiam de scumpetea traiului, — poate să fie vreme ca de vreo douăzeci și ceva de ani ; eram verificator clasa a doua la Ministerul Cultelor și stam cu casa prin strada Măcelari, în Precupeții Vechi — spre Tirchilești, de — la un tîmplar de-i zicea Pálianoș. Nostimi oameni, și el și nevastă-sa. El grav întotdeauna și întunecat, parcă cine știe ce probleme adînci ar fi purtat sub fruntea lui îngustă, acolo, în capu-i țuguiat, cît abia-i încăpea în pălăriuța cu marginile-i răsfrînte ; ea veselă și rîzătoare întotdeauna cu ochii cam șașii, gata să izbucnească în toată clipa și la orice vorbă cît de nevinovată ce i-ai fi spus, într-un hohot lăbărțat din care apoi nu mai contenea cîte un sfert de ceas. Și cu toate acestea cel mai comic din doi tot el era, așa de puțin se potrivea năsucu-i subțirel și roșu în vîrf ca un ardeiaș cu seriozitatea ce se oțărea să-și dea feței limonii și ochilor apropiați la rădăcina nasului ca ochii de rac. Mai ales cînd îl vedeai indignîndu-se de accesele de veselie revărsată ale nevesti-si, ridicînd degetul și bărbia și scoțînd dintre dinții lătăreți exclamația șișcăvită și mult prelungită pe silaba din urmă : „Iulșcaaa ?“ nu te-ai fi putut ține de rîs să fi fost cît de năcăjit. Da și Iulișca, vlăjgana de săcuiancă bălană, se pornea întotdeauna pe un hohot și mai năbădăios, schimbîndu-l pe toate tonurile, pufnind, chihotind, miăunînd, grohotind și la urmă văietîndu-se : „aolò, aolò“, cu mînile pe pîntece, pînă ce Pálianoș furios își trîntea ciuperca pe vîrful căpățînii și pleca măsurînd curtea și strada, cît îl vedeai, cu pași de cîte un stînjen...

Ei, dar ce voiam eu să vă spun? Erau economi nevoie-mare „proprietarii" mei, ş-apoi asta era, că pe vremea aia era uşoară economia. N-am ştiut că o să vie vremurile de astăzi, că poate puneam şi eu ceva la o parte atunci şi trăgeam acuma nițel mai uşure targa pe uscat... Ei, dar ce-a trecut s-a dus, las-o p-asta.

Acuma ăştia doi îşi puseseră ei de gînd încă de acasă de la Haromsec să facă parale la România, şi deci s-au învoit să fie strîngători şi unul şi altul, să nu cheltuiască decît pe ce e neapărat de lipsă ca să nu moară omul de foame şi să nu umble gol şi desculț pe stradă.

Cîştiga parale frumoase Pălianoş — casele şi le făcuse numai după trei ani de chiverniseală ; Iulişca nu prea ştia socoteala banilor, dar ştia să-i încuie bine, aşa cum îi aducea Pălianoş uneori mai mulți, alteori mai puțini, ori, să zic mai bine, alteori şi mai mulți, într-o ladă de Braşov ferecată, învăluiți în şapte cîrpe ş-un ciorap. O dată pe lună îi lua Pălianoş şi-i ducea la Casa de economie, să mai sporească.

Ei, apoi era o frumusețe să-i vezi la masă, — noi îi vedeam uneori vara, cînd era vreme frumoasă şi mîncau în chioşcul din fundul curții. O convertise Pălianoş pe Iulişca la un vegetarianism feroce. Din ciorbă de cartofi, de post, firește, — nu mai ieşeau ; atîta ş-o pîine neagră — şi castraveți cînd erau douăzeci la un ban. Stăteau unul în fața altuia şi sorbeau alene din lingurile de lemn. Se uita Pălianoş la Iulişca şi se încrunta încovoindu-şi cerbicea ; se uita Iulişca la Pălianoş şi pufnea din cînd în cînd. Abia atingeau mîncarea, cît te minunai : din ce-or fi trăind oamenii ăştia ?

Şi aminteri păreau voinici, sănătoşi, fața de lună a săcuiencii se rotunjea mereu, şi nasul lui Pălianoş lua nuanțe din ce în ce mai viorii ; ba pînă şi cîinele, Bucşi, n-avea nicidecum aerul hămesit, cum te-ai fi aşteptat la o asemenea gospodărie.

Ce era ? Eu nu puteam şti, că stam puțin p-acasă, de, cu slujba. Da nevastă-mea a dat de la o vreme de urma şireteniei.

De cum pleca Pălianoş de acasă, i se părea ei că-i vine aşa un miros de friptură de la bucătăria săcuiencii. Cum sînt femeile curioase, a dat o dată să vadă ce e şi

numai ce-o zăreşte pe Iulişca prin geam înfulicînd la bucăţi de fleică şi dîndu-i apoi la gîturi dintr-un coşcogeamite clondir de negru vîrtos... Ei, apoi aşa, am înţeles !D-aia poate tot rîdea aşa madam Pálianoş, că aminteri cînd era singură şi se îndopa cu regimul carnivor şi alcoolic era cît se poate de serioasă : parcă nu mai era tot aia, cu ochii şaşii visători, melancolici aproape.

Astea, cum zisei, mi le-a spus nevasta. Eu însă îl căinam pe bietul Pálianoş. Poftim ! Să te sacrifici, să munceşti, să-ţi tragi de la gură, să nu te hrăneşti decît cu ciorbă de cartofi şi cu castraveţi — şi încă ! iar nevasta acasă...

Aşa-mi ziceam, cînd într-o zi, întîrziind nitel cu prietenii pe la aperitive, mă-ntorc aşa cam pe dup-amiazi acasă ; cînd să dau din strada Toamnei în Măcelari, pe cine zăresc în colţ la domnul Costică Ionescu, primul cîrciumar-restaurator al mahalalei ? Pe domnu Pálianoş în persoană. Venise de la ciorba de cartofi de-acasă şi acuma, ghemuit într-un colţ din odaia din fund a cîrciumei, înfulica, înfulica de mama focului bucăţile de fleică şi-i trăgea din cînd în cînd cîte-o duşcă de alb de Drăgăşani.

Ei, apoi acuma am înţeles toată comedia.

— Da ciorba de cartofi cine o mînca ?

O mînca Bucşi, norocosul, şi iată de ce nu slăbea nici el deloc, mai ales că mai avea şi însărcinarea să facă să dispară urmele delictelor antivegetariane ale stăpîne-sii, oasele de antricoate, de costiţe, de pui şi alte comestibile canine nepotrivite pentru masticaţiunea şi digestiunea omenească.

Nu m-am putut opri să n-o întreb o dată pe madam Pálianoş :

— Bine madam, matale laşi bărbatul să se libovească cu cartofi şi cu castraveţi, da ici la bucătărie ce sînt bunătăţile astea ?...

— No ! mi-a răspuns Iulişca, făcînd nişte ochi furioşi ; dacă place la dumnealui muncat cum place ; eu nu proaste se muncat crumpli singure.

Şi deodată, fără nici o tranziţie, se porni iar pe hohotul cu şapte caturi, de-a început şi Bucşi să latre ca după o flaşnetă hodorogită.

L-am luat pe urmă și pe domnu Pálianoș ;

— Ia-scultă, prietene, frumos lucru e ăsta să ții nevasta cu post și cu apă chioară, iar dumneata...

— No ! bufni la rîndul lui tîmplarul ; apoi io, domnule, muncește, — io trebuie muncat bine, — numa ala nevasta șade toate zile, ce trebuie la el fleica, vin ? asta pentru mine, borbat.

Numa, ce voiam eu să vă spun ? Atunci dacă întrebam pe Pálianoș : „Ei, meștere, n-ai făcut încă destule parale ? cînd te întorci acasă ?“ îmi răspundea : „Lase, domnule, ce se toarcem ? Aici io muncat fleica doi ban, beut vin bun patruzeci ban kilo, acolo la noi tot scump cum otrava.“

Și vezi, măcar că n-o prea luau ei așa în serios cu economia, Pálianoș și cu Iulișca, numai cît nu știa unul despre altul, totuși au strîns, au strîns mereu, au strîns bine ; vezi că erau vremurile d-așa.

Acuma, dac-or mai fi trăind și dac-au văzut c-au ajuns și aicea la noi toate „scumpe ca otrava“, bag seama s-or fi întors acasă la ei, s-o fi hotărît Pálianoș, și cine știe ce grof o fi el acuma acolo prin satul lui din Haromsec ?

...Hei, era ușoară viața la noi pe vremea aceea ; trăia mai bine Bucși p-atuncea decum putem să trăim noi acuma... apoi dacă n-am avut și noi mintea lui Pálianoș !...

DUELUL LUI CORCODUȘ

Să mă ierte prietenul meu de odinioară Vartic de acolo din ceata drepților unde nu mă îndoiesc că hălăduiește, dar tare era aprins la vorbă și iute la mînie în tinerețele lui. Nu știu dacă el pătimea ceva în sinea lui din pricina asta, dar știu că nouă, prietenilor lui, ne dădeau adesea de furcă buclucurile în cari îl vîra firea lui zvăpăiată și gata în toată clipa să treacă de la vorbă la faptă, — „mentalitatea și gestul", cum s-ar zice astăzi[1], cu cele două vorbe la modă, o modă pe care el, bietul, n-a apucat-o.

Dar stați, să nu vă închipuiți cumva că „afacerile" în cari a intrat s-au rezolvat vreodată în tragedie; întîmplarea sau norocul a vrut altfel, căci aminteri ușor s-ar fi putut întoarce lucrurile și pe partea asta — uneori, nu întotdeauna. Nu, desigur în cazul de care mi-am adus aminte acuma, și în care, dealtfel, vechiul meu prieten nu joacă decît un rol secundar.

Cînd s-a inaugurat, afară la Oppler, faimoasa invenție a berei „Peleș", era acolo la banchet tot felul de lume. Erau negustori, profesii libere, ziariști; patronul îi aranjase la masă cam așa în grupuri, iar colțul ziariștilor se isprăvea, sau începea, cu Vartic, și se mărginea cu rîndul advocaților, care începea sau se isprăvea cu *metrul* Ghiță Corcoduș, ilustrație de mînă a patra a baroului Capitalei, dar de mîna întîia a vastei și anonimei asociații sugative bucureștene.

[1] 1900 *(n. a.)*.

Pe noi, pe prietenii lui Vartic, ne cam îngrijora vecinătatea asta, şi am fi dorit să-l luăm mai între noi. Dar bănuitor, cum era, Vartic, s-a uitat o dată urît la noi şi s-a trîntit dîrz în scaunul lui, cît metrul Ghiţă s-a retras chiar de la început cu vro cinci centimetri, făcîndu-şi cruce într-ascuns.

Ce să vă mai spun? La şampanie, metrul Ghiţă ajunsese oarecum afară din rînduri, atîta îl tot surchidise Vartic, tot întorcîndu-se spre noi şi batjocorîndu-l pe franţuzeşte. Dar şi ilustrul Corcoduş prinsese acum nu puţin curaj şi tocmai în momentul cînd colegul nostru se pregătea să se ridice ca să-şi plaseze toastul improvizat încă de acasă, îşi smuci odată scaunul şi înghesuind la rîndu-i pe Vartic, i se adresă într-un ton foarte puţin politicos: „Şi ce mi te tot vîri în suflet, urîtule?..."

Vartic nu era frumos de felul lui, aminteri desigur că ofensa nu i s-ar fi părut atît de gravă. L-am văzut numai că îngălbeneşte, se ridică, şi în loc de toast era cît p-aci să răsune pleoscăit de scatoalce, dacă cu o rară prezenţă de spirit nu m-aş fi vîrît între litiganţi la momentul oportun, trecînd pe Vartic în locul meu.

— Provoacă-l la duel, îi şoptii repede la ureche, găsind acest derivativ mîntuitor, singurul în stare de a evita scandalul gata să izbucnească.

— Carta dumitale! scrîşni Vartic plecîndu-se peste fosta lui farfurie devenită acum a mea, şi trîntind propriu-i bilet de vizită înaintea metrului Ghiţă Corcoduş.

— Mersi de cunoştinţă, răspunse acesta flegmatic, scoase portofoliul, puse carta lui Vartic înăuntru şi îi oferi în schimb pe a sa.

Vartic se uită repede la adresă, ne luă la o parte pe doi inşi şi — iată-ne însărcinaţi, eu şi cu prietenul nostru comun Duţu, să ne înfăţişăm a doua zi dis-de-dimineaţă la acel *malotru*, şi să punem la cale, în cel mai scurt termen posibil, repararea onoarei ofensate a prietenului nostru comun Vartic.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, nu tocmai aşa *dis*, fiindcă mă culcasem şi eu cam... devreme, — firește că nu l-am găsit pe prietenul Duţu la locul convenit — şi astfel a rămas să mă ocup eu singur de interesele onoarei prietenului nostru ofensat.

Metrul Corcoduș avea o adresă afurisită : Calea Moșilor, atîtea sute, cîteva zeci și mai puține unimi, aș fi preferat să fie unimile mai multe și sutimile mai puține, mai ales că în buzunarul meu în acel moment lipseau pînă și cincimile (de parale), așa că mă uitam cu jind și la tramvaiele ce-mi tot treceau dispreţuitoare înainte... Dar ce să-i faci ? datoria ! datorie prietenească și de onoare...

La numărul cu pricina, o poartă mare închisă și o portiță deschisă, dînd într-un gang întunecos. Intru și caut să mă orientez, un zgomot suspect sub poartă în colț mă face să-mi întorc capul. Un domn cu un ghiozdan subțioară, e ocupat cu o mică treabă, nu pot să-l cunosc de la spate, dar presupun cine trebuie să fie și deci aștept.

Aștept cam mult, dar răbdarea îmi este recompensată, căci într-adevăr, domnul care acuma se îndrepta spre mine continuînd a-și completa toaleta, e însuși metrul Ghiță Corcoduș, pe care eu îl caut spre a tranșa cu martorii pe cari mi-i va numi, chestiunea de onoare, concernînd pe adversarul lui și amicul meu Vartic.

Scot din buzunar carta de vizită și citesc cu glas tare : „Domnul George Corcodușiu, avocat, Calea Moșilor, numărul...

— Eu, domnule, mă întrerupe metrul, ca și cînd și-ar aduce aminte în chip vag de ceva. De ce dracu, adăogă ciudos, nu v-ați mai dezmeticitără d-aseară ?...

— Pardon, zic, atins de această familiaritate deplasată, eu am venit aci cu o misiune delicată și...

— Aha ! am înțeles, de la urîtu ăla... Da ce mai aveți cu mine nene ? toată seara m-a surchidit, cît era p-aci să-i trîntesc cu ceva-n cap. Pe urmă îmi cere cunoștința... Bine, i-am dat-o ; ce mai aveți acuma, frate ? vreți proces ? despăgubiri, ce vreți ?...

— Domnul meu, zic eu, luînd o atitudine conformă cu solemnitatea momentului, — ceea ce vrem noi, este reparația onoarei ofensate a amicului nostru Vartic. De aceea...

Metrul Ghiță pufni, scoase ghiozdanul de subsuoara dreaptă, îl trînti subsuoara stîngă, apoi deschizînd ușa de la intrare, mă pofti :

— Ia să şedem nițel că te văd cam ostenit şi mai am pîn' la unspce.

În odaie, ne aşezarăm pe cîte un scaun.

— Şi zi aşa, izbucni iar adversarul prietenului meu Vartic, duel vreți adică dumneavoastră, că nu-s prost, am înțeles eu... Apoi duel să fie dară; să vină încoace urîtu ăla, să-i dau eu duel...

— Vă rog, domnule, să nu repetați tocmai insulta pentru care sîntem noi acum aci ca să vă cerem reparație... Dealtfel între noi nu mai poate să încapă nici o discuție; d-voastră veți declara, dacă vreți, că cereți scuze clientului nostru, sau dacă nu, veți binevoi a vă numi martorii cu cari vom dezbate restul... Pur şi simplu.

— Ce semplu, domnule, parcă cu borviz nu merge, întîmpină metrul, scoțînd dintr-un dulap două sticle şi două pahare şi aşezîndu-le pe masă, după ce întinse mai întîi subt ele un număr vechi de gazetă. Ori vrei mai bine o vişinată, adăogă întorcîndu-se la dulap şi mai scoțînd o sticlă şi două păhărele.

— Cum? dar dumneata bei şi din una şi din alta? zisei ieşindu-mi un moment din rol, în fața acestei manifestații de uimitor cumul sugativ.

— Aşa sînt eu, domnule, beau de toate; şi de una şi de cealaltă; am şi țuică dacă vrei; ori vrei mai bine tot vişinată?...

Şi începu să toarne prin pahare.

— Aşa, domnule, de toate beau eu, poftim bea şi dumneata cu mine ici...

— Dar domnule, iau eu iarăşi cuvîntul indignat, nu e vorba acuma de băutură, e...

— Cum nu e vorba? ce? dumneata nu te dregi? Aoleo, că ştiu că nu te-i fi dus acasă derect de la banchet... Eu, neică, am fost tocmai pe la Herăstrău cu neşte preteni... Dar poftim, dè, bea dè, că nu e otravă... Vişinată ca la mine... Or vrei totuşi mai bine un mişmaş?...

— Sînteți prea bun, domnule, dar înțelegeți vă rog, trebuie să-mi numiți martorii d-voastră, cu care...

— Ce martori, dragă, ce tot îi dai cu martorii, parcă fără martori nu putem să-i tragem noi aici cîteva macmahoane... A! zici de urî... pardon, zici de domnu ăla,

cum îi zice, îi am siclitatea aici în portofel... Apoi să vină și dumnealui aicea să-i bem un duel de să-i meargă pomina, să bea și el cu mine ici un șpriț ; — or vrea mai bine o vișinată ?

Și parc-ar fi și văzut pe amicul Vartic intrînd pe ușă, ori poate uitîndu-se la mine vedea doi și se și îndreptă spre dulap să mai aducă pahare.

— De prisos, domnule, mă ridicai eu oprindu-l. Mai întîi că domnul Vartic nu bea decît cafea cu lapte dimineața, ș-apoi...

— Cafea cu lapteee ! ?

Metrul Ghiță se făcuse roșu ca un rac

— Apoi așa nu fac eu duel, onorabile. Eu înțeleg duel colea vîrtos cu baterii d-astea, să vedem care pe care ? D-apoi cu d-alea nemțeștile să mă slăbiți pe mine ; eu sînt om serios, domnule, ce socoți ? Ține ici șușaneaua asta... Ori vrei mai bine vișinată ?...

Era timpul suprem să mă conving că orice altă insistență era de prisos. Îmi luai pălăria.

— Ci stai bre omule ici, la duel... atît am mai auzit, iar din stradă, pe fereastră, mai văzui pe metrul Ghiță dînd de dușcă, pe rînd, paharele pline, să nu meargă în pagubă. Își făcea duelul de unul singur.

S-a supărat pe mine prietenul Vartic, nu-i vorbă.

— Așa sînteți voi, nu vă pricepeți nici la atîta lucru.

Și a plecat gesticulînd furios, cu onoarea nesatisfăcută, fără să vrea să asculte măcar istoria pînă la capăt.

De aceea nu mi-a mai rămas nici mie altceva de făcut decît s-o povestesc altora.

PĂCĂLEALĂ

Eram trei inși care făceam curte, în 1884, casieriței de la Cafeneaua regală. Adică vor fi fost ei mai mulți, dar la ora la care ne luam caputinerul, eram numai noi trei, singurii curtezani, pentru motivul ce nu va mai lăsa nici o îndoială în mintea cititorului, că eram și singurii mușterii în toată cafeneaua la ora aceea.

Cîteșitrei trebuia să fim foarte matinali — așa ne cerea slujba ; și Mitică și Ghiță, și eu, mă recomand — Iancu. Numai casierița era mai matinală decît noi și cu chelnerul de serviciu. Chelnerul nu era întotdeauna aceiași, dar de asta ne păsa nouă prea puțin, fiindcă credit aveam la toți. Casierița însă, pe atunci, era singură la patron. Venea dimineața, pleca pe la amiazi, se întorcea seară și sta pînă la miezul nopței ; în interval slujba la casă o făcea, pentru economie, însuși patronul.

Toate aceste amănunte nu sînt cu totul de prisos, fiindcă — o să vedeți pentru ce.

În fiecare dimineață, așadar, instalați la masa cea mai apropiată de casă, ne întreceam în dulci ocheade cîteșitrei, și Mitică, și Ghiță, și eu, Iancu. Adesea se răceau caputinerele și arătătoarele nemiloase ale ceasornicului deasupra casei ne dojeneau cu tăcutul lor *memento*, în vreme ce tot nu ne înduram să ridicăm ședința. Cred că fiecare din noi nutrea zilnic secreta dorință ca ceilalți doi să plece mai devreme, ca să rămînă el singur la postul de observație ; zadarnic ! parcă eram legați împreună ; odată veneam, odată plecam cu toții.

Ați înțeles acuma că toată curtea noastră, curte de băieți timizi, neumblați în locuri d-astea, era mai mult

de priviri, de zîmbete şi arareori de cîte un *apropo*, aruncat aşa cu sfială. Mitică încă era mai îndrăzneţ între noi, şi tare să răţoia cînd izbutea să facă pe juna Berta să dea atenţie mesei noastre rîzînd de cîte-o stîngăcie mai boacănă de *apropo* ce risca amicul nostru. Eu, drept să spun, nu-l prea invidiam, dar Ghiţă nu o dată îngălbenea de necaz ; ce vreţi, fire pizmătăreaţă !

— Las' c-am să i-o fac eu ! a izbucnit el odată, cum ne despărţisem, la un colţ de stradă, de Mitică — noi ceştilalţi doi aveam slujba împreună —, ai văzut cum s-a obrăznicit şi astăzi ?... Să vezi cum am să i-o fac...

A tot copt-o el aşa, cîtăva vreme. Numai odată ce-mi zice iar :

— Ştii cînd am să i-o fac ? de întîi april am să i-o fac ; ia să vezi... Straşnică păcăleală !...

— Ai să mi-o spui şi mie ?

— Fireşte c-am să ţi-o spun ; am nevoie de un părtaş ; dacă nu de altceva, dar ca să am cu cine rîde...

Şi mi-a spus-o. Admirabilă idee !... Adică asta era părerea lui. Nu ştiu care o să fie a dumneavoastră.

În jurul zilei de întîi aprilie, m-a luat de-o parte la cancelarie şi mi-a arătat o scrisoare. Ce era ? Un scris femeiesc, copilăresc mai mult, şi textul cam aşa :

„Domnu Mitica,
Ma rog aşteptat pe mine sara daca eşit dela cafè,
colţ strada Academie. Eu vrea spus dumneata drag
la mine."

Iscălitura „Berthe" era împresurată într-o tură cu vreo şapte covrigi ; o contrafacere cît se poate de naivă.

— A ! am înţeles, zic eu.

— Ba n-ai înţeles încă nimic, îmi rîde Ghiţă în nas. Tu îţi închipui că am să pun scrisoarea asta în plic şi s-o adresez lui Mitică acasă. Prea ar fi simplu ; ar mirosi numaidecît cursa. Să vezi ; e mai complicată.

Lipi scrisoarea într-un plic pe care, cu aceeaşi slovă contrafăcută scrisese : „Mossié Mitica Ionesco" (casieriţa ne cunoştea numele ; ne recomandasem şi ei), apoi, seara, cum dădeam o raită prin Piaţa Teatrului, opri un vînzător de gazete mai curăţel, îi puse în palmă o băncuţă şi între degete scrisoarea :

— Ascultă băiete, știi colea la Cafeneaua regală ? Să dai scrisoarea asta domnișoarei de la casă, să-i spui că e pentru domnu Mitică Ionescu să i-o dea cînd o veni la cafenea, că e de la o doamnă care nu-i știe adresa, așa să-i spui. Ori mai bine să nu-i mai spui nimic, dă-i numai scrisoarea, s-o dea lui domnu Mitică, mîine dimineață cînd o veni...

— Tii, bată-te să te bată, acuma am priceput, răsuflai eu după ce îmi trecu izbucnirea de rîs ; care va să zică ea cu mîna ei are să-i dea scrisoarea de întîlnire...

— Așa-i că am combinat-o bine ? se fuduli Ghiță, căznindu-se să facă pe seriosul.

— N-are să mai fie nici o îndoială, mă bucurai eu cu douăzeci și patru de ore mai nainte de reușita „ideei admirabile".

Așa e omul răutăcios din fire, se bucură întotdeauna de păcăleala deaproapelui său.

*

A doua zi la ora caputinerului, ne așezarăm Ghiță și cu mine, nu fără oarecare emoțiune, la masa obișnuită. Mitică ne urmă de aproape, liniștit ca de obicei.

Abia ce-și făcu bine studiatul salut zîmbitor spre casieriță, ea duse mîna la frunte ca și cînd și-ar fi adus aminte fără veste de ceva și numai ce-o auzirăm :

— Domnnu Mitica, aveți un scrisor.

Glasul n-avea într-însul nimic gingaș, nimic mișcat. Era mai mult ceva sec, indiferent, aproape plictisit...

Ce impresie o să-i facă lui Mitică ?

Aș ! o să-și zică, desigur, că Bertha simulează înadins nepăsarea asta, ca să nu ne dea de bănuit nouă...

Iată-l cum a desfăcut scrisoarea pe furiș și a aruncat asupra ei numai o privire ; iată-l cum s-a roșit deodată, apoi a îngălbenit și a început să-i tremure buza de sus, cum o muia în caputiner...

O, vanitate și credulitate bărbătească, ce ușor sînteți de amăgit ! Însăși Bertha să-i fi spus atunci lui Mitică, să-i fi jurat că n-a scris ea scrisoarea, și n-ar fi crezut-o.

— Ce rîdeți, mă ? ridică el deodată ochii la noi, măcar că ne stăpînisem toată vremea, ba luasem niște adevărate mutre de auguri ce se știu observați.

Ghiță înghiți în sec și răspunse scurt, cu un aer grav :

— Ce, ești nebun ?

Iar eu scosei batista și-mi suflai nasul cu zgomot.

Seara l-am luat pe Mitică la berărie. Se codea :

— N-am parale, mă, cum o să merg ?

— Nu-i nimic, zice Ghiță, lasă că plătim noi. Și l-am dus pe sus.

Stăm noi așa, flecărind ca de obicei. Numai Mitică parcă n-avea astîmpăr. Se tot legăna pe scaun, ba bătea toba cu degetele pe masă, fărămița chibriturile, și în toată clipa se uita la ceasornic.

— Mă, ție nu-ți sînt toți boii acasă astăzi, îi zice Ghiță, făcîndu-mi cu ochiul pe furiș.

— Ba de ce să nu-mi fie ? din contra, răspunse Mitică zîmbind cu înțeles, cu un înțeles pe care își închipuia că numai el îl știe.

Odată numai ce se ridică, își ia pălăria :

— Mă duc puțin pîn-afară, zice, mă întorc numaidecît.

Ghiță aruncă și el ochii la ceasornicul din perete, și cum rămînem singuri, îmi șoptește :

— O șterge la *randevu* ; să plătim și să ne luăm și noi binișor după dînsul ; avem să rîdem... Parc-o aud pe Berta : „Ce vreți, domnule ? Lăsați pe mine în pace ! Aveți înnebunit ?“... Haha !

În colț, cu Strada Academiei, adevărat, Mitică al nostru așteapta. Îl pîndim cît mai de departe. Iată și juna Berta, iese din cafenea, se îndreaptă pe drumu-i obișnuit... Acuma !... Mitică o acostează, o salută...

Dar ce-i asta ? Fata nu protestează, nu se scandalizează, nu se indignează, nu nimica. Își urmează amîndoi drumul alături. Ne luăm după dînșii.

Mitică se tot pleacă, îi tot spune, ia uite cum a prins curaj nătăfleața și face pe cavalerul !...

Ba cînd ajung la poarta casei unde stă Berta, a fost sau ni s-a părut ? — numai ce-i zărim îmbrățișați și în tăcerea nopții parcă trece discret susurul unei sărutări...

Abia avem vreme să ne ghemuim într-un gang, și Mitică se întoarce nebănuitor și trece pe lîngă noi, șuierînd fericit și învîrtind cu frenezie bastonul între degete.

Stăm și ne uităm lung după dînsul.

— I-o făcuși, care va să zică, zic eu în sfîrșit, că trebuia să zic ceva; adevărat că i-ai făcut-o, cum el, prostul, nu s-ar fi priceput niciodată să și-o facă singur... Admirabilă idee!...strașnică păcăleală!

...Atunci am auzit eu mai întîi exclamația aceea nostimă, accentuată apăsat, cu izbucnire, pe silaba cea dintîi;

— Mă! să fie al dracului!

PARALE-MPRUMUT

— Să vezi ce e, dragă, eu sînt superstiţios, răspunse Tase Clipici amicului şi vecinului său Pripăşeanu, cînd într-una din zile acesta îl atacă cu un pol.

— Superstiţios ? Ce are a face ? se miră solicitatorul, care numai pretextul ăsta de refuz nu-l mai auzise.

— Da, sînt superstiţios ; întotdauna m-am temut de numărul treisprezece.

— Păi bine, frate, eu nu ţi-am cerut treisprezece, ţi-am cerut douăzeci, în cap, un pol.

— Da, dar vezi că ăsta ar fi al treisprezecelea pol pe care l-aş da anul acesta împrumut şi cum pe ceilalţi doisprezece nu i-am mai văzut...

— Stai, frate, ce fel de raţionament e ăsta ? Păi tocmai d-aia fiindcă pe ceilalţi doisprezece... încercă vecinul să combată curiosul motiv de refuz al d-lui Tase ; dar acesta se grăbi să dispară pe poarta locuinţei sale, înaintea căreia avusese loc convorbirea.

— Salutare, salutare !

Instalat în chioşcul din fundul curţei, cu haina atîrnată în cui şi cu vesta descheiată, Tase Clipici zîmbea mulţumit de inspiraţia cu care parase atacul vecinului şi se pregătea să soarbă din pelinul cu sifon la răcitoare, cînd portiţa se deschise şi o slujnicuţă cu un bileţel în mînă se îndreptă oblu spre locul lui de refugiu.

— Nu se lasă, murmură bietul om ghicind numaidecît repetarea atacului, chiar şi numai după siguranţa cu care misiva îi venea la adăpostu-i de odihnă, după slujbă, bine cunoscut de Pripăşeanu.

Nu se lăsa, cu adevărat, vecinul, dar pretențiile îi scăzuseră, cu multă modestie, pînă la suma de cinci lei, de care avea urgentă necesitate, numai pînă mîine, fiindcă printr-o fatală întîmplare rămăsese lefter cu totul, și la birou casierul care-i făgăduise un acont, plecase cu o oră mai înainte. În sfîrșit! cine nu cunoaște stilul epistolar al unor asemenea bilețele, cu asigurările formale, mulțămirile de rigoare.

Tase Clipici oftă, scoase un creion să răspundă ceva pe plic, apoi se răzgîndi, tare e greoi aminteri la corespondență, bägă mîna în buzunar și încredință subretei vecinilor Pripășeanu o patacă, fără nici o vorbă. Goli paharul, luă iar biletul și începu să-l mai citească o dată, așa de consolație.

În momentul acela, madam Clipici țîșni din ușa bucătăriei ca o furtună. Domnu Tase făcu o mișcare să ascundă biletul, dar era prea tîrziu.

— Ce e scrisoarea aia? Să mi-o arăți numaidecît! A! Nu vrei să mi-o dai, o ascunzi... Ce? crezi că n-am văzut? Crezi că nu știu? O cunosc eu pe aia. E de la Pripășeni. Ai parale pentru dînșii. Pentru tovarășii dumitale de chefuri. Îi îndopi cu parale. A! știam eu de mult, acum am văzut și cu ochii. Rupi pîinea de la gura copiilor, să le arunci ălora; o fi avînd Pripășeanca nevoie de o pălărie nouă, și i-o plătești dumneata, firește; pe mine nu mă întrebi, ce-ți pasă? Și dacă îți cer, îmi răspunzi că nu e... Nu e pentru mine, da... pentru Pripășenii dumitale muncești dumneata, pentru...

— Da, stai, soro, nu te iuți așa. Uite ici, citește și vezi și tu. E vreun lucru mare?

Madam Clipici se aruncă cu lăcomie asupra biletului; apoi îl zvîrli iar cu dispreț pe masă.

— Da, cinci lei azi, cinci lei ieri, alaltăieri și ăluia și ăluilalt, te știu eu pe dumneata; văd eu unde se duce leafa dumitale; și mie-mi strigi economie! economie! Asta-i economie...

— Da, nu ți-am strigat dragă, nimica... Uf!...

Madam Clipici s-a întors în bucătărie și de acolo în casă, însemnîndu-și trecerea furioasă cu izbituri de uși cari pocneau ca descărcături de pistol în urechile d-lui Tase.

„Asta e, pasă-mi-te, dobînda la cei cinci lei, își zice el cu filozofie, mai turnîndu-și un pahar.

Noaptea tîrziu, pe cînd domnu Tase tocmai visa pe Pripășeanu intrînd la el în curte cu o piesă cît o roată de car subsuoară, se trezește zguduit cu putere de umăr.

— Tase ? Tase !

— Ce e dragă ? ce e ? hoții ? arde ?

— Vino acu să vezi ce e.

Perdelele de la ferestre erau ridicate și afară o lună ca ziua.

— Ia vino, ia vino ! îl vezi ? Pripășeanu al tău, se întoarce pe două cărări, uite-l vezi ? A chefuit toată noaptea, cu banii tăi, poftim ! mai dă-i bani și altă dată — și mie cînd îți cer spune-mi că n-ai. Vezi unde se duc banii tăi ?...

— Da stai, soro, că ăsta nu e Pripășeanu... Îl cunosc bine, e Ibriceanu, vine de la vrun pocher... Auzi, chef cu cinci lei ! Și pălărie pentru madam Pripășeanu... Păi, soro, dacă era Pripășeanu, venea încalte într-un otomobil acasă, cu cîte parale i-am dat...

— Da, îți arde de glume, dumitale, la miezul nopții...

Ca să arate de ce îi arde cu adevărat la miezul nopții, domnu Tase se înfundă în saltele și în perne, trăgîndu-și plapuma peste urechi și nemaizicînd nimica...

A trecut după asta mai multă vreme, în care cei cinci lei ai lui Pripășeanu au ajuns să joace un rol de căpetenie în căsnicia domnului Tase.

„Nu-mi ajunge, Tase, nu-mi ajunge ! asta era vorba cu care madam Clipici întîmpina orice numărătoare de lei cu care bietul domn Clipici răspundea la necesitățile menajului. Mai trebuie ghete băiatului, îmi mai trebuie și mie o rochie, că ne-i fi vrînd să mă fac de rîsul lumii cu astea vechi. Da ! spune că n-ai. Pentru Pripășeanu ai d-ta parale, pentru mine n-ai. Cînd ți-am cerut pentru pălărie, n-ai avut ; cînd a fost ocazia aia cu casele lui văru-tău, de le-a vîndut Creditul, n-ai avut — că n-ai știut să pui nimic la o parte în viața d-tale —, numai la prietenii de chefuri să le dai parale, asta ai știut."

„Tiii, drăcia dracului, își zise într-una din zile domnu Tase Clipici ; eu am spus atunci vorba aia cu su-

perstiția, fără să mă gîndesc, și uite domnule cum s-a împlinit... Aoleo, Pripășene, da și cînd oi da ochi cu tine..."

A dat el, domnu Tase ochi cu Pripășeanu, da numai se lăudase el în sinea lui, că altfel era un sfios și jumătate. Abia a îndrăznit să aducă vorba pe departe, numai ce-a sărit odată Pripășeanu la el: „Ia ascultă, monșer, mult o să mă sîcîi cu istoria aia? Te credeam altfel de om, pe onoarea mea! Auzi, pentru cinci lei să-mi faci acuma reproșuri, scandal? Lasă-mă, nene, că ți-oi da, cînd m-oi înlesni. Ce, crezi că am să fug cu pataca ta la America?... Știi că ești curios, frate! Ei, comedie ca asta!...

Și cîți prieteni și cunoscuți au venit în sara aceea la berărie, pe toți i-a întîmpinat Pripășeanu cu verva sarcasmului său: „Îl vezi pe domnu? Este domnu Tase Clipici care mi-a dat cinci lei împrumut. Și acuma îmi scoate ochii cu ei. De cinci săptămîni îmi scoate ochii cu cinci lei, leul și săptămîna. Să fii martor, domnule, că-i datoresc cinci lei... Dacă vrea să-i dau ș-un înscris, să-i fac o ipotecă, să-i dau și cămătă dacă vrea, să fiți martori cu toții..."

S-a întors domnu Tase acasă foarte mîhnit. Dar în poarta casei deodată i-a trăsnit prin minte o idee mîntuitoare.

A ales repede din pungă o piesă de cinci lei și trăgînd pălăria pe-o ureche, intră cu mutra veselă în curte.

— În sfîrșit, nevastă, strigă ridicînd triumfător pataca în aer, pînă ce n-a avut încă vreme să se pornească șuvoiul predicei ce-i pregătise madam Clipici, iată cei cinci lei de la Pripășeanu; i-am scos! cu greu, dar i-am scos.

Madam Clipici luă piesa și o întoarse pe o parte și și pe alta ca și cînd ar fi vrut să se încredințeze dacă nu era falsă. Apoi o puse bine și nu mai zise nimic.

La masă însă, în gîndul lui, domnu Tase Clipici încheie cu reflexiunea:

„Să vezi acu, de la paisprezece încolo, ce superstițios am să fiu".

CASA DE HÎRTIE

Intrînd în berărie, Ibriceanu se aşeză la o masă mai retrasă, plictisit cum era, de o serie cam îndelungată de şedinţe de pocher şi temîndu-se ca nu cumva să mai dea peste vrun prieten care să-l tenteze. Uitîndu-se prim-prejur, se convinse că n-avea nevoie de o fereală tocmai aşa de mare; era încă devreme, şi în berărie mai nimenea...

Ba totuşi... În colţul cel întunecos, o figură... pare-că cunoscută. Cîteva clipe pînă să se deprindă ochii noului venit cu semiobscuritatea şi iată, într-adevăr: „De ce te-ai temut, tot n-ai scăpat..." Omul din colţ e amicul Pripăşeanu...

Dar ce dracu meştereşte el acolo?... A rupt o fîşie dintr-o gazetă şi înfăşură ceva în bucăţica de hîrtie. Apoi iar mai rupe o fîşie şi iar înfăşură... Înc-o dată şi tot aşa, ghemotocul se făcuse acuma măricel... Ce-o mai fi şi istoria asta?

— Ia ascultă, zice Ibriceanu răsărind deodată în faţa amicului, nu joc astăzi, n-am chef... Dar n-ai putea să-mi spui, ce dracu împachetezi acolo cu atîta grijă şi fereală?

Pripăşeanu rîse.

— Stai, să-ţi spun... Aide, şezi, că nu joc nici eu astăzi...

Iată care era povestea:

— Eu, zice Pripăşeanu, ştii că am fost astă-vară în vilegiatură la Breaza... Era Bumbuleţ acolo. Nae, cu familia, şi zice, „hai şi tu, că mai ieftin şi mai bine nu găseşti în altă parte..." Adevărat; de ieftin, ieftin, o

plictiseală cum nici n-ai putea s-o plătești cu mai puține parale... Da vorba e că tot am rămas dator...

Uite cum. Eu, om singur, gospodărie n-aveam ; mîncam la alde Bumbuleț. Îi rămîneam, acolo, cîte atîta pe săptămînă, da vorba e că mă învoisem pentru serviciu în odaie cu slujnica lor... Am stat trei săptămîni, dacă mai stăteam una, era să mă prefac în cel mai perfect hotentot ; de aia mi-am zis : tot mai bine cu civilizația, și am șters-o ; uite, tot aici, colțul ăsta, m-am trezit într-o bună dimineață, care era seara la șase... Da asta vream să-ți spun, că rămăsesem dator... Acuma, lui Bumbuleț, nu mă sinchisesc eu, îl știi doară, își plătește ăla vrodată datoriile ? Apoi dacă nu plătește el altora, de ce i-aș plăti eu lui ? Îi răzbun creditorii și el tot rămîne chit. Da vorba e de servitoare...

Servitoarea, asta nu se poate. Femeie săracă, își face socoteala cu orice franc ; trebuie să-i plătesc ce i-am rămas... Cincizeci de bani pe zi... așa ne-am învoit, face douăzeci și una de zile — zece și cincizeci...

Pripășeanu mai înghesui cu degetele mari de la o mînă și de la alta, golomotocul de hîrtie, și-l puse alături de halbă.

— I-oite-i aici.

Stai, nu te mai înholba așa că-ți isplic, urmă cîntărind în mînă golomotocul cu cei zece și cincizeci —, Bumbuleț trebuie să pice și el acuma aici. Și-i dau să-i dea...

— Bine, zice Ibriceanu, asta am înțeles-o eu, om corect ; îți plătești în decembrie datoriile făcute în iulie, nu e prea tîrziu ; da ce nevoie ai să învălui băncuțele alea într-atîta hîrtie ?

Pripășanu rîse iar.

— Ce te pricepi tu, mă ? Dar hai să ți-o spun și pe asta.

Pe Bumbuleț îl știi... Dacă i-aș da eu acuma lui ăștia zece și cincizeci așa, în mînă, ce crezi că ar mai ajunge cu vro băncuță pînă acasă ? Aș ! S-ar duce toate pe mișmașuri. Da vezi, dacă i le dau așa, învăluite în hîrtie, nu e tot aia...

— Cum nu e tot aia ?

— Nu e, fiindcă uite de ce... El cînd se încurcă cu

prietenii și mai cere un rînd, se pipăie în buzunare și zice : „dau și eu unu", dacă simte băncuțele așa, libere... Dar dacă le simte așa în hîrtie, se jenează și tace din gură... Se gîndește : dacă oi scoate acum golomotocul din buzunar și m-oi apuca să-l desfac aci înaintea tuturora, o să mă întrebe : „Da ce bani sînt ăia, mă ? Ăia nu sînt din portofelu tău"... Și intervine bănuiala. Atunci mai bine lipsă și tace din gură ; nu-i cheltuiește... îi duce acasă, îi dă Mariții...

*

Să-ți povestească acuma și Bumbuleț ce-a pățit cu depozitul lui Pripășeanu... Mai bine nu mai trecea în ziua aia pe la berărie... Adică ce era el, să facă pe comisionarul, și încă tocmai vizavi de o slujnică, de propria lui servitoare ?....

La țuică, Ibriceanu se uită chiorîș... „Mai dau una", zice... Că Pripășeanu plecase, zicea că-l așteaptă la cinematograf... „Hai, Buumbuleț, tu nu zici nimic ?..."

Bumbuleț tot pipăia buzunarul vestei, ălalalt, nu unde ținea ceasornicul ; schimba fețe și se vedea foarte încurcat. Ar fi scos băncuțele. Dar vorba lui Pripășeanu : îl întrebau prietenii, ce putea să răspundă ?... „Ahaha ! bani străini care va să zică... Te întinzi la ei ?... Bravooos !" Și nu cuteza... Tăcea din gură.

S-a ținut și Ibriceanu de capul lui, nu-i vorbă ! Pe unde nu l-a dus ? Și se tot uita pe sub gene :

— Haide, Bumbuleț, tu nu zici nimica ?...

Și iar se pipăia Bumbuleț la buzunarul din dreapta al vestei, și parcă scrîșnea cumva, și nu zicea nimica.

Așa l-a fiert toată seara. Iar dimineața Marița și-a primit depozitul intact...

Al dracului Pripășeanu ! Cum a știut el, din două petecuțe de gazetă, să facă o casă mai solidă decît cel mai bun „Wertheim"....

BOALA LUI BUMBULEȚ

Bumbuleț e bolnav. Nu știe ce are, vorba ceea: nu se simte bine. Și cum facem cu toții în asemenea împrejurări, ne văităm acasă, ne plîngem pe la prieteni, așa făcu și Bumbuleț.

Prietenul său, Tase Clipici, îi ascultă la rîndul său jelania, apoi l-a descusut despre toate simptomele, l-a făcut să scoată limba, l-a ciocănit pe piept și pe spate — în sfîrșit, cu un aer foarte grav și convins rosti sentința:

— Trebuie să te arăți la un doctor.

Deci Bumbuleț s-a arătat la un doctor.

Doctorul l-a descusut despre toate simptomele, l-a făcut să scoată limba, l-a ciocănit pe piept și pe spate, apoi cu un aer foarte grav și convins rosti sentința:

— Dumneata, mai întîi de toate trebuie să te lași de fumat...

— Dar, doctore, protestă Bumbuleț, eu n-am fumat de cînd sînt...

— Așa? urmă omul științei fără a se turbura deloc, atunci, uite ce este: dumneata, mai întîi de toate, trebuie să te lași de alcool.

— Ce alcool, doctore, că eu nu beau decît vin, bere, țuică, ori cîte un *coantrou*, asta cînd face altul cinste...

— Apoi tocmai asta e: trebuie să te lași de toate băuturile astea, fie că face altul cinste, fie că faci dumneata cinste altuia...

Aci, Bumbuleț se simți cu adevărat atins la slăbiciune.

— Și ce să beau, doctore?

— Apă.

Bumbuleț sări în sus ofensat.

— Doctore, n-am venit aici să-ți bați joc de mine. Poftim cinci lei consultația și mersi, iar apa s-o bei dumneata, că eu am altceva mai bun de... băut.

Se gîndea Bumbuleț întorcîndu-se acasă : „Măi, al dracului lucru, uite ca să fii un doctor așa, nu e cine știe ce mare lucru, nimic mai lesne. Vine bolnavul la tine, îl descoși despre ce și unde-l doare, îl pui să scoată limba, îl ciocănești pe piept și pe spate, și pe urmă cu un aer grav și convins rostești sentința : «Păi dumneata nu mai trebuie să fumezi» ; iar dacă nu fumează : «păi dumneata nu mai trebuie să bei» ; dacă nu bea : «păi dumneata nu mai trebuie să mănînci carne, ori pîine, ori nici carne nici pîine», — și așa etetera. Ce te costă adică să oprești pe cineva de la ceva ? Și pe urmă, mai și încasezi. Iar răspundere n-ai, că nici dracu nu-ți ascultă sfaturile, după ce ai grija să-i dai atîtea încît să nu le poată asculta nici dracu... Se întoarce bolnavu și se plînge iar, răspunsu-i gata : «Apoi vezi, nu ți-am spus ? Să nu bei, să nu mănînci, să nu fumezi, să nu dormi, să nu veghezi, să nu umbli, să nu șezi, să nu stai în picioare»... Apoi ce atunci ? Să te spînzuri ? că atîta ți-ar mai rămînea...

Ba prost am fost eu că am ascultat de consultația lui Tase !“ — își încheie Bumbuleț reflexiunile și pardesiul, grăbind pașii spre domiciliu, unde tocmai îl aștepta un clondir de porfiriu, cadou de la Ibriceanu, pe cum că fusese decorat și el acum de curînd cu „Meritul telegrafo-poștal“ cl. III-a.

*

A doua zi, la aperitiv, lui Bumbuleț să-i vie cam rușine. Doctorul acolo și el, și se uita cam chiorîș la dînsul. Clătina din cînd în cînd din cap și parcă voia să-i spuie : „Bine, bine, nu m-asculți dumneata, dar o să vezi...“

Și după fiecare admonițiune mută, doctorul mai cerea cu glas tare cîte un șpriț.

„Uite mă, își zicea Bumbuleț (Nae îi zicea lui, dar aminteri numai nașu-său e de vină că nu-l cheamă Mitică), uite mă, că te pomenești d-aia ne dă nouă ăstora

rețetă să nu mai bem, că să-i rămînă lui la mai puțină concurență... Dar ți-ai găsit !

— Mai dă și ici un șpriț ceva mai dublu, Popescule ! sfidă el privirile chiorîșe ale doctorului, — și ceva sărătură, că mi-a recomandat așa-cevașilea doctorul Norden de la Carlisbad !

Vorba vine... Sărătura însă i-a dat o idee luminoasă lui Bumbuleț.

„Vezi dumneata, asta trebuie să fie de vină, sărătura ; că dacă n-ar fi sărătura, n-ar fi nici băutura, ce vină mi-ar mai putea băga doctorul ? Deci, și prin urmare, iată problema dezlegată, de mine Bumbuleț, Nae, mai doctor în această împrejurare decît toți doctorii..."

*

Și numaidecît se și grăbi să facă parte de geniala-i descoperire și prietenului său celui mai bun, am numit pe d. Clipici Tase :

— Să vezi tu ce este, Tase... Asta mi-a venit pe cînd stam adiniaori la aperitive și mă tot uitam la doctorul meu gîndidu-mă la consultație... Gustam așa din niște pastramă prea sărată, cînd deodată îmi trăsnește prin cap o idee și rostesc sentința de parcă mi-ar fi dictat-o cineva, un duh de sus. Zic : nu e băutura, domnule, e sărătura ! Și cu asta venii să te luminez și pe tine. Așa e că-i dădui de urmă ? Ce zici ?

Domnu Tase ascultase cu toată atențiunea, vădit interesat, și apoi căzu pe gînduri profunde. Deodată se plesni cu mîna peste frunte.

— Că bine zici... Mă tot gîndeam eu... Apoi vezi d-aia de cîtăva vreme parcă nu-mi mai priia... De ajunsesem să mă îngrijesc : Doamne ferește, zic, doar n-oi fi căzut și eu la vro boală ca Bumbuleț... Dar nu, văd eu acuma că asta trebuie să fie. Să trăiești, Nae, că mi-ai deschis ochii...

*

Fudul nevoie mare, Bumbuleț trecea pe stradă gîndindu-se la marele său succes doctoricesc. Abia descoperise o formulă și avea deja un client. Tase Clipici, *lui* avea să-i datorească restabilirea sănătății, lui și numai

lui, care avea să reînvie de-acum și să întunece, în același timp, faima celebrului odinioară doctor Draș.

Adică ce-ar fi, se gîndea mai departe Bumbuleț, dacă ar face cumva rost să pună și el mîna pe vro diplomă de doctor, ceva? Știința o are el toată, nu-i mai lipsește decît titlul... Și se și vedea instalat într-un cabinet luxos, punînd clienții să scoată limba, ciocănindu-i pe piept și pe spate și apoi grav și convins încasînd pataca și rostind sentința: „Dumneata..."

Cînd, ce vede la colț de stradă? Amicul Clipici Tase, apare cu un respectabil pachet în mînă... Doctorul Nae se uită chiorîș; dar nu observă formă de clondir și deci se liniștește. Nu pentru mult timp, însă, căci Tase zărindu-l, se apropie de el zîmbind și ridică pachetul în dreptul ochilor:

— Știi ce am aici? Ghici?

— De unde să știu?

— Trei kilo de sare de lux...

— Cum, nenorocitule?

— Păi da, nu mi-ai deschis tu ochii? Ce-mi lipsea mie de la o vreme, de îmi cam pierise setea și nu-mi mai pria băutura?... Mă tot gîndeam, cînd ai venit tu și m-ai luminat cu o vorbă... Mersi, Nae. Să trăiești! Acu să vezi sărătură și pe urmă băutură! Să trăiești, Nae, mersi, mi-ai scăpat viața, că umblam cu gînduri de sinucidere! Și să poftești la un pelinaș, că mai am din ăla de mi-a trimis Ibriceanu cadou pe cum că a fost decorat și el acu deunăzi cu „Meritul telegrafo-poștal"... Care va să zică, *a revoar* și salutare — salutare!

Iar Bumbuleț, Nae, rămase cu gura căscată și abia într-un tîrziu putu să rostească și el, ca unul ce și intrase acuma în rol de doctor:

— Poftim, să mai sfătuiești clienții spre binele lor... Iată cum te înțeleg și te urmează... Păcat de știința medicală!

ÎN VREMEA CULESULUI

Nu știu dacă este numai o părere, sau dacă e chiar realitatea, că astăzi nu se mai sărbătorește, ca odinioară, culesul viilor. Din anii vîrstei de școală îmi aduc aminte, că aveam pe atunci și o vacanță a „culesului"; evenimentul acesta era ridicat adică la însemnătatea celor mai mari sărbători creștinești. Astăzi, nu știu să se mai pomenească despre o astfel de vacanță; dar poate că e numai efectul faptului că în vremile de față vacanțele sînt așa de multe și de prelungite, încît mica vacanță de odinioară a „culesului" se îneacă fără urmă în ele.

Poate să fie și altceva. În viața viței-de-vie a intervenit o epocă tragică, în care vreme numai chef și prilej de veselie nu putea să fie: a fost epoca filoxerei. Pe mulți i-am văzut atuncea căzuți în melancolie, căci nu puțini erau aceia cari prevesteau sfîrșitul apropiat, definitiv și iremediabil, al divinei băuturi și pe care niciodată nu i-ar fi putut consola Gambrinus, și încă, cu atît mai puțin, chimia.

În vremile acelea, cînd cu ochii se puteau vedea pustiirile dealurilor verzi acoperite tot mai rar cu frunza creață, au amuțit și viorile și chiotele de veselie, iar mai tîrziu, cînd totuși iscusința omenească a izbutit să salveze ceea ce în închipuirea strămoșilor noștri era opera unei divinități, nu s-au mai reîntors, în aceeași măsură, aceleași manifestări sărbătorești ce, de astă dată, în mare parte ar fi fost să se adreseze numai viței americane.

Și încă, tot nu e destulă explicație. Acea epocă în care intervenise pierderea oricărei încrederi în generozitatea, în atotputernicia darnică a unui Bachus, zeu al

vinului, a mai dat naștere, sau cel puțin un avînt extraordinar, necunoscut în timpurile mai vechi, producțiunii... industriale, a lichidului ce în producțiunea naturală devenea tot mai rar. Vremurile rele au trecut, dar obiceiurile rele au rămas, așa că mare parte din producția viticolă este și azi rezultatul unor manipulațiuni ce nu sînt legate de un anumit anotimp, ci pot fi puse în lucrare în orice zi a anului și la orice oră a zilei. Deci, o sărbătorire a „culesului" la o epocă anumită nu și-ar mai prea avea locul, afară de cazul cînd s-ar generaliza iarăși învățătura pe care se zice că un cîrciumar de vremea mai nouă a dat-o pe patul de moarte, fiului și succesorului său în comerț :

— Băiete, să știi de la mine secretul acesta : că vinul se poate face și din struguri.

„Un admirator al vinurilor" iscălește, într-un ziar din Ardeal un consumator ce pare a fi dintre cei plătiți, ba povestește chiar, despre o pățanie din București :

— Un dascăl ardelean, venind pentru o afacere oarecare în Capitala României, luase locuință deasupra unei băcănii, iar vinul și-l „procura" chiar din acea băcănie. O lună de zile a stat fratele în București, iar în această vreme a făcut o consumație destul de respectabilă pentru ca, la plecare, „să-și țină de datorință"să cinstească cu ceva și pe băiatul din prăvălie care în toată vremea asta urcase zilnicele clondire din prăvălie la etaj. Atunci, se iscă, între băiatul de prăvălie și generosul consumator, un dialog destul de instructiv ca să merite să fie dat unei publicități mai întinse :

— Ascultă băiete ,voi trebuie să aveți aici niște pivniți mult încăpătoare, că de cînd sînt eu aici, mușterii și consumatori la voi am văzut că sînt berechet, dar nici pomeneală de vrun vas de vin ceva nou. De cînd țineți voi prăvălia așa, numai cu vinuri vechi ?

— Apoi boierule, să-ți spun dumitale că ești om bun, și ș-așa cred că n-o să mai dau de acu p-aici : De cînd e prăvălia asta, jupînul n-a avut decît vinuri vechi... Adică, așa sînt ele : vechi gata.

— Dar aveți butoaie multe în pivniță ? că văd că vindeți vinuri de tot felul...

— Da de unde, boierule? în toată pivnița jupînului nu e decît un singur butoi mare și lat. Din ăla se împărtășesc cu toții. La birjari vindem vin de Odobești, la popi vin de Nicorești, la funcționari vin de Drăgășani, la factori-poștali vin de Dealu-Mare; iar la comisionarii de stradă și oameni mai de rînd vin de Sarica, adică de Dobrogea... Toate curg pe același cep, da așa aranjează jupînul că dă calitatea vinului după cum e și mușteriul...

Fratele a plecat pe cît de încîntat de sinceritatea băiatului de prăvălie, pe atît de puțin încîntat de calitatea consumației ce făcuse timp de o lună de zile; noroc că, oricum, fusese o fabricație... inofensivă.

Mai cunoscută, dar totuși vrednică de reamintit, drept o distracție mai mult pe vremea asta posomorîtă, este anecdota de origine germană:

Un gazetar dintr-un orășel, aducîndu-i într-una din zile servitoarea o sticlă de vin cu care nu fusese mulțumit, a publicat a doua zi, în gazeta lui, un anunț, în care, pentru ca să cruțe deocamdată pe negustorul cu pricina, nu-i pomenea numele, ci spunea numai atîta:

„Aseară am trimis la o cîrciumă după un litru de vin. Analizîndu-l înainte de a-l gusta, am constatat că era falsificat. Invit pe acel cîrciumar ca pînă mîine să-mi trimită la domiciliu un alt litru de vin, natural, căci în cazul contrar îl voi da și publicității și judecății."

A doua zi, servitoarea raportează că au sosit, anonim 24 de clondire de vin la bucătărie; iar ziaristul constată și el, că în tot orășelul fiinșau exact 24 de firme de „magazine cu băuturi spirtoase".

Întrebarea e: anecdota nu spune nimic în această privință — dacă cele 24 de clondire vor fi conținut vinuri cu adevărat naturale, sau poate numai ceva mai *natural*... falsificate.

Căci mai e și vorba cealaltă a „admiratorului vinurilor". Într-o cîrciumă intră cam de dimineață un mușteriu și negăsind decît un băiat de prăvălie, îl întreabă:

— Băiete, ce vinuri aveți?

Băiatul bun de gură, îi răspunde pe nerăsuflate:

— Avem vinuri curate și vinuri naturale; dar trebuie să știți că cele curate nu sînt naturale, iar cele naturale sînt preparate...

Și fiindcă tot e vorba de *cules*, s-o mai culegem și pe asta: un amator de vinuri intră într-o cîrciumă și cere un vin. Cîrciumarul îl servește. Mușteriul duce paharul la gură, gustă, dar lichidul era o acreală, ceva așa ce nu voia cu nici un preț să străbată gîtlejul. Consumatorul — vorba vine — pune paharul pe masă, dar cîrciumarul sare:

— Puteți să-l beți fără grijă, domnule, vă jur că e natural!

La care cellalt răspunde:

— Amice, te cred pe cuvînt, căci pe cale artificială ar fi cu neputință să se producă așa ceva...

Ceea ce ar însemna că, oricît ar fi de condamnabilă falsificarea vinurilor, totul nu este ca ele să fie „naturale". Sînt vinuri, cum sînt și oameni cari, după vorba lui Goethe, n-au spirit (sau spirt) de la natură. Deci, trebuie să intervină atunci *dresura*.

Mai este, bineînțeles o soluție: abstențiunea. Cred însă că, cea mai mare parte a omenirii, va prefera întotdeauna, oricare altă *soluție* numai să fie una de... alcool.

CĂLCÎIUL LUI AHILE

De cînd a citit în revista pentru vulgarizarea cunoștințelor practice „Gîndacul", articolele distinsului prozator Gabriel Constantinescu-Botoșăneanu împotriva alcoolismului, nicotinismului, tabagismului, necrofagismului, pocherismului — prietenul Ibriceanu a devenit cel mai frecvent propagandist al ideilor de temperanță, și chiar și abstinență cînd e vorba de adevărate vicii, cum sînt în definitiv relele deprinderi mai sus-citate, măcar că pe autor nu-l cunoaște în persoană.

Toți celebrii autori din timpurile trecute și chiar din cele prezente, nu mai valorează pentru dînsul o ceapă degerată față de un Gabriel Constantinescu-Botoșăneanu, care nu-și risipește talentul în opere inutile de pură fantazie și de oțioasă distracție, ei colaborează cu arta lui pentru propășirea obștească și regenerarea genului uman.

— Să vezi, domnule, îmi spune el pe cînd stam împreună la o masă în berărie, cîtă genialitate este în argumentarea contra tuturor acestor păcate cari degradează pe un om și fizicește, dar mai ales moralicește.

Uite, băutura de alcool, ce-i asta, domnule? Natura înțeleaptă ne-a dat apa, asta e ceva sănătos. Unde mai vezi dumneata vro făptură a lui Dumnezeu bînd alcool? Toate animalele nu beau decît apă, domnule. Apa este mama noastră, după cum soarele ne este tată. Apoi soarele care coace strugurii, prunele și orzul, nu trebuie să se indigneze de acolo de sus unde este, cînd ne vede punînd roadele astea ale lui să putrezească și din putreziciunea asta scoțînd otrava aia care ne amețește, dom-

nule și ne tîmpește — da, domnule, ne tîmpește, și ne coboară pe o treaptă cu animalele, că de-aceea se și zice, de pildă, bea ca un porc și altele. Apoi se potrivește asta cu ființa rațională care trebuie să-și țină rangul și demnitatea în lumea asta printre celelalte dobitoace între cari e cel mai de frunte?...

Ajungînd aci cu peroraţia, prietenul Ibriceanu se oprește să răsufle și bate în masă:

Băiete, mai adu-mi o halbă, da vezi să fie mai fără guler.

Da cu tutunul? urmează apoi, după ce trage o înghițitură pînă în diagonală; ce însemnează aberația asta, să iei dumneata o buruiană oarecare, s-o usuci, apoi s-o înfășori într-o bucățică de hîrtie, ori s-o îndeși într-o ceșculiță perforată la fund și prevăzută cu o vergea sfredelită, pe urmă să-i dai foc și să sugi fumul ca să-i dai drumul iară, pe gură, pe nări... Zău, dacă ai vedea dumneata o maimuță dedîndu-se la o operație ca asta nu ți-ar veni să rîzi? Da de om de ce nu rîzi, domnule, cînd îl vezi într-un hal ca acesta? Ba să rîzi și să-ți bați joc, că ceva mai caraghios nici că se poate închipui... Poftim, uite...

Și zicînd așa, prietenul Ibriceanu scoate o tabacheră cît toate zilele, o deschide și începe să învîrtească o țigară cît degetul.

Poftim, repetă apoi dîndu-i foc și scoțînd niște rotocoale cît un coș de fabrică. Treabă cuminte e asta? Să te afumi așa în neștire, să-ți strici pieptul, să-ți amărăști gura, să-ți frigi limba, să-ți îmbîcsești nările și pentru toate astea pe deasupra să mai dai și parale, parale muncite, domnule, că nu sîntem toți milionari ca alții.

D-apoi cu necrofagia cum e? Ori poate că dumneata nu știi ce e aia necrofagie? Care va să zică să omori animalul, ca să-l mănînci! Ai înțeles dumneata ce-i asta?... Botoșăneanu are în „Gîndacul“ o pildă foarte frumoasă, admirabilă, genială, domnule! El zice așa: dumneata, om, cînd vezi un măr în pom, așa-i că-ți lasă gura apă și-ți vine să muști dintr-însul? Dar cînd vezi un bou păscînd pe cîmp ori un miel zburdînd pe pajiște îți vine oare tot așa să te repezi cu dinții la carnea lor? Nu;

apoi atuncea nu vezi că omul e făcut ca să mănînce mere și pere, iar nu boi și miei?...

— Da, zic eu; dar totuși cînd văd așa un biftec, ori o ciozvîrtă la tavă...

— Taci, domnule, ce tot vorbești. Știi dumneata ce e aia? Aia este cadavru, domnule, așa să știi dumneata! Necrofagie, adică mîncare de lucruri moarte, de cadavre...

— Băiete! bate apoi iar triumfător în masă. Ia să ne mai aduci niște mezeluri, o șuncă, un salam ceva, că m-am lihozit cu poșirca asta...

— Da bine frate, îndrăznesc eu, tu după cum văd, toate le spui într-un fel și le faci anapoda. Apoi, șuncă, salam astea nu sînt tot din animale omorîte, din cadavru, care va să zică?

Nu se sinchisește prietenul Ibriceanu.

— Ia lasă, domnule, asta e altă chestie. Eu, mă-nțelegi ca propagandist, am datoria ca să pătrund pînă în adîncul răului, ca să-l cunosc cu toate urmările lui dezastruoase, căci altfel cum l-aș putea combate? Cînd ai un dușman, domnule, trebuie să-l cunoști bine de tot ca să-l poți birui. Aminteri cum socoți! Așa pe nevăzute? orbește? să nu știi de unde să-l iei? care-i partea slabă și care cea tare? Călcîiul lui Ahile, domnule, ai auzit dumneata vrodată de călcîiul lui Ahile?

Dar asta e numai pînă la o vreme. Constantinescu-Botoșăneanu o spune: dezvățul trebuie să se facă cu încetul; azi te lași de una, mîine de alta, pînă ce cu timpul ajungi la perfecția idealului adevărat omenesc.

Apoi mai trebuie și altceva; trebuie să frecventezi astfel de localuri, ca să vezi cu ochii ravagiile viților, să poți să le descrii, așa ca să se cutremure carnea pe trupul cititorului cînd i-ei pune pilda înfricoșătoare dinaintea ochilor.

Unde vrei dumneata să găsesc eu pilde de acestea, dacă nu într-un local așa, unde se adună toți stricații, toți vițioșii... Uite, ca să-ți arăt un exemplu, uite la ăla de colo din fund, stă singur la masă, vezi, pentru că la el băutura e totul, nu vine ca să se mai întîlnească și să stea de vorbă cu un prieten... Îl vezi în ce hal e? Ia te uită la el. Așa e că e un tip? Pe ăsta trebuie să-l iau numaidecît după natură și să-l dau la „Gîndacul"...

Mă uit distrat în partea aceea și deodată mă ia cu o gîdilătură la bojoci cît abia mă pot stăpîni.

— Stai, zic după ce mă potolesc cu mare silă; pe ăsta îl cunosc eu; dacă vrei să te duc să-i faci cunoștința, ca să-l poți studia mai de aproape, după natură...

— Cum de nu?

Ne apropiem cu prietenul Ibriceanu. Necunoscutul ridică la noi niște ochi împăinjăniți și face un semn vag din cap. M-a recunoscut.

— Să-mi dai voie să-ți prezint aci pe prietenul Ibriceanu, un mare admirator al d-tale...

Cellalt se ridică șovăind pe picioare și dă să bolborosească ceva. Printre sughițuri se deslușesc crîmpeie de cuvinte:

— Și eu... mă... îmi pare bine... ve... vesel... Ga... Gabriel Co... Costannescu Bo... Botșă... hîc... neanu.

Prietenul Ibriceanu a rămas trăsnit.

— Călcîiul lui Ahile, zic eu salutîndu-i, și-i las împreună să se descurce.

O FLEICĂ-N CIȘMIGIU

Fiindcă Nae Bumbuleț avea vreme de prisos și fiindcă Ghiță Chimițoglu n-avea chef de slujbă, au hotărît să prelungească ora aperitivului și-apoi să se ducă undeva la vro grădină, să ia dejunul împreună.

— De mîine-ncolo ș-așa ni se schimbă orele de cantilerie; ni le pune dimineața, zice Chimițoglu, să zicem c-am început-o de astăzi.

— Ba pe mine să mă ierți, măcăiește înțepat de colo Pripășeanu, la mine vorba muscalului: slujba-slujba, drujba-drujba; eu mă duc, băieți.

— Și eu, și eu, aruncă vorba grăbit Ibriceanu și Clipici, scoțînd ceasornicele din buzunar și punîndu-le la loc fără să se mai uite la ele.

— Da cine v-a poftit nene? se pleacă Chimițoglu la urechea lui Bumbuleț. Pe urmă tare:

Apoi atunci, salutare, fraților, salutare, la revedere și mersi.

Lui Ibriceanu și lui Clipici le întinde mîna, iar lui Pripășeanu îi face numai un semn din cap, uitîndu-se urît.

— Opt cu a brînzii, murmură, pe cînd cei trei ies pe ușa băcăniei. Apoi întorcîndu-se spre tovarășul ales de la început: Eu zic, frate Bumbuleț, să mergem undeva, așa la o fleică, ceva ușor, să n-o întindem, că ne ia lumea la ochi — îl auzișI și pe ăla...

— Tocmai mă gîndeam și eu: să mergem la o fleică-n Cișmigiu ș-atîta tot. Nu că mi-e de gura lui Pripășeanu, da am ceva treabă acasă dup-amiazi.

În Cișmigiu, la birtul din dosul bufetului, era răcoare, și un loc destul de retras și singuratic; totuși, de astă dată cînd cei doi întîrziați la aperitive intrară și se îndreptară spre un chioșc mai la o parte, zăriră în fund alți trei mușterii, doritori parcă de asemenea d-a se feri de ochii lumii.

— Să știi că nu se mai bolnăvește birtașul de urît, zise Chimițoglu lui Bumbuleț, repetînd o glumă a lor de pe cînd ochiseră ei locul acesta singuratic și retras. Dar în aceeași clipă făcu ochii mari apoi arătînd spre chioșcul din fund izbucni într-un rîs care făcu pe cei trei mușterii să se întoarcă.

— Tiii, voi erați! îngînă Bumbuleț, recunoscînd întîi pe Clipici, apoi pe Ibriceanu și în sfîrșit pe însuși Pripășeanu.

— Care va să zică slujba... drujba? se rînji la ei Chimițoglu apropiindu-se.

— Ia lasă-mă, nene, că m-a apucat o durere de cap de nu mai văd cu ochii, se oțărî Pripășeanu, tot el de către pădure; să vă fie ale dracului de aperitive!...

— Proaste aperitive, ți-a tăiat pofta de... slujbă, continuă Chimițoglu ironia-i triumfătoare. Păi hai acu ș-o să-i tragem chiulu-în companie...

Pînă să vină rîndul fleicii pentru care, chipurile, veniseră în Cișmigiu, amicii mai comandară niște ouă cu zeamă, ciorbe, verze cu carne — în sfîrșit tot d-alea cari nu merg fără udătură.

— Și ce oare merge fără ea, nene Bumbuleț? !ntrebă Chimițoglu începînd să i se lege limba de pe la al cincilea pahar.

— Cine dracu ne puse să venim aici? scrîșni Pripășeanu uitîndu-se chiorîș la el.

— Așa-i, întări Ibriceanu pe același glas, ăsta-i buclucaș; s-o ștergem mai repede de p-aici.

Clipici nu-i auzea dar pricepea despre ce era vorba și le făcu cu ochiu-a înțelegere.

La fleică îi dădură zor și pe cînd Chimițoglu se lupta din răsputeri să pună de acord vîrtoșenia bucății de *curea* cu ascuțișul tocit al cuțitului, o zbughiră cîte unul, plătind înăuntru, la bufet.

— Adică ei crede că eu sînt prost, pufni Chimițoglu după ce reuși să scape de înecul cu ultima dumicătură de *curea;* da putea să plătească și aici, că nu-i țineam. Adio și n-am cuvinte, vorba turcului!

— Adio și... vorba turcului! îngînă și Bumbuleț, care era acum la al zecelea miș-maș. Și unde mai mergem de aici?...

— Da parcă era vorba că ai ceva treabă p-acasă dup-amiazi, riscă cellalt, cam cu teamă să nu se prindă vorba.

— Am eu, am, da las-o acuma; o mai amîn.

Chimițoglu răsuflă ușurat.

— Așa-mi plac mie oamenii, da nu ca ipocritu ăla de Pripășeanu; 'ice că-i *vegetalian*, și bate cîrciumile mai abitir ca...

— ...Tine, împlini Bumbuleț.

— Și ca tine, supraîmplini Chimițoglu.

Iar în clipa următoare se pomeniră unul în brațele altuia.

— Să mai vie o baterie!

*

Se aprinseseră lămpile cam de multișor, cînd în sfîrșit Chimițoglu dete răspuns la întrebarea lui Bumbuleț:

— 'Ceai că unde mai mergem de-aici? Păi unde să mergem? La „Leul și cîrnatu'", mie-mi plac, mă-nțelegi, locurile retrase. Să nu mă-ntîlnesc cu lume multă; să mă adăpostesc acolo într-un boschet și să-mi văd de păhărelu meu... Dacă se-ntîmplă și ceva lăutari, atît mai bine. Ei cîntă, tu stai acolo, nu te știe nimenea, petreci, care va să zică, *incognito*. Cine ce are...

— Ia mai las-o nene, îi tăie vorba Bumbuleț scoțînd să plătească, tu, cînd te pornești...

— Iacă, nu mai zic nimic.

Și iar s-au împăcat prietenii.

La „Leul și cîrnatul" tămbălău nu glumă. De la intrarea în grădină, Bumbuleț se luă cu mîinile de urechi; îl asurzea un *chitarist* de la un boschet, din dreapta.

Chimițoglu aruncă și el ochii în partea aceea, și iar se prinse cu mîinile de burtă. Cui cînta *chitaristul?* Lui Ibriceanu, lui Clipici lui Pripășeanu.

— Bine mă, ăştia o să zică că ne ţinem după ei — mormăi Bumbuleţ îmbufnat. Dar Chimiţoglu era acum în toane bune.

— Las să zică ei! Dacă ne-a fost scris s-o lungim tot în companie... Şi oprindu-se din rîs: Avem cel puţin lăutari pe gratis!

De unde! că de-aci s-a pornit dihonia. Chimiţoglu ţinea una şi bună că lui să-i cînte lăutarii ceva naţional, de pildă:

Iubeşte-mă, lele dragă,
Pînă mi-e cămaşa neagră,
Că dacă m-oi primeni,
Multe mîndre m-or iubi...

Şi cînd chitaristul îi făcea pe voie, apăsa şi el refrenul, dînd din cap în cadenţă:

Şapte fete dintr-un sat
Ş-o nevastă cu bărbat...

Dar Pripăşeanu nu voia să ştie d-astea. Lui îi ardea de ceva modern, ori clasic, străin oricum, da numai naţional nu, că asta e muzică barbară, primitivă... Şi dă-i cu repertoriul de la *Pisici*, *Castelul de flori*, — ad-o p-în *Cavaleria rusticana*, treci prin romanţele la modă acum zece ani: *Si tu m-aimais...*

— Mă! dacă mai cînţi de astea, eu mă duc! se ridică odată de la locul lui Chimiţoglu. Şi cum nimenea nu-l ia în seamă şi chitaristul continuă şi el imperturbabil:

Mais tu ne m'aimais pas,
Mais tu...

Odată se ridică şi cu paşi maiestoşi se îndreaptă spre ieşire.

— Bine că scăparăm! îşi face cruce Pripăşeanu.

Cînd deodată Chimiţoglu reapare la intrarea boschetului:

— Aşa?... Şi zi mă lăsaţi să plec? Nu mă cheamă nici unul? Nu mă opriţi? Nici tu, măi frate Bumbu-

leț ?... Fir-ați ai dracului, credeați c-o să scăpați de mine, ai ? Ei, iacă, să știți, tocmai d-aia nu mă duc ! Zi mă :

De la tine nu mă duc...

Dar Bumbuleț care a aruncat o privire în urma lui Chimițoglu cum se-ntorcea la boschet a îngălbenit odată — și în același timp Clipici a șoptit speriat :

— Madam Bumbuleț !

Tovarășul se strecoară afară și, mai puternice decît strigătul final al chitaristului :

Non, non, je sais bien que
tu ne m'aimes pas...

răsună două palme vajnice în tăcerea... adică zgomotul nopții...

Atunci Chimițoglu, răsturnîndu-se în jețul de lemn pe care se reinstalase, uită orice dușmănie împotriva ipocritului de Pripășeanu și bătîndu-l pe umăr, îi zîmbi ca unui tovarăș ce-și punea în gînd să-l aibă de-acuma la ciorba de burtă :

— Aha ! asta era treaba de zicea Bumbuleț c-o are după-amiazi acasă... N-a prea avut inspirație de-a amînat-o prea mult, săracu...

PENTRU CE SĂ TE LAȘI DE TUTUN

Titlul acestei neînsemnătoare cronici, mi-a pricinuit totuși oarecare bătaie de cap.

După ce m-am oprit asupra lui, mi-a trecut adică prin gînd că poate acest articol va încăpea pe mîna unui domn culegător tipograf partizan al fumatului, care se va apuca să trîntească un semn de întrebare în urma frazei, în intenția autorului afirmative, care stă în fruntea acestor rînduri: Pentru ce să te lași de tutun? adică: pentru ce, dom'le? — sau: la ce?

Astfel acest titlu ar ajunge să însemneze tocmai contrariul cuprinsului, a temei adică, „ce ne-am propus a trata în acest mic studiu".

Spre a evita o astfel de confuziune, aș fi putut să-i zic: Cauzele pentru care părăsirea relei deprinderi a fumatului e recomandabilă tinerilor și bătrînilor de ambele sexe". Rog însă pe cititor să nu mai întrebe de ce n-am ales un asemenea titlu, mult mai clar ce e drept și înlăturînd orice echivoc, ci să se întrebe pe el însuși, dacă citește vrodată articolele de ziar cu astfel de titluri... științifice sau se mulțămește să-și alunece ochii peste ele?

Va să zică, era de ales aci între două primejdii, și bineînțeles că am ales-o pe cea susceptibilă de a-mi răni mai puțin vanitatea mea de scriitor.

Acuma, știu eu bine că mai este una, și anume: că cititorul o să-și zică „Apoi, lasă-mă că știu eu bine ce-o să-mi îndrugi aicea; o să-mi spui că trebuie să mă las de tutun fiindcă fumatul e vatămător sănătății, după cum am auzit aceasta din gura tuturor doctorilor pe cari i-am

consultat pentru orișice fel de boală sau indispoziție și mai ales din a acelora cari sînt ei înșiși fumători pasionați, lucru firesc, căci aceștia au mai multă experiență în materie. O să-mi faci calculul conținutului de nicotină într-un kilogram de tutun și o să-mi arăți în centigrame cantitatea de astfel de otravă în stare de a ucide un cal sau un bou (animale de la cari omul ar putea să ia pildă și în această privință, căci ele nu fumează) — în sfîrșit o să-mi amintești simptomele intoxicărei, acute și cronice, cu nicotină, ș-așa mai departe — tot lucruri pe cari oricînd le pot găsi, dacă vreau în orișicare „lexicon de conversație", la litera T sau N.

Ei bine, nu.

Argumentele pe cari voi să le aduc eu, nu sînt nicidecum de această natură și cu atît mai puțin nu, cu cît știu, și din experințele altora și din a mea proprie, cum că considerațiile de igienă n-au convins încă pe nici un fumător, în chip statornic, să se lase de tutun, adică și de tutunul lui propriu și de al altora.

Atuncea o să ziceți poate iar : ș'iu, vrei dar să ne vorbești despre risipa de bani ce se face cu fumatul : atîtea miliarde de lei cari se prefac în fiecare an, pe tot globul, în fum. O să adaogi considerația rarității și deci a scumpetei acestei buruieni în vremea aceasta de după războiul mondial, și de aci...

Nu ; n-am să fac nici acest lucru, căci știu și eu că firea omului așa este, ca să alerge cu atît mai mult după obiectele de consumație cele mai inutile, cu cît ele devin mai rare și mai scumpe și că niciodată nu s-a fumat mai cu furie, ca de cînd începuse să lipsească tutunul. Acest paradox las să-l mediteze cititorul, căci mi-e de grabă să trec la subiectul meu.

*

Așadar, să procedez în chipul cel mai didactic, prin exemple.

Dumneavoastră cu toții luați tramvaiul ca să vă întoarceți acasă la ora meselor — nu pot să mă îndoiesc despre aceasta, căci de aceea eu nu găsesc loc niciodată în acel democratic vehicul — și pentru ca să nu-l scăpați,

vă așezați de obicei la aperitiv de preferință la o prăvălie, restaurant, băcănie, din apropierea unei stații, de unde îl puteți vedea venind (tramvaiul). Ei bine, veți fi observat că, mai întotdeauna, așteptînd vă scoateți tabacherea și începeți să vă răsuciți o țigară, just în momentul cînd tramvaiul trece și nu mai puteți sosi la stație; îl scăpați. Aceasta vă nevoiește să mai cereți un rînd, și apoi vine rîndul altei țigări, care vă joacă aceeași festă. Iată una din urmările funeste ale viținlui fumatului.

Presupunînd că obișnuiți țigarete făcute gata, și vă urcați fumînd în tramvai, preocuparea de scuturarea cenușii fără inconvenient pentru propria d-voastră haină și pentru cele ale deaproapelui (și nu e unul, ci sînt legiune) vă face să nu dați destulă atențiune siguranței buzunarelor d-voastră, de unde iarăși pot să rezulte neplăceri datorite în definitiv tot numai patimei d-voastră pentru fumat.

Mie mi s-a întîmplat cazul următor : Ca tot românul care n-are, sau nu mai are, slujbă, m-am gîndit, firește, să solicit una. Am nimerit în anticamera unui ilustru personaj care, cu o rară indulgență pentru slăbiciunile omenești, nu interzice accesoriul răbdării, solicitatorilor ce-și așteaptă rîndul. După vro două ore de așteptare, vine și rîndul meu — dar tocmai în acel moment aprinsesem o țigară de lux de dinaintea războiului, pe care mi-o oferise un prieten de la Regie. Îmi zic : e păcat de așa rarîtate, și știți că o țigară aprinsă nu trebuie s-o stingi ca s-o aprinzi pe urmă iar, căci nu mai are nici un haz. Cedez deci rîndul meu solicitatorului ce venea în urma mea, ca să-mi savurez în tihnă comoara de țigară. Ei bine, ce credeți ? Solicitatorul căruia îi cedasem locul și care nu fuma, mizerabilul, venise tocmai pentru aceeași slujbă pe care pusesem ochii eu — și mi-a suflat-o. „O ! Regret foarte mult, îmi răspunse ilustrul personaj, cînd îi expusei scopul vizitei mele inopinante, dar tocmai adineaori am promis această slujbă. Fii sigur însă că la cea dintîi vacanță..." Ei da, asigurările astea le cunoaște fiecare dintre dumneavoastră. Blestemată patimă a fumatului !

Ca să-mi mai uit necazul, iau o gazetă și la „faptele diverse — lectura dumneavoastră preferată", citesc

cazul următor : Un vînător (de duminică probabil) iese la pădure cu doi gonaci și îi prevestește ca la un semnal convenit să se ferească din zona primejduită. La numitul semnal, unul din gonaci se și grăbește să o șteargă, dar cellalt, un fumător incorigibil, se mai oprește un moment ca să-și facă o țigară. Momentul i-a fost fatal, căci descărcătura puștii vînătorului a luat o direcțiune, ca să zicem așa, opusă, și cu un rezultat cît se poate de usturător pentru imprudentul viționos.

Iată și aci viținl pedepsit și virtutea recompensată. Ba aci cazul a fost și mai complicat, căci din cauza viționosului a suferit și un inocent, acesta a fost vînătorul, care — nedreptatea legilor omenești ! — a fost nevoit să eclereze o simțitoare despăgubire pentru părțile deteriorate ale victimei... patimei fumatului...

. . . . . .

Pentru deplina convingere a cititorilor cari au binevoit să mă urmărească, aș mai avea de citat încă o sumedenie de astfel de exemple, menite a inspira orișicui oroarea de acest funest viținu, cum vedeți cu cît drept cuvînt l-am numit. Dar sînt silit să mă opresc, căci bag de seamă că mi s-a isprăvit tutunul și trebuie să alerg la tutungerie ca să-mi reînnoiesc provizia.

PENTRU CE SĂ TE LAȘI DE ALCOOL

Iată o problemă ceva mai grea decît acea pe care am atacat-o cu cîteva pagini mai înainte sub titlul : *Pentru ce să te lași de tutun.* Într-adevăr, dacă pentru tutun, adică împotriva tutunului, ar putea să vină să tragă în cumpănă și considerația că omenirea, cel puțin în vechiul continent, a putut trăi nenumărate secole și fără de buruiana dracului (să nu se confunde, Doamne ferește ! cu buruiana lui Drake), pe care n-o cunoaștem în Europa decît de vreo 400 de ani și ceva, dar în ce privește băutura, originea ei se pierde în noaptea timpurilor și chiar legenda ce atribuie lui Noe descoperirea viței-de-vie, e considerată ca eronată de către știință, care posedă dovezi sigure despre existența și folosirea băuturilor capitoase cu mult înain'e de epoca de la care toate cronologiile, începînd cu Septuaginta și sfîrșind cu Calvisius sau cu cronologia evreiască, socotesc chiar facerea lumii.

Se poate dar zice că băutura e un vițiu mai neasemănat mai inveterat în omenire decît fumatul — și se știe că cu vițiile așa stă treaba, că cu cît sînt mai inveterate, cu atît sînt mai greu de stîrpit, deși iarăși, cu cît sînt mai de curînd contractate, cu atît tind mai cu putere să se invetereze.

Am zis „băutura" făr-a mai adăoga și „alcoolică", fiindcă așa e vorba românului — și aceasta poate să fie o invederare mai mult, și în ce ne privește în special pe noi românii, despre dificultatea ce este de a triumfa prin mijloacele propagandei, convingerii sau altele, în acest nobil și moral propus, de a dezvăța lumea de băutură.

Sub „băutură" pur și simplu, românul arareori sau mai niciodată nu înțelege băutura de apă ; dimpotrivă, în toate locuțiunile sale : „s-a pus pe băutură", „stă pe mîncare și băutură", „mîncarea e fudulie, băutura e ce e" — și atîtea nenumărate altele, băutura care va să zică prin excelență, poate să însemneze orice alt lichid potabil, afară de apă. „Apa-i pentru boi, vinu-i pentru noi", zice așișderea o veche vorbă românească, iar dacă e vorba de Noe, românul nu-l admiră și nu-l proslăvește pentru meșteșugul cu care și-a înciocălat corabia adăpostitoare de toate dobitoacele neuitînd nici pe om, cît pentru meritul ce, deși pe nedrept, i se atribuie, de a fi descoperit via, prin ceea ce ar fi „născut veselia" și pentru care îi acordă distincția cea mai înaltă, de care Maiestatea-sa poporul nostru dispune, întotdeauna cu scutire de orice taxe, aceea de a-l proclama nu cavaler, baron, conte, marchiz sau prinț, ci „adevărat pui de român".

Toate acestea le-am înșirat așadar aci, pentru a invedera enorma greutate a rezolvării, la toate popoarele în genere și în special la noi românii, a problemei pentru care atîția buni templieri de pe toată suprafața globului depun o stăruință pe cît de lăudabilă pe atîta, vai ! și de zadarnică. Dar oare — ne întrebăm — nesuccesele patente ale acestor sforțări, au să ne lase pe noi, spectatori simpatizatori, ca să ne mărginim la constatarea cu regret a dificultăților formidabile cu cari acești inflexibili propagatori luptă și a iluzoriilor sau a efemerelor izbînde cu cari își întrețin zeul, sau mai degrabă trebuie să ne îndemne, ca fiecare dintre noi, în cercul experiențelor și reflexiunii noastre, să venim și să căutăm a da o mînă de ajutor acestei propagande, căreia cititorul a văzut, din rîndurile de mai sus, că nu i-am precupețit nici unul din calificativele cele mai laudative.

Hotărîndu-ne pentru a doua alternativă, venim deci să oferim modesta noastră contribuțiune la merituosul șir al invederărilor cari ne arată alcoolismul ca pe un perfid dar vajnic și neîndurat dușman al măruntaielor noastre, al ficatului, plămînilor, inimei, rărunchilor, creierului individului și al întreg complexului organic al progeniturii sale (vezi tabelele antialcoolice). Adică vrem să zicem o

contribuție, în alt sens. Căci dacă numai un perfect tîmpit sau un zănatic disperat ar putea fi în stare ca de bunăvoia lui, fără nici „un concurs fatal de împrejurări", între cari ar putea intra bunăoară subalimentația cronică de care suferă o parte a populației blagoslovitului nostru pămînt, să-și maltrateze organismul cu otrăvuri și cu poșirci abominabile — noi sîntem cu aceia cari merg mai departe și proscriu orice închinare cu paharul, cu plosca sau cu țoiul, orice mic chef sau ziafet, cu o licoare oricît de „generoasă" și nu se închină decît în fața Sfintei Filoxera și a Sfintei Peronospora.

Vrem adică să alăturăm, la tabela înfricoșătoare a ravagiilor pe cari alcoolismul poate să le provoace în organismul omenesc, o mică schițare, deocamdată, a primejdiilor așa-zicînd sociale la care se expune nedisprețuirea unui pahar, fie chiar și numai din cînd în cînd, cu prilejuri cari ți se ofer, sau pe cari chiar tu, în cîte-o pornire de exuberanță vrednică de osîndit, le provoci uneori.

Veți fi observat că nimica din ceea ce „gura lumii" aruncă în spinarea victimelor de cari e întotdeauna avidă, nu prinde mai ușor decît categorisirea de băutor, bețiv, alcoolic — și că, la noi cel puțin, nimica nu se încearcă mai cu stăruință pentru deprecierea socială a cuiva, decît aruncarea asupra lui a unui asemenea oprobriu. Poți avea toate viciile din lume, poți să fii mincinos, viclean, viționos-sexual, escroc, orice — nimica nu te coboară în ochii lumii ca reputația — fie sau nu meritată — de băutor. „Bun băiat, excelent băiat, talentat băiat — păcat că bea..." Astfel de șoapte auziți oricînd și mediocritatea nebăutoare, sau și numai ipocrită, n-are o altă armă mai de efect pentru a înlătura concurența și a se impune ca indispensabilă. Triumful mediocrităților fiind însă cea mai mare pacoste ce poate cădea pe capul unei societăți omenești, iată dar pentru ce, nu numai din punct de vedere individual al tău, dar și din acela al interesului obștesc, ți se recomandă și ți se impune, ca să nu bei niciodată... cînd pot să te mai vadă și alții.

Din viața de toate zilele, mai poți învăța și altele. De pildă : întîlnești un prieten *tapeur* care vrea cu orice chip să te convingă să-i împrumuți un pol. Refuzi cu

energie, știind dintr-o veche experiență ce înțeles poate avea, în acest caz, cuvîntul „împrumut". Dar vă opriți la un aperitiv, alcoolul te înduioșează, te anesteziază și nu numai că lași să ți se extragă polul fără durere, ci mai plătești și consumația amicului.

Dar anecdota aceea n-o știți? În fața ofițerului stării civile se prezintă o damă cam... între două vîrste și între două frumuseți, la braț cu viitorul cam... nesigur pe picioare.

— Cum? se indignează magistratul — mi-l aduceți aici în starea aceasta?

— Ce să fac, domnule ofițer, răspunde „viitoarea", cînd e treaz nu vrea să vină...

Iată dar la cîte și ce fel de neplăceri și chiar primejdii vă expune uzul, și abuzul chiar întîmplător, de alcool. Dacă spațiul mi-ar îngădui, aș mai putea să înșir multe exemple de acestea, în cari băutura joacă un rol atît de nefast și niște feste atît de deplorabile acelora cari n-au energia necesară d-a renunța la acest dar perfid cu care natura a îmbiat slăbiciunile omului. Dar sînt sigur că cititorul își va reaminti și el destule — și mai sper că va închina un pahar în sănătatea celui ce i-a atras atenția asupra lor.

PE TOATE FEȚELE

Despre statistică s-a spus, că se poate dovedi cu ea orice : numai să știi cum s-o învîrtești, cum să operezi cu cifrele — și afacerea e aranjată. Unii au spus și despre canoanele bisericești că ar prezinta aceeași elasticitate, uneori comodă dar alteori pricinuitoare de mari dispute și vrajbe ; ai putea să dovedești adică, cu citate din ele, despre orice reformă că e canonică, sau anticanonică, și despre orice înalt slujitor al bisericii că face să fie caterisit cu răii sau vrednic este să fie categorisit între sfinți.

Acestea vor fi sau nu vor fi așa, nu e de competența noastră să ne amestecăm. Dar nu credem că ar putea să fie ceva mai variabil, ca învîrtire în toate chipurile, decît acel rezultat al experienței, al „înțelepciunii popoarelor", care sînt proverbele, locuțiunile, zicătorile, pildele și cum se mai numesc.

Oricine poate să găsească, în acea comoară de citate, cîte unul pentru felul său de a vedea, oricare ar fi felul acela. Nu e nimic ce nu poți să justifici cu un proverb, cu o zicătoare, cu o pildă, din cîte lucruri poți să săvîrșești pe lumea asta, din cîte atitudini poți să iei față de viață și față de oameni, din orice linie de purtare ți-ai alege, fie îndeobște, fie în împrejurări anumite.

Așa, de pildă, s-o iau chiar de aci de unde ajunsei. Dacă aș mai lungi introducerea aceasta, aș putea să zic : s-o luăm încet, fiindcă „graba strică treaba" ; dar dacă prefer s-o scurtez, găsesc și atunci un proverb cu care să mă justific : „vorbă multă, sărăcie".

„Ce poți face astăzi, nu lăsa pe mîne", îmi zice îndemnul d-a continua și d-a sfîrși cronica aceasta. Dar dacă n-aș avea destul chef de lucru, aș putea să ripostez : stai frate, că „cu încetul se face oțetul..." Atîta numai că n-aș vrea să iasă cronica prea acră.

Îți place, sau nu-ți place, cum începe un lucru, îți zici, încîntat, sau deziluzionat : „ziua se cunoaște de dimineață" ; dar dacă s-a întîmplat să te înșeli în aprecierea d-tale, găsești ș-atunci scăparea : „să nu judeci ziua, pînă n-a apus soarele".

Mai ales pe vreme de campanie electorală are trecere multă zicătoarea : „vorba dulce mult aduce" ; asta e cînd aduce cu adevărat ceva ; dar dacă se întîmplă s-o sfecleștí, atunci are și adversarul cu ce să-ți riposteze : „toată paserea pe limba ei piere".

„Tăcerea e de aur" — o fi și asta ceva ; dar : „pînă nu țipă copilul, mă-sa nu-i dă să sugă".

„Calul de dar nu se caută în dinți" — nu ; dar troienii tot ar fi făcut bine să examineze ceva mai de aproape faimosul cal de lemn înainte de a sparge zidurile ca să-l aducă în cetate ; căci : „mă tem de greci și cînd aduc daruri", a spus marele preot al Troiei, Laocoon ; spre nenorocirea lor, troienii au ascultat de prima dintre aceste două zicători, probabil fiindcă Virgil n-o născocise încă pe a doua.

Îndemnul la filantropie se coprinde în zicători ca : „Nici un bine nu e pierdut", „nici o faptă fără răsplată"... Dar răii, neastîmpărați au născocit și ei : „fă bine și așteaptă rău", „pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești..." Așa că, ori de te lasă inima, ori de nu te lasă, să faci binele, în comoara înțelepciunii popoarelor justificarea ți-o găsești deopotrivă.

„Picătură cu picătură se face lacul", zice avarul strîngîndu-și bănișorii pe fundul lăzii ; „să aduni la tinerețe ca să ai la bătrînețe", să fii cruțător căci „dacă dai, n-ai..." Dar risipitorul : — „c-un rac, tot sărac !" „o dată trăiește omul !" — „ce-am avut și ce-am pierdut !..."

Lașul își justifică atitudinea prudentă în toate împrejurările, zicînd : „Capul plecat sabia nu-l taie", — și : „decît leu mort, mai bine măgar viu". Dar inimosul, mîn-

dru și îndrăzneț, are și el citatul lui „Decît un an cioară, mai bine o zi șoim !“

„Unde-i unul nu-i putere“, zice acela care încercînd un lucru nu-i merge și ar dori ajutorul deaproapelui. Dacă însă se întîmplă să nu iasă afacerea după dorință, hop cealaltă zicală : „Unde-s multe moașe, rămîne copilul cu buricul netăiat“.

„Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi“, pilduiește omul așezat neastîmpăratului : dar și acesta e numaidecît gata cu riposta : „Fierul care stă pe loc, ruginește“.

„Ce-i în mînă nu-i minciună“, și „nu da vrabia din mînă pentru cioara din par“, căci „mai bine azi un ou decît mîine un bou“, zic toți cei chibzuiți, prudenți și circumspecți. Dar cînd le abate s-o mai ia și pe coarda cealaltă, găsesc și-acolo zicătoarea : „cine nu îndrăznește nimic, nu dobîndește nimic“...

„Obraznicul mănîncă praznicul“... „Norocul e al celor îndrăzneți“. Da, așa este ; dar dacă se întîmplă s-o pățești, atunci cine e de vină că nu ți-ai adus aminte cum tot înțelepciunea popoarelor spune : „tot ce faci, fă cu socoteală și gîndește-te la sfîrșit“, căci, „cine sare multe garduri, mai nimerește și în cîte-un par...“

„Ori Stan, ori căpitan“, se avîntă cîte unul, altul însă, care preferă s-o ia mai domol, se gîndește la sfatul : „ține calea de mijloc“.

De la părinți la copii se pot întîmpla trei lucruri : sau să fie și copiii tot la fel, sau să întreacă, într-o destoinicie sau alta, într-o strengărie sau alta, pe părinții lor, sau în sfîrșit să însemneze o decădere a speței sau a spiței, o degenerare, o corcire. Toate trei cazurile înțelepciunea popoarelor le-a prevăzut în pravila ei. Dacă se întîmplă cazul dintîi, zice : „aschia nu sare departe de trunchi“ ; dacă se întîmplă al doilea : „capra sare masa, iada sare casa ;“ dacă se întîmplă al treilea : „Ce folos că tat-său a fost Domn, dacă el nu e om !...“ Astfel, n-ai cum s-o prinzi cu minciuna, comoara aceasta de pilduiri, întîmplă-se orice s-ar întîmpla.

Pînă ești tînăr, zici : „Omul dacă îmbătrînește...“ iar dac-ai îmbătrînit tu însuți, îți aduci aminte de vorba :

„Cinsteşte pe bătrîni, căci poţi fi şi tu bătrîn...“ şi zici : „Dacă n-ai un bătrîn în casă, să ţi-l cumperi.“

Rătăcitorul prin lumea aceasta citează zicătoarea : „Acolo mi-e patria, unde mi-e bine“. Dar patriotul zice : „Acolo mi-e bine unde mi-e patria“ — căci „fie pîinea cît de rea, tot mai bine-n ţara mea“.

Democratul zice : „Opinca-i talpa ţării“ şi „Peştele de la cap se strică“ ; dar conservatorul : „unde nu-i cap, vai de picioare“, şi „nu clădi casa ta pe nisip“.

Întîlneşti pe unul şi zici, şi crezi : „Cum e turcul şi pistolul“. Mai apoi însă, dacă te-ai înşelat, îţi ceri iertare : „Aparenţele înşală“. „Haina face pe om“, ai zis întîi, dar apoi ţi-ai adus aminte că : „nu haina face pe călugăr“ — şi desigur această zicătoare nu s-a născocit anume numai pentru călugări.

Dar să mai lăsăm şi altora să continuie cu pilduirile acestea. Noi să sfîrşim cu anecdota care credem că arată, mai bine ca orice, cu cîtă grijă trebuie să ţinem seama de faptul că nu toată lumea se conduce după unele şi aceleaşi... proverbe :

— Un ovrei trece pe stradă ; dintr-o curte, un cîine se repede la el cu lătrături furioase. Ovreiul ţuşti pe trotuarul din faţă. Acolo, un trecător îl întîmpină : „Ce te sperii, fricosule ? Nu ştii tu proverbul : «Cîinele care latră, nu muşcă ?»“ La care ovreiul, cu o mult adîncă filozofie, i-a răspuns : „Ba iu ştiu pruverb ; da nu ştiu dacă ştie şi chine“.

NU TE SUPĂRA

[1922]

CASĂ CU SUBSOL

— Îți place casă cu subsol ? mă întreabă colegul meu de biurou Tase Clipici. Și tot el răspunde — se vede că de răspunsul meu nu se îndoia :

— Nici mie. Și nici nevestii nu-i place, nici băiatului, nici bucătăresei. Nici unuia nu ne place. Da mai ales nevestii, pace !

Ei vezi, nu ne place nici unuia. Da acum o să mă întrebi în ce fel de casă stau ? Să-mi spui pe urmă că la asta nu te-ai așteptat : Stau, dragă în casă cu subsol !

De ce de ne-ce, uite așa.

Cînd a fost să ne mutăm, de Sfîntu Gheorghe ăllalt, nevastă-mea zice : „Tase dragă, toate ca toate, da — numa casă cu subsol să nu iei. „Nu iei, domne case cu subsol, io nu mai ste", zice și Mariș. „Tată ?... tată, miorlăie și odrasla, eu nu vreau casă cu subsol..."

Plec eu, colind și caut prin toate părțile, șapte mahalale. Nu găsesc nimic să-mi placă. Adică vorba vine : unde-mi convenea casa nu-mi venea la socoteală chiria, și unde mi se părea chiria potrivită nu-mi surîdea deloc cocioaba. Așa, tot numai de jumătate o nimeream.

Mă duc eu să-mi mai stîmpăr năcazul și setea la berărie, acolo pe cine găsesc, pe prietenul Ibriceanu. „Cauți casă ?" îmi zice. „Da, dragă." „Și eu caut, zice, și am și găsit una, potrivită din preț din toate, da nu-mi convine că are subsol."

Dintr-o vorbă într-alta, îi spun eu cîte nu mi-au plăcut, îmi spune și el cîte n-a găsit, hai zic eu la urmă după o matură chibzuință, s-o vedem și p-aia cu subsol, poate n-o fi așa adînc.

Nu era, domnule, decît era așa de vro 85 santimetri în pămînt ; două odăi jos, două sus, între ele o scară nu prea lungă, da-încalte îngustă, de iei întotdeauna de cîte ori te urci cîte o porție de var de pe perete pe cotul stîng, iar cînd te cobori alta pe cel drept.

— Bun, zic, minunată casă. Adică mult o să mai bat eu drumurile în bobote ?...

Te pomenești că nu mai găsesc nici așa, că se răriseră de tot biletele de închiriat.

Cînd mă întorc acasă însă drept să-ți spun, îmi era inima cît un purice.

„Ei, Tase, ai găsit ?“ mă întreabă nevasta. „Ai luat casă, tată ?“ piciul de colo. „Mutem la țentru ?“ încheie Mariș interogatoriul.

Și cum o cam încurc eu așa cu vorba, îi și trăsnește prin cap bănuiala nevestii :

— Tase, casa ta văd că are un cusur. Nu cumva... o fi avînd subsol ?...

— Nu prea are, zic eu, adică așa nițel cam are ea, da nu mai mult de vro 85 santimetri în pămînt ; încolo însă casă bună, casă sănătoasă, cu ferstrile la soare, cu pereții uscați, cu...

— Tase, m-ai nenorocit ; să n-o iei, Tase...

— Ce să n-o iau, că am și dat arvună.

Apoi ce să-i faci ? Acu fie ce-o fi, cu chiu, cu vai, cu tînguiri, cu certuri zilnice, veni și ziua de mutat... Și ne instalarăm.

Nevasta se jeluia într-o parte, băiatul miorlăia în alta, Mariș bufnea în toate părțile. Și cum spărgea cîte ceva aranjînd prin sofragerie ori prin bucătărie, numai ce o auzeai răstindu-se, tot ea de către pădure :

— No, io nu spus se nu luat case cu subsol ?...

Ei, apoi tot ne-am așezat noi cumva, tributul mutatului l-am plătit, firește, de acu aștept numai un foc, ca să nu mai am nevoie să mă mai mut de două ori.

Da să vezi acuma cum o ducem noi în menagiu nostru.

Odată viu eu acasă cam ursuz de la canțilerie — știi că-mi făcuse observație șefu pe nemeritate — găsesc ciorba pe masă, dar cînd să iau cu lingura, o coșcogeamite musca tocmai în mijlocul farfuriei.

— Ce-i asta ? strig și dau cu lingura de pămînt.

Nevasta nu se sinchisește, ia farfuria, se uită și mi-o pune iar dinainte.

— Păi dragă, ce să-i faci ? zice, asta e pentru că e subsol.

Tac eu și înghit, observația adică, nu și musca ; măcar că turbam în mine, da de...

Altă dată vine acasă băiatu de la școală, plin de noroi, nespălat, dezmățat...

— Bine mă, ticălosule, îl înfrunt eu părintește, așa umbli tu printre oameni, măgarule, cu noroiul de trei dește pe tine, și etetera.

— Apoi, tată, zice, cu subsolul ăsta...

Acu nevasta, știi, mi-o spuse mai delicat, și chiar fi-mio, că i-am făcut cevașilea educație, numai eu știu cîte nuiele i-am rupt pe spate, da să vezi apoi cu Mariș.

Eu sînt om răbduriu și nu-mi place scandalu, da ce nu pot să sufăr mai mult, e friptura arsă. Apoi de-o vreme parcă o făcea într-adins, că nu mai aveam parte d-un mușchiuleț, știi, mai cu sînge colea, numai tot iască și cărbune.

Rabd eu cît rabd, da cum era prea din cale-afară, îi spun și eu odată acolo o vorbă cu blîndețe :

— Ascultă, Mariș dragă, dacă-mi mai aduci și altă dată talpă d-asta de cizmă în loc de friptură, te iau de coc și te dau pe scări... în sus (nu puteam să zic „în jos", fiindcă de-aici în curte nu era coborîș, ci urcuș).

Știi ce mi-a răspuns ? Și-a pus mîinile în șolduri și a ridicat odată ochii în sus, ca spre a lua cerul drept mărturie.

— No ! zice, fir-ar al dracule aste subsol.

Mă, m-apucase năbădăile, devenisem nervos.

Odată numa, ce-mi trăsnește mie ? pleosc una lui Mariș — abia ce-și face vînt pe ușă, pleosc alta lui Prîslea după ceafă și cum îl zvîrlisem într-un colț nu știu cum se-nvîrtește mîna în antrenament și pleosc alta și dumneaei.

Mi-e rușine, firește că mi-e rușine să-ți mărturisesc această scenă de barbarie, mai ales ție, care știu că în viața ta n-ai tras o palmă nevestii, necum să-ți bați copiii, și cu atît mai puțin slugile... Dar de, cum îți spusei, devenisem nervos.

Îmi pare mie rău pe urmă, cum mă mai liniștii nițel, și stam așa, gîndindu-mă și neștiind cum s-o dreg.

Numa nevasta de colo într-un tîrziu :

— Ce fuse asta, Tase ? zice.

— Păi de, dragă, răspund eu venindu-mi de tot în fire, pe semne că din pricina subsolului...

Și uite vezi d-aia caut eu acuma o casă fără subsol, își încheie colegul meu de birou Tase Clipici jalnica-i povestire. Nu cumva știi tu vreuna ?

— Ba știu eu, îi răspund, da e cu mansardă și poate c-așa o să fie și mai rău...

CHIRIAȘ ȘI PROPRIETAR

— Mi-am adus aminte, zice d. Tase Clipici, de anecdota cu mușteriul care întrebînd pe un birjar de prețul unei curse pînă la Băneasa, a primit din partea acestuia un răspuns atît de impertinent ca cifră, încît s-a văzut nevoit să-i riposteze :

„Dragul meu, văd că nu m-ai înțeles ; eu nu te-am întrebat cît ceri pe caii dumitale, ci cît ceri pentru o singură cursă...“

Căci tot așa am pățit-o și eu și tot așa mi-a venit să răspund cînd, umblînd acu de Sfîntu Dumitru ăsta după case de închiriat, întrebam de preț și primeam cîte un răspuns de, pe onoarea mea, să rămîi tablou : „Cucoană, sau domnule îmi venea să le zic, eu nu v-am întrebat cît cereți pe case, ci numai cîtă chirie are...“

Da cu proprietarii nu e de glumit acuma, de aceea vorba mi-o țineam numai în gînd, mai ales că, după cum spusei, cînd auzeam de miile și sutele alea, mă apuca așa o sfîrșală de-mi stătea graiul și nu știam cum să nimeresc mai repede ușa, sau poarta, ca să mai respir nițel în stradă, să nu mă înăbuș.

Unde mai socotești cu nevastă-mea, care descopere cusururile caselor de închiriat cu ochi de Argus — ș-apoi dacă e vorba de cusururi, adică să te uiți la ele, pot să spun cu mîna pe conștiință că nu te-ai muta niciodată nicăieri în București. Degeaba faci însă dumneata orice critică, fin'că au proprietarii răspunsuri la toate : „N-are soare casa“. — „E mai răcoare vara.“ — „N-are apă la bucătărie.“ — „Mai bine, că nu putrezește dușumeaua“. — „N-are gaz.“ — „E cu pericol, mai bine cu petrol.“ — „E

strîmtoare." — „Nu mai cheltuiți atîta cu mobila." — „Odaie de baie?" — „Sînt băile populare aci la doi pași." — „Odaie de servitori?" — „Este un văcsuitor de ghete la poartă..."

Ș-așa mai departe; n-aș mai isprăvi.

Dar nevastă-mea nu vrea să știe. Ea caută casă cu de toate și fără de cusur, numai chiria să nu fie prea mare. Apoi așa, îți închipuiești cum stăm.

O singură dată am găsit ceva mai convenabil, de parcă nu ne venea să credem ochilor. Îi și fac semn nevestii din ochi într-o clipă cînd nu ne vedeau chiriașii ăilalți — dar în clipa hotărîtoare, madam Clipici are reaua inspirație să pună stereotipa întrebare a căutătorilor de case din București: „Da dumnevoastră de ce vă mutați?" „Ne mutăm, zic ăilalți, fiindcă ne-a urcat proprietarul cu o sută de lei." „Bine, da casa-i bună, zice nevastă-mea; face." „Are fum la bucătărie", zice chiriașa veche. „Ce-are a face", răspunde nevastă-mea — și cum eram tocmai în bucătărie, pune manșonu și boaua la o parte și arată: „Uite, să așezați mașina așa, de partea asta și n-o să mai aibă fum, și aveți și mai mult loc." Mai spune chiriașa cealaltă de alte mici cusururi; care cum îl spunea, nevastă-mea îi găsea leac numaidecît. Cu un cuvînt, rămăsese atît de încîntată de case, încît ajunse la încheierea: „Zău, eu nu vă înțeleg de ce v-ați mai muta; spun drept, că dac-aș avea o casă ca asta... Dar știu acuma ce case sînt, c-am umblat tot Bucureștii..." Atunci chiriașa veche: „Că bine zice cucoana, de ce ne-am mai muta, bărbate? ia rupe biletele alea și du-te la proprietar de-i dă arvuna..."

Plecăm noi și rămînem în drum:

— Bine, dragă, ce făcurăm?

— Vezi așa e, cînd are omul inima prea bună.

Acuma, ce să facem? După ce am tot ales (parcă am fi avut de unde! țăranul zice: „alegi ca-n pere moi") — a rămas să culegem ce s-o găsi.

Am și cules, o casă scumpă foc — da nevastă-mea zice: „Lasă c-o împărțim cu cineva, că acuma tu vezi ce foc e cu chiriile; găsim la sigur, ai să vezi; dau astăzi un anunț la «mica publicitate» și mîine îți pică chiriași de are să se bată între dînșii..."

Că vezi acuma sîntem şi noi aşa ceva, între chiriaşi şi proprietari. Chiriaşi sîntem că am închiriat pe socoteala noastră coşcogeamite apartamentul, dar facem şi pe proprietarii, că stăm toată ziua la geam şi aşteptăm subchiriaşi.

Chiriaşii însă mofturoşi, domnule, n-ai idee cum îţi miroase numaidecît toate cususurile caselor şi ţi le trînteşte în obraz, de să te revolţi, domnule. Le-ar trebui, mănţelegi, palate cu toate alea, iar chirie să plătească aşa, o nimica toată... Cînd dumneata ştii acuma că toate s-au scumpit ; cărămida, varul, cheresteaua... Mă rog, ce mai cîştigă astăzi un proprietar, cu toată chiria cea mare ? Mai nimica.

Da şi nevastă-mea, cînd vin acuma subchiriaşii, are răspunsuri la toate : „N-are soare casa", — „e mai răcoare vara". „N-are apă la bucătărie" ; — „mai bine că nu putrezeşte duşumeaua" — „N-are gaz" ; „e cu pericol, mai bine cu petrol" — „E strîmtoare" ; — „nu mai cheltuiţi atîta cu mobila" — „Odaia de baie ?" — „Mitraşevski la doi paşi". — „Odaie de servitori ?" — „este un văcsuitor de ghete la poartă..."

ÎN EPOCA MUTATULUI

Ceea ce prin alte părți se numește termenul — de plată, adică, a chiriei — la București se cheamă epoca... mutatului. Să însemneze oare aceasta că bucureșteanul mai adesea se mută decît își plătește chiria? Ar părea să urmeze, dar nu e așa. Bucureșteanul își plătește chiria cam tot de atîtea ori de cîte ori se și mută — în ce privește însă termenele, e drept că acela de plată a chiriei variază mai mult decît cel al mutatului. Dacă te-ai lua după contracte, ai vedea că, în toate, termenul de plată a stabilit fix, cu o lună înainte de Sf. Gheorghe sau Sf. Dumitru, iar acela al mutatului iarăși fix, în zilele de praznic ale aceloraşi sfinți. Nimeni nici nu se mută, nici nu plătește chiria la termenele fixe; dar dacă în privința plății chiriei amînările și tergiversațiile pot îmbrățișa întreg răstimpul dintre două termene, cu mutatul firește că nu poate să meargă tot așa, astfel că pînă a treia sau a patra zi de la termen, tot ai șansa să poți găsi pe fostul chiriaș mutat, măcar pe jumătate. De aceea așadară, „epoca mutatului", și nu „termenul de plată a chiriei".

Dar mai e, probabil, și altceva. A plăti chiria a fost întotdeauna o operație dureroasă — pentru chiriaș firește — aci nu s-a inventat nici un anestezic, nici un fel de ștovaină, spiritul născocitor omenesc a rămas neputincios față de această problemă și toți auto-operații mărturisesc că dimpotrivă, durerile devin tot mai mari din Sf. Gheorghe în Sf. Dumitru, și din Sf. Dumitru în Sf. Gheorghe. Totuși ele nu se pot compara cu acelea pe care le pricinuiește mutatul.

De aceea, în loc de „epoca mutatului", sau „vremea mutatului", sau „dîrdora mutatului", se mai zice și „focul mutatului", căci se știe că „două mutaturi fac cît un foc". Această zicală e cu siguranță de proveniență bucureșteană, căci nicăieri ca aicea populația n-are mai multe și mai triste ocazii de a se încredința despre durerosul adevăr ce cuprinde.

Românul peste tot, și în viața lui de toate zilele, nu prea e respectuos de sfinți, dar desigur că nici un altul nu-și va fi auzind atîtea, ca cei doi sfinți ai mutatului, din partea bucureștenilor. Amîndoi, deopotrivă, nu unul mai mult decît altul, căci ori primăvara, ori, toamna, e la fel de prost să te muți, asta ți-o poate spune orice bucureștean, care cu toate acestea se mută, și toamna și primăvara.

Iată, de pildă, prietenul meu Bumbuleț, Nae, cum îmi explică el cumpăna dreaptă a plictiselilor, fie de Sf. Gheorghe, fie de Sf. Dumitru :

— Primăvara, dac-ai stat undeva măcar nici „singur în curte" ci „cu proprietarul în fund", tot ți-ai încropit, să zicem o grădiniță acolo ; te doare inima s-o părăsești tocmai spre mai, cînd începe să fie în floare. Dincolo unde te muți, e prea tîrziu să mai începi, rămîi cu bucățica de loc părăginită pînă în toamnă. Apoi în toamnă, abia ți-ai așezat proviziile în pivniță, haid, scoate-le și du-le dincolo. Copiii au început școala în septembrie și abia s-au învățat cu un drum, i-ai și du-i tocmai la celalt capăt al orașului, schimbă-i dintr-o școală într-alta. Cît despre alelalte, plouă în aprilie, plouă în octombrie ; camionagii și hamalii la fel îi dau cu țuică și-ți bruftuiesc lucrușoarele, mai lasă cîte unele și pe drum... Așa, neică, nu mai știe omul cînd să se mute...

— Dar de ce să te muți ? zic eu, ca să nu-mi mai lungească amicul pildele, pe cari le știu și eu, și le știi și d-ta prea bine.

S-a uitat Bumbuleț la mine cu ochii mari, ca unul căruia îi spui o vorbă ciudată, cea mai departe, poate, în clipa aceea, de gîndul lui.

— Cum ? Adică să nu mă mut ?...

Toate le pricepea, cu toate se împăca mai la urmă, căci n-avea încotro, dar auzi, idee așa ciudată să treacă prin mintea cuiva : el, să nu se mute ! Cînd se mută toată strada ! Cînd Bucureștii peste tot nu mai sînt decît o mare, în care talazurile le închipuiesc carele umflate cu hodoroage legate cu funii, săltînd din hop în hop.

Cînd se mută și Ibriceanu, și Pripășeanu, și Clipici, Tase... Numai el singur să rămînă înfipt acolo, ca felinarul dinaintea porții, și încă și ăla poate vine un alt consiliu comunal și-l mută la altă poartă mai cu trecere... Să rămînă Bumbuleț între streini ? Să nu facă și el ca toată lumea ? Să treacă drept un original, care va să zică ; drept unul care ține să se vîre în ochii lumii, cu obiceiuri nemțești, de prin altă parte...

Aminteri degeaba, că chiar dacă ar uita Nae, nu uită madam Bumbuleț să-i aducă aminte. De două ori pe an, primăvara de cum au trecut Babele și toamna de cum s-au întors „boierii" de la Poiana Țapului, chestiunea se pune nelipsit : „Ei, acuma unde ne mutăm ?" O lună două apoi, nu mai are astîmpăr ; răscolește întîi vecinătățile, apoi ia cartierele vecine și tot mai departe, pînă la celalt capăt al orașului. Unde vede un bilet cu : „de închiriat", vai de capul celor dinăuntru ! Căci madam Bumbuleț nu alege, cînd e vorba de căutat case. Vizitează indiferent șandramale și palate. Ici chiria cinci sute, colo zece mii ; examinează totul, „ca să-și facă o idee" ; ici critică igrasia, colo prețul ; dă sfaturi, cum trebuie așezată casa mai în soare, povestește despre toate casele unde a stat pînă acuma, cu avantagiile și cusururile lor, în sfîrșit nu-i convine. Las că și proprietarii sau îngrijitorii își răzbună : „Văd eu că nu face de d-voastră"... „Cu ce se ocupă bărbatul matale, ori sînteți... liberă ?..." — „A ! aveți copii ! cu copiii și cu cîini nu putem..." „cu gloată multă nu primim, c-avem aci și scări de serviciu și d-voastră umblați fără galoși..." Dar chiriașii ăi de se mută ! Madam Bumbuleț visează toată noaptea că sar s-o strîngă de gît toți cei cu cari a dat, ziua, ochii încruntați...

Se zice, — nu știu, fiindcă eu nu fac politică — se zice că și schimbările dese de la putere contribuie mult

la menținerea în floare a tradiției mutatului în București. Dacă ai trecut în opoziție, care va să zică nu mai sînt gheliruri, nu-ți mai dă mîna chirie mare, n-ai ce face, trebuie să te muți ; iar dacă ai venit la putere, din contra, nu te mai iartă ighemoniconul să locuiești, ca pîrliții, în case de nimica, te muți deci așișderea. Unii în locul altora, și vice-versa, cum zice Mitică atunci cînd vrea să fie precis. N-ar strica o instrucțiune care să aducă în legătură necesară mutările din slujbe cu mutările de locuințe.

Madam Clipici însă a ajuns în locuința cea nouă cu toată „vesela" spartă — și aceasta fiindcă a ținut... să facă economie, după obicei. Cum adică ? A luat un camion mai puțin, fiindcă „dacă știi cum să așezi, încape și pe mai strîns decît zice ei" ; apoi s-a tocmit și a dat cu 5 lei mai puțin de camion fiindcă „nu trebuie atîția oameni, duce unul mai mult, numai trebuie să stai după ei"... Domnu Tase a stat toată ziua după ei, ca să fie martor încetării din viață a fiecărui castron, care sucomba sub prea multă încărcătură... La sfîrșit au făcut socoteala, bilanțul care se cheamă : Economie de la camioane și de la hamali : lei 30 ; veselă spartă 56 ; profit net... experiența.

Înaintea hîrburilor, domnu Tase — că aminteri n-are voie să se amestece în dispozițiile cucoanei — n-a mai zis decît atîta : „Cine te-a mai botezat și pe tine *veselă* !..."

Ei dar lucrurile nu trebuie luate așa de tragic. Este numai să știi să-l cauți și cîte ceva vesel găsești în orice lucru, oricît de plicticos și astfel și în posomorala mutatului... Cînd inima e tînără și dispoziția primăvăratică, nu e nici o toamnă destul de vrăjmașă și nici un camionagiu destul de brutal, ca să prefacă și aceste bunuri neperitoare în hîrburi.

De aceea a zis poetul — gîndindu-se desigur la aceia cari se mută *sub* aspirațiile, fără îndoială, îndreptățite, ale domnului sau ale cucoanei : Nu vă mîhniți, căci „este loc destul și în colibioara cea mai mică, pentru o pereche fericită care se iubește" :

Raum ist in der kleinsten Hütte
Für ein glüklich liebend Paar..

— O colibă, ne-ar ajunge, nu-i așa? întreabă iubitul pe iubita sa; și într-însa puțin, puțin de tot, mobila cea mai simplă, cea mai de neapărată lipsă...

Iar iubita răspunde :

— Da numai strictul, absolut strictul necesar... Întîi o oglindă ; apoi...

CAUT SERVITOARE...

— Adică nu caut eu, nevastă-mea caută, îmi spune colegul meu de birou Tase Clipici ; mie, firește, ce-mi pasă ? Eu dacă viu la slujbă cu ghetele nefăcute, ori dacă nu găsesc nimica de mîncare cînd mă întorc la masă, ce mai lucru mare ? Ghetele mi le fac în colț la Casa de depuneri, iar pentru masă mă reped pînă la băcănie și fac rost de ceva măsline, o cutie de sardele, nițică telemea, și gata afacerea. Mai trag și cîte o țigară după masă și trăiesc ca un bei. Da nevastă-mea, săraca, ea sufere, că toată ziua trebuie să stea și să se uite la paturile nefăcute, la casa nemăturată, la vasele nespălate, să se ia cu mîinele de cap și să se vaite.

Și așa cum îți spun. Dacă a tot văzut Mariș că nu mai „mutem la țentru", într-o bună dimineață a șters-o pe ungurește. Seara adică și-a luat simbria, iar în zorii zilei, pe cînd noi visam încă la cafeaua cu lapte, ea cu ajutorul lui Ianoș-borbat și-a pus cufărul într-o birje și p-aci le-a fost drumul. La scenă n-am asistat da mi-a povestit-o mai pe urmă sergentul, căruia tocmai uitasem cu cîteva zile înainte să-i pun în palmă francul săptămînal ; pe semne că i l-o fi achitat în locul meu Ianoș.

Acu las-o p-asta ; — care va să zică nevastă-mea caută servitoare.

Așa, mă duc eu la birou, îmi povestesc păsul — adică păsul nevestii — și iată-mă imediat servit... cu un număr de ordine: Mă uit la bilet, văd : 2018. „Ce însemnează asta ?" întreb, „Asta însemnează, îmi răspunse zîmbind o doamnă foarte politicoasă, că trebuie să vă așteptați

rîndul.“ „Şi cîte cereri d-astea satisfaceţi pe zi?“ „Două-trei“.

Îmi face socoteala Ionescu de la contabilitate:

— Ei, nenişorule, ştii cît trebuie să aştepţi pînă să-ţi vie rîndul?

— Cît?

— Doi ani, trei luni şi 18 zile, dacă n-o fi un an visect la mijloc; dacă o fi, aştepţi cu o zi mai puţin...

— Cum dracu vine asta? nu pricep, da aşa trebuie să fie; matematica e o ştiinţă pozitivă şi exactă.

Vorba e că visect-nevisect, nevastă-mea nu vrea să aştepte atîta. Ce era să fac? A trebuit să mă împac tot cu sergentul, în schimbul achitării restanţelor francilor săptămînali şi a făgăduielii unui dublu franc suplimentar.

Chiar a doua zi se şi prezintă Mariş — adică nu tot aia pe care am avut-o, alta. Naiba le ştie pe unguroaicele astea, că mai pe toate le cheamă Mariş — afară numai dacă nu le zice Iuliş sau Boriş.

Patruzeci de franci, tain, duminica slobod, borbat culcat aicea, — toate astea s-au aranjat repede. Nevastă-mea săraca primea să i se dicteze orice condiţii, mai abitir ca guvernele noastre de odinioară la încheierea convenţiilor comerciale cu Austro-Ungaria.

— Tase, nu face politică.

— Nu fac, dragă, spun şi eu ce citeam prin gazete. Dar să lăsăm comparaţiile, dacă nu-ţi place.

Aşa, îmi spune nevastă-mea, că eu n-am fost de faţă, ea socotea tîrgul încheiat; renunţase şi la paşaport şi la condicuţă şi la toate, numai să scape odată de paturile nefăcute, de odăile nemăturate şi de vasele nespălate... Aşadar diseară, Mariş, ori mîine dimineaţă, cînd vrei...

— No, mai stat o ţire, io mai vrem ceva intrebat, Mariş de colo.

— Ei ce mai este?

— Apoi mai vrem ştiut domnu ce slujbe avut?

— A avut şi are şi acuma; e funcţionar la ministerul podurilor şi şoselelor.

— No, asta nu ştim la mine; da chite plata este la domnu?

— Apoi are 314 lei 50 bani cu reţineri, după aplicarea curbei economiilor; da e vorba acuma să se sporească

lefurile, că au dat bugetele excedent, ș-apoi mai poate să și înainteze...

A rămas Mariș un moment uluită, parcă i-ar fi vorbit chinezește. Apoi, după puțină reflexiune :

— Da sare la chite ceas venit domnu acase ?

— De, după cum se întîmplă ; la șapte, opt, nouă, — uneori mai întîrzie cu prietenii pe la berărie...

— Vezi asta nu place la mine ; trebuie musai ținut bucate pe mașina...

— Nu, asta nu trebuie. Dacă nu vine la ora fixă, îi legăm lingurile de gît.

— O, seracu domnu ! Da...

Aci Mariș clipi din ochi șiret, își arătă șiragurile de dinți stricați și se plecă în taină la urechea nevestii :

— Fost la domnu ceva amorez la mahala ?...

— O fi fost, pîn-a fost flăcău, continuă nevastă-mea, docilă, cu informațiile, da acuma nu știu să mai fie.

— No ! Da... — aci începu să chicotească în mod și mai familiar și confidențial — la conițe venit așa ofițer ferches, domnule fain, avut joben, munuși ?...

— Ei, prea te-ntreci Mariș, ce dracu ? tu nu mai ești bucătăreasă, ești judecător de instrucție !

S-a posomorît iar Mariș bănuind o vorbă de ocară.

— No, io nu strucție, io nu știut ce ala, numa vrem știm...

— Ei, și altceva ce mai vrei să știi ?

— Io vrem știm, coconițe ce muncat diminiațe, prinzit, cinat ? Chit lapte adus laptarese, chit puine, chite chilo carne cumparat la zi ? Place la coconițe șpinat, șparghel, paișel ? Chit slenine fost la camara, chit varze acre la pivnițe ? Papricaș fecut cu smuntine, nu cu bulion, ala nu place la mine. La piat vrem trimis po mine nu luat nimic de la oltean, ala pungaș, șelat la coconițe. La mase domnu beut vin ? Bere nu place la mine. Dimineațe cafe cu lapte muncat cu chifle ?... Chite...

— Ho, stai Mariș, oprește-te. Fii sigură că la noi toate sînt cum e mai bine, sînt și chifle este și slănină și varză, ne place de toate, nu sîntem alegători, te lăsăm să iei ce vrei din piață, bere nu bem acasă, vin luăm de la pivnițele Știrbei, carne trei chilo, lapte două, patru pîini, și

mîncăm puțin cu toții. Iar dacă mai vrei să mai știi ceva, o să mai tăinim pe urmă. Acum cred că-ți ajunge.

— No, bine, bine. Se mai uită Mariș prin toate părțile, examinează mașina de gătit, deschide dulapurile, controlează conținutul borcanelor, se plimbă prin odăi, pipăie mobila, cercetează pe sub paturi, se interesează de fotografiile familiare, iese puțin pînă undeva afară, se întoarce, își netezește foile pe șolduri, își așează broboada la oglindă, apoi iară :

— No, bine, bine. Se vorbit cu borbat.

Cînd să plece se întoarce din ușă :

— No, inche una uitat se trebat pe coconițe. Ce numer purtat domnu la guler de la chemeșe ?...

A rămas nevastă-mea tablou. Auzi colo, pînă în ce intimități să intre...

— Ești prost, Tase, nu pricepi. Voia Mariș să se asigure dacă vă potriviți cu Ianoș la cerbice... Dar încalte ești liniștit acuma ; după atîta interogatoriu și investigație...

— Aș, de unde, ce crezi ? Ne-am destăinuit degeaba. Pe Mariș n-am mai văzut-o. Ți-am spus doar de la început : Caut servitoare, adică nu caut eu, nevastă-mea caută, că eu...

— Ei lasă, că pe asta ai mai spus-o.

LA DE TOATE

Niciodată nu s-a întors madam Clipici mai veselă din piață, încît și domnu Tase s-a crucit, oricît aminteri se bucura în sufletul lui de acest prea rar eveniment.

— S-a ieftenit chilogramu cu cinci parale, ori ai luat patru legături în loc de trei la zece bani— au fost primele presupuneri și întrebări ale lui domnu Tase.

Dar madam Clipici nu l-a învrednicit decît cu o strîmbătură dispreţuitoare, pe cînd răspunsul apărea în acelaşi timp din uşa bucătăriei sub forma unei săcuience pe care ai fi putut-o confunda cu un husar, dacă n-ar fi fost broboada galbenă cu flori şi cele douăzeci de fuste cari-i trădau nu numai originea, ci şi sexul.

— A! am înţeles, clipi domnu Tase şiret din ochi (că altfel îl ştiţi cît e de ager la înţelegere), ai dat în sfîrşit peste raritatea rarităţilor: o bucătăreasă! noua noastră bucătăreasă!...

În entuziasmul său, domnu Tase era cît p-aci să intoneze o arie pe o tiradă *à la* Cristofor Columb: „Pămînt! pămînt!" — dacă nu s-ar fi gîndit la timp că nu trebuie să se arate stăpînul prea încîntat, căci cu asta nu face decît să sporească pretenţiile bucătăresei.

— Ce bucătăreasă, Tase, ce bucătăreasă? îl întrerupse şi madam Clipici, că se bagă la de toate... Ai înţeles, omule tabietliu, care stai şi aştepţi toate de-a gata — *la-de-toate*"...

Iar Iuliş îşi mai trase niţel colţul broboadei înainte şi dete din cap aprobativ, ceea ce însemna în gîndul ei „Ighen, io baghem la de toate"...

Domnu Tase trebui să treacă în altă odaie ca să-şi dea curs liber încîntării; şi Iuliş fu foarte mirată cînd îi ajunseră la urechi cîteva măsuri şuierate dintr-un *friş-ciardaş* — reminiscenţă de Braşov — în acelaşi timp cu cîteva tropotiri caracteristice.

— Domnu chintem ungureşte? zîmbi încîntată la rîndul ei săcuianca. Dar madam Clipici socoti că cu atîta prezentările se puteau socoti încheiate.

— Las-o p-asta Iuliş şi hai să ne vedem de treabă.

De bucuria serviciului la toate, domnu Tase a cam lungit-o în seara aceea cu prietenii; a venit tîrziu acasă şi firește tot cam tîrziu s-a şi sculat din pat. Ghetele-i stăteau nefăcute înaintea patului, de apă de spălat în lighean nici pomeneală... Primul gînd al omului păţit fu: „Să vezi că ne-a lăsat şi asta cu buzele umflate, a şters-o peste noapte...“

Nu mai zise nimic, ca să nu supere pe madam Clipici, care se auzea robotind cîte ceva prin salon.

Îşi zise c-o să-şi facă ghetele la văxuitor, iar cît pentru serviciul de spălat şi-l pregăti singur.

În salon dete peste madam Clipici legată la cap şi ştergînd de zor praful.

— Da ce e, dragă, ne-a lăsat şi Iulişa asta?

— Ba nu ne-a lăsat, da zice că la direticat nu ştie, că ea n-a fost fată în casă...

— Bine, da cel puţin ghetele să mi le fi făcut...

— I-am spus, da zice că ea nu-i rîndăşoaică...

— Aşa?

Va să zică, pînă acuma singurul profit e că madam Clipici a renunţat la scena obligatorie în care se rezolva orice venire prea tîrziu acasă a d-lui Tase — şi aceasta desigur ca să nu se sperie Iuliş că e „loc rău“ şi să denunţe cumva contractul serviciului „la de toate“...

Bine şi atît. Domnu Tase se duce la slujbă şi se întoarce lihnit la prînz.

— Pune masa Tase! aude glasul poruncitor al stăpînii, din bucătărie.

— Bine dragă, răspunde şi domnul Tase pe un ton mai ridcat, dar Iuliş?

— I-am spus, da zice că ea nu-i sufragioaică, n-a pus masa nicăieri de cînd e, nu se pricepe...

Domnu Tase trebui să se resemneze. „Păcat că e Prîslea la pension, că l-aş pune pe el...“

Dar o nedumerire îl cuprinde iarăşi :

— Păi, soro, dragă, tu de ce stai acolo în bucătărie? Las-o şi vino de-mi ajută niţel aicea...

Madam Clipici de dincolo pufni :

— Cum, de ce stau în bucătărie? Stau în bucătărie ca să gătesc...

— Ca să găteşti? Păi Iuliş?

— Zice că ea nu-i bucătăreasă. Habar n-are de gătit...

*

Prînzul a trecut cam cu noduri şi în seara aceea domnu Tase n-a mai întîrziat cu prietenii, de inimă rea. Îi tot trecea prin minte o anecdotă, despre un meşter lăcătuş care nu făcea nici o ispravă, dar cu toate astea rămînea cu meşteşugul.

Acasă, pace, linişte şi concordie. Madam Clipici stă la fereastră şi profită de ultimul ceas al înserării ca să mai cîrpească un ciorap, să mai coase un nasture.

— Da Iuliş? întreabă domnu Tase urmîndu-şi obsesiunea gîndului.

Iar madam Clipici, închipuindu-şi c-o întreabă despre asta :

— I-am spus, răspunde, da zice că ea nu-i cusătoreasă. Nu ştie cum se ţine un ac în mînă...

Domnu Tase începea să fiarbă. Îşi roti ochii de tigru inofensiv prin odaie şi-i pironi asupra unui vraf de rufe strînse într-un colţ.

— Da dizordinea asta ce-i aici? Măcar astea să le strîngă şi să le pună deoparte...

— Astea? Lasă-le astea că trebuie să le trimit la spălat...

— Cum să le trimiţi? d-apoi Iuliş nu-i aicea?

— Aicea e ea, da zice că ea nu-i spălătoreasă, n-a luat în viaţa ei un săpun în mînă...

*

Domnu Tase se plimbă de cîteva ori în sus și-n jos prin odaie, apoi oprindu-se cu brațele încrucișate înaintea jumătății sale preponderante:

— Bine, soro, d-apoi cum văd eu, femeia asta nu face nimica...

— Dacă e la de toate, dragă... răspunse madam Clipici lăsînd brațele în jos, de resemnare, sau fiindcă se înserase cu totul și nu mai vedea nici cu ochelarii...

TOATE SUB CHEIE

— Nu mai merge, Tase, nu mai merge! Iar îmi lipseşte un şervețel şi două batiste d-alea brodatele... Mai alaltăieri din cămară îmi pieri un bucăţoiu de şuncă, p-atîta şi zahărul, de-a mai mare minune cum trece. Nu mai merge! Trebuie să dregem broaştele şi să ţinem toate încuiate. Toate sub cheie! La amiazi să mi te-ntorci acasă cu un lăcătuş.

Cînd dă madam Clipici un ordin, ăla nu se mai discută. Şi aşadar, la amiazi d. Tase s-a întors acasă cu lăcătuş.

A desşurubat ăla toate broaştele şi le-a luat acasă să le dreagă şi să le potrivească chei. Dup-amiază s-a întors cu ele, le-a aşezat, a învîrtit cheile în dreapta şi în stînga ca să arate ce uşor merg, a hîţînit de uşi ca să dovedească ce bine se încuie, în sfîrşit a făcut toate probele recepţionării. Madam Clipici a plătit cît i-a cerut — cam scump, dar cînd te gîndeşti la liniştea ta şi la nepreţuitul cîştig că nu-ţi mai piere nimica, ai da şi mai mult bucuroasă. O dată dai, şi de-acolo nu mai ai nici o grijă.

Cheile sînt trei. Nu poţi să le asemuieşti, fiindcă sînt de mărime diferită; în ordine descrescîndă; întîi cea de la cămară, apoi cea de la dulapul cu rufele, în sfîrşit cea de la bufetul din sofragerie. Nu-i cu putinţă nici o confuzie.

Madam Clipici încuie peste tot, hîţînă şi dumneaei de uşi cum a văzut făcînd pe lăcătuş, apoi pune cheile în buzunarul rochiei şi respiră uşurată. Greutăţi, purtate de cine ştie cînd, i s-au ridicat de pe piept.

— Coniță, cheia de la camară! Coniță, cheia de la dulap! Coniță cheia de la bufet!... „Da, da, umblă tu Marițo să mă zăpăcești, degeaba! că de-acuma nu mai scapi de controlul meu."

— Unde e cheia? Dacă nu e în buzunarul rochiei, vezi pe măsuța de toaletă... Ori în cutie... Vezi în cuiul de după ușă... Ori am pus-o aseară sub pernă... Ia caută pe sub pat, o fi căzut... Sus pe dulap... În cutia de hîrtii de scrisori... În geantă oi fi uitat-o de ieri... Vezi poate-o fi rămas în broască...

Vorba e, trebuia ea să fie întotdeauna undeva, cheia, și mai la urmă, cu răbdare și stăruință, tot se găsește.

Răbdare și stăruință, lesne de zis. Dar într-o dimineață, cînd să plece domnu Tase la slujbă, nu găsește gulerul nicăieri.

— Le-am trimis la spălat — zice madam Clipici cu jumătate gura.

— Bine, le-ai trimis pe alea la spălat, dar dă-mi altul, din dulap...

Cu vorba madam Clipici gîndea să mai facă să treacă vremea, pînă să găsească Marița cheia de la dulap... Degeaba! Se face nouă, nouă ș-un sfert.

— Știi ce, Tase dragă? Să trimitem pe Marița pînă la lipscanul din colț să cumpere pînă una-alta un guler... Ce număr porți tu, dragă?...

Dar domnu Tase sta ca pe ghimpi, și-i era și teamă să nu izbucnească. Astfel, își ridică gulerul de la palton, își luă legătura în buzunar, și trecu singur pe la „Balonul de aur".

La amiazi se întoarse mai potolit. Întîrziase și șeful, și nu-i făcuse nici o observație. Se găsise și cheia...

— Abia ce plecaseși, dragă; încă era să trimit pe Marița să te cheme înapoi...

Dar acu altă încurcătură. Domnul Tase tot aștepta să-l cheme la masă, și se tot uita la ceasornic.

— Hai dragă, că nu mai văd cu ochii de foame...

— Numaidecît Tase, numaidecît, da nu știu unde am pus cheia de la bufet și n-avem tacîmuri la masă...

— Bine, soro, ziceai c-ai găsit cheile...

— Am găsit-o p-ailantă, d-acu am rătăcit-o pe asta...

— Ei comedie! își dă cu socoteala domnu Tase în așteptare, vezi dumneata, trebuie să ții cheile toate la un loc, nu așa risipite; d-aia le pierzi; trebuie să le înșiri pe un inel, inelul legat de un cîrlig și cîrligul înfipt în brîu; așa, atunci...

Un zgomot de sticlă spartă întrerupse pe domnul Clipici în practicele-i raționamente; fără să vrea, Prîslea rezolvase problema. Tot jucîndu-se cu mingea prin sofragerie, o pocni odată de un geam al bufetului, și fragilul material sări în țăndări.

— Avem cel puțin acu tacîmuri, zise d. Clipici cu filozofie, așezîndu-se la masă.

Gîfîind sosi atuncea și madam Clipici cu cheia. O găsise... Unde n-o căutase? Răscolise toată casa, toate mobilele le mutase din loc; pusese pe Marița să caute prin cenușă, prin gunoi; ocărîse pe laptagiu, pe iaurgiu, pe zarzavagiu, pe găzar, pe gazetar; în sfîrșit o găsise... în buzunarul rochiei.

— Închipuiește-ți, domnule, nu-mi dăduse deloc prin gînd s-o caut de la început aci; îmi aduceam bine aminte c-am pus-o în cui după ușă; de-aci caut-o ici, caut-o colo, m-am zăpăcit de tot... M-ați zăpăcit și voi, că n-am de voi o clipă de odihnă...

Și-i arse lui Prîslea o palmă.

Seara domnu Tase veni c-un inel d-alea de înșirat cheile pe el și legat d-un cîrlig — așa cum spusese. Din fericire erau toate cheile în ființă, măcar că nu în același loc. Madam Clipici, Prîslea, Marița, fiecare găsi cîte una și veniră cu ele la domnu Clipici, care singur pricepea meșteșugul cum să le înșire pe inel.

— Așa, acuma o să vezi că o să meargă treaba altfel, zise stăpînul casei, arătînd consoartei dumisale cum se poartă cheile după această metodă la brîu.

Și într-adevăr că de aci a mers treaba altfel; nu s-a mai pierdut o cheie. Ci, nu mult dup-aceea... s-au pierdut toate dintr-odată.

— Halal de idee și la dumneata; mai-nainte încalte tot mai găseam cîte una! se tînguia madam Clipici; căci, firește, tot domnu Tase trebuia să fie de vină...

Chestiunea era gravă, căci era nevoie numaidecît de proviziile din cămară. Dimineața, bănuise el ceva domnu Tase, cînd gustase cafeaua; amară, fără zahăr...

— Ei, mai bea-o acu ș-așa, îi zisese consoarta plictisită; o fi uitat Marița să pună; n-o mai chem acu, că ș-așa te grăbești...

Acuma însă nu mai era de glumă; rămîneau cu toții flămînzi dacă nu se găseau cheile.

— Fir-ar a dracului de treabă! își pierdu deodată domnu Tase filozofia. Acu pun mîna pe toporu ăla și-i trag una în ușă să s-aleagă țăndări!...

Madam Clipici cît p-aci să leșine; Prîslea duce mînile la ochi, gata să înceapă să-i zică din armonică.

Atunci i se făcu milă Mariței.

— Lăsați, coniță, nu vă mai supărați, că se potrivește la cămară și cheia de la odaia mea.

Zise, și într-o clipă afacerea fu aranjată.

INSPECTOR!

Mare bucurie în familie, şi mare chef cu prietenii la „Flora“ : Tase Clipici a fost înaintat *inspector* în administraţia unde-şi face slujba de 25 de ani împliniţi la 1 aprilie.

Familia se bucură de sporul lefii ; madam Clipici îşi făcea socoteala cu cît o să poată economisi de-acu mai mult de la banii de menaj pentru cupoanele de la „Trei stele verzi“ — ocaziune rară în fiecare sîmbătă ! Clipici Atanasie, fiul, chibzuia cam cu ce sumă să-şi urce pretenţiile la banii de buzunar (acu nu mai era gologanul de alviţă, ci francul de tutun ; ce vreţi ? — licean de cursul superior !). Mariş chiar, nutrea de-acuma cu adevărat temeinic speranţa că o să *mutem* în sfîrşit şi o să scape de buclucaşa aceea de *case cu subsol*, care-i amărîse zilele.

Prietenii se bucurau şi ei... tot de sporul lefii lui Tasache. Om levent, chefliu, desigur că n-avea să-şi dezmintă reputaţia tocmai acuma, cînd înaintase în rang şi... în mijloace. Dar Tase Clipici el însuşi se bucura, mai cu seamă, de surplusul de libertate ce-i oferea noua slujbă. Nu e puţin lucru să ai aşa o răsuflătoare pentru zile cu zăduf... familiar. Cînd se îngroaşă gluma şi nu mai ştii cum s-o descurci, numai ce-ţi aduci aminte de ceva, îţi faci geamantanul şi o zbugheşti — în inspecţie.

Scris este însă, ca toate bucuriile în lumea asta să fie de scurtă durată. Curînd d. inspector Tase Clipici începu să se plictisească de atîta ţăcănit de tren, de atîţia purici (ca să nu zicem o vorbă mai mare) pe la otelurile din provincie, şi mai ales de atîta grije de răspundere ce

avea cu sîcîiala slujbaşilor pe cari era sortit să-i *inspecteze*. Prietenii iar, au rămas cu o mare deziluzie ; cînd îl căutai acum pe Clipici, era „pe linie" ; şi nu o dată Ibriceanu, Pripăşanu sau Bumbuleţ, pe cînd învîrteau cîte o anostă şi enervantă „panţarolă" oftau, unul sau altul : „Hei, unde-i acu Tase, să-l mai luăm cevaşilea la sigur la un pocheraş ?!"

Dar mai dezolată decît toţi, a rămas madam Clipici. De ce ? Nu pentru ce gîndiţi d-voastră, ci s-o ascultăm cum se tînguieşte în vecini, astăzi la madam Pripăşanu, mîine la madam Bumbuleţ, poimîine... aşa mai departe :

— Nu ştiu, soro, ce să fie cu Tase al meu, de cînd l-a înaintat inspector. Întîi ne bucuram cu toţii, se bucura şi el, ce vrei ? puţin e şaizeci de lei mai mult pe lună, şi diurnă, şi *frai* şi alelalte ? Da mi-a stricat toată bucuria că, să vezi, dragă, cum s-a schimbat omul meu de la o vreme, de nu-l mai cunoşti din ce a fost.

Întîi i-a venit, nu ştiu din ce, la masă. Înainte vreme, cum venea hămesit de la slujbă, ori de la blestematele lor de aperitive — peri-le-ar sămînţa să le piară, — se repezea la ciorbă la mîncăruri, nu se mai uita mult la farfurii, la tacîmuri. Acu numai ce-l văd odată — tocmai se întorsese dintr-o inspecţie de vreo 3 zile —, îl văd, zic, cum ia întîi lingura, o ridică, închide un ochi, se chiorăşte cu celalt la ea, apoi o pune la loc ; ridică farfuria, îi face tot figura asta, iar o pune ; apoi ia furculiţa, se uită lung, îşi scoate ochelarii, îi şterge şi iar se uită, dă din cap : „hm, hm !" — şi cu o scobitoare începe să piscălească printre dinţii furculiţii. „Hai, dragă, zic, că se răceşte ciorba şi ni-e foame şi nouă." „Bine, bine, îmi răspunde, da nu-i totul în regulă aici ; te rog să-i faci observaţii lui Mariş, şi altă dată dacă mai găsesc urme de cenuşă pe dinţii furculiţei să ştie că am s-o propun pentru amendare !...

Mă crucesc eu, da zic : iată aşa, a venit obosit de pe drum şi bate niţel cîmpii... Numai ce să vezi, soro ? că asta a fost abia începutul.

Mai cînd era, mă deştept eu, că aşa mi-e obiceiul, pe la mijlocul nopţii. Ce-mi vine ? pipăi alături, patul gol, Tase nicăieri. Îmi adun eu mintea : n-a plecat, îmi zic, aseară. ştiu bine că încă mi-a spus : mă culc azi mai

de vreme, că mîine iar am inspecție. Mă ridic binișor, ce să fie? Văd o dungă de lumină pe sub ușa sufrageriei. Deschid binișor... Tase sta deasupra unui cufăr, tot scotea din el și așeza, în dreapta, în stînga, batiste, cămăși, — în fine tot felul de rufărie; număra, se uita pe la colțuri... „Ce faci aici, dragă?“ zic eu odată. A tresărit, a întors ochii spre mine, s-a ridicat încet: „Ce, nu vezi?“ zice, „nu mi se împare mie cu Mariș asta a noastră; în cine crezi tu că poți să ai încredere în ziua de astăzi? Oricum nu strică să-i faci niței control“...

Las-o p-asta. O și uitasem, cînd într-o noapte sosește iar așa, pe neașteptate, dintr-o altă inspecție. De somnoroasă ce eram, nici nu i-am mai răspuns, am întors ochii de la lumînare și mă căzneam să adorm iară. Am și adormit și poate să fi trecut un ceas sau două, pînă am deschis ochii, că iar începuse să mă supere lumînarea... Tase sta la masa mea de scris și tot făcea la socoteli, bombănea, trîntea catastiful în care scriu eu cheltuielile mele de menaj, iar îl deschidea, rînjea dădea din cap: — „țțțț!“ — și iar scria, socotea, aduna... „Bine, omule, îi zic, de ce nu te culci? ziceai că ești obosit, ce tot faci acolo?“ „Ia ascultă, dragă“, îmi zice înțepat, și se ridică de pe scaun așa... (madam Clipici arătă cum își înfundase Tase cu violență amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor); păi ce fel de socoteli sînt astea de le faci dumneata aici în catastiful ăsta al dumitale? I-oite ici...“ Și iar îmi înșfăcă furios catastiful: „Apoi de nouă ori cinci nu fac cinci și ții patru? De ce dumneata îmi scrii zero și ții cinci? Ce fel de contabilitate e asta?... Ș-apoi dincoace uite ceva și mai grav... Ce scrie aici, la dată? 20 iunie, așa e? Acuma iată și în drept, la rubrica alimente... *Șalău* zice aici? *un chilo* de șalău? Cît se vindea un chilo de șalău la 20 iunie, că se ieftenise peștele? 1 franc 30, nu-i așa? Da la d-ta la catastif ce scrie? Un franc optzeci, uită-te și d-ta? Apoi ce fel de socoteală e asta? Regulă e aici, ori ce este?... Zic: „Stai Tase că nu e cum zici tu; că oltenii...“ „Ce vreau să știu eu de olteni“... se răstește la mine, așa în miezul nopții; „la mine nu se trece cu d-alde astea! Furnizorul-furnizor, treaba lui; eu nu mă uit la daraverile d-tale cu furnizorii; eu mă uit la prețul curent, cota zilei, asta

mă privește pe mine; aminteri ce control pot să am eu? Iată aci gazetele de la 20 iunie. Piața... Ce scrie aici la șalău? — 1 și 30; atîta știu... De ce să scrii unu și optzeci, madamo, de ce?"

Dacă am văzut eu că mă face și madamă, am tăcut din gură ce era să fac? că mi-era frică să nu turbeze de-a binelea. Dacă m-a mai sîcîit și pe urmă, i-am spus și eu acolo: „Ia vezi, Tase poate o fi o greșală de tipar..."

Da nu mai scăpăm acu de el nici unii... Băiatului îi inspectează în toată ziua caietele și penițele, lui Mariș oalele și lingurile, — și să nu dea dracu să fie ceva în neregulă, că ridică mahalaua... Ș-apoi cum să nu fie, că cu cît trece vremea, cu atît mai greu e să-i faci ceva pe voie.. La toate le găsește vină, nimic nu-i e pe plac, numai cusururi îi răsar din toate părțile, nu mai e pentru el nu lucru pe lumea asta fără *hibă*...

Madam Clipici a oftat o dată adînc.

Ce o să fac eu acuma?... mă gîndesc, uite ce o să fac: o să mă duc într-una din zile la domnu director și o să mă rog de dînsul: Domnule director general, scoate-mi-l, rogu-mă, pe Tase din inspecție și bagă-mi-l iar la birou, măcar și fără *frai* și diurnă, că de ne mai inspectează mult, o să nebunim cu toții, și ce folos o să aibă direcția de acolo?

MADAM CLIPICI LA BERĂRIE

Madam Clipici și-a cumpărat tacîmuri noi. Pe cele vechi le-a dat la reparat. Și acuma n-are nici de unele. Pe cele vechi nu le are, fiindcă nu le-a adus încă cuțitarul, iar pe cele noi firește n-are să le pună așa tam-nesam la masă, ca să se și învechească numaidecît. Degeaba rațonează și persiflează d. Tase:

— Adică la ce le mai luași soro, ca să le ții în dulap? Mai bine atunci țineam eu paralele în portofel; tot capital mort se cheamă. Și zău, o să aștepți întîi să se învechească și pe urmă să le pui? Dar așa n-o să le mai pui niciodată, că în dulap nu se mai învechesc ele în vecii vecilor... Aferim! Faci și dumneata, ca ăla care zicea că n-o să intre în apă odată cu capul pînă n-o învăța mai întîi să înoate... Și altele d-astea. Degeaba.

— Ce știi tu Tase, replica neînduplecată stăpîna casii; vezi-ți tu de cantileria ta, acolo t-ei fi pricepînd, măcar că nici asta nu se prea vede, că ți-au luat toți înainte și la tine tot criza de la nouăsuteunu. N-o să stric eu bunătatea de tacîmuri noi pe voi, să mi le faceți numaidecît ferfeniță; alea sînt pentru ocazie, pentru musafiri, să nu mă mai fac de rîs, ca atunci la ziua ta cu Ibriceanu cînd i-a rămas jumătate furculița înfiptă în rasol și a băgat mîneru în gură de-a rîs toți; ce, de el rîdea? de mine, numai ești dumneata așa nesimțitor de rîdeai cu ei, ca...

— Ho, destul, opri domnu Tase potopul de argumentare ce amenința a deveni din cale-afară prea convingătoare; dar cu ce-o să mîncăm acuma, soro?

— Ia cu ce s-o mai găsi pe-aicea; cînd te-o-nvita Vodă la masă, îi mînca numai cu tacîmuri de argint.

La masă domnu Tase găsește lîngă farfuria dumisale o furculiță știrbă; în fața nevestii un cuțit fără mîner, lîngă farfuria băiatului o lingură spartă. „Fain banchet o să mai fie și ăsta", își zice, dar tace și înghite. Înghite ce poate prinde cu furculița șchioapă, mai întinde cu dinții, în sfîrșit, își ajută omul cum poate. Prîslea o ducea mai rău că-i curgea iaurtul mai mult pe pantaloni, dar mai ales se cutremura bietul Tase de cîte ori madam Clipici vîra cuțitul în gură.

„Bagă de seamă, soro, să nu-ți tai limba", îi venea să-i zică în toată clipa; dar nu zicea nimica de frică să nu-i dovedească madam Clipici numaidecît contrarul.

La urma urmelor:

— Știi ce? zice domnu Tase, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte, asta nu mai e masă, e curat chin. Diseară nu mai mîncăm acasă...

— Ba o să mîncăm la Iordache, că-i fi cîștigat ceva la lotărie, fără bilet.

— Nu, își urmează domnul Tase împăciuitor ideea. Nu e nevoie de cine știe ce cheltuială; om merge la o berărie și om lua cîte o pereche de cremvirști cu hrean.

— Da, știu, o pereche de cremvirști și patru perechi de halbe.

— Mai întîi că eu nu beau decît țapi. Da vorba e că mai scapi și tu soro de tevatură... Pînă mîine ce ne-o aduce tacîmurile ale vechi.

S-a convins în sfîrșit madam Clipici și iată deci seara întreaga familie în jurul unei mese la berăria „Țapul fără guler". Prîslea nu s-a săturat cu perechea de cremvirști și o zbughește în tot momentul pe la mesele vecine încleștîndu-și mîinile în coșulețele pline cu cornuri cu sare. Domnu Tase, cufundat în citirea gazetelor, nu bagă de seamă. Din fericire madam Clipici veghează; țipă la chelner, se repede singură, smucește cu o mînă pe Prîslea și cu cealaltă smulge din degetele încleștate bucățile de cornuri, le potrivește apoi conștiincios la loc și le așază înapoi delicat în coșulețe.

Muşteriii privesc miraţi; madam Clipici le zîmbeşte, tălmăcind privirile lor ca o recunoaştere a energiei sale educative.

— Ia-scultă, soro, zice d. Tase impasibil, ridicînd ochii deasupra gazetei şi a ochelarilor, că el nu se mai amestecă acuma în educaţia lui Prîslea, ia-scultă ce zice aici de averile sultanului care l-a scos...

Dar n-a apucat să isprăvească vorba. Madam Clipici i-a smuls gazeta din mînă, a împăturat-o şi şi-a aşezat-o sub cot :

— D-aia m-ai adus aici ca să mi te morfondezi în politica dumitale ? Şi băiatu nu vezi ce de nebunii face...

— Stai soro, că gazeta nu e a mea, e a berăriei...

— Ce-mi pasă. Dacă consum aici, e a mea. Da decît să numeri averile sultanului, mai bine scoate şi plăteşte, că mi-a scos ochii ăştia cu ţigările lor...

— Bine, dragă, de-abia ce ne aşezarăm, să şi plecăm ? nici nu mi-am isprăvit ţapul...

— Bine că le-ai isprăvit pe alelante de mai nainte. Cîte vrei să dai gata în astă şară ?... Ţal ! strigă drept închidere a discuţiei madam Clipici, şi bate poruncitor în masă.

D. Tase oftează, scoate punga şi aşteaptă socoteala.

— Trei perechi, două cornuri... începe chelnerul trăgînd vîrful creionului pe limbă.

— Cornuri nu sînt, le-am pus înapoi, protestează înţepat madam Clipici.

Chelnerul zîmbeşte, şi la un semn discret al d-lui Tase scrie înainte, ridicînd mai sus fîşia de hîrtie :

— Cinci ţapi...

— Patru, întrerupe madam Clipici.

— Cinci, doamnă — întîi am adus doi, apoi a mai cerut d-nu doi, şi acuma am mai adus unu, — le-am însemnat pe toate : cinci.

— Patru, repetă neîndurată madam Clipici.

— Ei lasă acuma, cît e totalul ? rezolvă chestia d. Tase, luînd hîrtia din mîna chelnerului şi strecurîndu-i o piesă de cinci lei.

— Bine, soro, cum îţi vine să zici patru cînd au fost cinci ? îndrăzneşte d. Tase după ce chelnerul s-a depărtat.

— Cinci, patru! lasă că-i știu eu pe ei, totdeauna spun, cu cîte unu mai mult. Da așa ești dumneata, te lași să te înșele toți.

Chelnerul se întoarce cu restul; domnu Tase îl socotește îndelung în palmă; chelnerul n-are vreme, îl cheamă în altă parte, se îndepărtează iar. D. Tase alege cu sfială doi nicheli și-i pune binișor unul peste altul lîngă farfurie. Apoi întinde mîna spre gazetă:

— Numai un moment, dragă, să isprăvesc articolul ăla cu sultanul... Pînă să mai beau și restu ăsta de țap...

Minune! Madam Clipici consimte. Domnu Tase deschide gazeta, caută pasagiul, stă un moment, apoi parcă-și aduce aminte de ceva. Se uită pe masă — nu mai sînt cei doi nicheli. A trecut chelnerul p-aici? nu. Se pipăie în buzunar, scoate binișor alți doi nicheli, îi pune în locul celor dispăruți și trage cu coada ochiului. O mînă delicată se întinde și îi curăță binișor... Stă nițel, apoi, mai pune doi; aceeași manevră.

— Bine, soro, izbucnește în sfîrșit domnul Tase; nici bacșișul nu i-l lași bietului om?

— Ce bacșiș? Parcă cinci parale nu-i ajunge. Și alea-s prea multe. Ce, ei nu sînt plătiți? Ție cine-ți dă bacșiș? Și de ce? Fiindcă te-a înșelat cu un țap?...

Domnul Tase pune gazeta la o parte, își trîntește disperat pălăria pe ceafă și pornește înainte, urmat de madam Clipici tîrînd după dînsa pe Prîslea care plînge să-i dea cornurile; îndărătul lor, chelnerul a cercetat masa și acum plescăiește cu șervetul, aruncînd priviri furioase spre ușa pe care familia dispare grăbită, parcă să nu piardă vrun tren.

*

Acasă, madam Clipici s-a mai calmat.

— Ascultă, Tase, dacă n-o aduce tacîmurile, mai mergem și mîine la berărie?...

— Nu dragă, mîncăm mai bine tot ca ieri la prînz. Da să iei tu furculița și să-mi lași mie cuțitul, c-ar fi păcat să...

Și tot n-a avut curaj să-și isprăvească vorba.

ÎMPĂRȚIREA MUNCII

Degeaba, că tot n-a scăpat d. Tase de „împărțirea muncii". Cînd își pune madam Clipici ceva în cap, apoi nu se sfîrșește treaba așa, cu una cu două. Și mai ales cînd e vorba la dumneaei de o convingere adîncă, dobîndită după studii din cărți în cari doar se concentrează și se înmagazinează experiența de veacuri a omenirii întregi.

— Nu vezi, Tase? a fost cuvîntul din urmă care a hotărît triumful reformei, nu vezi că prin împărțirea muncii pe care o aranjez eu, în cele din urmă ajungem la idealul dreptății și al egalității, după principiul: „fiecare după puteri, fiecăruia după trebuințe". Tu care ești bărbat, deci poți duce mai mult la tăvăleală, ești indicat pentru treburi mai obositoare, ca de pildă tîrguielile din piață; tu ai și o voce mai puternică, poți să te iei la clanță cu zarzavagii și cu precupețele și să scoți toate cu cîte un ban doi mai ieftin. Băiatul, el e sprinten, e pentru alergături. Mariș, obișnuită cu un lucru mai grosolan, are să facă lucru de bucătărie, să diretice eșetera. Eu, care am spiritul de economie mai dezvoltat, am să țiu punga, să fac socotelile, să împart tainurile, fiecăruia după trebuințe: ție din cînd în cînd cîte un cinzec de vin ori un pahar de bere, țuica o iei tu la băcănie, știu eu; băiatului mai mult lapte, cîte o duceață, o prăjitură; pentru Mariș sînt destul de bune și rămășițele; eu, mă mai îndulcesc cu cîte o cafeluță dup-amiază, cu cîte un compot ceva... Și cu toții trăim în cea mai completă armonie... Spune dacă nu e ăsta idealul

unei societăți bine organizate în care are să domnească adevăratul spirit de...

— Da, de dreptate și de egalitate, a întrerupt d. Tase plictisit și ca să nu mai fie vorbă, iată a consimțit și dumnealui.

Acuma toate bune, da de la o vreme au început conflictele de atribuții. Madam Clipici nu mai admite ca domnu Tase să aducă leafa știrbită acasă. Degeaba se apără dumnealui: „Am avut o datorie la Pripășeanu, frate"... „Cum datorie, pă ce? Nu vreau să știu; cînd îți trebuie, să vii la mine să-mi ceri, da să-mi și spui atuncea: pă ce? Așa ne-a fost vorba cu împărțeala atribuțiilor. Nu strica organizația, Tase!

Mariș bufnește și ea toată ziua: „No, acuma prea mult lucru este. Aici la vecin este slujnica, nu avut alte treaba, stat toate zile la porte, lăudat coconițe, lăudat boer"; coconițe cumperat palaria, che doi sute franc costat, nu avut nici rejine mai frumos; boer avu leafa opt sute franc la luna; ea muncat toate zile orez cu lapte... Așa case, adeverat boer"...

— Tu de ce nu ești boier adevărat, Tase? rîde madam Clipici, obișnuită cu d-alde-astea. Dar de împărțirea muncii tot nu se lasă.

Nici cînd Prîslea, după ce i-a dat banul pentru două cutii de chibrituri, se întoarce plîngînd cu gura încă toată mînjită de alviță, precum că: a pierdut gologanii, nu se lasă madam Clipici; mai ia cuvîntul atuncea și nuiaua. În zadar protestează domnu Tase: „Ci ia mai lasă-l, soro, ce fel de organizație soțială-i asta? Nu știi că bătaia s-a șters pînă și din armată!"...

Madam Clipici pretinde că asta nu e bătaie propriuzisă, ci este menținerea de ordine și disciplină.

— Pentru că adevărata dreptate și egalitate nu se poate pricepe decît numai în ordine și cu disciplină. Asta nu însemnează că în definitiv oamenii nu sînt egali între dînșii; sînt egali, dar trebuie să-și cunoască fiecare lungul nasului... Și să fie cinstit, Tase, — să fie cinstit; aminteri a pățit-o cu mine, adică vreau să zic cu justiția care trebuie să domnească peste toate...

— Ce tot mai vorbești de egalitate, soro? — zice cîteodată d. Tase amărît. Nu vezi dumneata că tocmai asta

e ceea ce mai ales nu se găseşte în lumea şi în timpul de faţă. Nu vezi că nimenea nu mai vrea să fie ca toată lumea, ci fiecare, într-un fel sau într-altul, pretinde că el e „cel mai" aşa şi pe dincolo... „Cel mai ! cel mai !" auzi în toate părţile ; nu mai auzi altceva. Încă şi Ibriceanu, care e cea mai mare puşlama a secolului al nouăsprezecelea, nu zic de al douăzecilea, că ăsta de-abia a început şi te pomeneşti că poate să dea la iveală una şi mai mare...

— Lasă secolele, Tase ; nu vezi că şi tu spuseşi acuma despre Ibriceanu că e „cea mai"...

— Asta-i altceva, dragă ; asta-i... adevărat. Dar eu vreau să-ţi spun : cum ţi se pare dumitale cînd Ibriceanu, sau oricare altul vine şi-ţi spune despre unul, om mare al neamului se cheamă, în sfîrşit ! — îţi spune : „E cea mai echilibrată minte din ţara românească"... Adică, cum „cea mai ?" ...Care va să zică eu, şi dumneata, şi ăla, şi toţi, toţi sîntem nitel cam ţicniţi, unul singur are mintea deplin echilibrată, căci altfel cum ar fi „cea mai ?"... Sau cutare cică a fost „cel mai cinstit" dintre români ; care va să zică fiecare dintre noi ceştialalţi sîntem niţel cam pungaşi ?... Şi tot aşa fiecare cînd vrea să laude pe altul, nu găseşte alt mijloc decît să-l facă cumva „cel mai", iar despre sine bineînţeles că fiecare îşi închipuieşte tot aşa că e, într-un înţeles sau într-altul, dacă nu în toate „cel mai"... Apoi dacă nici unul nu vrea să fie ca altul, şi dacă fiecare vrea să se deosibească, nici măcar cu ghiotura, ci el singur între toţi, cum vrei dumneata ca...

— Nu te pricepi, Tase, nu te pricepi ; asta e cu totul altă chestie. Fireşte că fiecare om în felul lui e altfel şi deci poate să fie, într-un înţeles oarecare, „cel mai"... Aşa Pripăşanu e cel mai spîn, Bumbuleţ cel mai chel dintre toţi cunoscuţii tăi ; ăla e cel mai lung, ălălalt cel mai scurt, şi despre Ibriceanu singur ai spus că e cea mai mare puşlama dintre cîte cunoşti, şi Dumnezeu ştie dacă nu cunoşti destule !

Aşa se ciorovăiau cei doi membrii principali ai asociaţiunii Clipici şi compania, în chestiile de principiu. Dar desfacerea organizaţiei celei noi şi revenirea la cea veche s-a întîmplat dintr-o cauză foarte măruntă şi neprevăzută, cum se ştie din istorie că se petrec uneori evenimentele : cauze mici, efecte mari.

Într-o zi a venit un flașnetar la poartă. Cîntă el, cîntă și nu se duce. Era și domnu Tase acasă, că era o duminecă. Ascultă ei cu toții, ascultă, da acuma era vorba să i se dea și muzicantului un gologan. „Asta să-l dai tu din banii tăi de buzunar, Tase", zice madam Clipici, „că se cheamă distracție". Ba să-l dai tu, că voi l-ați învățat aci ; închipuiește-ți că nu eram acasă"...

— Se dați la coconaș se duce, eu avut trabe, se amestecă și Mariș în discuție ca să se tranșeze deodată și chestia asta.

— Ba eu nu mă duc, miorlăie Prîslea, ce, să rîdă de mine băieții... Pînă să se pună chestia la vot, gologanul l-a dat vecinul — „ala boier adevorat!" — dar în menajul Clipici s-a dezlănțuit o discuție atît de furtunoasă, încît rezultatul a fost că noul regim s-a declarat desființat printr-o lovitură de stat a d-lui Tase, care a formulat revenirea la cel vechi prin următoarea frază lapidară :

— Fie și „împărțirea muncii", dacă e vorba, da s-o fac eu !

De-atuncea nici Mariș nu mai e așa îmbufnată. Și dacă slujnica vecinului continuă să facă reclamă pălăriei cucoanei și lefii boierului, se laudă și ea acuma că „asta loc fost cel mai *slobod*", locul pe care-l are dînsa. Trăiască libertatea !

— Și gologanul de alviță ! adaogă în sine-și Prîslea, gudurîndu-se pe lîngă domnu Tase.

ECONOMIE...

— Tu eşti de vină, Tase, tot tu eşti de vină, lasă-mă să vorbesc, ce Dumnezeu ! Acu după ce mă încurci în cîte toate, nici nu mă laşi să mă esplic !...

— Esplică-te, soro, esplică-te, zice d. Tase Clipici, făcîndu-mi cu ochiul şiret, eu ce aştept altceva decît să te esplici...

— Să vezi cum a fost, se întoarce madam Clipici spre mine. Dacă ne-am dus de Paşti în viligiatură la soră-mea, la Breaza, eu tot cu gîndul la economie — că de n-aş fi eu, halal de casa asta, dumnealui numai la tutun şi la table îi stă gîndul — ce îmi zic ? La Bucureşti pe vremea asta ouăle 15 la un franc, că n-a mai fost de cînd ţiu eu minte, da aici la ţară nu se poate imposibil să nu fie mai ieftene. Întreb pe soră-mea : Cîte ouă la un franc aicea ? şaisprezece, zice. Tot bine, firește. Cumpăr eu de şeapte franci ouă în plus, o băncuţă economie, tot bine.

Pă urmă, după asta Tase, — că n-are astîmpăr, domnule, nu poate să stea locului mort-copt, — zice : „Hai la Azuga, cu trenu. Nu-i departe"... Şi fabrica de bere acolo, îl ard eu unde-l doare. Dar el de colo : „Ce fabrică, soro, ce bere ? Nu tot spuneai tu de nişte sticlărie care zici că-ţi trebuie ? apoi acolo e mai ieftenă ca oriunde ; faci economie. Şi mai poţi să iei şi alte alea mai ieftene ; ce, parcă nu ştii ? Azuga, soro, centru industrial, de toate găseşti cu preţu pe jumătate"... Mă lua aşa, hoţu, că-mi ştia slăbiciunea mea : economia. Gîndul lui, mai întrebi ? — la bere ; da tot o las eu aşa, că mai la urmă şi ce spunea el era tot adevărat.

Apoi la Azuga am cumpărat o garafă mare, una mică, șase pahare de apă, șase de... Dar ce să-ți mai spun ? Înțelegi dumneata, o jumătate de garnitură, dar nici nu mă mai întreba, că-mi vine rău cînd îmi aduc aminte.

De Tase ce să-ți mai spun ? se înfundase acolo în berărie și zicea că face și el economie, fiindcă acolo halba de bere era numai 35 de bani, nu 40 ca la București. Zic : las-o dracului de economie, c-o să mă sărăcești cu ea... Dar el nu ; tot îmi mai dă cîte-o idee așa, să mai cumperi cutare și cutare, că toate astea sînt mai ieftene ca la București ; că dacă odată am venit pîn-aici, de ce să nu ne gîndim să ne scoatem cît mai mult din capete ?... Acu zicea că e ideea lui, vezi dumneata — fiindcă-i convenea să mai stea la cîțiva țapi.

Da, vorba e, eu îmi vedeam de planu meu. Îmi zic : Ce mai e p-aicea ? Fabrică de mobile ? Astea sînt prea greu de cărat cu tine, și pe urmă nici nu prea aveam parale așa multe... Fabrică de mezeluri — asta da ! Șuncă de Azuga ! Ai gustat dumneata vrodată șuncă de Azuga ? Minunată. Cîte parale ? Tot ca la București. Bun, zic, da tot e economie, dacă nu la preț, cel puțin la calitate ; căci nu-i așa ? dacă iei marfa de la obîrșie, înseamnă că e mai proaspătă ; și orice conservă, se știe, cu cît e mai proaspătă, cu atît e mai bine conservată.

Și cum îți spun dar, o șuncă de cinci kilo... Ce mai e p-aici p-în Azuga, că mai știam eu ceva... Ei la dracu ! tocmai p-asta era s-o uit ! E fabrica de postav... Domnule nu poți să-ți faci idee ce economie ar avea omul, dacă și-ar face hainele în casă. Și parcă e cine știe ce filozofie cu croitoria aia a lor ? Desfaci, frate, un rînd de haine, nu-i așa ? și cîte bucăți sînt, le tai aidoma din stofa cea nouă ; pe urmă le coși la loc, tot așa cum au fost cusute cele vechi și iată că ai haine noi ș-ai economisit croitoru...

Da nu-i destul cu asta ; mai e să nu te înșele la postav. Că dacă nu te pricepi, te încalță, domnule... Așa și cu ăla, de la cantină. „Pentru ce vă trebuie, cucoană ?“ mă întreabă. „Pentru un costum,“ zic. „Trebuie trei metri cincisprezece“, zice. „Aș ! Parcă doi cincizeci n-o să ajungă...“ „N-ajunge cucoană“, zice. „Ei, ai să fie doi șaizeci.“

Nu mă gîndeam eu bine? — spune. Domnu Tase rîde. Rîzi dumneata, că toți te trage pe sfoară. Da cu mine nu se joacă.

Aci madam Clipici făcu o pauză, ca și cînd restul povestirii nu cam i-ar fi convenit la fel cu începutul... Se suspendă un moment conversația, apoi domnu Tase își luă curaj să continue dumnealui.

— Ce să vezi, domnule? Cînd ajungem acasă, după viligiatura asta, alege din pachete!

Mai întîi, coșul cu ouăle începuse să curgă încă din tren... Era unu bătrîn, ce-am pățit cu dînsul, că ținea morțiș să nu-i puie lui nimeni bagaj deasupra capului. „E dreptul meu! striga, eu n-am nici un bagaj, vreau să am liber aci"; dar degeaba, că i-a esplicat șeful de tren că nu poate opri călătorii să-și pună pachetele unde e liber. Da, a avut dreptate săracu că de la Periș și pînă la Buftea i-am lăsat pe puțin trei albușuri de ouă ș-un gălbenuș pe pălărie. Mă scuz eu, mă-njură el, ce să-i faci? mai înfășur eu coșul în cîte gazete am avut — în fine! Cînd ajungem acasă și desfacem coșu, ce mai papară, domnule! Dar fie că încalte n-a fost așa de scumpă. Șaisprezece la un franc.

— Mai și rîzi, se indignează madam Clipici, cînd tot tu ești de vină; nu ți-am spus să-l dai dracului pe babalîcu ăla, să nu stăruiești, dar el nu. Hîța încoace cu coșu, hîța încolo, ș-atuncea s-a spartără...

— Acuma cînd s-o fi spartără nu știu, urmează d. Tase, da vorba e că papara o mîncarăm și cu asta făcurăm care va să zică o economie. Da mai rău a fost cu sticlăria, că din aia cu neam nu ne-am ales...

— Tot tu ești de vină, Tase, că nu trebuia s-o lași pe mîna toantei ăleia de Mariș. Măcar să-i fi spus, cum zicea și ea: „Apoi dache domnu nu greit la mine ce este inontru, se știm pazit..."

— Vorba e că s-a dus și jumătatea de garnitură; noroc că dac-am fi luat-o din București ar fi fost c-un franc și jumătate mai scumpă...

Da-n zăpăceala asta, tocmai a doua zi ne aducem aminte: stai, frate, că mai era un pachet... Așa e: șunca, cinci chilograme! O uitarăm în tren, or în gară, or unde... Tiii, lucru dracului! Iau eu numaidecît o birjă...

— Că cu tramvaiu nu putea dumnealui !

— Şi reclam eu, mă-nţelegi, da de unde să-i mai dai de urmă ? „Lucru de mîncare, îmi spune de la gară, nu se reclamă", aşa e regula. Apoi, dacă aşa e regula, dau eu francii la birjă ş-o înghiţirăm şi p-asta — adică vorba vine.

Ne mai consolam cu postavu. Încalte o să am un costum fain şi ieftin de primăvară. Desface dumneaei un rînd de haine ce aveam din anu trecut, că nu era tocmai aşa rău — şi dă-i cu foarfeca încoace, dă-i încolo — nu ieşea deloc ; nu s-ajungea, şi pace. În fine ; mai cîrpeşte ici, mai adaogă colo, iese costumu... Cînd l-am îmbrăcat, domnule, parcă era Kikeriki ; haină strînsă în spete, pantalonii pînă-n glezne... Ce era să mă fac de rîsul lumii ? Am chemat un ovrei şi le-am dat pe doi franci ş-o băncuţă ; ferice de cel pe care l-o fi îmbrăcat cu ele !

Şi măcar pe cele vechi să le mai fi ştiut coase la loc...

— Tot tu eşti de vină, Tase, tot tu eşti de vină ! strigă madam Clipici roşie de ciudă că nu-i ieşise esplicaţia.

Tase se opreşte, face ochii mari, şi cu o resemnată naivitate :

— Da de ce soro ? zice.

Madam Clipici stă un moment nedomirită, apoi izbucneşte :

— Fireşte că tu eşti de vină ! De ce dracu te-a făcut Dumnezeu aşa de lungan, frate !

OUĂ IEFTINE

— Ai rîs tu de mine, Tase, cînd am făcut economia cu ouăle pe cari le-am adus de la soră-mea din Breaza, șaisprezece la un franc, da o să te văd acuma dacă o să mai rîzi, zise într-o dimineață madam Clipici intrînd în odaie la domnu Tase cu două găini subsuoară. Nu te uita numai la astea, mai am șase afară și un cocoș, le-am tocmit de la un oltean, ieftin, optsprezece franci. Scoți odată, da pe urmă nu mai dai parale pe ouă, nu-i mai bună socoteala asta? Într-o lună îți iese cheltuiala, pe urmă le ai gratis... Ia uite la moțata asta și la asta golașă — da pe cele de-afară să le vezi că-s și mai frumoase, numa una e nițel șchioapă, da pline toate de ouă, știi, mă pricep eu la asta...

— Și cocoșul? întrerupse d. Clipici entuziasmul eminentei gospodine, cam puțin încîntat, dînsul, de noua întreprindere.

— Vai, Tase, prost mai știi să glumești, se cunoaște bădăranu; da stai că o să vezi tu cînd te-i îndopa cu ouă proaspete, ochiuri, jumări, omletă, budincă, prăjituri, clătite, cremă...

— Înghețată, papanași, maioneză, pezmeți englezești, scordolea, schimbea, tuslama, continuă domnu Tase, atins de observația cucoanei asupra calității glumelor sale.

— Ce știi tu, Tase? ce știi tu? încheie madam Clipici cu una din vorbele-i favorite, cealaltă rămînînd pentru cînd și dacă s-o-ntîmpla cazul: „Tu ești de vină, Tase, tot tu ești de vină".

Deocamdată nu domnu Tase a fost de vină că a mai costat și cotețu alți optsprezece lei. Ce-are a face! În

loc de o lună să zicem că iese cheltuiala în două luni, dar numai două luni ouă găinele ? Tot ce întrece, vine gratis, atîtea bunătăți !

Ei, mai este, firește și porumbul, că doar n-o să trăiască găinele numai cu apă, cu aer și cu nisip ; da ce cheltuială e aia ? Treizeci și cinici de bani la două zile, da ouă, să zicem, numai cinci să iei pe zi, nu vin aproape treizeci la un franc ? care va să zică dublu ca-n piață...

— Și cîte ți-a ouat pînă acuma ?

— Pînă acuma nici unu, da stai să se deprindă, săracele, cu locu ; așa mi-a spus olteanu, pînă încep, apoi să te ții, că ouă în fiecare zi...

— Toate ca toate, observă domnu Tase, sceptic cum a fost dumnealui totdeauna, numai pînă atuncea să nu învețe vro vulpe drumu la coteț ; că știi dumneata cum e cu lucrurile astea : e greu pînă piere un pui, că pe urmă se duce la sigur toată găinăria...

Madam Clipici n-a zis nimica atuncea ; dar seara cînd s-a întors domnu Tase tot triumfătoare l-a întîmpinat :

— Ei să mai zici de-acuma să mă mai tem c-o să-mi fure găinile...

— Ce, le-ai legat cu lanț ?

— Nu Tase, ți-am mai spus, lasă-mă cu glumele tale proaste... Am dat un franc la sergent să aibă grije...

Domnu Tase Clipici sări de-o palmă în sus :

— Cum ? ai pus pe sergent în confidență ?... Hait ! S-au dus boii... adică s-au dus găinile dracului !

— Da de ce, Tase, de ce ! n-am făcut bine ? Nu e pus sergentul ca să ne păzească de hoți ? Și dacă-i mai dai din cînd în cînd cîte-un franc...

— Așa e soro, d-apoi tu n-ai auzit încă vorba ăluia : bine, sergentul ne păzește de hoți, da cine ne păzește de sergent ?...

— Nici aici n-ai nimerit-o, Tase, îl întîmpină madam Clipici, nu mai departe decît a doua zi. N-ai nimerit-o, fiindcă, uite, azi dis-de-dimineață mi-a lipsit o găină, mi se rătăcise pe maidan, și numaidecît mi-a și adus-o sergentul.

— Și cît i-ai dat ?

— I-am dat, firește, și lui cincizeci de bani acolo, ce socoți? găină de doi franci, dacă nu se mai găsea? Nu păgubeam mai mult?

Domnu Tase n-a mai lungit vorba, numai a dat din cap de un gînd al lui așa; nici zilele următoare n-a mai întrebat nimic, ci simțea el că nu prea mergea afacerea pe rotile. De ochiuri, jumări, maioneză, etetera, nici vorbă; de, pe semne nu se obișnuiseră încă ouătoarele cu locul.

Într-o seară, cum se întorcea d. Clipici mai tîrziu de la berărie, un sergent îl întîmpină în colț salutîndu-l cu multă ostentație. Dă să treacă înainte — sergentul nu, se vîra în sufletul lui:

— Trăiți, domn' Tase, îngînă cu limba încleită.

— Da ce e mă? ce vrei? îl întrebă d. Clipici plictisit.

— Trăiți, eu sînt sergentul care... (se pleacă la urechea d-lui Tase duhnind rău a țuică)... sergentul care aduc cucoanei găina de se rătăcește pe maidan...

— Cum mă? și se rătăcește adesea?

— Păi se rătăcește, clipi sergentul șiret din ochi; și coniția îmi dă cîte o bănciuță cînd i-o aduc, care va să zică... Trăiți domn' Tase!

Paznicul cotețului făcu front salutînd și domnu Clipici trecu înainte gînditor. A doua zi a venit acasă cu un lacăt cît toate zilele și cu două belciuge țapene; a încuiat poarta bine și spre dimineață numai de-a dragul a ieșit să asculte mai bine cum o zgîlțiia de-afară sergentul ca să vină să păzească la coteț. Dar și mai mare i-a fost hazul cînd a dat năvală madam Clipici în odaia lui:

— Vino, Tase, de vezi, cu toată poarta ta încuiată ce s-a întîmplat...

— Știu, răspunse d. Clipici flegmatic; am văzut azi dis-de-dimineață: o găină cu gîtul tăiat, înaintea cotețului. Ei, ce să-i facem? o s-o mîncăm; tot mai bine decît s-o găsească sergentul pe maidan și să-i dăm cincizeci de bani...

Madam Clipici cam bănuia dumneaei cum deveneau lucrurile, da ce era să facă? În fiecare dimineață, opt

la rînd, a găsit cîte o găină cu gîtul tăiat, înaintea cotețului.

— Vai de mine, Tase, ce faci tu ? se tîngui opt zile de-a rîndul ; ș-asta era plină de ouă...

— Lasă, soro, că nu erau soi, — încheie d. Clipici a opta zi, n-ai văzut că nu ouau decît pe maidan ?... Și în gîndul lui : „băncuțe pentru sergent".

În ziua următoare, cum stau cu toții la masă, numai ce se pomenesc cu domnu sergent la ușa sofrageriei. Sever și încruntat, omul ordinei și al pazei publice se vedea că venea cu o misiune penibilă dar neînduplecată.

— Ce e, stimabile ? îl întrebă domnu Tase desfăcînd șervetul, senin și liniștit în conștiința lui.

— Am ordin să vă reclam că nu este permis ținerea găinilor în cotețe în ocolul trei, de la poliție...

— Așa ? Nu este permis ținerea găinilor în cotețe ? Ei bine, om al legii, fă-ți datoria !

Și cu o mînă d. Tase Clipici arătă sergentului drumul spre coteț, iar cu cealaltă înfipse furculița în friptura de pe masă. Era ziua a noua, ziua cocoșului.

VILEGIATURĂ

— Da dumneata nu pleci în vilegiatură, nene Iftimie? întreabă șeful de biurou Pripășeanu pe vecinul său, vechi pensionar și îndîrjit bucureștean, zîmbind ironic pe sub mustață.

— Iaca nu plec nepoate, răspunse fără să clipească bătrînul. Da fiindcă pleci dumneata, aide pînă colea la un păhărel, să-ți spun și eu ceva din experiența mea, că poate o să-ți folosească. Ce crezi, că eu nu știu ce e aia vilegiatură?... Foarte rău crezi așa. Am fost și eu odată ca dumneata, ba poate, să mă ierți, și mai prostuț. Apoi dacă n-aș fi Stan pățitul, socoți dumneata că aș sta eu așa înfipt în mahalaua mea, cum mă știi de atîția ani?...

Ei, apoi stai să-ți spun, urmă moș Iftimie, după ce se așezară la „păhărel", vorba să fie, că era o cană cît toate zilele; ascultă ici la nen-tu.

„Vilegiatură va să zică așa, că te duci mai întîi cu vro săptămînă înainte de conced să-ți cauți casă. Îți iei, firește, și consoarta, că altmintrelea ai pățit-o. Poți să închiriezi vila lui beizadea Mitică dacă n-ai consultat-o și pe ea, degeaba, are să-i găsească toate cusururile, ș-apoi halal de un conced ca acela. Așa, tu nu zici nimica numai o porți pe colo și pe dincolo și o întrebi mereu: „Ce zici, soro, de asta? Îți convine?" Dacă te-o întreba și ea: „Tu ce zici, dragă, s-o luăm?" să nu cumva să cazi în cursă și să-i dai un răspuns hotărît, că iar ai pățit-o. Să zici și tu așa: „Apoi, cum socoți tu, dragă, că mie mi-e tot una, ori aia, ori aia".

Fireşte că de tot — de tot n-ai scăpat nici aşa. Căci dacă se brodeşte să iasă *cvartiru* prost — şi să ştii că aşa are să se brodească, tot are să-ţi bage de vină nevasta: „Să-mi fi spus, frate, să mă fi făcut atentă — da dumneata nu te uiţi la nimica, nu-ţi pasă, te laşi să te frigă toţi pungaşii" — şi altele. Oricum, tot ai consolaţia că poţi să îndrugi şi tu acolo ceva: „Apoi eu te-am lăsat, dragă, să alegi, tu ai vrut aicea, că ziceai că e la aer şi nu-i departe, etţetera..." Da astea o să vină mai pe urmă.

Deocamdată, care va să zică, găseşti dumneata, adică găseşte nevasta dumitale casă. Foarte bună casă, curăţică, spoită, mobilă cam puţină, da ce vă trebuie atîtea, că doar nu veniţi aici să primiţi în vizită; bucătărioară într-o magazie, curticică cu iarbă, fără găini, fără murdărie, un chioşc cam îngust, dar cu vedere minunată pe valea Prahovei... Cam scump, nu-i vorbă, pentru punga dumitale, da ce să-i faci? mai ieftin nu se găseşte. Cînd ai căutat mai spre centru, ai tulit-o ca îmbrîncit din piept la auzul preţurilor , aşa că acuma trei sute de lei ţi se pare o bagatelă. E, o să mai iscăleşti acolo o poliţă şi gata treaba. La toamnă om vedea ce-o mai fi.

Toate ca toate, o să zici pe drum spre casă nevestii, dar ceea ce-mi place acolo e curăţenia; ai văzut că nu ţin nici un fel de animale, nici chiar cîine ori pisică. Ei stau în odăiţa lor din fund, ce meserie-or fi avînd nu ştiu, că nu i-am întrebat, dar nu te supără, sînt numai ei doi: bărbatul cu nevasta; casă, curte, chioşc, tot e la dispoziţia noastră. Cînd te gîndeşti, nici nu-i scump trei sute... Ai văzut ăla pe ce chichineţe cerea şapte?...

Ei, apoi a trecut săptămîna şi te-ai aşezat. Cu chiu cu vai, nu-i vorbă, cu zăpăceală de optsprezece colete, — de, cîte nu-i trebuie cucoanei la o vilegiatură? — în gară tevatură cu hamalii, în tren cu conductorii, pe drum cu pasagerii, la sosire cu birjarii, astea acuma ţi le închipui şi matale. Un colet l-ai uitat în vagon şi se nimereşte că e tocmai ăl cu tacîmurile; pînă să ţi se întoarcă de la Predeal, cu reclamaţii, scrisori, telegrame, petiţie timbrată, îţi faci poftă de mîncare cu alergătura, dar mănînci cu deştele, că nevasta n-o duci nici legată

la birt; de ce-a luat ea casă cu bucătărie ș-a adus bucătăreasă?

Da vorba e, te-ai așezat. De cum te-ai așezat, să bagi de seamă un lucru. Prima esperiență pe care ai s-o faci e că o să-ți piară umbrela. N-o să treacă mult și o să-ți esplici fenomenul: la vilegiatură așa e, că mai întotdeauna plouă — și atunci înțelegi dar trecerea mare pe care o au umbrelele. Rabzi dar, că n-ai ce face; stai în casă sau în chioșc — tot e mai bine decît să te duci la cafenea, vorba franțuzului.

Cum se face vreme frumoasă, îți cumperi altă umbrelă și imediat nu mai plouă. Dar cînd te întorci acasă, ce vezi? În mijlocul curții întins un aparat de care habar n-a mai avut și peste el întinsă o plapumă în curs de confecțiune; o babă îi dă zor cu acul, jur împrejur petece, lînă, bumbac — un atelier în lege.

— Ce-i asta?

— Nu vă supărați domnule, îți esplică gazda, e soacră-mea, plăpumăreasă, aminteri casa e a ei, nu-i a noastră...

— Da pîn-acu unde-ați ținut-o închisă?

— A fost la Brașov, după marfă...

Ceea ce au ținut închis fata și ginerele plăpumăresei a fost altceva. De-a treia zi după ce-ai sosit, te-ai trezit dimineața într-un cucurigu ce credeai că trîmbițează din vecini. Dar cînd ai ieșit în curte, ai găsit-o plină de păsăret. Găini rîcîie într-o parte, rațe măcăiesc, gîște gîgîiesc, cotcodăceală ca aceea, iar masa și banca circulară din chioșc — nu-ți mai spun ce-au pățit. Iată și un cîine lățos, aminteri blînd ca un miel, pășind tacticos, ca și cînd ar vrea să facă pace în gălăgia asta toată. Miel am zis? Ce miel că sînt coșcogeamite oi, de pasc pe lîngă gard... Și plăpumăreasa tronează în mijloc cu aparatul ei atotcuprinzător.

Nu trece mult și-și face apariția și o vacă. „Da asta ce-o să pască aici?“ N-ai nici o grijă, căci iată gazda chibzuind, apoi bătînd un par gros la cîțiva pași de chioșc... „Ce, are de gînd să mai dureze unul?“ Nu, ci iată și un car de fîn și pînă sara gata și claia... Acuma pas de te mai mișcă din casă.

Curtea ți-a luat-o, măcar că n-ai fi crezut să ți-o poată șterpeli cu tot atîta înlesnire ca și umbrela. Acu ai da dracului și casa, că toate astea, firește, nu erau scrise în contract; ce să-i faci însă, c-ai plătit-o pe tot sezonul. Da, fiindcă, am uitat să-ți spun: căutai încă umbrela prin toate colțurile, cînd a venit gazda, umilit și plîngător, să-ți ceară chiria înainte toată, că are de plătit birul și alte nevoi, acuma știți și dumneavoastră cîte greutăți pe capul omului... Milos cum ești, i-ai dat. Urmarea ai văzut-o.

Acuma, cînd plouă, nu mai ai măcar chioșcul, că în fiecare dimineață găinele își pun iscălitura pe proprietate înăuntru. De vrei să ieși, vaca te silește să te deprinzi cu echilibristica, marcîndu-ți un drum cam în zig-zaguri de la ușă pîn-la poartă. De vrei să stai acasă, claia de fîn îți ține umbră de nu mai descurci nici cu ochelarii soacră-ti literile din jurnal ori din carte...

Nu-ți mai spun de supărările nevestii... Lasă, că pe urmă cazi la pesimism cu totul... Ori o să-mi spui că acelea se dau pe față oricînd și pretutindeni?... Tot pesimism și ăsta — dă-l încolo.

Da eu ce-ți spuneam? Să bagi de seamă, cînd se apropie vremea de plecare. Gazda o să vie să-ți ceară împrumut douăzeci de lei. Dacă nu-i dai, poți să pleci încă din seara aceea, căci toată populația numeroasă a curței o să conspire contra liniștei tale pentru restul zilelor de vilegiatură; dacă-i dai, nu te costă mai mult decît atîta.

Cînd să-ți faci socoteala cîte zile liniștite ai avut aci, începe iar să plouă și ai pe urmă o vreme prea lungă pentru o socoteală prea scurtă. Iar cînd va înceta ploaia, se va sfîrși și concedul...

— Dar unde fugi nepoate? Ei, nepoate! Mai e nițel vinișor în cană...

Aș! Ia-l de unde nu-i, murmură moș Iftimie, turnîndu-și de astă dată lui singur.

PETRECERE DE VARĂ

Comuna rurală Cucurigu se întinde pe vro şapte chilometri, strîmtorată între dealurile Pleşuvului şi valea Puţintica. Din pricina acestei conformaţiuni a comunii, pămînturile oamenilor alcătuiesc însuşi satul, ţinîndu-se felii-felii pe lîngă case, între acele dealuri şi acea vale. Pe locurile lor oamenii pun mai mult porumb, şi cu toţii ţin în ogrăzile lor şi păsări, de toate neamurile.

Caracteristic pentru locuitorii din Cucurigu este că nici unul dintr-înşii nu s-ar atinge, Doamne fereşte, de vrun ştiulete din porumbiştea lor înainte de coacerea deplină, nici n-ar tăia pentru lumea asta vrun pui sau vro găină din curtea lor; cu toate astea puii şi găinele nu li se înmulţesc la infinit, iar pe vremea cînd începe să fie porumbul bun de fiert, vezi destui coceni aruncaţi prin şanţ sau pe drum, morfoliţi de porcii cari se plimbă ca gîştile, în deplină libertate, pe şoseaua naţională.

Cum se face lucrul acesta? Nu vă mai spargeţi capul degeaba; e foarte simplu: fiecare fură de la vecin.

Obiceiul se vede e foarte vechi, lumea s-a împăcat cu el şi este acuma ca o convenţie tăcută între toţi ca să se tolereze. Nimeni nu reclamă vrodată, măcar că fiecare ştie bine cum şi din care parte vine şiretenia. Ba s-au statornicit lucrurile astfel, printr-un fel de lege nescrisă, ca furătura porumbului să se opereze întotdeauna de la apus spre răsărit, iar cea de păsări invers, de la răsărit spre apus. Astfel fiecare locuitor îşi găseşte socoteala: fură porumbul de la vecinul din dreapta şi păsările de la cel din stînga, el însuşi suferind împlinirea tributului de porumb de peste gardul din stînga iar al celui de

păsări de peste cel din dreapta. Numai cei doi gospodari din capul satului fac cîte o jumătate de escepție. Cel de la răsărit, dinspre Gălbeaza, fură numai păsări și se plătește numai cu porumb, iar cel de la apus, dinspre Huhurezu, se plătește cu păsări și fură numai porumb.

Cunoșteam obiceiurile locului de cînd m-a pus dracul într-o vară să-mi fac vilegiatura la Cucurigu. N-o să vă mai spun ce am pățit, fiindcă se va însărcina cu aceasta prietenul meu Tase Clipici, pe care l-am găsit, pe negîndite, mai acu un an, făcîndu-și vilegiatura tocmai în mijlocul satului cu pricina. Eu îmi stabilisem familia pe vară nițel mai sus, spre Huhurezu, unde ciordeala nu era așa de reglementată ca la Cucurigu; dar ca să ajung la ai mei trebuia întotdeauna, cînd veneam sau mă întorceam la București, să trec cu trăsura prin o parte a acelei comune.

Așa, pe cînd nici nu mă gîndeam, mă pomenesc odată oprit în mijlocul drumului de niște chemări disperate. Ce e? mă uit în curtea de unde porneau: Tase. Se ridicase de la o masă de sub un prun ciuruit de omide, și dădea năvală, cu niște gesturi dezordonate, ca ale unui om gata să se înece, care ar fi zărit deodată o corabie trecînd și s-ar îngrozi la gîndul că, nepăsătoare, ar putea să-și vadă de drum înainte, fără să-l audă și fără să-i prindă de veste.

— Da ce-i Tase? tocmai aicea picași cu vilegiatura? Parcă ziceai că mergeți la Sinaia...

— Lasă-mă, nene, astea-s mofturi de-ale nevestii — îmi răspunse prietenul gîfîind încă de emoție și de alergătură: ia zi să stea nițel trăsura să-ți spun și ție, că aminteri mi-e c-o să plesnesc de necaz...

Sub prunul ciuruit de omide, prietenul Tase a început să-mi povestească, după ce madam Clipici ne-a tratat cu cîte o dulceață și s-a dus apoi în treabă-și:

— Tu o știi pe nevastă-mea,ce să-ți mai spun? că ai dat-o și la gazetă; gîndul ei numai la economie. Așa și cînd ne-am hotărît să venim aci, după ce, cum îți amintești cu atîta amabilitate, a spus prietenelor că mergem la Sinaia: nu, că să luăm casă cu pămînt cu tot, să punem noi porumb pe socoteala noastră, să ținem păsări, vine

toată cheltuiala cu cincizeci la sută mai ieftin... Cînd colo ce să vezi ?...

— Nu mai spune înainte, că știu, îl întrerup eu pe prietenul Tase. Porumbul ți-l fură vecinul din stînga iar găinele cel din dreapta...

Tase se opri și se uită un minut lung la mine :

— Ai fost și tu în vilegiatură la Cucurigu, rosti apoi, cu o perspicacitate cu adevărat vrednică de mirare la un om ca dînsul. Dar tot eu mai pățit, urmă cu un vag aer de superioritate ; fiindcă pe mine mă fură și vecinul de peste drum...

Da, porumbul, cum ziseși, oftă amicul Tase, mi-l stinge vecinul din stînga ; găinile și puii mi-i decimează cel din dreapta. Rațele însă mi le-a șterpelit cantonierul de la număru 4, și ăsta stă peste drum, nițel mai la vale...

— Cum se poate ? Asta nu e în program, zic eu indignat. În dreapta, în stînga, obiceiul locului, nu zic, dar...

— N-or fi în program, îmi taie vorba Tase, dar sînt în cotețul cantonierului ; vreau să zic adică, de rațe. Cînd a venit nevasta speriată la mine : „Acu nu-s nici rațele nicăieri, Tase !“, îmi zic eu : „cine să le fi luat ?“ că acu de porumb și de pui mai că mă obișnuisem și mă împăcasem și eu ; ce să-i faci ? năravul a doua natură, obiceiul a doua lege. Cînd iată că vine spre seară, pe furiș, o vecină ; nu putuse suferi nici ea, vezi dumneata, o depărtare de la legea nescrisă a satului ; să furi din dreapta, să furi din stînga, dar să furi și de peste drum, asta nu mai era dreptate, egalitate și frățietate ; să nu se facă dîră, că se strică regula. Cum zic dar, vine o vecină și-mi șoptește : „Rațele dumneavoastră, în coteț la cantoniereasă“. Apoi dispăru ca o fantomă din romanele de mare senzație.

Să-ți spun acuma conversația mea cu cantoniereasa. Cantonierul nu era acasă. „Mi s-au rătăcit, zic, niște rațe ; nu cumva au intrat aici în curte la dumneavoastră ? „Nu zice, că astea sînt zece ; ale dumneavoastră erau opt !“ „Da de unde știi dumneata cîte erau ale noastre ?“ „Nu știu cîte erau, da astea sînt zece.“ „Bine, să le vedem, poate sînt și ale noastre printre ele.“ „Nu sînt, zice, că

astea au căzut de la o căruță care a trecut pe drum.“ „Ce tot spui, femeie, cum să cadă din căruță, că doar nu sînt vreascuri din pădure ; arată-le să le vedem.“ „Ce să le vezi, dacă sînt ale mele !“ „Cum să fie ale dumitale, cînd toți vecinii știu că n-ai avut rațe.“ „N-am avut, zice, da le-am cumpărat de la căruță ; am dat opt franci pe ele.“

Spune și tu, acuma, să nu-ți ieși din pepeni ?

„Ascultă, femeie, îi zic, alege la un fel și nu spune în șapte feluri. Ori mai bine deschide cotețu și dă drumu rațelor, că pe urmă...“ „Că pe urmă ce ? Mi-e frică mie, crezi, de dumneata ?“ Și unde se rățoiește la mine... „Femeie, îi zic, bagă de seamă cu cine vorbești“... „Ce să bag de seamă ? cine ești dumneata ? Sîntem doar toți de-o potrivă...“ „Ba să mă ierți, zic, nu sîntem de-o potrivă“... „Ba ce ! că tot dintr-un pămînt sîntem“... „Om fi, da tot nu sîntem de-o potrivă ; fiindcă la mine în coteț n-o să găsești niciodată rațele altuia.“

În sfîrșit iacă și cantonieru. Venea cu capu pe sus, fudul nevoie mare.

„Aveți martori ?“ mă întreabă după ce-mi ascultă semeț plîngerea.

„Te am pe dumneata, zic, fiindcă n-o să-mi știi spune de unde ai rațe în coteț.“

„Le-am găsit rătăcite pe drum la miezul nopții, zice — asta era a patra versiune — acu trebuie să-mi dai și mie vro doi lei, pentru osteneală, dacă vrei să ți le dau înapoi“...

— Ei, și ce-ai făcut ? întrerup eu pe amicul meu Tase, îngrijorat de proporțiile ce amenința să ia odiseea rațelor.

— Mai întrebi ? văzînd așa l-am dat dracului și m-am dus drept la jandarmerie.

Nu m-am putut opri să nu izbucnesc într-un hohot de vro doi stînjeni.

— Ce te-a apucat ? îngînă prietenul Clipici pe jumătate nedomirit, pe jumătate scandalizat.

— Stăi, îi zic eu pentru a doua oară, nu spune mai departe ; știi ce ți-a zis jandarmul ? ți-a zis să faci o petiție !

— Da de unde știi ?

— De unde? o să-ți spun altă dată, că acu nu vrea să mă mai aștepte trăsura...

Mi-am luat rămas bun de la prietenul meu Tase, dar nu l-am uitat. Ce-am făcut eu într-o împrejurare la fel cu întîmplarea lui, i-am spus-o altă dată.

SĂ FACI O PETIȚIE!

— Să nu-mi spui nimica! zisei eu iarăși prietenului meu Tase Clipici cînd mai trecînd prin comuna Cucurigu, mă oprii pentru mai multă vreme la dînsul, iar el se și repezise să-mi raporteze despre soarta petiției ce înaintase împotriva cantonierului no. 4 care-i confiscase rațele. Să nu-mi spui nimica, să vedem dacă o să ghicesc eu ce ți s-a întîmplat...

Vro cîteva zile ai așteptat, cu o descurajare crescîndă, intervenirea autorității. Din moment ce jandarmul ți-a spus: „să faci o petiție!" tu credeai că chestia e ca și aranjată și te și vedeai cu rațele reintegrate în cotețul lor, atîta era, sau cel puțin ți se părea ție, afacerea de clară. Ei bine, nu! Peste vro cîteva zile, ai încercat timid, să te informezi despre soarta reclamației; dar cînd ai trecut pe dinaintea cîrciumei ca să ajungi la secția de jandarmi pe cine ai zărit înăuntru? pe jandarm cu cantonierul cinstindu-se împreună. Atunci...

— Mă, tu ești dracul! mă întrerupse prietenul Tase, uitînd în uimirea lui, respectul ce-mi datora, ca unui om mai în vîrstă și cu mai multă experiență. De unde le ghicești toate așa, nene? adăogă, îndreptîndu-și greșala, după un moment.

— Nu e vorba aci de mers pe ghicite, îi răspunsei; ți-am spus că sînt pățit și în treburi d-astea pot să-ți prorocesc la sigur ce are să ți se întîmple...

Dar ți-am făgăduit că am să-ți spun cum am ieșit eu la capăt cu afacerea, într-o împrejurare la fel; poate să-ți folosească și ție experiența mea.

Într-o vară, mai de mult, îndemnat de încîntările unui prieten, mi-am stabilit vilegiatura nu într-un sat ca tine, ci într-un oraş — staţiuni climaterice comune urbane sunt numai trei în ţară, te las să ghiceşti, dacă crezi că importă, care din trei a putut să fie. Nevastămea, econoamă întrucîtva şi ea, acuma nu tocmai aşa ca madam Clipici, pot s-o spun că nu e aici să ne audă şi să-i rănesc modestia, se aprovizionase şi ea cu nişte păsări de tăiat în primele zile, şi printre ele cu un curcan, bucata principală şi de rezistenţă.

Două zile după ce ne instalarăm la o nemţoaică, pe unul din „bulevardele" oraşului, mă rog ! — constatarăm cu regret dispariţia curcanului. Abia avusesem vreme să mă recunosc în împrejurimi, dar cît despre vro bănuială ceva, nici vorbă. Pînă acolo nu putusem încă să mă orientez, nici să ştiu măcar, cum de exemplu poţi să ştii tu aicea, dacă eram victima unui obicei al locului, sau numai a unui accident ocazional...

Firește că tot o vecină, sau un vecin, m-a pus pe urmele delictului. Gelozia profesională l-o fi împins nu ştiu, nu vreau să păcătuiesc... Adică zic *profesională* ca profesie secundară, căci aminteri aceştia cari m-au informat despre deturnarea soartei ce se pregătea curcanului meu erau o pereche de cîrciumari, pe cînd însuşi autorul şterpelelii era un cizmar. Tudor cizmarul, vecinul meu de peste drum şi al cîrciumii de alături.

„Este în coteţ la ei", mi-a şoptit cîrciumăreasa cu un aer în care mi s-a părut a ghici un vag regret că nu era în coteţ la dînsa ; iar cîrciumarul m-a consiliat cu aceeaşi discreţie : „Să daţi de veste la poliţie"... Am socotit, ca şi tine, să încerc mai întîi cu binişorul. Am găsit acasă pe cizmăreasa singură. Vorba ta : patru versiuni : întîi că ei crescuseră curcanul încă de pe vremea cînd era pui de găină ; al doilea că îl cumpăraseră pe bani buni — optsprezece lei ! — de la un sîrb cu căruţa cu ceapă ; al treilea că se întîmplase să cadă din coşul unui săcui cu borviz, şi Tudor l-a găsit în drum de pripas ; al patrulea că... dacă am şi eu martori să-i aduc, că dînşii au oricînd destui.

Dacă am văzut aşa, am urmat deci consiliul cîrciumarului şi m-am dus la poliţie. Aci...

— Stai să-ți spun, mă întrerupse amicul meu Clipici, era rîndul lui acuma ! la poliție ți-a spus : să faci o petiție !...

— Tocmai. Care va să zică fac eu petiția ; arăt acolo precum că uite așa și așa — chestie lămurită. Lipesc la urmă un timbru de 25 de bani în capul jalbei, o încredințez locțiitorului de vice-sub-comisar clasa a din urmă și mă duc apoi acasă, așteptînd în pace și liniște și concordie — concordie cu nevastă-mea adică — restituirea curcanului.

Ziua întîia nimic, nici o mișcare. Ziua a doua zăresc un moment o uniformă de polițist prin preajma cizmăriei lui Tudor.

Ziua a treia iar nimic. Ziua a patra îmi pierd în sfîrșit răbdarea. Mă îmbrac să mă duc să reclam, ori să protestez, ori ce dracu să mai fac, la poliție. Cînd să trec pe dinaintea cîrciumii...

— Înăuntru Tudor cizmaru și cu sergentul se cinsteau cu țuică !... strigă repede prietenul Tase, izbucnind într-un hohot răsunător.

— Bre, frate, da cum ghicișî așa ? fac eu la rîndul meu pe miratul. Oricum, te fac să observi că rîzi de propria ta jalnică pățanie...

Fiindcă la mine s-au rezolvat lucrurile altfel, și anume iată cum : Văzînd eu pe Tudor cizmarul cinstind cu sergentul de la care eu așteptam protecție, dreptate și restituirea curcanului, ce mi-am zis într-un moment de inspirație ? Dacă autoritatea e preocupată și nu se poate interesa momentan de afacerile mele particulare, haide s-o suplinesc eu pînă una-alta. Am luat pe Marița bucătăreasa cu mine, chipurile ca putere executivă ; iar eu am învesmîntat rolul de putere a justiției imanente.

— Deschide, Mariță, cotețul. Așa. Pune mîna pe curcan. Strînge-l bine în brațe. Stînga-mprejur, și acasă cu el !

Cizmărița a rămas cu gura căscată în pragul ușei dinspre curte, privind la procedarea mea sumară ca la un fenomen de care nu și-ar fi putut da seama ori de e real, sau e numai o halucinație, o arătare zugrăvită în aer de închipuirea ei, turmentată de mustrarea unei conștiințe turburi, în adînc scormonitoare... Cînd și-a regăsit folo-

sința graiului și a picioarelor, eu cu Marița și cu curcanul ne făceam intrarea triumfală în curte, iar cînd se ivi și Tudor cizmaru în ușa circiumii cu țoiul în mînă, să vadă ce are nevastă-sa de se vaietă așa, pasărea își reintegrase domiciliul, pe care n-avea să-l mai părăsească, decît pentru a-și urma destinul lui hotărît atunci cînd mă făcusem cu bani buni (nu tocmai optsprezece lei) stăpîn pe dînsul.

Sergenul, nu știu ce s-o fi făcut, că odată nu l-am mai văzut. Dar cum Tudor cizmarul se scărpina după ceafă, în evidentă încurcătură față de această neașteptată întorsătură a lucrurilor, ca și cum s-ar fi întrebat : „Ei, ce-i de făcut ?“ m-am grăbit să-i dau sfatul, singurul de circumstanță :

— Acu, amice, fă și tu o petiție !

Mai expert, se vede, decît mine în asemenea daraveri, Tudor cizmarul n-a mai făcut nici o petiție, ci s-a mulțămit pe dreptatea hotărîtă de mine în prima instanță și fără rost de opoziție. Știa el, cine știe de cînd, că păgubașul întotdeauna rămîne cel care face petiția ; așa cel puțin s-a ales numai cu regretul că nu i-a dat în gînd să fi tăiat curcanul cu o oră mai-nainte...

Ei vezi, asta n-ai știut s-o ghicești, încheiai eu pilda pe care poate era încă timp s-o urmeze și prietenul meu Tase Clipici.

De-o fi urmat-o sau nu, nu știu — dar știu că nu e prudent să-l întrebi, de atuncea, cînd își mai face vilegiatura la Cucurigu, că e în stare să-ți dea cu ceva în cap.

DE PE DRUMURI

Ajuns în localitatea de vilegiatură..., nu vă spun care, ca să nu-mi rămînă pe suflet vina d-a fi contribuit poate și eu cu ceva la ridicarea ei printre localitățile la modă (ceea ce m-ar face s-o evit în viitor pentru totdeauna) — a doua zi chiar, pe cînd mă cufundam prin potecile pe cari le credeam cele mai tăinuite ale pădurii, mă pomenesc în fața mea cu o matahală... Ca specie zoologică nu puteam s-o confund, ce e dreptul ; era evident un biped, ba încă unul care făcea o deosebită cinste acestui nume ; aminteri însă nu-mi deștepta decît în chip vag de tot amintirile, măcar că de departe lunganul își scosese pălăria cu borurile largi și o agita spre mine ca pe un stindard anarhist, pe cînd pulpanele redingotei îi închipuiau, fîlfîind, alte două steaguri la fel la dreapta și la stînga celor două catarguri ce-i slujeau drept picioare.

Nu putea să încapă îndoială ; spre mine venea, pe mine mă saluta fantastica apariție, căci afară doar de copacii cărora omul meu le făcea concurență, nu mai eram decît noi doi pe potecă și prin împrejurime. Și dacă m-aș mai fi îndoit, clipa următoare avea să-mi dea siguranța deplină :

— Scuzați, nu mă mai cunoașteți, mi se pare, porni un glas de cocoșel răgușit din gîtlejul lung și ieșit înainte, sîntem confrați, nu vă mai aduceți aminte ? Acu patru sau cinci ani ne-am mai întîlnit tot aici... Vasiliu...

Și plecîndu-și capul, lăsă să-i fluture o clipă pletele linse de două părți ale feței măslinii, lunguiețe, cu nasul coroiat, cu ochii mici clipind de sub pleoapele roșiatice ; apoi cu o mișcare pe care am cunoscut numaidecît că o

socotea elegantă, își aruncă pletele la loc peste urechi, le mai mîngîie și cu mîna, apăsă bine calabreza și o mai atinse o dată ușor cu două degete de la mîna stîngă înainte și cu două de la dreapta înapoi.

— A ! domnu' Vasiliu ! zic eu zîmbind, ca omul care deodată își vine de-acasă, pe cînd în amintirea mea mă căzneam în zadar să-mi evoc împrejurările în cari mai întîlnisem mutra asta. Numele firește nu-mi putea spune nimica ; Vasiliu, Neculau, Botez, sînt în Moldova nume tot atît de obișnuite ca în Muntenia Ionescu sau Popescu. Urmez și eu acolo la nimereală :

— Domnu Vasiliu de la Iași, gazetaru... (gazetar, mi-o spune el : *„confrați“* care va să zică ! *De la Iași*, o chibzuisem așa, de la mine).

— Adică da, și de la Iași, aprobă cu un zîmbet fin Vasiliu — fiindcă sînt corespondent la toate gazetele ; dar altfel stau la Tîrgu-Frumos, sînt prim-redactor, știți, la „Vocea“...

— Da, da, cum să nu știu ? la „Vocea“, una din gazetele pe cari le citesc în fiecare zi la București ; dar aici, firește, cu poșta asta...

— Sînteți prea bun ; „Vocea“ noastră, deocamdată, e numai hebdomadară... Dar dacă nu vă supărați, am tocmai, din întîmplare, numărul cel mai recent la mine...

După ce-și pipăie pe rînd toate buzunarele, afară de cele de la vestă, Vasiliu găsește în sfîrșit în buzunarul dinăuntru al redingotei numărul căutat.

— A ! avem ceva extrem de senzațional... Un automobil care abordează pe un pieton ce trecea pe jos cauzîndu-i mai multe leziuni mortale ; rănile pacientului fiind extrem de grave, starea lui inspiră serioase îngrijiri și nu se știe dacă va fi în stare să părăsească spitalul pînă diseară“...

— Da, știu ; am citit știrea asta cam așa într-o gazetă din București ; pe semne a reprodus-o de la d-voastră...

— Mai avem și cronica localităților de vilegiatură... (Aicea voia să m-aducă Vasiliu !) Iată articolul meu... Am o introducere despre incuria de la Căile ferate... Închipuiește-ți, domnule, niciodată vagoanele de clasa întîia nu sînt suficiente ; aglomerațiunea, mai ales în epoca de-

plasărilor actuale, este extrem de... în sfîrşit extremă ; confortul este nul şi orce reclamaţiuni inutile ; personalul, atît cel al gărilor cît şi cel al trenurilor, perfect imposibil la toate justele reclamaţiuni ale pasagerilor...

— Dar de ce nu călătoriţi d-voastră în clasa a doua sau a treia ? îl întrerup eu pe Vasiliu, că altminteri eram în primejdie să-mi reciteze întreaga introducere ; dacă e tot aglomeraţia aceea, cel puţin e mai economicos...

— Eu ?... Vasiliu zîmbi cu superioritate. Eu nu călătoresc niciodată decît cu bilete de liber-parcurs. Sînt prieten cu ministrul, de pe băncile şcoalei ; de pe cînd făceam socialism împreună. N-am decît să-i scriu un bileţel, de cîte ori am nevoie şi imediat, cu întoarcerea poştei...

Dar dacă vreţi să vă daţi niţică osteneală să vă arăt contrandiul despre petrecerea care a avut loc aici de sfîntul Ilie la locul numit Ciuşmea...

— Nu, nu, zic îngrozit punînd mîna pe gazetă, o să văd eu acasă, dacă eşti bun să-mi laşi gazeta ; ori aici pe loc, eu, ştii, sînt obişnuit să citesc gazetele repede, îmi arunc ochii pe ele şi întreabă-mă să-ţi spun, le ştiu numaidecît pe de rost.

Cu duhul blîndeţii, aşa, luîndu-l cu vorba, i-am subtilizat gazeta fără să bage de seamă ; mi-am aruncat ochii pe *contrandiu*, am văzut acolo lista participanţilor la petrecerea de la locul numit „Ciuşmea" : domnişoarele „Marcel, Profirița, Gigica, Verginie, Ecathérine, Hélène, Lenoucha, Yvonne, Georgetta, Marietta", domnii „Stelian, Stere, Jean, Petrică, Vintilă, Bolovan, Paropol, Kirko, Tarcor, Burich" etc.

— Foarte bine, zic eu, interesant, cum văd, petrecerea trebuie să fi fost foarte frumoasă...

Şi dau să-i înapoiez „Vocea".

— Pardon, zice Vasiliu, puteţi s-o păstraţi, din întîmplare mai am un număr...

Şi fără să se mai caute, nimeri acuma de-a dreptul la unul din buzunarele de la spate ale redingotei. Dar nu scoase la iveală numaidecît numărul ; iar cînd mi-l prezintă erau două. Foaia de gazetă, subţire, l-a-nşelat la pipăit.

Dar în acelaşi timp îi mai căzu ceva din buzunar. Era un petecuţ de carton cărămiziu... Eu l-am recunoscut nu-

maidecît, fiindcă eu obișnuiesc adesea să călătoresc în clasa a treia... N-aș fi vrut să-i dau atenție, dar Vasiliu mi-a prins privirea, s-a uitat și el, a făcut o mișcare cu piciorul ca și cînd ar fi vrut să-l disimuleze, apoi și-a luat seama.

— Haha ! uite, zise și ridică biletul de jos ; cuponul de întoarcere, bilet de băi, pentru bucătăreasa mea, era să-l pierd... Nu e lucru mare, mai plăteam o dată ; da tot bine că-l văzui...

— A, sînteți familist, zic eu, nu știam... Ați venit cu toată gospodăria...

Și cum în vremea asta o pornisem pe potecă în jos, ieșeam acuma din pădure, eu înainte și Vasiliu după mine.

Pe vale m-am oprit și l-am lăsat pe domnu Vasiliu să treacă înainte. Curios acuma nu mi se mai părea așa lung ca în pădure. Pe semne acu patru sau cinci ani nu-l văzusem decît la șes — și d-aia nu l-am mai ținut minte. Că de-l vedeam tot așa, în pădure, mi-ar fi fost cu neputință să-l uit.

ORA CURIERULUI

În localitățile de vilegiatură unde sînt stații de drum-de-fier, se știe că distracția de căpetenie a celor mai mulți vizitatori este plimbarea la gară. „Mersul trenurilor" este acolo literatura cea mai gustată ; toată lumea îl știe pe dinafară. La 11 și 10 — acceleratul din jos, la 6,26 — acceleratul din sus ; la 12 și 5 — personalul, la 3,47 — expresul, la 5 fără 5 — Aradul, la 7 fără 8 — Clujul, la 9 fix — Alipatacul... Ferice de localitatea care are parte de o circulație atît de frecventă. Nici nu știi cum trece vremea. Ș-apoi poți să mai faci și economie de ceasornic. După acceleratul de jos dejunezi, după Arad vine faivoclocul, după Cluj cinezi, iar cînd a trecut și Alipatacul, te îndreptezi încet spre culcare.

Dar localitățile unde nu sînt stații de drum-de-fier ? Aci orele gării sînt înlocuite cu orele — sau uneori cu ora, unică, a curierului.

Nu te mai poți lipsi de ceasornic. Este, ce e drept, cîte unul la cîte un turn de biserică, atunci cînd este, dar acela de obicei nu umblă decît cînd e vreme frumoasă. Cînd plouă, nu se mai ostenește nimeni să se mai urce să-l tragă ; la ce ? — apropierea orei curierului, singura pe care are obligația specială s-o arate, nu mai interesează, din moment ce fiecare e obligat să aștepte distribuirea corespondenței acasă.

Dar cînd e vremea frumoasă se schimbă treaba. Atunci nimenea nu se mai mulțămește să-și consulte numai propriul ceasornic, ci toate privirile se îndreptează, spre verificare, și la acela din turnul bisericii ; și desigur că ar fi o rușine neiertată pentru acesta, să refuze informa-

rea sau confirmarea cerută, tocmai în momentul cel mai important din viața unei localități de vilegiatură fără stație de drum-de-fier.

Nici nu-l refuză; ci solemn și triumfător înaintează arătătoarele, sclipind în soare, spre ora cu dor așteptată. Și după cum arătătoarele înaintează, în aceeași măsură se populează și drumul care duce la răscruce, acolo unde, alături de han, se oprește căruța poștei.

Coboară unii, iar alții urcă, cu alpenstocuri în mînă, cu pelerinele sau cu vălurile fîlfîind, salutîndu-se sau trecînd grav alături; — și ochii tuturora cercetează depărtările și toți întind în același timp urechea, ca și într-o emulație, care va auzi întîi fermecătorul răsunet al trîmbiței sparte și răgușite...

Ora, iată, a sunat în sfîrșit. Lumea s-a înșirat acuma pe toată întinderea drumului; privirile scrutează tot mai stăruitor cesornicul din turn și ridicările de praf din depărtarea șoselei; și cu cît întîrzierea crește, o neliniște surdă pare a cuprinde mulțimea. Din ochi întîi, apoi în fraze enervate, se întreabă unii pe alții: ce-o fi pățit poștașul astăzi de întîrzie atîta? Nimeni nu se gîndește la rău; de vrun accident nu poate să fie vorba; desigur tembelismul cunoscut al funcționarilor de la oficiu; bietul poștaș, el nu poate fi vinovat nici într-un caz; un model de zel și de bună voință; persoana, fără îndoială, cea mai simpatică, din toată localitatea de vilegiatură, mai ales cînd aduce corespondență multă și mult așteptată... Nici cu gîndul nu cutează să-l atingă nimeni, ca dintr-o temere superstițioasă că s-ar putea să nu-i împlinească așteptările, să nu-i aducă veștile dorite, să-l lase cu oful la inimă, ca și ieri, ca și alaltăieri, ca și de atîtea zile acuma în șir...

Dar iată, o ureche a prins întîi melodia barbară și suavă, și numaidecît un curent electric pare că a străbătut înșiruirea întreagă. Forfoteala devine mai vie și se îndreptează acuma spre același punct. Căruța cu calul mic, negru, sprinten, apare la cotitură; un băiat cu șapcă de licean a sărit și s-a prins de o scară; alții aleargă în urmă. Se formează două șiruri — loc! loc! vestitorului! Iată-l în sfîrșit că s-a oprit.

Mulțimea a împresurat acuma căruța din toate părțile. Poștașul, fără să se coboare și-a pus ochelarii și răscolește prin geantă. Cîțiva întîrziați aleargă din depărtare. O servitoare, un băiat de serviciu cu șorțul înainte, trimiși de puținii cărora le repugnă amestecul în mulțime.

Cercetînd peste ochelari, pe toți îi cunoaște poștașul; și începe să împartă; domnu Gheorghiu, domnu Dimitriu, domnu Neculau, domnu Botez, madam Dumitrașcu, madam Grigorașcu, domnișoara Lenoucha, Maricel, Verginie și așa mai departe. Cărțile poștale ilustrate prevalează.

Deodată cu pași gigantici mai apare unul, de către pădure, se oprește la marginea cercului format de cei sosiți mai devreme, întinde mîna peste toți și cu o voce autoritară rostește răspicat:

— Rog și corespondența mea, Vasiliu...

Cîțiva murmură; se aude: „Cine e domnul ăsta care nu-și așteaptă rîndul?"... „E grăbit, domnu" — și altele așa. Imperturbabil, Vasiliu repetă:

— Rog mai de urgență... Vasiliu, corespondentul ziarelor...

Și în felul rostirii acestor cuvinte este pare-că un adaos: „Presa trebuie să aibă întîietate! La mine nu e chestia de lucruri frivole! Eu sînt aci un om oficial, reprezint un serviciu public, cel mai important din toate..."

Poștașul a scormonit pînă în fundul genții, în mijlocul nerăbdării celor ce nu fuseseră încă satisfăcuți, apoi a întins domnului Vasiliu un plic cam mototolit.

Numai atîta?...

Corespondentul ziarelor învîrtește scrisoarea pe o parte și pe alta, pe cînd poștașul își vede de treabă înainte, fără să-l învrednicească cu nici un răspuns.

De jur împrejur acuma, mai aproape sau mai departe de grupul din jurul căruței, unii în picioare, alții odihnind pe bănci, își cercetează corespondența. O cucoană s-a oprit la marginea drumului, și-a pus ochelarii și descifrează, una după alta, un morman de ilustrate; alta a desfăcut o scrisoare nervos, a aruncat plicul pe jos și s-a adîncit încruntată în cele patru pagini pline cu slovă mărunță; mai mulți domni citesc pe loc „ultimele informații", cu gazetele întinse și umflate de vînt ca niște

pînze de corăbii; nimenea nu se sfieşte; şoseaua întreagă s-a prefăcut într-un vast cabinet de lectură.

Iată-l şi pe Vasiliu drept în mijloc, examinînd cu importanţă conţinutul hîrtiei liniate şi mîzgălite cu un fel de scris spălăcit. A dat din cap de cîteva ori, ca şi cînd ar fi zis: „Bine, bine, aşa, am înţeles; o să văd ce e de făcut...“

Cînd să pună scrisoarea în buzunar, a pus numai plicul; buzunarul plin cu exemplarele din *„Vocea Tîrgului-Frumos“* cu *contrandiul* despre frumoasa petrecere de la Ciuşmea, i-a jucat iar festa.

Cum eram p-aproape, m-aplec, ridic scrisoarea şi strig după domnu Vasiliu. Dar corespondentul ziarelor o tulise, ca şi cînd i-ar fi fost degrabă să rezolve misiva primită, cu o oră mai-nainte. Cu privilegiul ce trebuie să se acorde colecţionarilor de documente omeneşti, îmi arunc ochii pe o hîrtie şi citesc:

„Mesio Jenică,

Asta nu e frumos de la dumneata că ai plecat inglezeşte că ştii că s-o făcut şăptisprăzăşi jvarţuri cu pic de rom care a rămas datorie sunt om sărac care nu e frumos ce ai făcut adică ce credeai că n-o să ştiu unde sunteţi pe vară citesc şi eu gazete că încă văd că şi domnu Burich e acolo, care mi-o rămas şi dumnealui şăsi caputinere. Să vă fie de bine şi să vă stea în gît, frumos vă şade şi să mai poftiţi. După consideraţie Leon-ţal de la Cafeiu comercial.“

„Ei, îmi zic, după asta alerga aşa de grăbit domnu Vasiliu?... Dar nu cred c-o să-i mai trebuiască; mai bine s-o pun eu la *contrandiul* meu.“

MADAM CLIPICI ÎN EUROPA

Cînd a venit domnu Tase acasă cu vestea că în sfîrșit s-a îndurat șeful și i-a acordat un concediu de trei săptămîni, numaidecît a sărit madam Clipici :

— Da să știi, Tase, că eu în țară nu mă mai duc nicăiri ; peste tot jefuială și plictiseală ! Las că sînt pățită destul. Nu mă mai duc decît în străinătate.

— Bine dragă, zice domnu Tase, care știe de mult din esperiență ce va să zică o dorință a consoartei sale, o să mai trec pe la „Camăta poporului" să-mi complectez fondurile, și o să mergem și în străinătate.

Madam Clipici simți necesitatea să insiste :

— Dar știi, în străinătate adevărat, nu așa ca să zică pe urmă Pripășeanu și despre noi ca despre alde Bumbuleț : „A fostără și ei în străinătate, la Brașov !" Eu nu mă expun să rîdă lumea de mine ; eu vreau străinătate adevărată, nu Brașov și Rusciuc. Așa să te aranjezi, dragă.

Conform ordinului, așa s-a și aranjat d. Tase. La „Camăta poporului" i-au răspuns că deocamdată nu sînt fonduri, dar mai tîrziu. A lăsat polița iscălită lui Ibriceanu, ca să-i trimită pe urmă, în străinătate, cînd o fi să se întoarcă, iar el s-a dus la agenție și a scos două bilete de clasa a doua direct pînă la Budapesta.

„Sper că asta o să-i fie străinătate destul nevestii", își zise numărîndu-și restul din leafă și pipăindu-și apoi portofoliul în buzunarul jachetii și biletele în buzunarul vestei.

— Budapesta? hm... Tot nu e Braşov — sună verdictul; şi domnu Tase, vesel că nu mai era nevoit să pledeze circumstanţe atenuante, se şi apucă de pregătiri.

La Predeal avea un prieten la poliţie, care-i mijloci un bilet de trecere. Nici o peripeţie, nimica, în drum, numai uşurarea sufletească ce simţi cînd nu mai ai slujbă şi nu ţi-e supărată nevasta.

Fericirea aceasta din urmă n-a ţinut însă decît pînă de la Predeal mai încolo. La cel dintîi tunel, madam Clipici era cît p-aci să se înece. Uitaseră să ridice geamul, şi pînă să bîjbîie domnu Tase prin întuneric şi să se lupte cu mecanismul ferestrei, compartimentul se umplu de un fum înecăcios, care tăie nu numai respiraţia, dar pînă şi glasul doamnei Clipici. Doi unguri ce mai erau acolo, nici nu strănutau măcar; pesemne dînşii erau obişnuiţi, ba poate respirau chiar cu voluptate patriotică un fum adevărat unguresc de la o maşină ungurească alimentată cu cărbuni ungureşti. Dar cei doi bucureşteni, de aci şi pînă la Braşov tot într-o tusă au dus-o, şi cît p-aci să-şi uzeze toată provizia de batiste.

De-aci, cu buna dispoziţie a doamnei Clipici, s-a dus şi liniştea şi fericirea domnului Tase. Cu fereastra închisă nu mergea, că te înăbuşai, cu ea deschisă şi mai puţin, că te înecai.

— Poftim! străinătate ţi-a trebuit? gemu madam Clipici, după un acces în care crezuse că o să-şi lase plămînii.

— Mie, soro?... deschise ochii mari domnul Tase, dar nu putu să se indigneze mai departe, că acuma îi venise rîndul dumnealui la tusă.

Şi aşa, mai cu întreruperi, mai cu *ralentando* şi mai cu *rinforzando*, o duseră într-un *duo* ce de la o vreme disperaseră să se mai sfîrşească.

Toate însă au un sfîrşit în lumea aceasta, chiar şi o călătorie în străinătate. Astfel şi soţii Clipici mai sosiră cu puţintel suflet într-înşii în capitala Ungariei.

La otel, prima grijă, firește, le fu să dea jos de pe dînşii pe cît cu putinţă, depozitul de funingine acumulată în atîtea nesfîrşite ceasuri de tortură. De aci începură adevăratele aventuri de călătorie, căci cum madam Clipici se ridicase în picioare în ligheanul de porţelan

pe care-l pusese jos pe scînduri, se auzi odată un pocnet sub apăsarea-i voluminoasă, și o șuviță de apă neagră începu să șiruiască pe scînduri.

— Hait, a plesnit ligheanul, în ce ne mai spălăm acuma? se tînguí domnu Tase, în vreme ce madam Clipici rămase mută de necaz că nu găsea în grabă în ce chip s-o pună și p-asta tot în socoteala dumnealui.

Spălatul însă ca spălatul, dar a doua zi de dimineață altă belea, că otelierul, înștiințat, veni și cu semne foarte elocvente le puse în vedere că imediat trebuiau să cumpere alt lighean la loc și încă întocmai la fel cu cel sucombat sub greutatea cucoanei, pentru ca să nu se descomplecteze garnitura.

Iată-l dar pe domnu Tase, subsuoară cu ligheanul învăluit într-un număr de gazetă, colindînd Budapesta, în căutarea unui magazin de sticlărie. Otelierul le dăduse niște adrese și madam Clipici, ca una ce învățase să gesticuleze mai bine pe ungurește decît domnu Tase, arăta din cînd în cînd hîrtia cîte unui trecător și întreba din umeri, din cap și din mîni încotro s-o ia? Cîte unii treceau înainte uitîndu-se ciudat, alții, mai politicoși, îndrugau la explicații răstite din cari bucureștenii noștri înțelegeau boabă; — în sfîrșit dete Dumnezeu, după cîteva zile de laborioase și stăruitoare explorări, de nimeriră în cartierul negustoresc cu magazinele de sticlărie fină.

Acuma caută lighean *la fel*. Au răscolit prăvăliile, au disperat pe toți patronii și pe toți vînzătorii. Domnu Tase arăta desenul florilor, madam Clipici striga tare pe românește ca să înțeleagă boanghenu, în sfîrșit o harmalaie, de se aduna tîrgul.

Astfel trecea o zi după alta. Domnu Tase tîra ligheanul ca un condamnat la munca silnică ghiuleaua de picior. Abia aveau vreme să se oprească pe la cîte un restaurant să îmbuce cîte un papricaș — papricat mai ales la socoteală, apoi iar ligheanul subsuoară și înainte cu pribegirea, jidove rătăcitor!

Ligheane destule, peste tot — dar *la fel?*... Desperat, domnu Tase sta în ușa ultimului magazin ce răscoliseră și mai aruncînd o privire dezolată, peste rafturi, se uita așa în neștire. Ochii i se opriră asupra unui superb vas japonez, pe care, oricît de supărat era, nu se putu reține

să nu-l admire. Oftînd în sinea lui, se gîndea așa, ca distracție și în chip cu totul platonic :

— Oare cît o fi costînd ?...

Frumos cadou ar fi fost pentru madam Clipici... Dar de unde să-i dea lui mîna, așa cum inima îi dădea brînci, la așa ceva ? Asta trebuie să fie pe puțin vro...

N-apucă domnu Tase să formuleze o cifră în gînd, cînd deodată tresări, ca atins de o scînteie electrică. Cum ridicase ochii de la vasul cel scump, așa cum face omul cînd caută să-și aducă aminte sau să dea cu socoteala despre cîte ceva, tocmai sus, într-un colț obscur, ce zări ?... tocmai ceea ce căutau ! Cunoștea acuma așa de bine forma ligheanului și desenurile, încît mergea la sigur, nu se putea înșela...

Arhimede nu va fi fost mai vesel cînd a putut să strige faimosul său *evrica*, dar mai precaut probabil că va fi fost, căci în bucuria lui nebună, domnu Clipici repezindu-se la raftul cu pricina tîrî după dînsul și superbul vas japonez...

Un zgomot de hîrburi în urma lui ; — și țipătul speriat al consoartei... Ligheanul era întocmai *la fel*, și nu era din cale-afară scump. Cu o cale însă, domnu Tase află și cît costa vasul cel frumos. Prețul acestuia era mult mai pipărat, așa că, cu cel al ligheanului împreună se împlini aproximativ suma de care menajul Clipici tocmai mai dispunea în acel moment.

Cu o privire de jale asupra hîrburilor prețioase și cu alta de frică spre madam Clipici, domnu Tase numără restul : — Pentru o telegramă urgentă lui Ibriceanu, doar atît îi mai rămînea.

Băiat de treabă Ibriceanu, oricum. A alergat el, nu s-a lăsat, pînă nu i-au scontat polița, și numai două zile au trebuit să facă soții Clipici pe bolnavii la otel ; a treia zi, cînd a văzut domnu Tase în ușă pe factor, era cît p-aci să-i sară de gît... Cu un gest autoritar însă, acesta îl țîntui pe loc.

Mandatul sosise, telegrafic. Dar boul de Ibriceanu, închipuindu-și pe semne că o să facă economie, îl adresase numai *Clipici* fără *Atanasie*. Și după explicațiile factorului, domnu Tase înțelese că după regulamentele ungu-

rești nu se pot elibera mandatele, dacă adresa nu e completă, cu nume și pronume.

În zadar madam Clipici începu iar să strige, ca să înțeleagă boanghenu, că dacă odată adresantu e găsit, ce mai are a face numele de botez? Boanghenu nu înțelegea; dacă așa scria la regulamentu lui, se vede treaba că nu putea altfel. Bombăni el și altele neînțelese și plecă în treabă-și.

Două zile au mai bătut călătorii noștri scările direcției poștelor regale ungare din Budapesta, pînă să descurce treaba. Au trebuit să se facă cercetări la poliție, ca să se constate dacă nu cumva mai există în oraș și un alt *Clipiți*, și dacă nu cumva acesta caută să se substituie celui veritabil, căruia îi sună mandatul lui Ibriceanu. Din fericire pentru domnu Tase, alt *Clipiți* nu s-a mai putut dovedi, cu toate căutările, în Budapesta; și astfel, cu un mare oftat de ușurare, putură soții Clipici, după patru zile de post și rugăciune, să se mai ospăteze cu un papricaș de adio.

De adio, fiindcă tocmai bine se împlinea și concediul domnului Tase.

Tare îl ardea și pe el, în tren, la întoarcere, să întrebe, măcar așa într-o șoaptă, discret, pe madam Clipici:

„Poftim! străinătate ți-a trebuit?...“

Dar i-a fost teamă să nu-i dea cu ceva-n cap, și așa n-a mai zis nimic.

O ȘUNCĂ BINE AFUMATĂ

Geaba zice domnu Tase :

— Lasă-l, soro, pe fiecare cu meșteșugul lui. Ce, o să ne facem noi acuma măcelari, cîrnățari ? Nu vezi dumneata cum scrie pe toate colțurile : „Și aicea e Pațac ?“ Apoi de ce e Pațac și aici și dincolo și pretutindeni ? Om cumpăra de cîte ori ne-o trebui și șuncă și tobă și cîrnați și cîte alea...

Geaba, că madam Clipici nu voia să știe. Economia, asta e slăbiciunea dumneaei și de aci nu lasă nimica odată cu capul.

— Ce știi tu, Tase, ce te pricepi tu ? Să iei toate de-a gata cu zece prețuri, cînd poți să ți le faci singur, cu nițică osteneală. Pațac și ăilalți ca el sunt pentru risipitori, ori pentru becheri, ori pentru milionari. Milionar nu ești că nu-ți dă mîna, becher ai mai vrea tu dar pune-ți pofta-n cui, risipitor n-am să te las, că de ce sînt și eu p-aici ?

Ș-apoi mai la urmă ce ? pentru cine făcea madam Clipici economiile dumneaei menajere ? Nu tot pentru domnu Tase ? Că dacă nu se cheltuia atîta pe mîncare, rămînea mai mult pentru rochii, pălării, pudre, mătăsuri, parfumuri, ocaziuni de cupoane etetera... Cine era iar cîștigat ? Firește că tot domnu Tase, căci n-avea să mai intre în datorii pentru toate aceste lucruri de prima necesitate.

Va să zică asta e : Cum le place la toți din familie tot ce e cîrnățărie, șuncărie, piftii, tobă, făr-a mai vorbi de bunătatea cartaboșilor și altor lebervurșt, metvurșt și cum se mai cheamă toate inventiile al căror scop este să ne înfățișeze într-o formă mai variată același fel de to-

cătură, ce și-a zis madam Clipici? „Aidem la obor, la tîrgul de rîmători.“

Cînd s-a întors domnu Tase de la canțilerie, la amiazi, tocmai venea și consoarta dumisale din tîrg. Fusese o lapoviță grozavă, madam Clipici era numai un noroi de sus pînă jos, ba pe ici pe colo se mai amestecau și pete de sînge, că prea se apropiase cînd a fost tăiatul porcului, să nu i-l schimbe, cum îl alesese gras și sănătos garantat.

Domnu Tase e om milos. Dar dacă-l îndîrjești și pe urmă te vede la necaz, tot nu se poate răbda și îți zice: „Așa-ți trebuie! El ți-a spus nu l-ai ascultat? Ce? N-are și el o ambiție acolo? Răzbunător nu e; dar oricum, trebuia să-l asculți.“

Deci domnu Tase rîse cînd văzu pe madam Clipici în halul acela. Rîse, fără să se gîndească la primejdia ce era să nu-și găsească amabila consoartă în toanele tocmai cele mai bune... Era din fericire, în unele mediocre; și de aceea îi zise:

— Rîzi, tu, Tase, rîzi, dar cînd îi vedea colo toate bunătățile pregătite și înșirate, să vezi cum ai să te repezi să-mi aduci la masă toți hămesiții tăi de la biurou și de la berărie. Dar să nu-i prea văd p-aici, atîta-ți spun, că iau cleștele de la sobă la ei...

Zicînd așa, își aranjase toaleta, transformînd-o în una de adevărată măcelăreasă. Omul din piață care se pricepea la transformarea porcului în diferitele forme prin cari îi e scris să treacă pînă să ajungă bun și vrednic de consumația noastră, se și apucase de lucru și sub privegherea și conducerea doamnei Clipici pînă pe seară totul era pregătit și înșiruit așa cum să încînte cu adevărat ochii și instinctul de lăcomie al orișicăruia.

Șuncile mai ales erau de o frumusețe rară și însuși domnul Tase nu se putu opri să nu le admire tăietura artistică și înfățișarea apetisantă.

— Bine dragă, observă el totuși cu oarecare regret, după cîte știu are să mai țină pînă să vedem ceva din ele pe masă; o să trebuiască puse în saramură, apoi la fum, mai știu eu ce!

— Lasă că știu eu ce! răspunse madam Clipici, cu unul din apropourile ei disprețuitoare. Să n-ai dumneata

nici o grije. Peste trei săptămîni să nu uiți să-i chemi pe Bumbuleț, pe Ibriceanu, pe Pripășeanu și pe ceilalți să vie să se-ndoape cu șuncă friptă pe varză. Da să-mi spui și mie mai din vreme să știu să pierd cheile de la cămară în ziua aceea.

Deci vine vremea șuncilor să fie puse la fum. Familia Clipici stă acuma mai la centru, nu este în această privință aceeași ușurință ca prin ocolul al treilea ori al patrulea... Totuși, ingeniozitatea doamnei Clipici nu cunoaște niciodată și nici un fel de piedică.

În fundul curței este un loc rezervat unui șir de magazii — cîte una pentru fiecare chiriaș. În același fund de curte dau alte curți ale vecinilor, e acolo numaidecît și „magazinul de mobile" al lui Grimberg, tapițer, magazinul de aperitive al lui Fedeleș și altele. Cu toate aceste vecinătăți cam strînse, madam Clipici nu stă la îndoială ce-și aranjează în magazia dumneaei, aparatul de fumigațiune care are să dea șuncilor ultima din acele arome ce fac din acest comestibil pe unul din cele mai reputate și mai căutate.

Un butoi, căruia i s-a scos fundul, e așezat pe niște bîrne, dedesubt un lighean cu cărbuni aprinși și făină de ferăstrău presărată peste ei, sus, atîrnate de niște pari puși de-a curmezișul, șuncile. Din cînd în cînd trebuia să vie cineva să reînnoiască proviziunea de făină de ferăstrău. Încolo...

Încolo afacerea a mers așa de bine, încît nu peste mult începu să se vadă ieșind din magazia menagiului lui Clipici un fum din ce în ce mai gros — bun semn —, dar mai tîrziu și oarecari scîntei și chiar flăcări — semn rău.

Cînd a sosit madam Clipici, cu mîinile în păr, la fața locului, mai toți vecinii erau deja acolo și priveau cu interes. Grimberg avusese precauția să-și ia și paltonul și cu mîinile în buzunar, lungea gîtul și se căznea să deosibească pe fereastra magaziei proporțiile, pe cari le lua dezastrul.

Madam Clipici căuta cu ochii, disperată, o putină, o doniță, un pahar de apă.

— Domnule Grimberg, dă și dumneata o mînă de ajutor aici...

Dînd din umeri cu inocență, Grimberg se scuză:

— Madam, iu la foc nu știu, la foc știe pompier. Mă duc la telefon să chem pompierii...

La foc, Grimberg nu știe, dar la telefon ?... rar cineva să se priceapă mai bine.

Așa de bine știe Grimberg la telefon, încît nici n-a apucat să zică al doilea *allo* a și răsunat afară : *trà, trà...* Veneau pompierii. Apoi se vede că mai știuse și altcineva, mai nainte la telefon.

Drept este că nici Grimberg nu s-a prea grăbit : „unde este noroc acela, își zicea el în sinea lui, să ardă și depozit cu mobile de la mine ?... dacă este asigurat deja !“...

Mobila lui Grimberg era asigurată. Dar nu tot așa și șunca ce se frigea în magazia închisă.

Acuma, mare treabă nu era de făcut acolo pentru pompieri. Tocmai de aceea, parcă și de necaz să nu fi fost deranjați mai pe degeaba, bravii estinctori făcură într-o clipă magazia una cu pămîntul. În mijlocul scîndurilor și cărbunilor stinși leoarcă, din toate șuncile... abia conture triste și semn a mai rămas.

Iar madam Clipici blestema pe Grimberg și telefonul lui. Dacă era vorba, s-ar fi găsit în pivnițele lui Fedeleș destulă apă ca să se stingă focul și fără intervenirea tîrnăcoapelor ; și poate ar mai fi rămas atunci ceva din șunci...

*

S-a întors și d. Tase de la slujbă și a venit să contempleze și el dezastrul.

Nu e dumnealui omul care să ia astfel de lucruri prea tragic. Ba văzînd cărbunele enorm în forma ce-i trăda încă proveniența, zîmbi în sineși ; o mîncărime de limbă îl îndemna să zică :

— Da fie, că bine s-a afumat șunca... Pe cînd invitarea hămesiților ?

Madam Clipici însă venise și ea la fața locului, și cum d. Tase se uita în ochii ei, își luă seama și nu mai zise nimic.

NUNTĂ DE ARGINT

Cînd n-are de lucru și i s-a urît cu toate, Nae Bumbuleț ia calendarul și-l mai judecă. Acolo găsește el cel mai nesecat prilej de trecere în vreme, în înșirarea zilelor cu sfinți ce se prăznuiesc pe rînd, cu sărbătorile mai mari sau mai mici, cu două cruci roșii sau numai cu una, ori numai cu o cruce neagră. Și îi explică nevestii: „Iată asta e sărbătoare împărătească, fiindcă e despre Isus Cristos sau familia lui; intrarea în biserică a Maicii Domnului, Adormirea, Înălțarea și celelalte". Ori îi mai arată: „Uite sfîntu Grigore ăsta de la Sfinții Trei Ierarhi e tot acela [cu] sfîntu Grigore Teologu, de la 25 ianuarie cu cinci zile înainte, și sfîntu Vasile iarăși tot ăla de la Anul nou — numai sfîntu Ion nu e tot acela Botezătorul de după Bobotează, ci e sfîntu Ion Gură-de-aur care nu mai are alt praznic" — ș-așa mai departe. Apoi feluritele date din istorie; cele de cari nu-și mai aduce aminte domnu Nae i le reamintește însuși calendarul: 24 ianuarie, lasă, asta o știu și copiii, dar cîte nu mai sînt! Mai vezi apoi „prevederile de timp", mincinoase, firește întotdeauna, prilej de mare haz acesta; adevărate, în schimb, întotdeauna, cele astronomice: cînd intră soarele în zodia Vărsătorului sau a Berbecului... Unde mai pui „calendarul popular?": „În ziua celor 40 de mucenici se bate pămîntul cu maiele să iasă căldura din el și se adună gunoaiele și li se dă foc de sar oamenii peste el, ca să scape noaptea de purici"...

Apoi așa, petrecînd într-una din zile cu calendarul, numai ce se izbește odată d-nul Nae Bumbuleț cu palma peste frunte:

— Ia stai, soro, ce an sîntem noi acuma?... Care va să zică de la 1885... Smarando, puiule, douăzeci și cinci de ani, douăzeci și cinci de ani de la cununia noastră, că știi că de-abia am așteptat să treacă postul Crăciunului... Hehe! ni se aprinsese rău călcîiele...

— Poate dumitale, răspunse coana Smaranda înțepat, că tocmai îi arsese Safta niște cafea Martinică de trei și douăzeci din piață, și nu era în toane bune.

Dar lui domnu Nae îi pornise gîndul spre înduioșare.

— Lasă, dragă, nu te mai supăra, zice. Uite ce m-am gîndit eu: să facem și noi un praznic ceva, o sindrofie, cum se obișnuiește în toate clasele cele bune, la douăzeci și cinci de ani, care va să zică, asta însemnează nunta de argint, se cheamă, de cînd ne-am luat.

— Bine, Nae, suspină coana Smaranda mai potolită cînd vede că nu se sparge în capul ei, cum se așteptase, istoria cu Martinica arsă... Să facem și sindrofie, dacă zici tu... Nuntă de argint, știu eu doar că așa se cheamă, că nu-s așa proastă...

Și se așeză lîngă consoartele dumisale, cu mîinile în poală, cu ochii duși în amintirile trecutului de duioșie.

— Mai ții tu minte, Smărăndițule, dragă, se înfiripează icoanele vechi în aducerea-aminte a d-lui Nae, cum a fost cu logodna noastră?... Era în mai... Tocmai începuse Moșii. Mă luasem cu niște prieteni. În grădină la Iliad cum stinseserăm noi vro cîteva clondire, iată că vine o florărească, cu niște trandafiri... da, niște trandafiri... Cum i-am văzut mi-a tresărit inima așa — zic: doi, numai doi s-aleg, să-i duc Smărăndiții... I-am ales pe cei mai frumoși, și de atunci n-am mai avut stare. Mă uitam mereu la ceasornic, cît începuse prietenii să-și dea cu coatele... „Aide, du-te, mi-a zis de la o vreme Alecu, știi, care a luat-o pe cîntăreața aia de s-au divorțat pe urmă, du-te, zice, că știm noi, mă-nțelegi, *știm noi!*“ Și se făcea că se-ncheie la haină, tușea și clipea cu ochii. „Să fiți voi ai dracului“, mi-am zis eu atunci și i-am lăsat acolo, de încă și azi Alecu cum se ciupește nițel, îmi face reproș pentru doi și optzeci, ce zice că trebuia să dau la socoteală, partea mea... Ce, parcă eu la socoteală mă gîndeam atunci! Glonț am venit în strada Bobocilor și cînd te-am văzut le fereastră... aah! — și nimeni pe stradă...

Zîmbește și coana Smaranda.

— D-apoi eu de cînd tot așteptam să te pronunți cu o vorbă ceva. Că-mi era și de mamițica, știi. Bine, bine, frate, tot îmi zicea, domnu Bumbuleț în fiecare duminică la noi, la masă stă aici, după masă sindrofie, cafele, ceaiuri pînă la miezul nopții, ce nu se mai pronunță odată, frate?...

— Ei, apoi nu m-am pronunțat atunci? Ce e dreptul, eram nițel cam chirchilit...

— Așa? Care va să zică dacă...

— Nu, nu zic de aia. Da zic ca o scuză, pentru că, mi se pare, am fost cam... îndrăzneț la vorbă...

— Ei, ce are a face! Vorba era de pronunțare... Ș-apoi îți aduci aminte (acuma ceața se resfiră și de pe amintirile duioase ale cucoanei), îți aduci aminte cîtă vreme am fost logodiți, cum ne dam întîlnire în grădina Icoanei... Ei, am fi putut să ne întîlnim noi ș-acasă la mine, da n-avea hazul ăla.

— Firește! O ce momente sublime! (Domnu Nae începu s-o dea prin *Contesa palidă*), singuri amîndoi pe o bancă, mînă în mînă, fără cuvinte, cu sufletele la cer — ce să mai zic? Un farmec ceva care n-are să se mai întoarcă...

— De ce să nu se mai întoarcă Nae? Ce, acuma dacă nu mai suntem așa tineri...

Să-și facă Safta cruce, nu altceva:

„Ce i-a apucat astă-seară pe boieri?...“

*

A înțeles ea peste cîteva zile, după ce domnu Nae i-a explicat și ei în cîteva cuvinte bine simțite ce însemnează nunta de argint în viața unui om, care numai o dată se întîmplă.

Toată săptămîna a umblat cu bilete de invitație la Pripășeni, la Ibriceanu, la madam Tase Clipici — pe la cîți n-a mai fost! și de nicăieri n-a adus refuz; cît de la o vreme s-a luat de gînduri d. Nae Bumbuleț:

— Ia să ne mai oprim, nene, că n-o să avem destule șervete pentru atîta lume...

Șervetele ca șervetele, da cînd a sosit ziua cea mare a prazniculuí, coana Smaranda a rămas crucită cînd a

văzut aliniarea clondirelor din sufragerie. Se învoiseră așa, ca ea să tîrguiască ale mîncării, iar dînsul băuturica. Nu că el s-ar fi întors mai degrabă din oraș, dar a trimes tîrguiala înainte, și Safta a aranjat sticlele de-a dreptul în sofragerie — ce să le mai tot care?

Nici nu se arătă bine d. Nae, cam candriu, colea pe la momentul oportun, coana Smaranda mi-l și luă, de la ușă :

— Bine Nae, ai înnebunit? Ce va să zică depoul ăsta cu vinuri ce mi-ai adus aici? Înțeleg, frate, să-ți îndopi bețivii tăi cu cîte trei, patru kile de gîtlej, d-apoi asta e orgie, nene!

— Ce tot stai tu de vorbești, i-a sărit țandăra și lui domnu Nae, că mult nu-i trebuia, vrei să mi-o dai iar pe calicie, știu eu; că tot așa m-ai canonit de douăzeci și cinci de ani de cînd trăim împreună...

— Așa? *Eu* te-am canonit pe tine?... Nu zici că de douăzeci și cinci de ani de cînd trăim împreună n-ai fost în stare și tu să pui ceva la o parte, ca omu, numai tot pe gît! Și cînd n-ai mai putut singur, adu-l pe Pripășeanu, pe Ibriceanu, pe Clipici, pe toți bețivii tăi...

— Ia să mă mai slăbești, cucoană, cu bețivii mei... Dacă e vorba, n-am pus nimic la o parte fiindcă matale știi să strîngi punga cînd e chestia de o petrecere ceva, să mai răsufle omu, da cînd îți dai drumul prin Lipscănie...

— Eu? Prin Lipscănie? Nu zici că m-ai purtat ca pe o slujnică toată viața mea?... Lipscănie, auzi?...

Coana Smaranda e gata s-o dea pe plîns. Dar domnu Nae a și prețuit dintr-o aruncătură de ochi toată cumpărătura pentru nunta de argint.

— Poftim! Numai mardale! Îmi spuneam eu : „Are să cumpere tot ce o să găsească putred în piață... Numai să fie ieftin, *ieftin!*“ Lucru de aruncat la gunoi, numai să coste cu cinci parale mai puțin, cucoana îl cumpără... Ia poftim! Sardele sînt astea? Și astea zice că sînt icre! Icre de ton, săpun curat... Poftim! Ia te uită : Unt-de-lemn! Unt-de-lemn grecesc, de candelă! Să-l dau eu la musafiri să-l mănînce...

Și ce-i trăsnește lui domnu Nae? numai odată ce poc! de pămînt cu sardelele de cutie, cu icrele de ton, și cu

unt-de-lemnul grecesc... Așa ți-e vorba ? coana Smaranda, de colo — poc ! și dumneaei cu ce-a mai rămas din cumpărături în sticlele, înșiruite ca soldații, ale domnului Nae... Iar cînd s-a potolit înverșunarea, nu s-a mai ales pe loc decît o grămadă fără nume de comestibile de tot felul amestecate cu hîrburi, și plutind toate într-o baltă gălbuie, cu reflexe, pe ici pe colo, de ochiuri grase chihlimbarii...

Gîfîind, au căzut combatanții pe două scaune, la două capete ale mesii din mijlocul sufragerii. Și atunci, deodată, strident sună soneria de la scări.

— Vai de mine, coniță ! se tînguie Safta, iată că vin musafirii... Ce-o să fie acum ?...

— Spune-le și tu ceva acolo ! gîfîie domnu Nae, pe cînd coana Smaranda face lampa mică și se ia cu mîinile de cap.

De-afară se aude conversația.

— Da ce e Safto ? (e glasul lui Tase Clipici). Am venit prea devreme ?...

— A spusără boierii că nu mai e sindrofie... (Glasul Saftei nesigur, tremurător.)

— Da de ce frate ?... (acuma vorbește Pripășeanu).

— Fiindcă... s-a amînat.

PIĂPTĂNUL

Se pregăteşte o mare sindrofie la familia Clipici. E mai multă vreme de cînd doamna casei e datoare şi ea, la madam Bumbuleţ, la madam Pripăşeanu, mai multor prietine din vecini şi cîtorva mai de departe. Apoi mai este şi unchiul Mitruţ Pintea, care trebuie menajat, cu privire la moştenire, şi n-a mai fost invitat de mult în familie. Toate aceste numeroase îndatoriri, strînse încetul cu încetul laolaltă, aveau să fie împlinite acuma, cu o singură concentrată şi eroică opintire.

Deci, s-au scos paturile din iatac, s-a mutat masa din sofragerie, s-a înnădit cu biroul domnului Tase şi cu masa de studiu a lui Prîslea, s-au aruncat saltelele şi pernele în cămară, masa de toaletă s-a înghesuit în bucătărie, ş-aşa mai departe, o revoluţie mobiliară întreagă.

Lista mîncărilor şi băuturilor — *meniu* se cheamă — n-a pricinuit multă bătaie de cap gospodăriei. Se ştie ce se obişnuieşte cu asemenea prilejuri. Domnu Tase avea să aducă de la băcănie ceva mezeluri, un clondir de ţuică şi n-avea să uite nici o jumătate de kilo de icre roşii d-alea marile ; vinu îl trimitea cu băiatu de la albanezu din colţ ; încolo, ciorba de potroace, ştiuca rasol cu maioneză, ghiveciul de sezon, gîsca la tavă, muşchiuleţul de rîmător, plăcinta cu mere şi cu scorţişoară, brînza de Brăila, merele şi mandarinele — care ce poftеşte, cafeaua cu rom şi eţetera — adică ce mai eţetera că le-am spus pe toate.

Numai toanta aia de Mariţa să nu facă vro boroboaţă şi domnu Tase să nu se încurce ci să se întoarcă la vreme şi nu prea candriu din oraş, încolo toate erau bine şi în regulă puse la cale. La 7 ceasuri seara, nu-i mai ră-

mînea doamnei Clipici decît să-şi facă toaleta şi să aştepte musafirii.

Se gîndea cum să-i aşeze. Unchiu în cap, firește, despre asta nu mai încape vorbă. Madam Pripăşeanu şi madam Bumbuleţ... care la dreapta şi care la stînga? Să n-o mai păţească iar ca atunci cînd le lăsase pe ele să-şi aleagă locul şi începuseră să se îmbie. „Poftim, dragă, că eşti mai venerabilă"... „Pardon, soro, că matale eşti decana noastră"... Şi tot aşa cu înţepături, de se lăsase o răceală asupra soţietăţii, cît domnu Tase la o vreme numai ce izbucni: „Ia mai puneţi ceva lemne pe focu ăla c-am degeratără"... Şi numai aşa s-a rupt iar gheaţa.

Tot gîndindu-se însă, madam Clipici caută, apoi se impacientează, se enervează, în sfîrşit izbucneşte:

— Mariţo! Mariţo! unde naiba mi-ai vîrît piaptănu ăla?... Că era aci pe măsuţă... Cum ai adus-o din iatac, l-ai scăpat pe jos, ce-ai făcut? Ori ai profitat de ocazie şi l-ai tras la stînga, adăogă mai încet, uitîndu-se urît.

Mariţa caută în toate părţile, ioc. Se vîră şi Prîslea pe sub mese, pe sub maşina de bucate, nu e piaptănul nicăiri. Răscoleşte şi madam Clipici încă o dată pernele, saltelele, plăpumile, degeaba. În sfîrşit, ce să facă? se ajută cum poate cu pieptenii de păr, cu deştele, cu acele, că nu mai era vreme de aşteptat — şi iată că e tocmai gata cînd sună clopoţelul vestind pe cei dintîi sosiţi.

Te mirai să nu fie Pripăşenii; că ăştia sînt ca nişte hămesiţi; cînd îi inviţi, îţi sosesc de-cu-ziua, parcă să nu piardă cumva vrun rînd de ţuici şi de măsline. Da acu n-au prea nimerit-o, că domnu Tase nu s-a întors încă cu aperitivul şi cu mezelurile.

O să aştepte, de, ş-o să se mulţămească deocamdată „c-un scaun de odihnă şi cu mai multă vorbă bună", cum zice şi domnu Bumbuleţ, că iată-l şi pe dumnealui, care-i de fel din Ardeal, dimpreună cu consoarta care-i de loc din Dealu-Spirii, tot un fel de deal, care va să zică.

Au venit şi prietenele din vecini şi cele mai de departe: „Bonsoar, draga mea!" „Ce mai faci, scumpa mea?" Ca la sindrofie în sfîrşit.

Se deschide uşa mare. Îşi face apariţia unchiu. Unchiu Mitruţ, domnu Pintea. Sub umbletul tacticos, îşi ascunde un început de boală de şira spinării, pe care madam

Clipici, pusă în curent de domnul Tase, o pîndește, înclinîndu-se, cu ochi sclipitori de nădejde.

Se înclină și ceilalți, pur și simplu ceremonioși, ca în fața meritului averii, de la care însă n-au ce aștepta pentru dînșii.

— Dar Tase ? Nu-l văd pe Tase...

Madam Clipici îngălbinește ; noroc că în același moment ușa se deschide și se trîntește cu zgomot. Domnul Clipici a sosit, cu pălăria cam pe ceafă, cu clondirul subsuoară, cu pachetul de mezeluri și de icre roșii d-ale marile, bălăbănind în mîna stîngă — cam matofit, cu un cuvînt ; dar a sosit ; a sosit la pont.

A dat fuga în primire Mariței tîrguiala și s-a repezit în șoșoni și în palton, la unchiu Mitruț, apucîndu-l în brațe și udîndu-l pe tot obrazul cu mustățile pline de promoroacă de-afară și de umezeala de țuică.

— Dragă unchiule...

— Încet, încet-nepoate...

Ca la sindrofie în sfîrșit.

Iată și masa. Unchiul tot își mai usucă și acuma de pe obraji urmele de dragoste expansivă nepoțească. Madam Clipici, cam jenată întîi, dar apoi împăcată întrucîtva de mulțămirea că nu se mai iscase nici o controversă cu așezarea musafirilor pe la locurile lor, împarte potroacele, bucățile cele mai bune cu pipota, firește, unchiului, labele lui domnu Tase — în sfîrșit cu tot tactul și chibzuiala.

Din clipă în clipă buna dispoziție se ridică, domnu Tase începe să debiteze glumele preparate cu trei săptămîni înainte, chiar unchiul a binevoit să zîmbească de vro două ori ; cînd iată ghiveciul, bucata de rezistență !

Asta se poartă pe la fiecare musafir în parte. Marița și-a studiat și ea un zîmbet special de grațios pentru momentul cînd oferea tava oaspetului din fruntea mesii. Unchiu înfige lingura, scoate o dată, de două ori... Apoi se uită lung în farfurie, îngălbinește... I-a venit rău, nu știe ce să facă...

Madam Pripășeanu și madam Bumbuleț, din dreapta și din stînga au tras cu ochiul și apoi au încremenit ; oricît nu le prea păsa s-o vadă, la ocazie, pe madam Clipici în încurcătură, dar totuși asta, prea era prea... Domnu

Tase era cît p-aci să înghețe și tocmai se gîndea la un mijloc repede s-o dreagă — nu fără a arunca în același timp priviri furioase spre madam Clipici ; cînd deodată răsună vocea argintie și atît de drăguță a lui Prîslea, în vreme ce, cu degetul, adorabilul copil arată inexorabil în farfuria unchiului și apoi bate din palme :

— Uite, mamă, piaptănul, uite că s-a găsit... Vezi că s-a găsit ? Ce ziceai că l-a furat Marița ?...

*

Au rămas pe zilele următoare, provizii berechet în menagiul Clipici. Ghiveciul însă l-a mîncat Grivei ; iar Prîslea a mîncat bătaie, ceea ce a resimțit multă vreme în sinea lui ca o nedreptate. Adică, ce era el vinovat ?...

CÎND FACEM ȘI NOI UN CHEF?

Întotdeauna Bumbuleț Nae a fost moralist. Fiind în același timp și un observator, el ține seama de purtarea tuturor prietenilor, a cunoscuților săi și uneori chiar a necunoscuților, și e cît se poate de sever cu slăbiciunile și cusururile lor. Nu poate suferi pe omul care cîrtește despre toate și de aceea e gata să vorbească întotdeauna de rău pe orșicine. Dar mai ales e fără milă pentru cei cari își pierd vremea, sănătate și bani prin localurile de perdițiune pe unde prea adesea el însuși își plimbă privirile-i scrutătoare.

Astfel, stînd deunăzi la aperitiv cu cel mai bun prieten al său — am numit pe d. Tase Clipici — nu se putea îndeajuns indigna de calea de desfrîu pe care constatase că de cîtăva vreme a pornit-o prietenul lor comun Pripășeanu.

— Închipuiește-ți, dragă, e imposibil să intru într-o cîrciumă fără să dau cu ochii de el. Ori dacă, stau un ceas-două la o bere, șpriț ceva, să nu sosească și el, hop, peste mine... Stricat, stricat, îl știam eu; dar tocmai așa stricat nu-l credeam...

— Se vede că aveți amîndoi aceiași furnizori, observă Tase Clipici cu melancolie.

— Da de unde, dragă? Furnizorii mei îmi trimit de ce am nevoie acasă... Ce gust eu prin oraș e de-a bașca.

Tase nu mai zise nimic. Era evident indispus pe ziua aceea. Bumbuleț, din contră, avea mîncărime de limbă.

— Dar, urmă el, lasă-l acuma pe nepricopsitul ăla de viții. Vorba e, voiam să te întreb adicătelea: Cînd fa-

cem şi noi un chef?... Întrebarea nu lumină deloc faţa posomorîtă a domnului Tase. Puse ochii în pămînt şi răspunse obidit :

— Lasă-mă, Nae dragă, nu mă mai surchidi şi tu. Ce chef? Acuma ţi-a abătut şi ţie? Dar ştii tu de unde viu eu?

— Doar n-oi fi venit de la vreo înmormîntare?

— Ba tocmai, că bine ziseşi ; am înmormîntat dragă, şapte sutari, că aminteri mă rezilia proprietaru...

— Aşa, care va să zică nu te-a reziliat, ci numai te-a ras...

— Că bine ziseşi... Adică nu tocmai, că luai împrumut de la „Camăta poporului" nouă sutari, aşa că-mi mai rămase vreun pol jumătate... Dar nu de asta îmi arde mie acuma, urmă domnu Tase tot mai întunecat, că-mi opreşte din leafă, şase luni de-a rîndul şi p-ormă o luăm iar *da capo* ; da, vorba e ce mă fac cu nevasta...

— Cum, nenorocitule, esclamă Bumbuleţ speriat ; doar nu-i fi dat gata şi polul şi jumătate?!...

— Nu frate, n-am cheltuit nici cinci parale pînă acu... Da alceva e : nevastă-mea, cînd am plecat, mi-a spus : „Ascultă, Tase, să nu-i dai banii, aşa numaidecît, cum ţi-e obiceiul. Şi să-i opreşti, să-i opreşti pentru coş care s-a stricat, pentru tavan, care plouă în pod ş-o să-mi cadă odată în cap — ori mai bine ţie, că n-are să fie atîta pagubă —, pentru magazie, care a ruginit ţiţînile şi pentru copacu din curte care s-a uscat şi ameninţă cădere... Plus că n-a scos, mă-nţelegi, şi ne-a oprit taxa şi rîndu trecut..." Eu, dragă, nici aminteri nu sînt d-ăia să tot pretind ba una ba alta ; mai bine treacă de la mine şi pace ; dar atîtea peste-olaltă m-au şi zăpăcit ; şi aşa n-am adus vorba despre nici una... Am numărat sutarii, am luat iscălitura şi am plecat... Vorba e : Ce spun eu acum nevestii?

— Lasă, Tase, nu te mai supăra, că se aranjează, îl mîngîie Bumbuleţ împăciuitor. Îi spune şi tu ceva acolo, doar n-o să-ţi ceară jurămînt pe capu copiilor...

Apoi, dînd spriţul de-a dusca :

— Vorba e, cînd facem şi noi un chef?

Domnu Tase se mai liniștise ; în buzunarul de la stînga, de sus, al vestii, pipăi hîrtia și două patace, apoi bătu în masă.

— Ce, vrei să plătești tu ? se repezi Bumbuleț. Nu permit ! Să mai aducă un rînd și să oprească de-aci !

Rîndul veni, și mai tîrziu și restul de franci.

Ridicîndu-se de jos și încheindu-se la haină, Bumbuleț, oarecum solemn întreabă :

— Ei, de-aicea unde mergem ?

— Tramvaiul să ne spuie ! înlătură domnu' Tase perfida întrebare, lăsînd doi bani bacșiș pe masă.

Dar afară, Bumbuleț, trecîndu-i braț pe sub braț, urmă ideea :

— Bine, tramvaiul, dar pînă la tramvai mai sînt... stații. Și pe urmă, la o nevoie, ca să nu te calce vreun otomobil, mai sînt și ocoluri.. De pildă, ia-te uită p-aicea ; știu eu unul de... să-ți sugi buzele, nu altceva șilea...

Cam tîrziu, nu-i vorbă, domnu Tase se gîndește : „Ce-o să-i spun acuma nevestii ?“... Nu găsește nimic și astfel își zice : „Hai să mai stau niței să mai chibzuiesc : adică ce-aș putea să-i spun ?“

— Ascultă, Bumbuleț, ce-aș putea să-i spun ? zice cu voce tare, în vreme ce acesta îl călăuzea spre un local unde să nu mai fie expuși să dea iar peste stricatul acela de Pripășeanu.

— Cum să spui ? ce să spui ? cui să-i spui ? A, da... Am înțeles... Lasă că se aranjează... Să mă crezi pe mine, să crezi tu vechea mea esperiență... Se aranjează ; să vezi dacă n-are să se aranjeze...

Bumbuleț dăduse arvuna ; acuma era rîndul lui don Tase.

— Ascultă, Nae dragă, cu aperitivele astea nu facem noi nimica,zise după o scurtă reflexiune și o repede înghițitură, amicul Clipici. Sînt de părere să vedem, oare o mai fi existînd pe undeva vechiul și neuitatul nostru „Leul și cîrnatul“ ?... Ia te uită la birjarul ăla veteranu și cu nasul caracteristic, ăla trebuie să știe...

Hei, birjar !

— Nu eu am zis, murmură Bumbuleț, deplin conștient și pătruns de nevinovăția lui.

Birjarul veteran cunoștea într-adevăr firma așa de bine, încît n-aveai decît s-alegi din vro jumătate de duzină de „lei și cîrnați" ce era gata să-ți înșire ; iar dacă ți-a fost *sametegal*, te-a dus cu siguranță la care e cursa mai lungă și mai întortocheată. Deci la acesta poposiră cei doi.

— Da, știi, zicea Tase ; sîntem numai așa în treacăt, pînă să îmi vină o idee cum s-o dreg acasă... Că aminteri nici nu prea am parale...

— Lasă că, în treacăt, ajunge, clipi Bumbuleț șiret. Dar să mai trăim noi ș-o să mai facem odată, cîndva, un chef.

N-ai apucat să te așezi la o masă într-un boschet — de unde să poți tu respira nițel în pace — numai ce auzi : *zdrînga-zdrînga* — e un chitarist și ăilalți după el ; apoi ce să-i faci ? La *leul* ca la *cîrnatul*.

— Ia zi de vro două băncuțe, balaore, ca pentru niște oameni călători, zice Bumbuleț și nici mustața nu-i rîde.

Mititeii, fleicile au sosit. Bateriile sînt acilea. Toarnă-i și dă-i pe gît vîrtos. Ș-apoi :

Iubește-mă Veto dragă
Pînă mi-e cămașa neagră

— Nu ăla, mă, dă-l dracului că m-a plictisit. Trage-l p-ălalaltu. Și întorcîndu-se spre Clipici : Ai băgat de seamă Tase, zise Bumbuleț, că țiganii ăștia de cîte ori îți cîntă una, îți vine întotdeauna să le zici s-o cînte p-ailaltă...

Dar Tase era tot melancolic.

Acuma i se părea problema și mai inextricabilă ca înainte, mai inextricabilă ca oricînd... Își făcea socoteala : consumația, țiganii, birja, în sfîrșit nu era vrun lucru peste puterile băierilor pungii ; dar... ce te faci acasă ? Cînd l-o întreba madam Clipici : „Cum ?... i-ai dat paralele și nu i-ai zis măcar înainte ceva așa de la obraz ?" „La ce, soro, că adică ce-aș fi făcut cu asta ?"... A, nu ! Să ferească Dumnezeu d-așa un răspuns că s-a prins sămînță de *isplicații* pe trei săptămîni...

Clipici sări izbit de o idee luminoasă.

— Am găsit, Bumbuleț, strigă dînd un pahar de dușcă. Păi era semplu ca *bonjur*... De unde am eu nevoie să-i spun cum a fost ?.. Am să-i spun : Nevastă, uite așa și așa l-am luat la trei parale... Și atunci el s-a fîstîcit și... a luat paralele și pe urmă...

— Pe urmă ce ? împlini Bumbuleț. Te-a chemat la un aldămaș și te-a ținut pînă acușica, uite-așa. Să poftești dumneata să refuzi pe un proprietar care vrea să facă cinste...

Tase pufni.

— Mare mucalit ești, măi Nae. Cu tine să tot petreacă omu...

— E, e, se așeză Bumbuleț cu modestie, nu zic, cîndva, așa, cînd om face și noi un chef...

— Vorba e ce facem acuma ? Îi dăm o raită și pe la Șosea ?

— Caută-te în pungă și vezi cîte ceasuri sînt ? De-o fi tîrziu, mergem acasă.

— N-a bătut încă ora, răspunse Clipici după ce-și numără restul. *An avan la miuzic !*

— *An avan !* întări și Bumbuleț, deși nu prea cu mult entuziasm, căci polul și jumătate, după toate socotelile lui, trebuia să fie cam pe isprăvite.

Dar Tase mințise. Din nouă sute pentru șapte, „Camăta poporului" nu-i lăsase numai un pol și jumătate, ci cu coșcogeamite trei poli mai mult. Scoate-i din ascunzătoare. Ș-apoi alți lăutari, alte baterii... Ba și ocoluri... De pildă, ia te uită pe-aicea : se nimeriră, în treacăt și două dame — de conversație.

— Auleo, Tase, ce-ar zice madam Clipici să ne vadă ?

— Lasă, Nae, că nu-i serios... Hai noroc și ține socoteala...

A ținut socoteala Bumbuleț pînă spre ziuă, că era în toiul verii. A jucat piperul singur și sîrba cu Clipici și cu damele. A chiuit pînă a răgușit, a înjurat pe țigani...

În sfîrșit — toate au un sfîrșit — se șterse de nădușală și trase de mînecă pe Tase :

— Haidem, îi zise, că mi se pare că s-a ajuns.

La socoteală, adevărat ! Tantoi pe tantoi.

— Să ne vedem cu bine, madam, și întinde-o, băiete, pe jos, că la ora asta n-au ieșit încă birjarii.

Bumbuleț, tot om galant. L-a petrecut pe don Tase pîn-acasă. Tot de braț l-a ținut. Abia în poartă i-a dat drumul, s-a uitat după el cum se clătina, căutînd, evident, să-și reamintească lecția de spus consoartei... „proprietarul... fîstîcit... paralele... aldămaș"... apoi, cînd să intre Tase întinzînd un picior nesigur peste prag.

— Salutare, salutare ! Vorba e... Cînd facem și noi un chef ?...

BASTONUL LUI PEPELEA

Deşi decorat şi el de curînd cu „Meritul telegrafo-poştal", amicul nostru Pripăşeanu a fost dat afară din slujbă, din cauza intrigilor canaliei şi escrocului de Ibriceanu, zice el; sau, zice Ibriceanu: Fiinc-a lipsit fără autorizaţie de la serviciu, fiind trei zile şi trei nopţi de-a rîndul dejurnă la Herăstrău cu dame şi cu lăutari. Domnu şef nu zice, să facă funcţionaru şi cîte un chef uneori, că om e, dar mai întîi să ceară autorizaţie; Pripăşeanu, însă, niciodată nu s-a gîndit la asta, parcă-şi închipuia că poate să-şi sfideze superiorii, apoi acum aşa-i trebuie!

În sfîrşit o fi una, o fi alta, faptul trist este că Pripăşeanu, rămas fără slujbă, e redus de o bucată bunicică de vreme la tot felul de espediente, ca să-şi mai poată aduce sub măsea, după pofta inimei, o bucată de pastramă friptă, sau la măsea cîteva kilograme de Drăgăşani — bucatele lui favorite.

Mai toată ziua, poţi să-l vezi la cafenea cu cîte o gazetă în mînă, chipurile că o citeşte, dar apropiindu-te vei vedea că uneori o ţine şi întoarsă. Nu-i arde de citit, fireşte, şi ce-o să-i spuie lui gazeta? Că ai noştri sînt oameni de treabă, iar ceilalţi nişte pungaşi? Păi asta se ştie, de cînd e *Constituţia* — Pripăşeanu e preocupat de lucruri mai serioase.

O duce numai în combinaţii; iar rezultatul lor, fie ca plămădeală, fie ca execuţie, a luat obiceiul să-l exprime în trei fraze, cari formează de cîtva timp întreg bagajul conversaţiei sale — cu sine însuşi. Căci altfel, cînd nu e cufundat în meditaţii privitoare la „grija zilei

de mîine", și chiar a celei de azi, e destul de guraliv cu prietenii, ca și cu damele sau cu lăutarii.

Deci, numai ce-l vezi uneori că ridică ochii de pe gazetă, o pune la o parte, își freacă mîinile cu un aer satisfăcut, privește în gol cu ochii înflăcărați de speranță, face un gest vag și murmură ca pentru dînsul:

— E ceva de făcut...

Mai tîrziu, sau a doua zi, îl vei găsi iar acolo, în același colț, în, una din două — numai din *două* — atitudini. Sau va fi vesel, exuberant, trimițînd salutări la toți de pe la celelalte mese, și chiar trecătorilor, măcar și numai să-i semuiască cu vro cunoștință — și din cînd în cînd îl vei auzi rostind, cu mulțămirea omului căruia-i merg treburile ca pe rotile:

— S-a aranjat!

Sau... să nu te apropii prea mult atuncea de dînsul, pufnește, trîntește gazeta, chibritelnița, nu vede și nu cunoaște pe nimenea, și tot numai pentru dînsul constată, cu o dezolare mai mult comică decît tragică:

— S-a dus dracului afacerea!

Este însă un lucru știut de cînd e lumea că, oricît de ingenios ar fi omul în combinațiile sale, totuși el nu va ajunge niciodată la ceea ce uneori poate să-l ajute întîmplarea. Ba se poate zice că fără ajutorul și al întîmplării, nici o combinație omenească n-are să reușească pe deplin — și iarăși, cînd s-o pune întîmplarea de-a curmezișul, cele mai iscusite puneri la cale omenești pot să rămînă de șugubină.

Pripășeanu n-a calculat în ziua aceea cu invitarea lui Clipici, Tase, și totuși s-a întîmplat. N-a calculat Pripășeanu cu această invitare, fiindcă știa din izvor autentic — mai autentic n-avea cum să fie, căci auzise cu urechile sale proprii — cum madam Clipici, odată, după o masă căreia Pripășeanu îi făcuse onorurile cu un avînt față de care asaltul de la Grivița ar putea trece drept un joc de copil — luînd la un *aparte* pe prea scumpul ei stăpîn, îi șoptise cu intonația ei de momente solemne: „Ascultă Tase, dacă-mi mai aduci pe hămisitu ăsta la masă, vă dau cu ceva-n cap la amîndoi..."

Ca om binecrescut totuși, Pripășeanu n-a auzit atuncea nimica; dar și-a zis sieși cu melancolie: „Aldată

Tase n-are să cuteze să mă mai invite..." Deci, nu puțină i-a fost mirarea acuma. Dar tot binecrescut, și în mizerie ca și în vremurile mai bune, n-a întrebat nimic, ci și-a făcut numai esplicația în minte: „Ori că Tase a înduioșat-o cu povestirea soartei triste a celui mai bun amic al său, ori că madam Clipici și-a făcut o rochie nouă de casă, și numai Pripășeanu n-a admirat-o încă..."

În fine! Iată-l pe amicul nostru încă o dată la largul lui — că altminteri domnu Tase face lucrurile astea întotdeauna în stil mare. Ce pastramă? Icre negre, domnule, mîncare de milionar, și mai cîte altele! ce două-trei sticle de Drăgășani — douăsprezece, și cu *Vișiul* respectiv... Așa că, ce să mai lungim vorba, cînd ajunseră și ceasurile cîte fuseseră sticlele, Pripășeanu nu se putu despărți de prietenul său Clipici pînă nu-l îmbrățișă cu efuziune tot de atîtea ori.

Dar, în vrmea asta, madam Clipici, obosită, trecuse dincolo în odaie și se dăduse odihnei; fusese aminteri în toane bune și, cu adevărat în rochie nouă.

Dă să plece Pripășeanu — pălăria aci, dar unde e bastonul?

A! își aduce aminte. L-a răzimat de un dulap dincolo în odaie. Clipici că să i-l aducă. „Doamne ferește"! protestează Pripășeanu; „să deranjezi pentru mine pe madam Clipici din somn?" și în sinea lui: „Atîta mi-ar mai trebui, să-mi aud iar buchile și să-mi taie apa de la moară ca atuncea"...

— Lasă, lasă, că viu eu aldată să-l iau...

Cu aceste vorbe Pripășeanu o porni spre domiciliu, ghiftuit ca pentru trei zile. Și ca de obicei omul cînd s-a uitat cam prea mult în fundul sticlelor, își repeta așa mașinalicește: „Da, da, viu eu aldată să-l iau... Viu eu al...

Deodată se opri, își scoase pălăria și se lovi cu palma peste frunte.

— Tiii, murmură subit iluminat, aicea este ceva de făcut!

*

Peste cîteva zile, familia Clipici tocmai se așeza la masă, cînd iată Pripășeanu.

— Da ce vînt, prietene?

— Păi, zice, am venit să-mi iau bastonul.

— Da cum? că văd că ai altul acuma.

— Lasă-l pe ăsta; vorba e că vreau să-l iau pe ăllalt...

— Ei, da fiindcă veniși, ia stai colea cu noi. N-ai stat încă la masă, cred.

— Nu; eu, de cînd n-am nici o treabă, mănînc seara cam tîrziu...

— Apoi stai dar și ia de colea.

Lui Clipici îi place masa copioasă, și cînd n-are mosafiri; și-i place să stea cu prietenii cîte un ceas mai mult, și cînd îi vin neinvitați.

Iară s-a făcut tîrziu. De astă dată Pripășeanu își ia bastonul pe care îl lăsase întîi, dar lasă acuma pe celalt, că, zice, cum are să umble pe stradă cu două bastoane?

— Lasă, că trimet eu, sau viu să-l iau, aldată. Am trecut numai din întîmplare p-aici, d-aia aveam baston la mine, și zic: ș-așa venii eu pîn-acilea, să-l iau pe ăllalt...

Iar în drumul spre casă, Pripășeanu simțea așa o gîdilătură plăcută la capul pieptului; dar nu rîse — cunoaște buna-cuviință pe stradă — ci numai murmură călcînd sprinten și învîrtind bastonul morișcă:

— S-a aranjat!

*

Mai trec cîteva zile. Trece și tramvaiul și-l ajunge din urmă pe domnu Clipici la stație — „Și așa e tîrziu, zice, hai să mă urc și eu"... Cînd să pornească vagonul — „stai conductor!" Pripășeanu făcuse semne disperate cu bastonul și, mulțămită lor, reuși să se îmbarce și dînsul, spre plăcuta surprindere a d-lui Tase.

— Te văzui, zice, că mergi acasă și ce mi-am zis? E ocazie să-mi iau și eu bastonul că stă de mult acolo... Nu te superi?

— De ce să mă supăr, dragă? O să stai, firește, cu noi la masă.

Tot atît de firește a rămas acuma bastonul ăstălalt, căci iarăși: cum avea să umble Pripășeanu pe stradă cu două bastoane?...

Se pare că scena s-ar mai fi repetat cine știe de cîte ori, dacă nu s-ar fi pornit iarăși vremea a furtună în menajul Clipici.

— Nu știu eu, zice coana sastisită: atîta-ți spun, Tase, că dacă nu găsești un chip să te cotorosești de lipitoarea asta...

— Îmi dai cu ceva-n cap, știu; poate chiar cu unul din bastoanele lui Pripășeanu...

— Nu știu, eu ți-am spus.

Deci, se gîndește și domnu Tase; dar nu găsește nimica singur; trebuie să se consulte cu cineva, cu Bumbuleț, Nae, de pildă, că ăla e-n stare să născocească cîte drăcii toate.

Stau ei de sfat, la aperitiv, cînd hop Pripășeanu. Își pune bastonul într-un colț și se așează la masa prietenilor. Bumbuleț își aruncă privirea la bastonul lui Pripășeanu și zîmbește.

— Ce rîzi, Nae?

— Nimica, mi-a venit mie așa o idee.

Mai stă el, mai spune o minciună, alta — în sfîrșit se ridică.

— Să mă iertați, zice, da mă așteaptă un creditor și nu vreau să-l scap...

Cînd iese, pune mîna pe bastonul lui Pripășeanu și dus a fost. Clipici îl vede, și zîmbește.

— Ce rîzi, Tase?

— Nimica, mi-a venit mie așa o idee... Dar apropo, ș-așa ești aicea, de ce n-ai veni să-ți iei bastonul?

— Cum nu, dragă? Cu cea mai mare plăcere, mai e vorbă?...

Pripășeanu, radios, gata să mai ceară un aperitiv.

— Nu, că e tîrziu; să luăm o trăsură... Oprește domnu Tase o birjă, se urcă; dă Pripășeanu să-și ia bastonul — ia-l de unde nu e... Dă în dreapta, dă în stînga, disperat, răscolește toată prăvălia...

— Ce mi-ați făcut bastonu, bre, — unde mi-e bastonu, bre, afurisiților?...

— Hai frate, domnul Tase de colo, las că-l găsești pe urmă... Hai că-i tîrziu și se supără nevasta...

La așa o vorbă, Pripășeanu nu mai putu rezista. Madam Clipici îi întîmpină cu o mutră teribilă, dar

domnu Tase îi făcu cu ochiul și, intrigînd-o, o mai potoli...

S-a făcut iar tîrziu; dar bastonul lui Pripășeanu nu mai era în odaia ailaltă, era aci.

Dă el să plece, zice că-l uită... Aș! Domnu Tase, politicos i-l dă în mînă și zîmbind:

— Acu ia-l pe ăsta, că pe ălalt o să-l găsești mîine la cafenea... Apoi cînd o fi să ne mai întîlnim la mine, n-ai grijă, lasă că te vestesc eu...

Zîmbetul de rămas bun al lui Pripășeanu fu mai mult acru.

A înțeles el acuma situația numaidecît. De aceea, întorcîndu-se acasă la ceasul acesta tîrziu, izbind nervos cu bastonul în trotuar, dete pălăria pe ceafă, plecă ochii la pămînt și murmură ca pentru dînsul:

— S-a dus dracului afacerea.

NOTE

I. POEZIE

Cîteva versuri, Bucureşti, 1901 ; reprezintă textul de bază pentru ediţia de faţă. Versurile cuprinse în această ediţie au fost publicate între anii 1893—1895 în revista *Viaţa* de sub direcţia lui Al. Vlahuţă. Dăm titlurile poeziilor reproduse în volum : *Nostalgie*, în „Viaţa", nr. 20, 10 aprilie 1894, p.3 ; *Leul încătuşat*, în „Viaţa", nr. 24, 8 mai 1894, p. 2 ; *Trei zîne*, în „Viaţa" ,nr. 28, 5 iulie 1894, p. 2 ; *Cîntec de toamnă*, în „Viaţa", nr. 32, 18 septembrie 1894, p. 3 ; *A vieţii taină*, în „Viaţa", nr. 43, 4 decembrie 1894, p. 2 ; *Memento*, în „Viaţa", nr. 44, 11 decembrie 1894, p. 2 ; *Zori triste*, în „Viaţa", nr. 45, 18 decembrie 1894, p. 4 ; *Alt cîntec*, în „Viaţa", nr. 1, 12 februarie 1895, p. 4 ; *Aceeaşi soartă*, în „Viaţa", nr. 2, 19 februarie 1895, p. 2 ; *Cu mine singur*, în Viaţa", nr. 3, 25 februarie 1895, p. 2 ; *Din glumă*, în „Viaţa", nr. 4, 5 martie 1895, p. 4 ; repr. în „Pagini literare", nr. 20, 3 ianuarie 1899, p. 5 (semnează G) ; *Tîrziu*, în „Viaţa", nr. 5, 12 martie 1895, p. 3.

Deşi puţin reliefate faţă de poeziile unora din contemporanii săi, Vlahuţă, Coşbuc, St. O. Iosif — totuşi versurile lui Ion Gorun, prin duioşia şi uşoara melancolie de nuanţă heiniană, ca şi prin unele accente de revoltă, au reţinut atenţia şi aprecierile unora din criticii şi cronicarii literari ai timpului.

„Versurile aceste ni-l arată pe Gorun — scria Ilarie Chendi, în 1903 — în intimitatea vieţii lui, în acea epocă a tinereţii pline de iluzii şi de palate clădite în aer, cînd cea mai mică decepţie smulge coardelor simţirei cîte un acord de tristeţă. E starea de susceptibilitate, cînd ai tendinţa de a generaliza răul cel mai mic ce ţi se întîmplă, de a toarce, cu mintea neliniştită, gînduri negre fără sfîrşit.

Aproape fiecare din versurile lui Gorun cuprinde o reflexiune. E critic uneori și aci. În tot cazul e mai mult cugetător, om învățat care caută să dezlege probleme, decît poet...

Sînt gîndurile curente ale tuturor poeților pesimiști și au fost exprimate în literatura noastră. Variația este numai în felul exprimării lor. Gorun e rece și laconic, cînd și le îmbracă în haina versului și e blînd și duios, numai cînd își cîntă «sfînta dragoste curată»...

Dar în starea asta de sinceră și blîndă resemnare se deșteaptă uneori. Filozoful își părăsește lumea eului și se coboară în toiul de afară, îndemnînd la luptă și luptînd el însuși alături cu cele trei zîne ale neamului: «sfînta ură», «răzbunarea» și «libertatea». Neamul i se pare — ca și lui Petöfi, într-o celebră poezie — un leu încătușat, care ca mîine va face praf din zăvoarele și lanțurile ce-l țin închis. Focul luptei îi redă credința în biruința «ideilor mîntuitoare».“

(Ilarie Chendi, *Figuri literare, Ion Gorun*, „Foiletoane“, Minerva, București, 1904, p. 15—23)

Într-un raport înaintat Academiei Române, unde Gorun își prezentase volumul pentru premiere, D. C. Ollănescu afirma următoarele:

„Autorul este de mult cunoscut în literatura română. Limba sa este curată, aleasă și forma versurilor corectă, dar o înclinare firească sau poate un lăuntric îndemn spre originalitate îi face fraza adesea greoaie, uneori confuză, ba chiar și neînțeleasă. Filozofia sa este apoi, în mare parte, mohorîtă ca și cum ar căuta inspirațiunea înadins numai în cele triste, cele deznădăjduite, cele amărîte ale traiului și ale simțirii.

...În cele 48 de bucăți ale sale, d-l Ion Gorun a dovedit că este un dibaci mînuitor al limbii, un conștient versificator, un filosof, adesea prea amărît, un artist a cărui fantezie poetică urmărește un ideal nu ușor de atins, dar nici deplin satisfăcător, fiind tot atît de complex ca viața însăși.

Trebuie să dăm laudă poetului pentru lucrarea sa, deși premiul cerut aș fi de părere să se rezerve pentru o mai rodnică și mai substanțială operă, ce așteptăm de la talentul d-sale în viitor.“

(„Analele Academiei Române“, partea administrativă și dezbaterile, 1901—1902, p. 379—380)

În cronica publicată în revista „Junimea literară" (octombrie 1906, nr. 10, p. 178—180) de la Suceava asupra întregii activități literare a lui Ion Gorun pînă la 1906, despre volumul *Cîteva versuri*, Liviu Marian scria cele de mai jos :

„În poeziile sale, Gorun ni se prezintă ca un cugetător pesimist, pătruns de ideea că omenirea își trăiește viața instinctiv, fără a-și da seama de jugul ce i l-a pus soarta pe gît. Iar cei puțini ce vor să afle înțelesul lumei descoper în loc de adevăr — suferință, care stăpînește viața omenească pînă la mormîntul, ce singur nu minte"...

II. PROZĂ

1. ALB ȘI NEGRU, București, 1902 ; textul de bază pentru ediția de față.

Cu mai mult interes a fost privită proza lui Ioan Gorun, schițele, povestirile și nuvelele sale — cărora le-a urmat chiar și o încercare de roman — aducînd o contribuție literară care prin viziunea socială, analiza psihologică și calitatea limbii, s-au remarcat chiar de la primul volum : *Alb și negru.*

„Proza în care se afirmă personalitatea lui Ion Gorun — scria Ilarie Chendi la apariția volumului — este un gen literar deosebit. Nu sînt nici nuvele, nici schițe, ci mai mult observații și studii sociale, redate în forma impresionistă — o proză avîntată, care în literatura noastră datează mai mult de la Alecu Russo încoace și e cultivată cu preferință de scriitorii romantici. Acest gen literar diferă esențial de impresionismul modern. Fără a conține jocul de fraze și de culori, fără a parodia cu o pretinsă gingășie a simțirei și cu toate celelalte apucături rafinate ale modernilor, este totuși mai mult o înșirare de reflexuri sentimentale, dar asupra unor subiecte de cuprins național." (*Foiletoane*, „Minerva", Buc., 1904, p. 22)

Ilarie Chendi acorda o atenție deosebită bucății *Vaiet și tăcere*, apărută mai întîi în „Semănătorul" (1901, 2 decembrie, p. 3—5). *Vaiet și tăcere*, considera criticul, se citește ca un fragment din *Cîntarea României* (a lui Alecu Russo) sau ca proza lui Ugo Foscolo (scriitor italian, 1778—1827) și a celorlalți scriitori revoluționari italieni.

Povestirea înfățișează pe de o parte pe omul pămîntului, pe plutașul de pe Bistrița, care tace și moare pe locurile sale de baștină, iar pe de alta pe omul, sau pe oamenii pribegi, pe care avatarurile sorții și anume interese politice potrivnice i-au făcut prin silă să alerge din loc în loc, veșnic persecutați în așteptarea unui veac de liniște.

Povestirea *Numai cu o moarte,* publicată în revista „Viața", 8 mai 1894, nr. 24, p.l, face parte din evocările istorice din viața moților făcute de Gorun în această revistă. Ea poartă amprenta modului de a gîndi al românilor participanți la revoluția din 1848, cînd, datorită unor cauze străine de interesele ambelor popoare, cu toate eforturile lui Nicolae Bălcescu, nu s-a putut realiza o înțelegere, pe bază de egalitate, între români și maghiari.

În comentariul consacrat volumului, Ilarie Chendi considera bucata *Mîna moartei* ca „o minunată descriere" a unor încruntate stări sufletești. Povestirea a fost reprodusă și în antologia *Poeții și prozatorii Ardealului pînă la Unire (1800—1918),* alcătuită de Gh. Cardaș și publicată în colecția scrierilor editate de „Biblioteca pentru toți" (1936, nr. 1376—1382, p. 389—395). *Midas,* schiță publicată mai întîi în „Sămănătorul", 23 decembrie 1901, nr. 4, p. 50—52 ; ulterior, pe lîngă tipărirea în volum, a fost republicată și în revista „Țara noastră" (București, 6 martie, 1927, nr. 7, p. 145—148).

Din aceeași serie sînt și schițele *Banii,* reprodusă din „Pagini literare", nr. 17, 13 mai 1899, p. 2 ; *Pierdut,* „Viața", nr. 23, 1 mai 1894, p. 5—6 ; *Arhivarul,* „Viața", nr. 22, 24 septembrie 1895, p. 1—2 ; *Frații,* „Viața", nr. 5, 12 martie 1895, p. 1—2 — remarcabile unele prin umorul, iar altele prin duioșia lor.

Volumul, înaintat de autor Academiei Române pentru premiul „Eliade-Rădulescu", a fost sever cercetat de profesorul latinist N. Quintescu, fost membru al „Junimei", care a prezentat un amănunțit raport din care extragem următoarele : „Descripțiunile și studiile autorului ne înfățișează, într-un stil care te captivă de la început pînă la sfîrșit, cîteva din nenumăratele manifestațiuni sufletești ce, sub diferite forme, întîlnim în societate, unele tînjind a înnobila, altele a degrada și întrista pe om și în contra cărora autorul se ridică (v. de ex. *Atlas,* în special, p. 42—44) cu energie... Parte din cele 36 bucăți și anume : *Altă doină, Moțul, Numai cu o moarte, Ține minte, Prea tîrziu, Căminul* ș.a., sînt inspirate autorului de vitejia, dorul și suferințele fraților de

peste munți. Autorul, într-un stil vînjos deși inegal, deplînge cu multă căldură feluritele sentimente ce-i reamintesc trecutul, cum și aspirațiunile ce nutrește pentru viitorul compatrioților săi...

Celelalte descripțiuni cari compun volumul sînt răsunetul vieții — adesea chinuite — a omului în societate. În *Atlas* muncitorul, care face puterea și numărul, se plînge că nu e răsplătit după puterile sale, ba e lăsat muritor de foame și cerșetor. În *Un om tare* (p. 45) pune în vedere puterea conștiinței, singura tărie a omului care și pe un pitic și pipernicit îl face erou în stare de a înfrunta și umili chiar pe un uriaș.

Midas (p. 49), tipul omului care, din starea de sărăcie înconjurat de iubirea tuturor prietenilor și cunoscuților săi, se înalță și ajunge încetul cu încetul avut, puternic și temut dar văzîndu-se lăsat singur, ajunge la convingerea că adevărata putere nu stă nici în avuție, nici în a inspira temere, ci în a fi iubit.

...Curățenia limbii — raporta în continuare Quintescu — în care, cu foarte puține abateri, sînt scrise bucățile literare ale d-lui Gorun, artificiul stilului, interesul captivator al celor mai multe din ele, fac din colecțiunea *Alb și negru* un album de cugetări și reflexiuni, schinteinde de farmec stilistic, și peste tot utile prin tendința moralizatoare, pe care autorul a știut și a reușit a le-o întipări.

Cum vedeți, domnilor colegi, volumul d-lui Gorun ni se înfățișează ca o lucrare de incontestabilă valoare.

Dar bunul, ca orice, e relativ, și noi după relativ avem să judecăm. Se poate susținea că nivelul general al operei d-lui Gorun este același cu al celor mai bune, intrate la concursul «Eliade-Rădulescu» ? Oricît am apreciat-o, avem dinaintea noastră o lucrare de *courte haleine*, cum ar zice francezul. Bucățile ei au o extensiune între 2 și maximum 9 pagine (una singură). Executarea unor asemenea lucrări este incontestabil mai ușoară decît a operelor de *longue haleine* — permiteți-mi să recurg iarăși la limba franceză —, unde greutatea cea mai mare constă în încheierea părților ce le compun. Astfel și natura trece de mai mare artistă la crearea organismelor mai complicate." („Analele Academiei Române", seria II, tom. XXIV, 1902—1903. Partea administrativă și dezbaterile, p. 370—371, 374—375)

Din acest volum Liviu Marian insista în cronica publicată în revista „Junimea literară" (nr. 10, octombrie 1906, p. 180) asupra bucății *Altă doină*, comparînd-o cu *Doina* lui O. Carp :

„Doina, cîntecul nostru național, moștenit din moși-strămoși, e pentru Gorun «altă doină», nu cea în al cărui plîns au descoperit unii «durerile de care moare» neamul nostru chinuit de soartă ? Nu ! e glasul unui neam ce-și cîntă dorul de viață, a unui neam pentru care nu s-au născut încă durerile de care s-ar putea teme că o să moară. E glasul sperării așa cum îl auzim venind din țara lui Iancu, a moților frații săi."

2. *TAINA A ȘASEA,* Institutul de arte grafice și editura Minerva, București, 1905 ; textul de bază pentru ediția de față.

Cu volumul *Taina a șasea* proza lui Ion Gorun a făcut, în ansamblu, un pas înainte pe calea adîncirii analizelor psihologice, a rafinării umorului, și totodată a realismului social.

Cea mai mare parte din lucrările cuprinse în acest volum au fost publicate în revistele „Povestea vorbei", „Pagini literare", „Sămănătorul", „Revista noastră" (vezi bibliografia).

Față de volumele precedente, *Taina a șasea* a stîrnit un mai accentuat interes în jurul literaturii lui Ion Gorun. N. Iorga a fost printre cei dintîi care a rostit, în „Sămănătorul" o apreciere mai autorizată.

„Astăzi — scrie N. Iorga — avem desigur înaintea noastră materialul cel mai consistent și mai trainic din literatura lui Ion Gorun.

Titlul *Taina a șasea* e dintre acelea pe care nu le găsește oricine, și prin meșteșugul lui te pregătește pentru o carte în care este mult meșteșug. A șasea taină e căsătoria și, cel puțin în partea dintîi a culegerii — căci a doua dă, subt un al doilea titlu ironic : *Ca la noi,* portrete sociale — se întîmplă numai nuvelete cu privire la viața dintre soți.

Acesta e însă, fără îndoială, numai un caracter exterior și poate chiar o întîmplare, căci scriitorul nu-și va fi impus de la început acest cerc al cercetărilor sale de suflete. Îndată ce ai cetit însă două-trei din aceste puternice schițe în negru, vezi celelalte însușiri deosebitoare, care se întîlnesc dealminterea și în tot ce a mai scris domnul Gorun și în poeziile sale întrucîtva, și care vor deosebi totdeauna chipul său de scriitor...

D. Gorun-Hodoș dă în literatura noastră tipul nuvelei dramatice, cu o desăvîrșită limpeziciune și în cea mai măsurată, mai stăpînită, mai violent stăpînită din formele literare, căci aici vorbește un tăcut, care adună lucrurile și cruță vorbele, și nu un tovarăș limbut cu apucăturile de prieten. Răsfoiți paginile vo-

lumului nou, pentru o dovadă nouă: nr. 1,o văduvă care, întorcîndu-se de la îngroparea bărbatului înşelat, găseşte în loc de moştenire scrisoarea de osîndă o mortului; nr. 2, un bărbat care smulge prin ameninţări de despărţenie femeii mărturisirea că luxul ce s-a adunat în casa lor e plătit de al treilea şi care se hotărăşte să lase femeia, dar să-şi păstreze acest fel de agonisită; nr. 3, un beţiv care prin purtările lui şi-a ucis nevasta şi căruia i se năzare acum că o are înaintea lui la cîrciumă, împăcată, bînd şi ea; nr. 4, femeia «de rînd», ruinată de «intelectualul» ei, şi care ca văduvă îi cultivă încă memoria. Şi aşa mai încolo.

Sînt pagini înduioşătoare, ca în ultima bucată de care s-a vorbit. Unele nuvele au soluţii de ironie, care nu pot face să rîdă decît pe acela care nu le-a înţeles bine, deplin. În adausul de tipuri sufleteşti care apar fără acţiune, sînt satire foarte izbutite, care iarăşi nu-ţi deşteaptă nici un zîmbet. Între atîtea tipuri care trec aşa de repede, strîmbate de zguduirea crizelor, sînt unele simpatice, dar, fiindcă nu e vorba de ele numai, ci mai sînt şi alţii, nesimpatici, nu pleci niciodată din cuprinsul nuvelei cu o întipărire de compătimire bună, de milă curată, ci totdeauna despreţul, dezgustul învinge. În trezirea acestor sentimente e mai puternic scriitorul — un satiric fără de milă..." „*Sămănătorul*", 12 iunie 1905; reprodus în *O luptă literară*, vol. I, Vălenii de Munte, 1914, p. 395—396)

Mai nuanţată şi mai analitică este Isabela Sadoveanu-Evan în foiletonul din „Voinţa naţională", (1906, 22 sept./5 octombrie). *Taina a şasea*, afirmă Isabela Sadoveanu-Evan, e „una din acele opere rari pe lîngă care nu poţi trece cu indiferenţă. Fiecare nuveletă schiţează chipuri prinse din fuga vieţii ce au trecut aşa de repede pe dinaintea autorului, şi trec atît de repede pe dinaintea cititorului, încît nu rămîne din întreaga lor făptură decît un gest, o privire, o atitudine din care însă se desface, pluteşte şi te învăluie taina unei vieţi întregi, problemele ce dau rostul şi înţelesul existenţei noastre în lume...

După fiecare nuvelă te simţi zguduit de drama scurtă ce ţi se desfăşoară în cîteva trăsături, după fiecare-ţi rămîne o impresie dureroasă, cazi într-o visare îngrijorată, te găseşti în faţa unei perspective noi şi neaşteptate a lumei. După fiecare ţi se pare că auzi glasul aspru şi rece al unui făcător de dreptate, constrîngîndu-te şi cercetîndu-te: ce ai făcut cu sufletul meu —

iar gîndul ţi se îndreaptă cu sfială spre cugetătorul ce a putut să-ţi răscolească astfel conştiinţa. Da, puterea, tăria, caracterul operei d-lui I. Gorun e cugetarea. Nu e artist acest talent deosebit, acest puternic evocator de drame scurte şi zguduitoare, e *cugetător.*"

În continuare Isabela Sadoveanu-Evan analizează fondul nuvelei *De peste prag.* „Soţul slab pe care ea l-a tîrît în noroi, l-a înşelat o viaţă întreagă, şi-a pregătit încet şi sigur răzbunarea pe care o trimite «de peste prag», de dincolo de mormînt."

În *Despărţire* „soţia tînără şi zglobie pe care necesitatea neîndurată a vieţii a legat-o de un bătrîn cu sufletul sterp, în care nu rămîne nimic decît ecoul banului, caută în clipa despărţirei o fibră omenească care vibrînd o clipă să-l facă să sufere toată durerea ruşinei şi a umilinţei mărturisîndu-i că lucrurile din casă le-a făcut cu totul din altceva decît din economie, cum credea el".

Bucata *În ceaţă* e considerată drept „una din cele mai frumoase nuvele din volum".

În concluzie autoarea afirmă :

„Acesta e I. Gorun, pretutindeni în proză şi în vers ! Niciodată banal, totdeauna interesant, surprinzător şi evocator puternic al marelui necunoscut dar, încă o dată, creator de viaţă.

Dacă ar fi avut darul de a evoca şi viaţa, încarnînd conflictele sufleteşti în fiinţe vii, în fiinţe ce ar fi trăit aievea durerile şi patimile trezite de această măreaţă suflare a cugetării, fiinţe ce s-ar fi frămîntat cu gesturile, graiul şi durerea vieţii la vînturile năprasnice ale soartei, am fi avut desigur în I. Gorun un scriitor fără pereche.

Aşa cum e, e o figură marcantă în literatura noastră contemporană, un scriitor ce se impune, opreşte trecătorul indiferent scuturîndu-l cu asprime din banalitatea superficialităţii, a vieţii de toate zilele şi a literaturii amuzante, silindu-l să primească viaţa şi realitatea, silindu-l să cugete şi să şi dea seama." (*Voinţa naţională*", 22 sept./5oct. 1906)

Concomitent cu N. Iorga şi Isabela Sadoveanu-Evan se pronunţa asupra povestirilor lui Ion Gorun şi E. Lovinescu, aflat pe atunci la începuturile sale critice. În prima sa culegere de articole şi note critice apărute în 1906, *Paşi pe nisip* (vol. II, p. 127—132), aflăm, alături de comentariile dedicate tinerilor prozatori contemporani, M. Sadoveanu, I. Agârbiceanu, E. Gârleanu, C. Sandu-Aldea, şi un articol consacrat lui Ion Gorun — publi-

cat mai întîi în foiletonul ziarului „Epoca", articol inspirat de nuvelele publicate de acesta în revistele *Viața* (1894), *Povestea vorbei* (1895), *Pagini literare* (1899) ș.a. „D-l Ion Gorun — afirma E. Lovinescu chiar de la începutul articolului — face un capitol deosebit în istoria noastră literară." Ca elemente caracteristice ale prozei sale, criticul constată că pentru „d-l Ion Gorun nu există nici lume exterioară, nici lume de închipuire. Pentru d-sa nu există decît o lume interioară, lumea sufletului."

Și Lovinescu ca și ceilalți doi critici menționați, subliniază că „obiectul de predilecție" al lui Gorun e căsătoria. Din acest „obiect" E. Lovinescu remarca bucățile *La răspîntie, Toate bune, Despărțenie, Marchiza, De peste prag* ș.a. Prin aceste bucăți, Ion Gorun, afirma criticul, se apropie de prozatorii francezi mai noi : „E un satiric — scria E. Lovinescu — nu cu intenție de a moraliza lumea, ci numai de a proiecta o lumină rece asupra micelor mizerii ale vieții omenești".

E. Lovinescu rostește totodată asupra lui I. Gorun și o apreciere dintre cele mai măgulitoare : *„D-l Gorun este cel mai aproape de Caragiali dintre povestitorii noștri"*. „Gorun — spune în continuare Lovinescu — nu e numai un psiholog, „D-sa mai este și un intelectual deprins cu lucruri abstracte și cu probleme filozofice. Unele dintre nuvele nu sunt decît o ilustrare a unor cugetări abstracte, tot așa precum altele erau o ilustrare a unor epigrame." Despre stilul scriitorului Lovinescu afirmă cu oarecare exagerare : „Stilul nu e cîtuși de puțin literar, în înțelesul ce-l atribuim noi cuvîntului ; dimpotrivă e mai mult științific... cu totul abstract, fără coloare și fără imagini." În concluzie criticul afirmă : „Toată opera d-lui Gorun e dealtminteri produsul unui talent prin excelență logic și abstract".

E de mirare cum E. Lovinescu în sintezele sale de mai tîrziu (*Istoria literaturii române contemporane*, 1927, ș.a.) îl va ignora pe Ion Gorun, deși îl invitase în 1919 să colaboreze la „Sburătorul", necuprinzîndu-l nici măcar în seria de „Figuri ardelene" (O. Goga, St. O. Iosif, Ion Agîrbiceanu).

În recenzia publicată în „Junimea literară" (1905, august nr. 8, p. 115) cronicarul *N. R.* așază pe Ion Gorun alături de M. Sadoveanu și C. Sandu-Aldea.

„Cetind opera întreagă a d-lui Gorun admirăm... dibăcia autorului cu care a știut să prindă în desăvîrșite tablouri trăsătu-

rile caracteristice ale persoanelor din acțiune... Autorul nu descrie, el analizează. Persoanele sînt în puține trăsături mai mult caracterizate și observate de el în momente de criză sufletească. Aceste momente le prinde autorul și ni le redă cu o exactitate uimitoare"...

3. *LUME NECĂJITĂ*. Povestiri, Ed. Cartea românească, București, 1921 ; textul de bază pentru ediția noastră.

Îndată ce frontiera Carpaților a dispărut și cartea românească a putut circula liberă în toate părțile stăpînite de limba noastră, în revista „Transilvania" de la Sibiu a apărut o entuziastă cronică despre ediția a doua a volumului *Lume necăjită*, în care se arunca o judicioasă privire asupra prozei lui Ion Gorun.

Reproducem un fragment din opiniile exprimate asupra culegerii de nuvele adunate sub titlul de mai sus, interzisă pînă la Unire în Transilvania. „Precum arată și titlul volumului, care nu e ales la întîmplare, cum fac cei mai mulți autori ai noștri, care își intitulează volumul după bucata de la început, ci e foarte expresiv, autorul ne zugrăvește lumea celor necăjiți ; a pensionarilor amărîți, care după o viață întreagă de muncă, nu pot petrece o vacanță tihnită ca lumea bună la Sinaia ; a părinților care n-au noroc de copii ascultători și cuminți ; a funcționarilor săraci care trebuie să-și taie salcîmul din curte pentru a nu-și lăsa copila să le moară de frig ; a mamelor care nu mai sînt tolerate la casa fiicelor lor cînd acestea își petrec cu prietenii lor, și trebuie să dîrdîie afară în ger și frig ; a bieților «copiști» ; a săracilor bogați ; a boierilor scăpătați care după ce sînt tratați bine și găzduiți de prietenii lor îmbogățiți la iuțeală, dimineața sînt dați afară fără milă... Un volum ca acesta n-a mai primit lumea cititoare românească de la memorabilele volume de povestiri ale marilor noștri dispăruți I. L. Caragiale, B. St. Delavrancea, Al. Vlahuță al căror vrednic tovarăș a fost și autorul." („Transilvania", Sibiu, 1922, p. 689)

Volumul a reținut și atenția lui G. Călinescu. Deși aprecierea globală a lui Călinescu asupra scrierilor lui Gorun e puțin favorabilă, totuși criticul constată că scriitorul „aduce în nuvelele lui o «lume necăjită», mai degrabă oameni frămîntați de dramele comune ale vieții, pasionate, în primul rînd, însă aleși din clasa cea mai umilă : mici slujbași, cîrciumari" *(Isto-*

ria literaturii române de la origini pînă în prezent, București, 1941, p. 525), aceasta fiind „literatura socializantă" a lui Ion Gorun.

Dealtfel, deși a atras mai puțin privirile criticilor, *Lume necăjită* reprezintă creația majoră a lui Ion Gorun, literatura lui caracteristică, subiectele cuprinse în acest volum fiind cele mai dramatice.

Îndeosebi sînt înduioșătoare povestirile *Un vis neîmplinit* (vezi, pentru detaliile asupra apariției și reproducerilor, bibliografia noastră), povestea amară a unei familii de funcționari, *Două lumi*, *Salcîmul*, cea mai mișcătoare dintre toate bucățile sale, reprodusă în diferite antologii, *La doi pași*, *În căile firii*, *Săracu bogat...*, *Făt-Frumos*, *Inimi nobile*, *Ursul*, *Pe lumea cealaltă*, *Ravica*, *Suprema ironie*.

4. *OBRAZE ȘI MĂȘTI*, *Satire sociale și literare*, Ed. Cartea românească, București, 1922 ; reprezintă textul de bază pentru ediția de față.

E primul volum publicat de Gorun în anii ce au urmat realizării unității naționale.

Bucățile cuprinse în acest volum au fost însă toate publicate în diferite reviste — și cu deosebire în „Flacăra" (vezi bibliografia) înainte de război.

După apariția în volum, unele din ele vor fi reproduse în revista „Țara noastră" de la Cluj (vezi bibliografia).

Noua carte a lui Ion Gorun a atras atenția lui Octavian Goga care, în 1923, a propus-o Academiei Române pentru premiere, raportul său avînd succesul scontat.

Îl reproducem în întregime :

„Volumul *Obraze și măști* al d-lui *Ion Gorun* este continuarea operei începute înainte cu cîteva decenii de talentul viguros al autorului. Aceeași tendință de-a răscoli probleme sufletești, aceleași întrebări de conștiință, aceeași analiză coborîtă în adîncime, ca și în paginile din *Alb și negru* de acum douăzeci de ani. Gorun cu toată structura lui de gîndire și cu mijloacele care-i sunt la îndemînă, reînvie în mijlocul producției literare grăbite din zilele noastre tradiția atmosferei de profund devotament artistic și de desăvîrșită onestitate de atelier, cu care ne obișnuise odinioară școala din vremea lui Caragiale, Vlahuță, Delavrancea. El vine din ceata lor, păstrîndu-și pecetea originalității. Din nuvelele acestui volum se

desprind însușirile cunoscute: o concepție de viață resemnată, cu nuanțe de amărăciune și pesimism, înclinarea pronunțată de-a înregistra defectele și ridicolul societății noastre pripite și-o dragoste evanghelică pentru lumea celor mici. Pe fiecare pagină se ivesc aceste note consacrate în activitatea lui Gorun. Stilul sobru, ferit de retorica multor producții actuale, se distinge prin corectitudinea scriitorului care-și cunoaște bine tainele limbii lui. Sunt de părerea că Academia trebuie să premieze volumul *Obraze și măști*, indicînd din nou printr-o astfel de recunoaștere sentimentul de veneratie ce datorim unui distins artist și cugetător din generația mai veche, pentru care decenii de muncă și frămîntare s-au scurs fără alte satisfacții decît acele cu care-l răsplătea propriul său zbucium creator." („Analele Academiei Române", tomul XLIV, 1923—1924, p. 155)

5. NU TE SUPĂRA. SCHIȚE GLUMEȚE, DIN VIAȚA BUCUREȘTEANĂ DINAINTE DE RĂZBOI, Ed. Cartea românească, București [1922]; reprezintă textul de bază pentru ediția de față.

Acesta este ultimul volum de proză epică publicat de Ion Gorun. Deși pe coperta cărții nu este indicat anul apariției și nici editura, se pare că ea a apărut între anii 1922—1924, ca o continuare a volumului *Obraze și măști*. O bună parte din povestirile publicate în această culegere, au fost publicate la sfîrșitul războiului în ziarul „Renașterea" (vezi bibliografia), iar altele, după război, în revista „Țara noastră". Ele reprezintă un reviriment în proza lui Gorun, umorul, ca și satira sa, atingînd niveluri noi. Viața bucureșteană și îndeosebi viața funcționarilor, a chiriașilor, a personalului domestic, e înfățișat într-un relief mai pronunțat, mai plastic, cu accente de realism mai puternice. Scriitorul a ajuns acum la desăvîrșirea posibilităților sale de creație și a mijloacelor sale de expresie. Caracterele sînt mai pregnante, episoadele mai captivante, mediul social mai viu, bucățile reprezentînd tot atîtea tablouri de epocă. Unele din acestea sînt adevărate scene dramatice care s-ar putea reprezenta ca atare. E de remarcat în aceste povestiri și limba în care sînt redate, limbajul autentic al personajelor, trăsăturile lor definitorii; moravurile specifice lumii din care au fost recrutate.

Caracteristice pentru aceste calități sînt povestirile *Casă cu subsol, Chiriaș și proprietar, În epoca mutatului, Caut servi-*

toare..., La de toate, Toate sub cheie, Inspector, Madam Clipici la berărie, Împărțirea muncii, Economie..., Ouă ieftine, Vilegiatură, Petrecere de vară, Să faci o petiție !, De pe drumuri, Madam Clipici în Europa, O șuncă bine afumată, Nunta de argint, Piaptănul, Cînd facem și noi un chef ? Unele din personajele acestui volum — d. Tase, madam Clipici, Mariș (servitoarea), Nae Bumbuleț, d. Pripășeanu — sînt trecute din povestire în povestire, ca și cînd ar fi vorba de capitolele unui roman popular.

Dar tocmai acest volum atît de caracteristic pentru scrisul lui Gorun, a preocupat cel mai puțin critica și chiar și istoria literară.

Să atribuim această nesocotire trepidanței literare ce a urmat după Unire, apariției marilor romane ale lui Liviu Rebreanu (*Ion, Pădurea spînzuraților*), Cezar Petrescu (*Întunecare*) sau marilor nuvele ale lui Gib I. Mihăescu (*La Grandiflora*) și ale altora ?

În orice caz istoria literară trebuie să-l includă la locul cuvenit.

Asupra lui Gorun s-au scris însă și alte note critice și rapoarte academice, și îndeosebi asupra narațiunii ***Robinson în țara românească***, asupra traducerii lui *Faust*, precum și asupra observațiilor sale despre limbă din broșura *Știi românește ?*

Dar cum toate aceste scrieri au fost depășite, fie datorită opticei sociale radical modificate a timpului nostru, fie datorită traducerilor realizate ulterior din *Faust*, de către Lucian Blaga și, recent, de Ștefan Augustin-Doinaș fie, în fine, prin căderea în desuetudine a celor mai multe din observațiile sale asupra limbii — nu le-am mai selectat pentru ediția noastră și, în consecință, n-am găsit util să mai dăm note asupra lor.

Cititorii le vor găsi însă menționate atît în studiul introductiv cît și în bibliografia ce urmează.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. SCRIERILE LUI ION GORUN

[din periodice [1]]

Vînătorii (Poveste), „Convorbiri literare", XIV, nr. 10, 1 ian. 1881, p. 403—404 (semnează : *I.A. Castor)* (versuri).

Amor şi ură, „Convorbiri literare", XIV, nr. 10, 1 ian. 1881, p. 404, (semnează : *I. A. Castor).*

Pe lac..., „Convorbiri literare", XVI, nr. 5, 1 aug. 1883, p. 204 (semnează : *I.A. Castor)* (versuri).

Vecinica istorie, „Fîntîna Blanduziei", nr. 6, 8 ian. 1889, p. 1, (versuri).

Vorbele din urmă (Traducere din Giacomo Leopardi), „Fîntîna Blanduziei", Bucureşti, nr. 7, 15 ian. 1889, p. 1 (semnează : *Al.I.H.)* (versuri).

Post mortem, „Fîntîna Blanduziei", nr. 8, 22 ian. 1889, p. 1 (semnează : *Al. I. Hodoş)* (versuri.)

Adio (Cronică rîtmată), „Fîntîna Blanduziei", nr. 9, 29 ian. 1889, p. 1 (semnează : *Al. I. Hodoş)* (versuri).

Gînduri pestriţe, „Fîntîna Blanduziei", nr. 10, 5 febr. 1889, p. 2 ; nr. 12, 19 febr. 1889, p. 2 ; nr. 13, 26 febr. 1889, p. 2, (semnează *Al. I. Hodoş).*

Zădărnicie, „Fîntîna Blanduziei", nr. 11, 12 febr. 1889, p. 1 ; repr. în „Vieaţa", 2, nr. 10, 16 aprilie 1895, p. 6.

Te duci..., „Fîntîna Blanduziei", nr. 14, 12 mart. 1889, p. 2 (semnează : *Al. I. Hodoş)* (versuri).

Frate de dincolo (roman foileton), „Fîntîna Blanduziei", seria II, nr. 1, 1 oct. 1889, p. 3 ; nr. 2, 8—15 oct. 1889, p. 3 ; nr. 3, 15—22 oct. 1889, p. 3 ; nr. 4, 22—29. oct. 1889, p. 3 ; nr. 5, 29 oct., 5 nov. 1889, p. 3 ; nr. 6, 5—12 nov. 1889, p. 3 ; nr. 7, 12—19 nov. 1889, p. 3 ; nr. 8, 19—26 nov. 1889, p. 3 ; nr. 9, 26 nov. — 3 dec.

[1] Comunicate cronologic, pe reviste.

1889, p. 3 ; nr. 10, 3—10 dec. 1889, p. 3 ; nr. 11, 10—17 dec. 1889, p. 3 ; nr. 12, 17—24 dec. 1889, p. 3 ; nr. 13, 24—31 dec. 1889, p. 3 (semnează : *Al. I. Hodoș*).

Un poet și un critic, „Fîntîna Blanduziei", nr. 7, (seria II), 12—19 nov. 1889, p. 1 (semnează : *Al. I. Hodoș*).

Ediția a patra a poeziilor lui Eminescu, „Fîntîna Blanduziei", nr. 10, 3—10 dec. 1889 (semnează : *Alih*).

De peste munți, „Fîntîna Blanduziei", nr. 12 (seria II), 17—24 dec. 1889, p. 2, 3 (semnează : Al. I. Hodoș).

Nostalgie, „Viața", 1, nr. 20, 10 apr. 1894, p. 3 (versuri).

Stîlpul lui Traian (După documente autentice) Un mare pericol național. Se duc. Informații. Declarațiune. Redacțiunea. Afacere de onoare, „Viața", 1, nr. 20, 10 apr. 1894, p. 6, 7.

Crist. (Două sonete), „Viața", 1, nr. 21, 17 apr. 1894, p. 2 (versuri).

Un inventator, „Viața", 1, nr. 21, 17 apr.1894, p. 7,8 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 23 (48), 19 mart. 1900, p. 1, 2.

Fantezie (După H. Heine) „Viața", 1, nr. 22, 24 apr. 1894, p. 4. (semnează ; *I.G.)* ; repr. în „Povestea vorbei", 1, nr. 5, 7 nov. 1896, p. 1,2 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 16 (41), 30 ian. 1900, p. 2.

Moțul, „Viața", 1, nr. 23, 1 mai 1894, p. 1.

Pierdut, „Viața", 1, nr. 23, 1 mai 1894, p. 5, 6 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 8 (33), 5 dec. 1899, p.2.

Leul încătușat, „Viața", 1, nr. 24, 8 mai 1894, p. 2 (versuri).

Numai cu o moarte, „Viața", 1, nr. 25, 15 mai 1894, p. 1.

Sărbătoare de primăvară (După H. Heine), „Viața", 1, nr. 25, 15 mai 1894, p. 3. (semnează : *I.G.)* (versuri).

Speranța (După H. Heine), „Viața", 1, nr. 25, 15 mai 1894, p. 4 (semnează : *I. G.)* (versuri).

Trei zîne, „Viața", 1, nr. 28, 5 iul. 1894, p. 2 (versuri).

Cîntece (Din „Intermezzo liric" de H. Heine), „Viața", 1, nr. 31, 26 iul. 1894, p. 4 (versuri).

Convorbiri surprinse. Din veacul pesimismului, „Viața", 1, nr. 31, 26 iul. 1894, p. 5,6.

Cîntece de toamnă, „Viața", 1, nr. 32, 18 sept. 1894, p. 3 (versuri).

Moștenirea lui Panait, „Viața", 1, nr. 32, 18 sept. 1894, p. 4, 5 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 9 (34), 12 dec. 1899, p. 2 ; repr. în „Țara noastră", Cluj, 6, nr. 37, 13 sept. 1925, p. 1180, 1182.

Minciuni, „Viața", 1, nr. 36, 16 oct. 1894, p. 2 (versuri).

Paznicul cinstei, „Viața", 1, nr. 36, 16 oct. 1894, p. 4,5 ; repr. în „Pagini literare", vol II, nr. 25 (50), 2 apr. 1900, p. 1.

A vieții taină, „Viața", 1, nr. 43, 4 dec. 1894, p. 2 (versuri).

Trei ceasuri, „Viața", 1, nr. 43, 4 dec. 1894, p. 3 ; repr. în „Pagini literare", 1, nr. 21, 10 iun. 1899, p. 2.

De mortuis..., „Viața", 1, nr. 44. 11 dec. 1894, p. 1, 2 ; repr. în „Pagini literare", vol II, nr. 7 (32), 28 nov. 1899, p. 7.

Memento, „Viața", 1. nr. 44, 11 dec. 1894, p. 2 (versuri).

Zori triste, „Viața", 1, nr. 45, 18 dec. 1894, p. 4 (versuri).

La răspîntie, „Viața", 1, nr. 45, 18 dec. 1894, p. 7, 8 ; repr. în „Pagini literare", 1, nr. 23, 24 iun. 1899, p. 2 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 32, 9 aug. 1925, p. 1016, 1018.

Numai odată, „Viața", 1, nr. 46, 25 dec. 1894, p. 2 (versuri).

Banul lui Ionică, „Viața", 1, nr. 46, 25 dec. 1894, p. 3.

Alt cîntec, „Viața", 2, nr. 1, 12 febr. 1895, p. 4 (versuri).

Un om tare, „Viața", 2, nr. 1, 12 febr. 1895, p. 6 ; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 26, 27 mai 1902, p. 411, 412.

Prea tîrziu, „Viața", 2, nr. 2, 19 febr. 1895, p. 1, 2.

Aceeași soartă, „Viața", 2, nr. 2, 19 febr. 1895, p. 2 (versuri).

Cu mine singur, „Viața", 2, nr. 3, 26 febr. 1895, p. 2 (versuri).

De ce ?, „Viața", 2. nr. 3, 26 febr. 1895, p. 2.

Afișul, „Viața", 2, nr. 4, 5 mart. 1895, p. 1,2 ; repr. în „Țara noastră", Cluj, 6, nr. 49, 6 dec. 1925, p. 1584—1586.

Din glumă, „Viața", 2, nr. 4, 5 mart. 1895, p. 4 ; repr. în „Pagini literare", 1, nr. 20, 3 iun. 1899, p. 5 (semnează : *G)* (versuri).

Frații, „Viața", 2, nr. 5 mart. 1895, p. 1,2.

Tîrziu, „Viața", 2, nr. 5, 12 mart. 1895, p. 3 (versuri).

Trecute vremuri..., „Viața", 2, nr. 6, 19 mart. 1895, p. 2 (versuri).

Răzbunare, „Viața", 2, nr. 6, 19 mart. 1895, p. 4—5 ; repr. în „Pagini literare", vol. III, nr. 1 (51), 9 apr. 1900, p. 1.

Unui nou născut, „Viața", 2, nr. 7, 26 mart. 1895, p. 6 (versuri).

Lumină, „Viața", 2, nr. 8, 2 apr. 1895, p. 2 (versuri).

Mai aproape..., „Viața", 2, nr. 9, 9 apr. 1895, p. 2 (versuri).

Primăvară, „Viața", 2, nr. 9, 9 apr. 1895, p. 3 ; repr. în „Țara noastră", Cluj, 7, nr. 11, 14 mart. 1926, p. 345, 346.

Cîntecul din urmă, „Viața", 2, nr. 11, 23 apr. 1895, p. 2 (versuri).

Fericirea altora, „Viața", 2, nr. 11, 23 apr. 1895, p. 3,4 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 21, 24 mai 1925, p. 666—668.

Robul mulțimii, „Viața", 2, nr. 12, 30 apr. 1895, p. 1 ; repr. în „Pagini literare", vol. III, nr. 4 (54), 30 apr. 1900, p. 2.

Iluzie, „Viața", 2, nr. 12, 30 apr. 1895, p. 3 (versuri).

Iar visurile..., „Viața", 2, nr. 13, 7 mai 1895, p. 2 (versuri).

La Sfîntu Gheorghe, „Viața", 2, nr. 13, 7 mai 1895, p. 5, 6 ; repr. în „Pagini literare", vol. III, nr. 3(53), 23 apr. 1900, p. 2.

Despărțire, „Viața", 2, nr. 14, 14 mai 1895, p. 3 ; repr. în „Adevărul literar și artistic", V, nr. 209, 7 dec. 1924 (versuri).

În cerc vițios, „Viața", 2, nr. 15, 21 mai 1895, p. 3, 4 ; repr. în „Pagini literare", vol II, nr. 10(35), 19 dec. 1899, p. 2 ; repr. în „Țara noastră", 7, nr. 4, 24 ian. 1926, p. 117—119.

Resuscitare, „Viața", 2, nr. 15, 21 mai 1895, p. 6 (versuri).

Mai bine, „Viața", 2, nr. 16, 28 mai 1895, p. 1, 2.

În zori, „Viața", 2, nr. 16, 28 mai 1895, p. 3 (versuri)

Ce veche..., „Viața", 2, nr. 18, 11 iunie 1895, p. 3 (versuri).

Ține minte..., „Viața", 2, nr. 19, 18 iun. 1895, p. 1,2.

Chestie personală, „Viața", 2, nr. 19, 18 iun. 1895, p. 7.

Părerea obștească, „Viața", 2, nr. 20, 25 iun. 1895, p. 1,2.

Arhivarul, „Viața", 2, nr. 22, 24 sept. 1895, p. 1,2.

Voluptatea răzbunării, „Viața", 2, nr. 23, 1 oct. 1895, p. 1—2 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 22, 31 mai 1925, p. 699, 702.

Om și cîine, „Viața", 2, nr. 29, 12 nov. 1895, p. 2,3.

Din grămadă, „Viața", 2, nr. 29 12 nov. 1895, p. 5,6.

La jug, „Viața", 2, nr. 30, 19 nov. 1895, p. 3 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 45, 9 nov. 1924, p. 1431, 1433.

Le fel, „Viața", 2, nr. 32. 3 dec. 1895, p. 3.

O clipă, „Viața", 2, nr. 33, 10 dec. 1895, p. 7 ; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 10, 3 febr. 1902, p. 145, 149 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 14, 5 apr. 1925, p. 429, 432.

Crăciunul la proletari, „Viața", 2, nr. 35, 24 dec. 1895, p. 3 ; repr. în „Pagini literare", vol II, nr. 11 (36), 26 dec. 1899, p. 2.

De peste prag, „Povestea vorbei", 1, nr. 1, 10 oct. 1896, p. 1—2 ; repr. în „Pagini literare", vol II, nr. 12 (37), 2 ian. 1900, p. 2,3 ; repr. în „Țara noastră", 7, nr. 18—19, 9 mai 1926, p. 532, 535.

O afacere strălucită, „Povestea vorbei", 1, nr. 2, 17 oct. 1896, p. 1,2 ; repr. „Pagini literare", vol. II, nr. 13 (38), 9 ian. 1900, p. 2, 3 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 12, 22 mart. 1925, p. 363, 366.

Versuri nouă, I — „Sincere", poezii de Radu D. Rosetti, „Povestea vorbei", nr. 2, 17 oct. 1896, p. 6 (semnează : *Gr.*).

Micuții, (Tot dintr-un carnet), „Povestea vorbei", 1, nr. 3, 24 oct. 1896, p. 3, 4.

Versuri nouă, II — „Crîng și luncă", versuri de T. Dușescu-Duțu, „Povestea vorbei", 1, nr. 3, 24 oct. 1896, p. 6, 7 (semnează : *Gr.*).

Răscumpărare, „Povestea vorbei", 1, nr. 4, 31 oct. 1896, p. 1, 2 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 14(39), 16 ian. 1900, p. 2.

Geneza unei nuvele, „Povestea vorbei", 1, nr. 5, 7 nov. 1896. p. 3—4.

La mijloc, „Povestea vorbei", 1, nr. 6, 14 nov. 1896, p. 1, 2 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 18(43), 13 febr. 1900, p. 2.

Reproduceri, întîmplări și cîteva observații „sincere", „Povestea vorbei", 1, nr. 6, 14 nov. 1896, p. 6—7 (semnează : *Gr*).

Prin ceață, „Povestea vorbei", 1, nr. 7, 21 nov. 1896, p. 1, 2 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 17(42), 6 febr. 1900, p. 2.

O zi pe stradă, „Povestea vorbei", 1, nr. 8, 28 nov. 1896, p. 1, 2 ; repr în „Pagini literare", vol. II, nr. 15(40) 23 ian. 1900, p. 2 ; repr. în „Țara noastră", 6, nr.34, 23 aug. 1925, p. 1083, 1085.

Atlas, „Povestea vorbei", 1, nr. 9, 5 dec. 1896, p. 2, 3 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 19(44), 20 febr. 1900, p. 1, 2.

Trădare, „Povestea vorbei", 1, nr. 10, 12 dec. 1896, p. 1, 2 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 22(47), 12 mart. 1900, p. 1.

„Actualitățile" d-lui M. D., „Povestea vorbei", 1, nr. 10, 12 dec. 1896, p. 6 (semnează : *Gr.*).

Și pe urmă ?..., „Povestea vorbei", 1, nr. 12, 26 dec. 1896, p. 1 ; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 20 (45), 27 febr. 1900, p. 2.

Altceva, „Povestea vorbei", 1, nr. 14, 10 ian. 1897, p. 1, 2.

Cărți apărute, „Povestea vorbei", 1, nr. 14, 10 ian. 1897, p. 8 (semnează *Gr.*).

Un debut (fragment), „Povestea vorbei", 1, nr. 15, 17 ian. 1897, p. 1, 2.

Pe două fețe, „Povestea vorbei", 1, nr. 16, 24 ian. 1897, p. 3, 4; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 20, 14 apr. 1902. p. 306, 310; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 38, 20 sept. 1925, p. 1211, 1213.

Carte închisă, „Povestea vorbei", 1, nr. 17, 31 ian. 1897, p. 1; repr. în „Pagini literare", vol. II, nr. 21 (46). 5 mart. 1900, p. 2; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 25, 19 mai 1902, p. 392, 394; repr. în „Țara noastră", 6, nr.51, 52, 25 dec. 1925, p. 1640, 1641; repr. în „Biruința", nr. 37, 4 iun. 1926.

Farmecul, „Povestea vorbei", 1, nr. 18, 8 febr. 1897, p. 1, 2; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 21, 21 apr. 1902, p. 321, 323; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 40, 4 oct. 1925, p. 1281, 1282.

Pedeapsa, „Povestea vorbei", 1, nr. 19, 15 febr.1897, p. 1, 2; repr. în „Pagini literare", 1, nr. 2, 28 ian. 1899, p. 2, 3; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 19, 5 apr. 1902, p. 292, 296; repr. în „Biruința", Cluj, nr. 57, 27 ian. 1926.

Mîntuire, „Povestea vorbei", 1, nr. 20, 22 febr. 1897, p. 1, 2; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 18, 31 mart. 1902, 276, 279; repr. în „Biruința", nr. 68. 11 iul. 1926.

Soluțiunea cea mai bună, „Povestea vorbei", 1 nr. 21, 1 mart. 1897, p. 1, 2.

Femeie simplă, „Pagini literare", 1, nr. 1, 21 ian. 1899, p. 1, 2.

Critica, „Pagini literare", 1, nr. 3, 4 febr. 1899, p. 2.

Literatura și Academia, „Pagini literare", 1, nr. 4, 11 febr. 1899, p. 2.

Toate bune. După un document autentic, „Pagini literare", 1, nr. 5, 18 febr. 1899, p. 2, 3.

Un verdict academic, „Pagini literare", 1, nr. 6, 25 febr. 1899, p. 2.

Catastiful lui Macarie, „Pagini literare", 1, nr. 6, 25 febr. 1899, p. 5, 6.

Mijlocul sigur, „Pagini literare", 1, nr. 7, 4 mart. 1899, p. 2.

Pardon, „Pagini literare", 1, nr. 8, 11 mart. 1899, p. 2.

Dreptul vieții, „Pagini literare", 1, nr. 9, 18 mart. 1899, p. 2.

Pe aripile vîntului, „Pagini literare", 1, nr. 10, 25 mart. 1899, p. 2; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 23, 5 mai 1902, p. 359, 361.

Căminul, „Pagini literare", 1, nr. 11, 1 apr. 1899, p. 2; repr. în „Semănătorul", 1, nr. 24, 12 mai 1902, p. 370, 372; repr. în „Biruința", nr. 13, 1 mai 1926.

Zile de criză, „Pagini literare", 1, nr. 12, 7 apr. 1889, p. 2; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 33, 16 aug. 1925, p. 1050, 1052.

Dobre Tănase, „Pagini literare", 1, nr. 13, 15 apr. 1899, p. 2, 3; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 29, 19 iul. 1925, p. 928, 929.

O stagiune, „Pagini literare", 1, nr. 13, 15 apr. 1899, p. 4, 5, (semnează : *I. G.*).

Piesele originale, „Pagini literare", 1, nr. 14, 22 apr. 1899, p. 3.

Nu se uita, „Pagini literare", 1, nr. 15, 29 apr. 1899, p. 2.

Teatrul nostru, „Pagini literare", 1, nr. 16, 6 mai 1899, p. 3.

Bani...! „Pagini literare", 1, nr. 17, 13 mai 1899, p. 2.

Teatrul nostru... Artiștii, „Pagini literare", 1, nr. 17, 13 mai 1899, p. 5, 6.

Un afiș, „Pagini literare", 1, nr. 18, 20 mai 1899, p. 2.

Un glas strein, „Pagini literare", 1, nr. 19, 27 mai 1899, p. 2.

Omul cu noroc, „Pagini literare", 1, nr. 20, 3 iun. 1899, p. 2; repr. în „Țara noastră", 6, nr. 20, 17 mai 1925, p. 633, 636.

Palide roze, „Pagini literare", 1, nr. 20, 3 iun. 1899, p. 3 (semnează : *I. Gr.*) (versuri).

Ultima farsă, „Pagini literare", 1, nr. 21, 10 iun. 1889, p. 5, 6 (semnează : *I. Gr.*).

Țara d-lui N. Iorga, „Pagini literare", 1, nr. 24, 3 oct. 1899, p. 3, 4.

Tot „Opiniile sincere", Al doilea articol și cel din urmă, „Pagini literare", 1, nr. 25, 10 oct. 1899, p. 6.

O carieră — schiță, „Pagini literare", vol. II, nr. 1 (26) 17 oct. 1899, p. 2, 3.

Gaz, gaz, „Pagini literare", vol. II, nr. 2 (27), 24 oct. 1899, p. 2.

Mîna moartei, „Pagini literare", vol. II, nr. 3 (28), 31 oct. 1899, p. 2, 3.

Marchiza, „Pagini literare", vol. II, nr. 4 (29), 7 nov. 1899, p. 3, 5.

Bănuiala, „Pagini literare", vol. II, nr. 5 (30), 14 nov. 1899, p. 3, 4.

Dubla de trei, „Pagini literare", vol. II, nr. 6 (31), 21 nov. 1899, p. 2.

Polemică, „Pagini literare", vol. II, nr. 7 (32), 28 nov. 1899, p. 1, 2 (semnează : *I. G.*).

Experiență, „Pagini literare", vol. II, nr. 11 (36), 26 dec. 1899, p. 5.

Plagiatul meu, „Pagini literare", vol II, nr. 13 (38), 9 ian. 1900, p. 4, 5.

Un criminal, „Pagini literare", vol. II, nr. 24 (49), 26 mart. 1900, p. 1, 2.

Frămîntări (convorbiri surprinse), „Pagini literare", vol. III, nr. 2 (52), 16 aprilie 1900, p. 1 (semnează : *I. G.*).

Învins, „Pagini literare", vol. III, nr. 2 (52), 16 aprilie 1900, p. 2 (semnează : *G.*) (versuri).

Vaiet și tăcere, „Semănătorul", 1, 2 dec. 1901, p. 3, 5 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 49, 7 dec. 1924, p. 1557, 1559.

Plimbări pe cîmpia presei. Recenzentul imparțial, „Semănătorul", 1, nr. 2, 9 dec. 1901, p. 20, 23 (semnează : *I. G.*).

Midas, „Semănătorul", 1, nr. 4, 23 dec. 1901, p. 50, 52 ; repr. în „Țara noastră", 8, nr. 7, 6 mart. 1927, p. 145, 147.

De pe Bărăganul presei. Victimile „Plagiatului Caragiale", „Semănătorul", 1, nr. 4, 23 dec. 1901, p. 53, 56 (semnează : *I. G.*).

De-ale presei. Alt mod de critică gazetărească, „Semănătorul", 1, nr. 5, 30 dec. 1901, p. 70, 73 (semnează : *I. G.*).

Fabule potrivite după vremea de astăzi. I. Privighetoarea, măgarul și catîrul. II. Leul mort, „Semănătorul", 1, nr. 6, 6 ian. 1902, p. 84, 85.

Dușmanul, „Semănătorul", 1, nr. 7, 13 ian. 1902, p. 101, 104 ; repr. în „Biruința", nr. 49, 18 ian. 1926.

Fabule revăzute. Corbul și vulpea. Furnica și greierele, „Semănătorul", 1, nr. 7, 13 ian. 1902, p. 108, 109.

Kemeny Istvan, „Semănătorul", 1, nr. 7, 13 ian. 1902, p. 110 (semnează : *I. G.*).

Albu și negru, „Semănătorul", 1, nr. 8, 20 ian. 1902, p. 113, 115.

Nemurire, „Semănătorul", 1, nr. 9, 27 ian. 1902, p. 129, 130.

Vis de vară, „Semănătorul", 1, nr. 9, 27 ian. 1902, p. 138, 139 (semnează : *I. G.*) ; repr. în „Revista noastră", 1, nr. 9, 15 iul. 1905, p. 129 (versuri).

Am fost cei d-intîi... (schiță gazetărească), „Semănătorul", 1, nr. 9, 27 ian. 1902, p. 139, 141 (semnează : *Stroe*).

Două critice, „Semănătorul", 1, nr. 11, 10 febr. 1902, p. 166, 167.

Grăuntele, „Semănătorul", 1, nr. 12, 17 feb. 1902, p. 184, 185 ; repr. în „Luceafărul", 5, nr. 6, 15 mart. 1906, p. 136, 137 ; repr. în „Biruința", nr. 44, 12 iun. 1926.

La 1868 și la 1902. Spicuiri și reflecții, „Semănătorul", 1, nr. 13, 24 febr. 1902, p. 201, 204.

De pe Bărăganul presei. Simbolii intelectuali, „Semănătorul", 1, nr. 14, 3 mart. 1902, p. 219, 222, (semnează : *I.G.).*

O seară, „Semănătorul", 1, nr. 15, 10 mart. 1902, p. 226, 228.

De pe Bărăganul presei. O acuzare de plagiat combătută... printr-un plagiat, „Semănătorul", 1, nr. 15, 10 mart. 1902, p. 235, 238 (semnează : *Stroe).*

Sfîrșitul lui Kemény István, „Semănătorul", 1, nr. 16, 17 mart. 1902, p. 247, 249 (semnează : *I. G.).*

Coarda simțitoare, „Semănătorul", 1, nr. 17, 24 mart. 1902, p. 259, 261.

Altă doină, „Semănătorul", 1, nr. 22, 28 apr. 1902, p. 348, 350.

Implorare, „Semănătorul", 2, nr. 9, 2 mart. 1903, p. 129, 130 ; repr. în „Revista noastră", 1, nr. 8, iul. 1905, p. 116 (versuri).

Cîteva cuvinte de introducere. Maria Cunțan. Poezii, „Revista noastră", 1, nr. 1, 15 mart. 1905, p. 14—15 (semnează : *I. G.).*

A. Vlahuță, Poezii, „Revista noastră", 1, nr. 2, 1 apr. 1905, p. 31, 32 (semnează : *I. G.).*

Academia și literatura, „Revista noastră", 1, nr. 3, 15 apr. 1905, p. 47 (semnează *I. G.).*

Bradul, „Revista noastră", 1, nr. 4, 1 mai 1905, p. 54.

O traducere a lui Hamlet, „Revista noastră", 1, nr. 4, 1 mai 1905, p. 63, 64 (semnează *I. G.).*

Statistici și anchete. Cărți noi, „Revista noastră", 1, nr. 5, 15 mai 1905, p. 77 (semnează : *I. G.).*

Nu arunca inima ta..., „Revista noastră", 1, nr. 6, 1 iun. 1905, p. 84 ; repr. în „Viața literară", 1, nr. 23, 4 iun. 1906, p. 1, 2 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 39, 28 sept. 1924, p. 1232 (versuri).

„Viorele" de Alice Călugăru. „Poezii", de Maria Cioban. „Din flori" de Isidor Budu. Din revistele noastre. „O poemă" de O. Carp. Ediția populară a „Scrisorilor" lui Ion Ghica, „Revista noastră", 1, nr. 6, 1 iun. 1905, p. 93—96 (semnează : *I. G).*

Pe calea cea bună, (Fragment din romanul *Robinson în țara românească).* „Revista noastră", 1, nr. 7, 15 iun. 1905, p. 99—102.

„Cronici femenine" de Laura Vampa. „Limba literară" de D. Teleor. Din reviste. „În codru" de Octavian Goga, „Revista noastră", 1, nr. 7, 15 iun. 1905, p. 110—111 (semnează : *I. G).*

St. O. Iosif. „Din zile mari" poem istoric, „Revista noastră", 1, nr. 8, 1 iul. 1905, p. 127—128 (semnează : *I. G.).*

„Spadă și corăbii" de G. Coșbuc. „Gînduri și sfaturi" de N. Iorga. „Istoria românilor în chipuri și icoane" de N Iorga.

„Cîntece junești" de N. Velo. „Sonete" de Alin. Revista „Făt-Frumos", „Revista noastră", 1, nr. 9, 15 iulie 1905, p. 143—144 (semnează : *I. G.).*

„Scrieri politice și literare" de M. Eminescu. Vol. I. Din reviste. O nouă publicație pentru tinerime. „Scrisorile" lui Ion Ghica, „Revista noastră", 1, nr. 10, 1 august 1905, p. 159—160 (semnează : I. G.).

Statistici și anchete, „Revista noastră", 1, nr. 11, 15 august 1905, p. 175—176 (semnează : *I. G.).*

„Pe urma dragostei" drama d-rei Elena Văcărescu, „Revista noastră", 1, nr. 14, 1 oct. 1905 p. 209—210.

Cărți noi. Poezii de Octavian Goga, „Revista noastră", 1, nr. 16, 1 nov. 1905, p. 243—244 (semnează : *I. G.).*

Închinarea. Din „Faust", de Goethe (traducere), „Revista noastră", 1, nr. 17, 15 nov. 1905, p. 245 (versuri).

Ion Ciocîrlan, „Traiul nostru", de N. N. Beldiceanu, „Chipuri de la mahala", A. Ciura, „Icoane", „Revista noastră", 1, nr. 17, 15 nov. 1905, p. 255—256 (semnează : *I. G.).*

Notițe literare și culturale, „Revista noastră", 1, nr. 18, 1 dec. 1905, p. 271—272 (semnează : I. G.).

M. Sadoveanu : „Floarea ofilită", „Amintirile căprarului Gheorghiță", „Povestiri de sărbători". O nouă ediție a scrierilor lui Odobescu, „Revista noastră", 1, nr. 20, 1 ian. 1906, p. 303—304.

Cărți nouă, „Revista noastră", 1, nr. 22, 1 febr. 1906, p. 335—336 (semnează : *I. G.).*

O „Casă națională", Impresii de călătorie, „Revista noastră", 2, nr. 2, 1 aprilie 1906, p. 19—20.

„Trepte rupte", poezii de V. Demetrius. „Vitejește", de sublocot. N. Valovici. „În luptă", roman psihologic de Elena Bacaloglu. „În lumea de azi", comedie de moravuri în 4 acte de Zoe Verzea, „Revista noastră", 2, nr. 4, 1 mai 1906, p. 63—64 (semnează : *I. G.).*

Elena Farago (Fatma). „Versuri), „Revista noastră", 2, nr. 5, 15 mai 1906, p. 80 (semnează : *I. G.).*

Vasile Pop. „Ris și plîns", schițe umoristice și nuvele, „Revista noastră", 2, nr. 6, 1 iun. 1906, p. 96 (semnează : I. G.).

Faust la Margareta. Din „Faust" de Goethe (traducere), „Revista noastră", 2, nr. 8, 1 sept. 1906, p. 114—115 (versuri).

Rugăciunea Margaretei. Din „Faust" de Goethe, „Revista noastră", 2, nr. 9, 10, 15 sept. 1 oct. 1906, p. 130—131 (versuri).

Costache Faca. „Comedia vremei" (Franțuzitele) în trei acte, în versuri. Radu Sbiera „Poezii", „Revista noastră", 2, nr. 12, 1 nov. 1906, p. 174 (semnează : *I.G.).*

Pentru neatîrnare, 1877—78. Roman războinic de Gh. Silvan „Revista noastră", 2, nr. 13, 15 nov. 1906, p. 185—186 (semnează : *I. G.).*

Mulțimea revistelor, „Revista noastră", nr. 1, 1 ian. 1907, p. 1, 2.

Viața literară, „Revista noastră", nr. 2, 15 ian. 1907, p. 13.

Două revelațiuni : M Dragomirescu și P. Cerna, „Revista noastră", nr. 3, 1 febr. 1907, p. 35, 36.

Revistele altora. O privire generală, „Revista noastră, nr. 5, 1 mart. 1907, p. 49, 50.

Cîteva lămuriri, „Revista noastră", nr. 6, 15 martie 1907, p. 65, 66.

Un prim cuvînt, „Viața literară", 1, nr. 1, 1 ian 1906, p. 1 (semnează : G. Coșbuc și I. Gorun).

Două lumi, „Vieața literară", 1, nr. 1, 1 ian. 1906, p. 1, 2 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 10, 11 mai 1924, p. 590, 593.

Cuvîntul cititorilor, „Viața literară", 1, nr. 2, 8 ian. 1906, p. 1.

De unde nu este reîntoarcere, „Viața literară", 1, nr. 4, 22 ian. 1906, p. 2, 3 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 8, 24 febr. 1924, p. 236, 239.

Cuvîntul confraților, „Viața literară", 1, nr. 5, 29 ian. 1906, p. 1.

Năpasta, „Viața literară", 1, nr. 6, 5 febr. 1906, p. 5.

Obolul și controlul, „Viața literară", 1, nr. 7, 12 febr. 1906, p. 1.

Cîntec de robie, „Viața literară", 1, nr. 9, 26 febr. 1906, p. 2 (versuri).

O farsă a Direcțiunei, „Viața literară", 1, nr. 10, 5 martie 1906, p. 5.

Ziarele și literatura, „Viața literară", 1, nr. 11, 12 martie 1906, p. 1.

Cronica dramatică, „Viața literară", 1, nr. 12, 19 martie 1906, p. 4.

Gelozie, „Viața literară", 1, nr. 13, 26 martie 1906, p. 1.

Aprecierea scriitorilor, „Viața literară", 1, nr. 15, 9 aprilie 1906, p. 1.

În urma coșciugului, „Viața literară", 1, nr. 17, 23 aprilie 1906, p. 2.

Din „Faust" de Goethe. Prolog pe scenă, „Viața literară", 1, nr. 18, 30 aprilie 1906, p. 1, 2 (versuri).

Cîntecul Margaretei. Din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 19, 7 mai 1906, p. 1, 2 (versuri).

Jubileul și literatura, „Viața literară", 1, nr. 20, 14 mai 1906, p. 1.

Răsărit, „Viața literară", 1, nr. 21, 21 mai 1906, p. 1, 2; repr. în „Adevărul literar și artistic", V, nr. 207, 23 nov. 1924 (versuri)

Școlile noastre literare, „Viața literară", 1, nr. 22, 28 mai 1906, p. 1.

Bradul, (variantă), „Viața literară", 1, nr. 23, 4 iun. 1906, p. 1 (versuri).

Glosse, „Viața literară", 1, nr. 24, 11 iun. 1906, pag. 1.

Studii și ciorovăieli, „Viața literară", 1, nr. 26, 25 iun. 1906, p. 1.

Din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 27, 2 iul. 1906, p. 2, 3 (versuri).

O societate literară, „Vața literară", 1, nr. 29, 16 iul. 1906, p. 1.

Al doilea monolog din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 30, 23 iul. 1906, p. 2 (versuri).

Cum ne cunoaștem noi, „Viața literară", 1, nr. 31, 30 iul. 1906, p. 1.

Preumblarea, din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 32, 6 august 1906, p. 2 (versuri).

Mefistofel și școlarul, din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 34, 20 august 1906, p. 2 (versuri).

Pleava tiparului, „Viața literară", 1, nr. 37, 10 sept. 1906, p. 1.

Din „Faust" de Goethe. Mefistofel la Marta, „Viața literară", 1, nr. 39, 24 sept. 1906, p. 1, 2 (versuri).

Din „Faust" de Goethe, „Viața literară", 1, nr. 40, 1 oct. 1906, p. 3, 4 (versuri).

Din „Faust" de Goethe. Închisoarea, „Viața literară", 1, nr. 47, 19 nov. 1906, p. 1, 3 (versuri).

Istoria unei polițe, „Luceafărul", 8, nr. 8, 16 apr. 1909, p. 179, 180.

Un vis neîmplinit, „Luceafărul", 8, nr. 14—15, 15 iul. — 1 aug. 1909, p. 311—313 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr 23, 1 ian. 1924, p. 712, 715.

Vrabia și rîndunica, „Luceafărul", 8, nr. 16—17 aug.—sept. 1909, p. 351, 352 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 30, 27 iul. 1924, p. 934, 936.

Pe lumea cealaltă, „Luceafărul", 8, nr. 21, 1 nov. 1909, p. 482, 484 ; repr în „Țara noastră", 5. nr. 9, 2 mart. 1924, p. 270, 273.

Salcîmul, „Luceafărul", 9, nr. 3, 1 febr. 1910, p. 74, 75 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 11, 16 mart. 1924, p. 334, 336.

Zaplac nebunul, „Luceafărul", 9. nr. 10, 16 mai 1910, p. 248, 250.

Din blestem, „Luceafărul", 10, nr. 3, 1 febr. 1911, p. 54, 57 ; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 14, 6 april. 1924, p. 424, 427.

Răsplata meritată, „Luceafărul", 10, nr. 12, 16 iun. 1911, p. 277, 279 ; repr. în „Țara noastră", 7, nr. 7, 14 febr. 1926, p. 211, 213.

Permis liber !, „Luceafărul", 10, nr. 18, 16 sept. 1911, p. 399, 401.

La încercarea norocului, „Luceafărul", 11, vol. 1, nr. 4, 22 ian. 1912, p. 84, 85.

Sărbătorirea lui Caragiale. Agitații politice. (Cronici. Cronică bucureșteană), „Luceafărul", 11, vol. I, nr. 11, 11 martie, 1912, p. 222, 223.

Viața politică. Stagiunea teatrală. Jocul de-a revistele (Cronică bucureșteană), „Luceafărul", 11, vol. I, nr. 15, 8 apr. 1912, p. 292, 293.

Țiganul, „Flacăra", 1, nr. 10, 24 dec. 1911, p. 76, 77.

Subiect rezervat, „Flacăra", 1, nr. 16, 18 febr. 1912, p. 156, 157 ; repr. în „Țara noastră", 4, nr. 26, 1 iul. 1923, p. 826, 829.

Jubileul unui respins, „Flacăra", 1, nr. 32, 2 iun. 1912, p. 1.

Lumea prin geam, „Flacăra", 1, nr. 52, 13 oct. 1912, p. 412, 414 ; repr. în „Țara noastră", 7, nr. 25, 20 iun. 1926, p. 690, 692.

Toate bune... toate rele. Încercare de psihologie caricaturală. „Flacăra", 2, nr. 28, 27 apr. 1913, p. 219.

Demisia la români. Mic studiu de moravuri contemporane, „Flacăra" 2, nr. 32, 25 mai 1913, p. 254.

Cariere greșite. Tipuri din București, „Flacăra", 2, nr. 42, 3 aug. 1913, p. 1, 2, 3.

Dacă tinerețea..., „Flacăra", 2, nr. 49, 21 sept. 1913, p. 386, 387.

Rămas bun! „Flacăra", 3, nr. 42—43, 9 aug. 1914, p. 346, repr. în „Țara noastră", nr. 41, 12 oct. 1924, p. 1295 (versuri).

Aur adevărat. Nuvelă din viața Munților Apuseni, „Astra", I, nr. 1, 1915, p. 3—23.

Sub pământ, „Astra", 1, nr. 16, 1915, p. 13—17; repr. în „Astra", 1, nr. 35, 1915, p. 3—17; repr. în „Țara noastră", 3, nr. 1, 15 oct. 1922, p. 10—16.

Cizmarul din carte și cel din colț, „Lumina", 15 ian. 1918; repr. în „Țara noastră", 4, nr. 41, 14 oct. 1923, p. 1306—1309.

Kant și pacea eternă, „Lumina", 5 mart. 1918.

Habacuc, „Lumina", 27 mart. 1918.

N-are nici o importanță, „Lumina", 21 apr. 1918.

Afacere bună, „Lumina", 4 mai 1918; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 18, 4 mai 1924, p. 554, 557.

File albe, „Renașterea", 22 aug. 1918; repr. în „Sburătorul", 1, nr. 11, 28 iun. 1919, p. 239, 242; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 20, 18 mai 1924, p. 612, 615; repr. în „Biruința", nr. 6, 22 apr. 1926.

Un om foarte ocupat, „Renașterea", 29 aug. 1918.

În sudoarea frunții tale, „Renașterea", 12 sept. 1918; repr. în „Biruința", nr. 9, 27 apr. 1926.

Toamna, „Renașterea", 23 sept. 1918.

Pentru ce să te lași de tutun, „Renașterea", 27 sept. 1918.

Frumoși și urîți, „Renașterea", 4 oct. 1918; repr. în „Țara noastră", 4, nr. 47, 25 nov. 1923, p. 1498—1500.

În fața morții, „Renașterea", 19 oct. 1918; repr. în „Țara noastră", nr. 16, 22 apr. 1923, p. 506.

Peste hotarele vieții, „Renașterea", 24 oct. 1918.

Viitorul, citit în soare..., „Renașterea", 26 oct. 1918; repr. în „Țara noastră", 4, nr. 48, 2 dec. 1923, p. 1534, 1536.

Pentru ce te lași de alcool, „Renașterea", 31 oct. 1918; repr. în „Țara noastră", 8, nr. 8, 13 mart. 1927, p. 117, 179.

Tot mai tare crucea, „Renașterea", 3 nov. 1918; repr. în „Țara noastră", 3, nr. 3, 29 oct. 1922, p. 79—81.

Spovedania unui surd, „Renașterea", 6 nov. 1918.

Premergătorii, „Renașterea", 7 nov. 1918.

Pulvis et umbra, „Renașterea", 10 nov. 1918; repr. în „Țara noastră", 5, nr. 7, 17 febr. 1924, p. 201, 203.

Doi fericiți, „Renașterea", 13 nov. 1918.

Porți sfărmate, „Sburătorul", 1, nr. 17, 9 aug. 1919, p. 385, 388.

Un democrat, „Sburătorul", 1, nr. 18, 16 aug. 1919, p. 407, 411.

O restituire socială, „Sburătorul", 1, nr. 21, 6 sept. 1919, p. 478, 483.

Dezlegarea o dă întîmplarea, „Sburătorul", 1, nr. 30, 8 nov. 1919, p. 86, 91.

Vioara, „Trasilvania", nr. 3, martie 1921, p. 129.

Fiara (traducere din August Strindberg), „Calendarul Lumea ilustrată", 1921, p. 5, 10.

România în 1921, „Calendarul Lumea ilustrată", 1922, p. 124, 128.

40 de ani (Prezentarea revistei „Lumea ilustrată"), „Calendarul Lumea ilustrată", 1922, p. 196, 198.

Apostata (traducere din August Strindberg), „Calendarul Lumea ilustrată", 1923, p. 7, 26.

Comemorarea lui G. Coşbuc, „Calendarul Lumea ilustrată", 1923, p. 27, 30.

România în 1922, „Calendarul Lumea ilustrată", 1923, p. 95, 102.

Vinetul (Aventuri de călătorie din Vestul sălbatic al Americii de Nord), „Calendarul Lumea ilustrată", 1925 (semnează: *A. Toma şi I. Gorun*).

Ardelenismele şi limba cultă, „Ţara noastră", 3, nr. 1, 15 oct., 1922, p. 56, 58.

Erezii gramaticale, „Ţara noastră", 3, nr. 5, 12 nov. 1922, p. 151, 152.

Limba şi licenţele poetice, „Ţara noastră", 3, nr. 6, 19 nov. 1922, p. 190, 193.

Convorbiri despre limbă. Confuziuni diferite, „Ţara noastră", 3, nr. 7, 26 nov. 1922, p. 218, 220.

Convorbiri despre limbă. Ce luăm şi ce-i al nostru, „Ţara noastră", 3, nr. 8, 3 dec. 1922, p. 245, 248.

Limba de clasa a treia, „Ţara noastră", 3, nr. 9, 10 dec. 1922, p. 280, 281.

Opinii libere, „Ţara noastră", 3, nr. 10, 17 dec. 1922, p. 304, 305.

Picătura de otravă, „Ţara noastră", 4, nr. 15, 15 apr. 1923, p. 469, 470.

Trei cărţi, „Ţara noastră", 4, nr. 17, 29 apr. 1923, p. 542, 544.

Surdul, „Ţara noastră", 4, nr. 19, 13 mai 1923, p. 602, 604.

Cartea, „Țara noastră", 4, nr. 22, 3 iun. 1923, p. 709, 711.

Omul de patruzeci de ani, „Țara noastră", 4, nr. 23, 10 iun. 1923, p. 728, 730.

Nu ride..., „Țara noastră", 4, nr. 24, 17 iun. 1923, p. 762, 764.

Sălciile, „Țara noastră", 4, nr. 25, 24 iun. 1923, p. 794, 796.

Golul..., „Țara noastră", 4, nr. 27, 8 iul. 1923, p. 854, 855.

Studii nocturne, „Țara noastră", 4, nr. 30, 29 iul. 1923, p. 955, 957.

A fi sau a nu fi..., „Țara noastră", 4, nr. 31, 5 aug. 1923, p. 993, 995.

Sărutarea, „Țara noastră", 4, nr. 32, 12 aug. 1923, p. 1018, 1020.

Datoria, „Țara noastră", 4, nr. 35, 2 sept. 1923, pă 1109, 1111.

Schimbări de nume, „Țara noastră", 4, nr. 36, 9 sept. 1923, p. 1147, 1150.

Cizmarul și criticul său, „Țara noastră", 4, nr. 37, 16 sept. 1923, p. 1183, 1185.

La țară..., „Țara noastră", 4, nr. 38, 23 sept. 1923, p. 1222, 1224.

Pe toate fețele, „Țara noastră", 4, nr. 39, 30 sept. 1923, p. 1246, 1248.

Viața boierească, „Țara noastră", 4, nr. 40, 7 oct. 1923, p. 1275, 1278.

Oameni serviabili, „Țara noastră", 4, nr. 43, 28 oct. 1923, p. 1371, 1374.

Zimbetul, „Țara noastră", 4, nr. 44, 4 nov. 1923, p. 1399, 1400.

Cu o mică jertfă..., „Țara noastră", 4, nr. 46, 18 nov. 1923, p. 1473, 1476.

Făt-Frumos, „Țara noastră", 4 ,nr. 49, 9 dec. 1923, p. 1564, 1567.

Un om politicos, „Țara noastră", 5, nr. 1, 6 ian. 1924, p. 19, 21.

Tot ce dorești..., „Țara noastră", 5, nr. 2, 13 ian. 1924, p. 47, 49.

În căile firii, „Țara noastră", 5, nr. 3, 20 ian. 1924, p. 77, 79.

Lemn tare, „Țara noastră", 5, nr. 4, 27 ian. 1924, p. 109, 111 ; repr. în „Țara noastră", 6 ; nr. 9, 1 mart. 1925, p. 263, 265.

Inimi nobile, „Țara noastră", 5, 3 febr.1924, p. 139, 142.

O societate necesară, „Țara noastră", 5, nr. 6, 10 febr. 1924, p. 174, 176.

Salonul, „Țara noastră", 5, nr. 12, 23 mart. 1924, p. 362, 364.

Păcăleală..., „Țara noastră", 5, nr. 15, 13 apr. 1924, p. 455, 458.

Săracu bogat..., „Țara noastră", 5, nr. 16, 20 apr. 1924, p. 492, 292.

Cade primăvara, „Țara noastră", 5, nr. 17, 27 apr. 1924, p. 511, 512 (versuri).

Baba, „Țara noastră", 5, nr. 22, 1, iun. 1924, p. 680, 682.

Noaptea cea din urmă, „Țara noastră", 5, nr. 24, 15 iun. 1924, p. 741, 742.

Ravica, „Țara noastră", 5, nr. 26, 29 iun. 1924, p. 809, 811.

Fata frumoasă, „Țara noastră", 5, nr. 27, 6 iul. 1924, p. 836, 838.

Hambarul și cetera, „Țara noastră", 5, nr. 28, 13 iul. 1924, p. 869, 871.

Atunci..., „Țara noastră", 5, nr. 31, 3 aug 1924, p. 960.

Pomul și copacii, „Țara noastră", 5, nr. 33, 17 aug. 1924, p. 1030, 1032.

O picătură de apă, „Țara noastră", 5, nr. 34, 24 aug. 1924, p. 1068, 1070.

Asaltul Centurionului, „Țara noastră", 5, nr. 50, 14 dec. 1924, p. 1584, 1589.

Jurăminte, „Țara noastră", 5, nr. 51—52, 21 dec. 1924, p. 1629, 1634.

În jurul Caterinei Varga, „Țara noastră", 6, nr. 1, 4 ian. 1925, p. 24, 25.

Cînd nu sunt arme..., „Țara noastră", 6, nr. 4, 25 ian. 1925, p. 104, 106.

O ghiulea perdută, „Țara noastră", 6, nr. 6, 8 febr. 1925, p. 171, 173.

Nou!, „Țara noastră", 6, nr. 7, 15 febr. 1925, p. 206, 208.

Imn patriei, „Țara noastră", 6, nr. 8, 22 febr. 1925, p. 241, 242.

Poveste de Paști, „Țara noastră", 6, nr. 16, 19 apr. 1925, p. 484, 486.

O fleică-n Cișmigiu, „Țara noastră", 6, nr. 26, 28 iun. 1925, p. 824, 827.

Din „Faust" de Goethe. Prolog în cer. (Traducere), „Țara noastră", 6, nr. 42, 18 oct. 1925, p. 1331, 1333 (versuri).

Cîteva amintiri, „Țara noastră", 7, nr. 1, 3 ian. 1926, p. 12, 14.

File scrise. O glumă literară, „Țara noastră", 7, nr. 10, 7 mart. 1926, p. 308, 310.

Ochi albaștri, „Țara noastră", 7, nr. 15, 11 aprilie 1926, p. 470, 472.

Chipuri și oglinda, „Țara noastră", 8, nr. 1—2, 23 ian. 1927, p. 18, 20.

Ucenicul, „Țara noastră", 8, nr. 3—4, 6 febr. 1927, p. 43, 47.

Amintiri literare, „Țara noastră", 8, nr. 5, 20 febr. 1927, p. 84, 87.

Dalmatina, „Țara noastră", 8, nr. 9, 20 mart. 1927, p. 203, 205.

Curaj civic, „Țara noastră", 8, nr. 11, 3 apr. 1927, p. 271, 274.

Ghiocelul, „Țara noastră", 9, nr. 24, 1 iulie 1928, p. 771 (versuri).

Flori, „Țara noastră", 9, nr. 28, aug. 1928, p. 893 (versuri).

Aripi frînte, „Adevărul literar și artistic", 5, nr. 212, 28 dec. 1924 (versuri).

Sortiți, „Adevărul literar și artistic", 6, nr. 215, 18 ian. 1925 (versuri).

O vreau să mor atuncea, „Adevărul literar și artistic", 6, nr. 218, 8 febr. 1925 (versuri).

Ochi negri (Cîntec de beție), „Adevărul literar și artistic", 6, nr. 221, 1 martie 1925 (versuri).

În visul meu. „Adevărul literar și artistic", 6, nr. 221, 1 martie 1925, (versuri).

În inima mea, „Adevărul literar și artistic", 6, nr. 225, 29 martie 1925 (versuri).

În chestia marilor premii naționale, „Cosînzeana", XI, nr. 6—7, 31 iulie 1927, p. 97.

Pentru alcătuirea acestei bibliografii au fost consultate următoarele publicații :

„Convorbiri literare" București, 1881—1883
„Fîntîna Blanduziei", București, 1889
„Viața", București, 1894—1895
„Povestea vorbei", București, 1896—1897
„Pagini literare", București, 1899—1900
„Semănătorul", București, 1901—1906

„Revista noastră", București, 1905—1907
„Viața literară", București, 1906
„Luceafărul", Sibiu, 1906—1912
„Flacăra", București, 1911—1916
„Astra", București, 1915
„Lumina", București, 1918
„Renașterea", București, 1918
„Sburătorul", București, 1919—1921
„Transilvania, Sibiu, 1921
„Calendarul Lumea ilustrată", București, 1921—1923
„Țara noastră", Cluj ; București, 1922—1928
„Adevărul literar și artistic", București, 1924—1925
„Biruința", Cluj, 1926
„Cosînzeana", Cluj, 1927

II. SCRIERILE DESPRE ION GORUN

Adamescu, Gheorghe, *Contribuțiune la bibliografia românească* (3 vol), 1921, 1923, 1928 ; p. 170 (vol. 1), p. 347 (vol. 2), p. 355 (vol. 3).

Agârbiceanu Ion, *Ion Gorun*, *„Meditație în septembrie"*, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 64—67.

Breazu, Ion, *Povestitori ardeleni pînă la Unire*. Cluj, 1937, p. 300.

Buzași, Ion, *Povestitori ardeleni*, autografe, note, bibliografie și glosar (Prefață de Mircea Popa). Ed. Dacia, Cluj, 1974, p. 163—164.

Caion [C. A. Ionescu], *Circiumărismele d-lui Alcohodos*, „Românul literar", 1906, tom. V, p. 272.

Cardaș, Gh., *Poeții și prozatorii Ardealului pînă la Unire (1800—1918)*, Antologie și studiu, Ed. Alcalay, Buc., 1936, p. 381—395.

Călinescu, Gh., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ed. Fundațiilor regale, Buc., 1941, p. 525.

Călinescu, Gh., *Material documentar* : „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", nr. 3, 1961, p. 359.

Chendi, Ilarie, *Despre traducătorii români ai lui Heine*, „Convorbiri literare", 35, nr. 9, 1 sept. 1901, p. 855—864.

Chendi, Ilarie, *Alb și negru*, „Sămănătorul", II, 1903, p. 77.

Chendi, Ilarie, *Figuri literare, Ion Gorun*, „Foiletoane", Minerva, Buc., 1904 p. 15—23.

Chendi, Ilarie, *Informațiuni literare : „Robinson" de Ion Gorun*, „Tribuna", Arad, 18 mai 1905, (semnează : *Fidelio).*

Cioflec, Virgil, *O după-amiază la Sinaia*, „Sămănătorul", 5, nr. 13, 16 martie 1906, p. 250—255.

Dragomirescu, Mihail, *Cr. și Ion Gorun*, „Convorbiri literare", 30, nr. 12, 1 dec. 1896, p. 754—757 (semnează : *M.D.).*

Goga, Octavian, *Ion Gorun, „Obraze și măști"*, „Analele Acad. Rom." tom. XLIV, 1923—1924, p. 155.

Gorun, I., *Notiță autobiografică*, „Luceafărul", IV, 1905, p. 299.

Iorga, N., *Nuvelele d-lui I. Gorun*, „Sămănătorul", IV, 1905, p. 401.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române contemporane, II. În căutarea fondului*, Buc., 1934, p. 97—98 ș.a.

Locusteanu, Petre, *Ion Gorun*, „Flacăra", I, 1912, p. 220 (semnează : *P.L.D.).*

Lovinescu, E., *Pași pe nisip*, vol. II, Buc., 1906, p. 127—132.

Marian, L., *Ion Gorun.* „Junimea literară", nr. 10, oct. 1906, p. 178—180.

Marian, L., *Recenzie despre „Faust", trad. de Gorun*, „Junimea literară", 1907, p. 71.

Mehedinți, Simion, *Ion Gorun „Știi românește ?"*, Buc, 1914, „Convorbiri literare", 45, nr. 12, dec. 1911, p. 1419 (semnează : *S.M.).*

Moldovanu, L. M., *Raport despre „Robinson în țara românească"*, „Analele Academiei", seria II, tom. XXVIII, 1905—906. Partea administrativă, p. 284.

Morariu, Lecca, *„De vorbă cu stilistul Ion Gorun"*, „Junimea literară", Cernăuți, anul XV, 1926.

Negruzzi, I. C., *Raport despre „Știi românește ?"*, „Analele Academiei", seria II, tom. XXXIV, 1911—12. Partea administrativă, p. 195.

Netea, Vasile, *Portrete : Ion Gorun*, „Mureșul cultural", Tg. Mureș, 1929, p. 4.

Olănescu, D. C., *Raport despre „Cîteva versuri"*, „Analele Academiei", seria II, tom. XXIV, 1901—1902. Partea administrativă, p. 379—380.

P. Octavian, *Taina a șasea*, „Arhiva", 1905, p. 524.

Peltz, I., *Cum i-am cunoscut*, Buc., Editura pentru literatură, 1964, p. 87—95.

Petra Petrescu, Horia, *„Faust" în românește, trad. Gorun*, „Tribuna", Arad, 1906, nr. 227.

Pop, Ghiță, *I. Gorun, „Faust" în versuri românești*, „Convorbiri literare", 41, nr. 4, aprilie 1907, p. 402—407.

Pușcariu, Sextil, *Cinci ani de mișcare literară, 1902—1906*, Biblioteca Minerva, nr. 49, Buc., 1909.

Quintescu, N., *Raport despre „Alb și negru"*, „Analele Academiei", seria II, tom. XXV 1902—1903. Partea administrativă, p. 370—371, 374—375.

Quintescu, N., *Raport despre „Faust", trad. Gorun*, „Analele Academiei", tom. XXIX 1906—907. Partea administrativă, p. 280.

Rosetti, Radu D., *Ion Gorun, „Spicuiri"*, Buc., E.S.P.L.A., 1958, p. 97—102.

Sadoveanu-Evan, Isabela, *Taina a șasea*, „Voința națională", 22 sept. 1906, 5 oct. 1906 ; „Luceafărul", V, 1906, p. 135.

Tăslăuanu, O., *Robinson în țara românească*, „Luceafărul", VIII, 1906, p. 389.

* * * *Dare de seamă despre „Taina a șasea"*, „Junimea literară", nr. 8, august, 1905, p. 115 (semnează : N. R.).

* * * *Notiță despre „Robinson"*, „Luceafărul", V, 1906, p. 135.

* * * *Notițe despre scrierile lui Ion Gorun*, „Convorbiri critice", I, 1907, p. 371.

* * * *Notițe despre traducerile lui Ion Gorun*, „Convorbiri critice", 1907, p. 612.

* * * *Știi românește ?*, „Viața nouă", VII, 1911—12, p. 330.

* * * *Almanahul societății scriitorilor pe 1912*, p. 93.

* * * *Notiță*, „Renașterea", 7 iulie 1918.

* * * *„Lume necăjită", de I. Gorun*, „Transilvania", Sibiu, 1922, p. 698.

* * * *Notiță despre „Știi românește ?"*, „Revista idealistă", vol. III, 1905, p. 106.

CUPRINS

Ion Gorun (Alexandru Hodoș) V
Tabel cronologic XXXIII
Notă asupra ediției XXXIX

POEZIE

CITEVA VERSURI

Balada cavalerului 3
Moise 5
Cu mine singur 6
Zori triste 7
Memento 8
A vieții taină 9
Aceeași soartă 10
Nostalgie 11
Cîntec de toamnă 12
Alt cîntec 14
Tîrziu 15
Din glumă 16
Trei zîne 17
Leul încătușat 19
Biruința 21

PROZĂ

ALB ȘI NEGRU

Altă doină 25
Numai cu o moarte... 27

Vaiet și tăcere 31
Atlas 35
Midas 38
Bani !... 42
Pierdut 45
Arhivarul 49
Fantezie 55
Mîna moartei 58
Frații 63

TAINA A ȘASEA

Afișul 69
Paznicul cinstei 73
Farmecul 77
La jug 80
Pedeapsa 83
Grăuntele 86
Răzbunare 89
Din grămadă 93
O clipă 97

CA LA NOI

Dobre Tănase 102
Fericrea altora 104
Zile de criză 108
Om cu noroc 112

LUME NECĂJITĂ

Un vis neîmplinit 119
Două lumi 124
Salcîmul 128
Tinerețe... 132
La doi pași... 136
În căile firii 140
Săracul bogat... 144

De unde nu este reîntoarcere 148
Făt-Frumos 153
Inimi nobile 159
Viță boierească 164
Ursul 169
Pe lumea cealaltă 174
Ravica 179

OBRAZE ȘI MĂȘTI

Lumea prin geam 185
Chipul și oglinda 189
Țiganul 192
File albe 196
Cizmarul și criticul său 201
Critică 205
O societate necesară 210
Anticameră 214
„Permis liber"! 219
Otel Bristol 224
Omul politicos 228
Cizmarul din carte și cel din colț 233
Cariere greșite 239
Curaj civic 244
Pol jemanfișistul 248
N-are nici o importanță! 252
Oameni serviabili 258
Afacere bună... 263
Mintea lui Pălianoș 268
Duelul lui Corcoduș 272
Păcăleală 277
Parale-mprumut 282
Casa de hîrtie 286
Boala lui Bumbuleț 289
În vremea culesului 293
Călcîiul lui Ahile 297
O fleică-n Cișmigiu 301
Pentru ce să te lași de tutun 306
Pentru ce să te lași de alcool 310
Pe toate fețele 314

Casă cu subsol 321
Chiriaș și proprietar 325
În epoca mutatului 328
Caut servitoare... 333
La de toate 337
Toate sub cheie 341
Inspector ! 345
Madam Clipici la berărie 349
Împărțirea muncii 353
Economie... 357
Ouă ieftine 361
Vilegiatură 365
Petrecere de vară 369
Să faci o petiție ! 374
De pe drumuri 378
Ora curierului 382
Madam Clipici în Europa 386
O șuncă bine afumată 391
Nuntă de argint 395
Piaptănul 400
Cînd facem și noi un chef ? 404
Bastonul lui Pepelea 410

Note 417
Bibliografie seelctivă 433
I. Scrierile lui Ion Gorun — din periodice 435
II. Scrierile despre Ion Gorun 453

Lector : AURELIA RUSU
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar 12.05.1983. Coli ed. 22,74.
Coli tipar 31,25. Planșe tipo 6.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

B 02355 DEP. LEGAL 1983